

שבוע פרשת ויחי

(16-22 December 07)

ז' - י"ג טבת ה'תשס"ז

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עזר ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:

א הַלְלוּהָ | הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב מִי יִמְלֵל גְּבוּרֹת יְהוָה יִשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלָּתוֹ:
 ג אֲשֶׁר־י שִׁמְרֵי מִשְׁפָּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכָל־עֵת: ד זַכְרֵנִי יְהוָה בְּרָצוֹן עֲמָךְ פִּקְדֹנֵי בִישׁוּעַתְךָ:
 ה לְרָאוֹת | בְּמִוֶּכֶת בַּחֲרִיד לְשִׁמְח בְּשִׂמְחַת גִּוְיָךְ לְהַתְהַלֵּל עִם־נַחֲלֶתְךָ: ו חֲטֵאֵנוּ עִם־אֲבֹתֵינוּ
 הַעֲוִינוּ הִרְשַׁעְנוּ: ז אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרִים | לֹא־הִשְׁכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רֹכַב חֲסִידֶיךָ וַיֹּמְרוּ עַל־יָם
 בְּיַם־סוּף: ח וַיִּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעֵר בְּיַם־סוּף וַיַּחַרֵּב וַיִּזְלֹכֶם בְּתַהֲמוֹת
 כַּמְדָּבָר: י וַיִּוֹשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנָא וַיִּנְאַלֵּם מִיַּד אוֹיֵב: יא וַיַּכְסֹּף־מַיִם צָרִיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נֹתַר:
 יב וַיֹּאמִינוּ בְּדַבְּרֵי יִשְׁרָאוֹ תְהִלָּתוֹ: יג מִהֲרוּ שִׁכְחוּ מַעֲשָׂיו לֹא־חָכוּ לַעֲצָתוֹ: יד וַיִּתְּאוּ תַאֲוָה בַּמְדָּבָר
 וַיִּנְסוּ־אֶל בִּישְׁמִימֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם שְׂאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רִצּוֹן בְּנַפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן
 קְדוֹשׁ יְהוָה: יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וַתִּבְלַע דָּתָן וְאֶת־חֶמֶד עַל־עֲדַת אֲבִירָם: יח וַתִּבְעֶר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לְהַכָּה
 תַּלְהֵט רִשְׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בַּחֲרֹב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַסַּכָּה: כ וַיֹּמְרוּ אֶת־כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכַל
 עֵשֶׂב: כא שִׁכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם: כב נִפְלְאוֹת בָּאָרֶץ חָם גְּזֵרָאוֹת עַל־יַם־סוּף:
 כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֵם לוֹלֵי מֹשֶׁה בַּחֲרִיו עֲמָד בַּפָּרָן לִפְנֵי לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מִהַשְׁחִית: כד וַיִּמָּאֲסוּ
 בָּאָרֶץ חֲמֹדָה לֹא־הֶאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאַהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יְדוֹ לָהֶם
 לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמְדָּבָר: כז וַלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזֹרוֹתָם בָּאֲרָצוֹת: כח וַיַּצְמִדוּ לְכַעַל פֶּעוֹר וַיֹּאכְלוּ
 זִבְחֵי מֵתִים: כט וַיַּכְעִיסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וַתִּפְרֹץ־אֲפָם מִגִּפְתָּה: ל וַיַּעֲמֵד פִּינָחָם וַיִּפְלֵל וַתַּעֲצֹר הַמִּגְפָּה:
 לא וַתַּחֲשֹׁב לוֹ לְצַדִּיקָה לְדֹר וָדֹר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם:
 לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּבְכֹּא בִשְׁפָתָיו: לד לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:
 לה וַיִּתְּעֲרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם: לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצָבֵיהֶם וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לו וַיִּזְבְּחוּ
 אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בָּנוֹתֵיהֶם לְשִׁדִּים: לז וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצָבֵי כְנָעַן
 וַתַּחֲנֹף הָאָרֶץ בַּדָּמִים: לט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיִּתְּעַב
 אֶת־נַחֲלָתוֹ: מא וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנָאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְּנֻעוּ תַּחַת יָדָם:
 מג פְּעָמֵם רַבּוֹת יֵצִילֵם וְהִמָּה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם: מד וַיֵּרָא בָצָר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם:
 מה וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחָם בְּרַב חֲסָדָיו: מז וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל־שׁוֹבֵיהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנו |
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהִשְׁתַּבַּח בְּתְהִלָּתְךָ: מח בְּרוּךְ־יְהוָה | אֱלֹהֵי

יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם | וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אֲמֵן הַלְלוּהָ:

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים לתודות לה/ כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָו: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַּי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֲלָם מִיַּד־צָר:
 ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמַּעֲרֹב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשֵׁב
 לֹא מָצְאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף: ו וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם
 מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵלֶכֶת אֶל־עֵיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו
 וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁפִּיעַ נֶפֶשׁ שְׁקָקָה וְנֶפֶשׁ רָעָבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֵשְׁבִי חֹשֶׁךְ
 וְצִלְמוֹת אֲסִירִי עָנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלִיוֹן נֶאֱצָו: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לָבָם
 כְּשָׁלוּ וְאִין עֹזָר: יג וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: יד וַיֹּצִיאֵם מִחֹשֶׁךְ
 וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתֵּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁבַר דִּלְתוֹת
 נְחָשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוּל גִּדָּע: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם וּמַעֲוֹנֹתֵיהֶם יתַעֲנוּ: יח כָּל־אֶחָד תִּתַּעֲב
 נַפְשָׁם וַיִּגִּיעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מָוֶת: יט וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: כ יִשְׁלַח
 דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְכְּחוּ
 זִכְרֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֲנִיּוֹת עָשִׂי מְלָאכָה בַּמַּיִם רַבִּים: כד הִמָּה
 רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצְוָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעְרָה וְתִרְוֹמָם גָּלְיוּ: כו יַעֲלוּ
 שָׁמַיִם יִרְדּוּ תַהוֹמֹת נַפְשָׁם בָּרַעַה תִּתְמוּגֵג: כז יִחוּגּוּ וַיִּנּוּעוּ כְּשָׁפוֹר וְכָל־חֲכָמָתָם תִּתְבַּלַּע:
 כח וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם וּמִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיֹּצִיאֵם: כט יָקָם סַעְרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם:
 ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתָּקוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מִחוּז חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
 לב וַיִּרְוּמָמוּהוּ בְּקֹהֶל עָם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יִהְלֹכוּהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם
 לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פָּרִי לְמִלְחָה מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
 לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוִנּוּ עֵיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כִרְמִים וַיַּעֲשׂוּ
 פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבָהֱמָתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֲטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעְצָר רָעָה
 וַיִּגְזֹן: מ שִׁפָּךְ בּוֹז עַל־גְּדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתַהוֹ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגֹּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כְּצֹאֵן
 מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהֶם: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמְרֵ־אֱלֹה וַיִּתְּבוֹנְנוּ
 חֲסִדֵי יְהוָה:

מפתח כללי

- (א) מזמורי תהלים ק"ו ק"ז ב
- (ב) מאמר ד"ה ואני נתתי לך שבת פרשת ויחי י"ד טבת, ה'תשל"ב ה
- (ג) שיחה בעת ניחום אבלים יום ג' פ' ויגש, ט' טבת, ה'תשי"ד י
- (ד) משיחות שבת פרשת ויחי, (ועשרה בטבת יהפך לשמחה) ה'תשנ"א יד
- (ה) לקוטי שיחות פרשת ויחי (בלה"ק) כד
- (ו) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת ויחי ל
- (ז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויחי מ
- (ח) הלכה יומית לעיון ברמב"ם מב
- (ט) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ויחי מד
- (י) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויחי סד
- (יא) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת ויחי עב

מתורת נשיאי חב"ד:

- (יב) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן עז
- (יג) שולחן ערוך הלכות תפילין - אדמו"ר הזקן עט
- (יד) לקוטי תורה מבואר - ד"ה וידעת היום - אדמו"ר הזקן פ
- (טו) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי פג
- (טז) דרך מצותיך - שרש מצות התפילה - אדמו"ר ה"צמח צדק" פד
- (יז) קונטרס והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש פו
- (יח) קונטרס ומעין - אדמו"ר מוהרש"ב פז
- (יט) ספר המאמרים תרצ"ב - אדמו"ר מוהרי"צ פז
- (כ) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ פט
- (כא) רשימת המאסר - אדמו"ר מוהרי"צ צא
- (כב) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת ויחי צג
- (כג) לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי קיא

בס"ד. ש"פ ויחי, י"ד טבת, ה'תשל"ב

(הנחה בלתי מוגה)

ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי¹, וידוע הדיוקים בזה בדא"ח בדרושי אדמו"ר הזקן², ואדמו"ר האמצעי³ והצ"צ⁴ ורבותינו נשיאנו שלאח"כ⁵, דהנה איתא בגמרא⁶ וכי בחרבו ובקשתו לקח והלא כבר נאמר⁷ כי לא בקשתי אבטח וחרבי לא תושיעני, אלא חרבי זו תפלה וקשתי זו בקשה, וזהו שפי' הת"א בצלותי ובבעותי. וצ"ל מהו שייכות ענין זה ליוסף דוקא, דכפשוטו הלא זהו מה שיעקב אומר ליוסף אני נתתי לך שכם אחד גו', בחרבי ובקשתי, מהי השייכות דענין התפלה ליוסף דוקא יותר מלשאר השבטים, וגם שהשייכות ליוסף אי"ז כמו שהוא א' מהשבטים אלא כמו שהוא על אחיך, למע' מאחיו. גם צ"ל מדוע נאמר ענין התפלה בל' חרבי וקשתי, ובפרט דישנם כמה שמות על ענין התפלה וכדאיתא במדרש⁸ עשר לשונות נק' תפלה, והי' יכול לומר ל' אחר שמורה על ענין התפלה ולמה אומר בחרבי ובקשתי. ובפרט שבגמ' צריך להביא רא' מהפסוק כי לא בקשתי אבטח וכו' שאין הכוונה לחרב וקשת ממש אלא לתפלה, שמזה מובן שמצ"ע היו מפרשים חרבי וקשתי כפשוטו וא"כ למה לא נאמר בל' שמשמעו הפשוטה הו"ע התפלה. ועוד יותר שחרבי וקשתי כפשוטו, לא רק שאינם מורים על ענין התפלה, אלא שהו"ע הפכי מענין התפלה. דהנה כתיב⁹ לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' גו' והיינו שיכול להיות אופן המלחמה בחיל ובכח ועז"א לא בחיל גו' כי אם ברוחי גו', וענין בחיל וכח הו"ע חרבי וקשתי כפשוטו, וענין ברוחי הו"ע התפלה. דעל אומה"ע אומרים¹⁰ אלה ברכב ואלה בסוסים (אבל) ואנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר, הרי שענין חרבי וקשתי הוא היפך ענין התפלה, וא"כ צריך להבין מדוע אומר ה' חרבי וקשתי.

ויובן ע"פ המבואר בכמה דרושים¹¹ ההפרש שבין האבות להשבטים, דאין קוראין אבות אלא לשלשה¹², דעבודת האבות ישנו בכ"א מישראל, משא"כ עבודת השבטים, כל שבט חלוק בעבודתו. וכמו שמבאר בתו"א¹³ ד"ה יהודה אתה יודוך אחיך, ההפרש שבין עבודת ראובן, שמעון, לוי ויהודה, שמזה מובן שכ"ה בכל השבטים, שכל א' חלוק בעבודתו וכו'. אבל יוסף עבודתו הוא סוג אחר לגמרי. דהנה כתיב¹⁴ ששם עלו שבטים שבטי י"ה, שעבודת השבטים הוא בדרך העלאה מלמטלמ"ע, משא"כ ביוסף כתיב¹⁵ ויוסף הורד מצרימה, שענינו הוא המשכה מלמע' למטה, וההמשכה היא למטה ביותר ולכן אומר

(1) פרשתנו מח, כב.

(2) תו"א פרשתנו (בהוספות) קב, א ואילך.

(3) תו"ח שם קא, ד ואילך.

(4) אוה"ת שם (שכא) תכו, ב ואילך. (שם תקצו, א ואילך).

(5) סה"מ תש"ד ע' 97 ואילך. ועוד.

(6) ב"ב קכג, א.

(7) תהלים מד, ז.

(8) דב"ר רפ"ב. וש"נ.

(9) זכרי' ד, ו.

(10) תהלים כ, ח.

(11) תו"א ר"פ וארא. ובכ"מ.

(12) ברכות טז, ב.

(13) ריש פרשתנו.

(14) תהלים קכב, ד.

(15) וישב לט, א.

מצרימה בה' לפי שהירידה היא למטה מטה ביותר במצרים ערות הארץ¹⁶, וכמבואר בכ"מ¹⁷ בענין סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה¹⁸, שארצה בה' הוא למטה מארץ סתם, והשמימה בה' היא למע' משמים סתם, וזהו"ע ויוסף הורד מצרימה, שענינו של יוסף הוא הירידה למטה ביותר, וזהו"ע התורה שירדה למטה והיא הוראה לכ"א מישראל כמו שהנשמה מלובשת בגוף שהיא ירידה גדולה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא¹⁹. דעל הנשמה עצמה אומרים בברכת השחר נשמה שנתת בי טהורה היא, שבחי' נתת הוא למע' גם מבחי' טהורה, דבחי' טהורה קאי על בחי' הנשמה כמו שהיא באצילות ובחי' נתת הוא למע' גם מבחי' זו, דהלא חשיב כאן הסדר מלמעלה למטה, דכשם שבראת הוא למע' מיצרת, ויצרת הוא למע' מנפחת, כמו"כ טהורה היא, הוא למע' מבראת, ונתת הוא למע' גם מטהורה היא. וכל א' מישראל אומר בכל יום אלקי נשמה שנתת בי, וכמ"ש²⁰ ויפח באפיו נשמת חיים, וכמו שמבאר בתניא²¹ דלכל איש ישראל יש שתי נפשות וכו' ונפש השנית בישראל היא חלק אלקה ממעל ממש וכו', וכמ"ש בזהר²² דמאן דנפח מתוכי' נפח פי' מתוכיותו ומפנימיותו וכו'. ועז"א נשמה שנתת בי שירדה למטה לבירא עמיקתא, לעוה"ז התחתון שאין תחתון למטה ממנו בגופו של האדם, שזהו הפי' הפשוט של נתת בי, היינו בגוף כמו שהוא למטה, והיינו דבעוה"ז גופא הירידה היא לגוף האדם שהוא מדריגה הכי נמוכה בעוה"ז, דכל הנבראים כמו צומח וחי נתהווה הגשם ביחד עם הרוחניות והחיות שלהם, משא"כ בגוף האדם שנברא דומם, וכמ"ש²³ גלמי ראו עיניך, ורק אח"ז ניתן בו נשמתו, וכמבואר בהדרושים ד"ה להבין הטעם שנשתנה יצירת גוף האדם משאר כל הנבראים²⁴. אמנם לפי"ז מובן רק הפחיתות שלו לגבי חי וצומח, אבל באמת הוא גרוע ופחות גם מדומם, דענינו של דומם ותכלית שלימותו הוא רק ענין הדומם, ומה שמתעלה ונכלל בצומח, אינו מצ"ע אלא מצד ענין שמחוץ הימנו, משא"כ באדם, שענינו של הגוף הוא שיתאחד עם הנשמה, ועד שתכלית שלימות הגוף הוא כמו שיהי' לע"ל שהנפח"א תקבל חיותה מהגוף²⁵, ולכן קודם להזמן דלע"ל, ולפני שמתאחד עם הנשמה הרי לא זהו ענינו ושלימות שלו, ולכן הוא במדרי' נמוכה גם מדומם. וע"ד מש"כ²⁶ רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם גו' (שמצד היוקר דישראל, נרגש בהם החסרון ביותר).

וזהו ענין ויוסף הורד מצרימה, דענינו של יוסף הוא ירידה והמשכה מלמע' למטה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא בכדי להעלות המטה מטה ביותר, ולכן אמר יעקב ליוסף ואני נתתי לך שכם אחד, פי' כי שכם הוא הכתף, שהוא בחי' אחוריים (וכמ"ש²⁷ לעבדו שכם אחד), וענינו של יוסף הוא לברר גם בחי' שכם, ותחלה צריך לברר בחי' שכם באדם עצמו, ואח"כ פועלים בירור בחי' השכם בהעולם כולו. שזהו"ע התורה שנמשכה וירדה מלמע'

(22) ראה בליקוט מ"מ כו' לתניא רפ"ב (ע' פח).

(23) תהלים קלט, טז.

(24) תו"א בראשית ג, ד ואילך. תו"ח שם יח, ד ואילך.

(25) ראה לקו"ש ח"כ ע' 44, וחכ"א ע' 88, וש"נ.

(26) עמוס ג, ב.

(27) צפני' ג, ט.

(16) מקץ מב, ט. שם יב. וראה קה"ר פ"א, ד (בתחלתו).

(17) סה"מ קונטרסים ח"ב שיח, סע"ב ואילך. ועוד.

(18) ויצא כח, יב.

(19) ע"פ ל' חז"ל - חגיגה ה, ב.

(20) בראשית ב, ז.

(21) ספ"א, ורפ"ב.

למטה וכדאיתא בתניא²⁸) שנסעה וירדה בסתר המדריגות עד שנתלבשה בדברים גשמיים ועניני עוה"ז וכו' למקום שלמצרים ירדתם ויצה"ר יש ביניכם²⁹, בכדי לברר גם בחי' שכם, שענין התורה הוא להורות את המעשה אשר תעשון ואלה אשר לא תעשינה, ולהבדיל בין הטהור והפכו, שבירור בחי' הטהור הוא ע"י עשי' שזהו"ע עשה טוב שהו"ע מ"ע. ובירור בחי' הטמא הוא ע"י דחי', סו"מ שהו"ע מל"ת. דע"י לימוד התורה שלו נעשה מלך וכמאמר³⁰ מאן מלכי רבנן, ובכח זה יכול לברר. וזהו שאומר ואני נתתי לך, כי הכח על הבירור הוא מהאבות, ויעקב הוא בחיר האבות³¹, אבל הבירור בפועל הוא ע"י יוסף, דכתיב³² אלה תולדות יעקב יוסף. והגם שיעקב הוא יו"ד עקב³³, הרי הוא במדרי' אצילות, והמשכה בבי"ע הוא ע"י יוסף וכמבואר בביאור³⁴. והנה זהו ההפרש בין יוסף לשאר השבטים, דיוסף ענינו הוא ירידה והמשכה מלמע' למטה, בחי' התורה, ושאר השבטים ענינם הוא העלאה מלמטה למעלה, כמ"ש ששם עלו שבטים שבטי י"ה, שהו"ע התפלה (וע"ה ששבטים הוא מל' כוכבא דשביט כו' שהו"ע המשכה אבל עבודתם כמו שהם בבריאה הוא בבחי' עלי' כמ"ש ששם עלו שבטים וכו' מלמטלמ"ע³⁵), דתפלה הוא כמו סולם, שהוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה³⁶, שעולה מלמטה למעלה בד' שליבות הסולם³⁷, דההתחלה הוא מהודו לה' קראו בשמו בחי' הודאה בלבד ועוד קודם לזה מודה אני, ואח"כ ההתבוננות דפסוד"ז וכו', ועולה ממדרי' למדרי' ומשלב לשלב עד שמגיע לשמו"ע בביטול כעבדא קמי' מרי³⁸ וזהו"ע עבודת השבטים. (אך הנה ידוע דעיקר פעולת התורה הוא אחר התפלה, וכדאיתא בגמ'³⁹ תפלת אבא בנימין שתהא תפלתו סמוכה למטתו ומבואר בזה⁴⁰ שהכוונה בזה הוא שלימוד התורה יהי' לאחר העלאה דתפלה דוקא, שזהו מה שאיתא בספר הבהיר⁴¹ (נ"א מעין החכמה⁴²) הובא בזהר⁴³, דדוד הי' מחבר תורה שלמע' בקוב"ה⁴⁴, דלהיות דדוד הוא נעים זמירות ישראל⁴⁵, בחי' התפלה, לכן הי' בכחו דוקא לחבר תורה שלמע' בקוב"ה).

אמנם ע"ה דעיקר ענין התורה הוא בחי' המשכה מלמעלה למטה ועיקר ענין התפלה הוא העלאה מלמטה למעלה, הנה מכיון שכל הענינים שבקדושה כלולים זמ"ז, הרי מובן, דגם בתורה ישנו בחי' התפלה, ענין ההעלאה מלמטה למעלה, ובתפלה ישנו בחי' התורה המשכה מלמעלה למטה. והנה בחי' ההעלאה שבתורה הוא תושבע"פ

(28) פרק ד.

(29) שבת פח, ב ואילך.

(30) ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רנג, ב - ברע"מ.

(31) שעה"פ תולדות כז, כה. וראה ב"ר רפע"ו. זח"א קיט, ב.

קמז, ב ועוד.

(32) ר"פ וישב.

(33) קה"י ערך ישראל. ועוד.

(34) פרשתנו לאדהאמ"צ (כט, ד ואילך). ולהצ"צ (ע' קסח

ואילך). אוה"ת שם שפה, ב ואילך. ובכ"מ.

(35) ראה תו"א שם קג, ב.

(36) ראה זהר ח"א רסו, ב. שו, ב. ועוד.

(37) ראה לקו"ת בשלח ב, ב (ובהנסמן במ"מ שבסוף הספר -

בהוצאת קה"ת תשד"מ).

(38) שבת יו"ד, א.

(39) ברכות ה, ב.

(40) לקו"ת ברכה צו, ב.

(41) סימן נח (קצו).

(42) כ"ה בלקו"ת שלח (נא, סע"א. וראה שם מז, רע"ג).

(43) ח"ג רכב, ב.

(44) ראה לקו"ת שמיני (יח, ב. יט, ד). מטות פז, רע"ד.

(וכמ"ש בזהר).

(45) ש"ב כג, א.

דתושב"כ היא לחם מן השמים⁴⁶ המשכה מלמעלה למטה, אבל תושבע"פ, ובמיוחד תלמוד בבלי הוא מלמטלמ"ע, שעל תלמוד בבלי אי' במחשכים הושיבני⁴⁷, שדוקא ע"י החושך בא להבנת הענין וכו'⁴⁸, והיינו שבא ע"י יגיעה גדולה. וכמו שאמר רשב"י⁴⁹ אשריך שראיתני בכך כו', דמעיכרא כי הוה מקשי כו' לסוף כי הוה מקשי ר"פ בן יאיר קושי' הוה מפרק לי רשב"י עשרין וארבעה פירוקי, שאי"ז רק שרשב"י הי' מתרץ כ"ד פירוקי, אלא מחמת ריבוי הקושיות ופירוקים עצמם וכו'. ועד"ז יש בתפלה בחי' התורה דהגם דכללות ענין התפלה הו"ע העלי' בהד' שליבות שבסולם, אבל מ"מ הרי בסולם זה עצמו יורדים בו ג"כ, וכמ"ש¹⁸ ביעקב עולים ויורדים בו כו', והיינו שלאחר שמגיע ומתעלה לשמו"ע בביטול כעבדא קמי' מרי', הנה בשמו"ע הוא בקשת צרכיו כפשוטו⁵⁰, דהגם שהתחלה היא מאתה חונן לאדם דעת שהוא בחי' השכל שבאדם, אבל אח"כ מבקש דברים גשמיים כפשוטם, מברך השנים כפשוטו בגשמיות, ועד ברכת בונה ירושלים, ואת צמח דוד עבדך מהרה תצמיח, שהו"ע הגאולה מהגלות שהוא חושך כפול ומכופל, ועד לותחזינה עינינו בשובך וכו'. ועד"ז ישנו ההתכללות דתורה ותפלה בפשטות, דבתפלה ישנם חלקי התורה, וגם בתורה ישנו ענין התפלה והוא ספר תהלים שהוא חלק בתורה וענינו הוא שירים ותשבחות שענינם תפלה כנ"ל. וכמבואר כמ"פ.

וזוהו שאמר יעקב ליוסף ואני נתתי לך שכם אחד גו', בחרבי ובקשתי, דדוקא ע"י בחי' יוסף הורד מצרימה, שהו"ע הירידה והמשכה למטה מטה ביותר עי"ז פועל ההעלאה דהמטה מטה, שזוהו"ע בחרבי ובקשתי (שהו"ע בחי' תפלה שבתורה). וכידוע⁵¹ בענין הליווער, דכשמגביהם דבר מעליונו או מאמצעיתו או גם קרוב לתחתיתו, אז לא יוגבה כל הבנין, ורק כשמגביהו מתחתיתו ממש, אז יגביה כל הבנין, ועד"ז הו"ע ויוסף הורד מצרימה, שע"י הירידה למטה מטה ביותר, במצרימה וכן"ל דמצרימה היא למטה ממצרים סתם, עי"ז מברר ומגבי' כל סדר השתלשלות וכו'. ועי"ז שיוסף הורד מצרימה הצביר יוסף בר וכלכל כל הארצות משם, ואדרבה דוקא מארץ מצרים באה ההשפעה לכל הארצות גם לא"י. וזהו ואני נתתי לך שכם אחד גו' בחרבי ובקשתי, דע"י ירדת יוסף למצרים, ההמשכה למטה, פעל עי"ז שיתעלו כל הדברים התחתונים כו' שזוהו"ע בחרבי ובקשתי. וגם דע"י בחי' יוסף ההמשכה למטה במצרים פעל גם בכל השבטים, וכן"ל שהכח על ההעלאה שהוא בחי' השבטים הוא ע"י ההמשכה דתורה שהוא בחי' יוסף וכו'. ולכן אומר על אחיך והיינו שהוא למעלה מהשבטים ומ"מ פועל גם בהם, ומשו"ז קודם לכן הנה הם לא הכירוהו, והיינו שלא היו שייכים לבחי' זו, וע"י עבודת יוסף וכו' פעל גם בהם בחי' בחרבי ובקשתי וכו'. ועפי"ז מובן מה שאמר יעקב ואני הנה נתתי לך גו' קודם כל הברכות דלכאורה הול"ל זה אחר שברך השבטים כשאמר ליוסף לקוברו בא"י שאז הי' צריך לומר לו השכר ע"ז, ואני הנה נתתי לך

(46) בשלח טז, ד.

(49) שבת לג, ב.

(47) איכה ג, ו. סנהדרין כד, א.

(50) ראה רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ב ד. סהמ"צ להצ"צ שרש

(48) ראה שערי אורה שער החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד

מצות התפלה בתחלתו. וש"נ.

ואילך. המשך תרס"ו ע' 3 ואילך. סה"מ תש"ח ס"ע 121 ואילך.

(51) ראה תו"א בראשית ד, רע"א. ובכ"מ.

שכם אחד גו', אלא שזהו הנתינת כח על עבודת השבטים וכו' ולכן הוצרך לומר להם קודם הברכות כו' דהנתינת כח על העלי' הוא ע"י ההמשכה דתורה דוקא. ועי"ז נמשך גם בחרבי ובקשתי כפשוטו, דאף שאיתא בזהר⁵² דהמתפלל על צרכיו (הגשמיים) דומה להני כלבין דחציפין דאמרי' הב הב אבל כפי שנפסק ההלכה בנגלה⁵⁰ הרי עיקר התפלה הוא בקשת צרכיו (הגשמיים), וג' ראשונות שהם סידור שבחיו של מקום ה"ה רק הכנה לעיקר התפלה דבקשת צרכיו, והג' אחרונות הם הודאה וכו'⁵³. ואח"ז נמשך בעבודת הבירורים דחרבי וקשתי, דעל אויב הקרוב, והיינו גסות הרע, שמגולה וכו' ויודעו ומכירו שהוא אויב, ע"ז מספיק חרב, אבל על אויב רחוק שהוא הקליפה דקה והוא רע הנעלם שאינו יודע ממנו ע"ז צריך לקשת, שהחץ מגיע גם למרחוק ועי"ז יוכל לברר גם את הרע הנעלם. וכמו שבקשת הנה כל מה שימשיך יותר את המיתר לעצמו ילך החץ למרחק יותר ובדיוק יותר, עד"ז הוא ברוחניות שכל מה שהוא בשפלות וביטול יותר, יוכל להגיע ולברר את הרע הנעלם יותר. וזהו"ע מה שלאחר כל הברכות אמר איש אשר כבדו בך אותם⁵⁴ ופירש"י לפי שנתן כו' יכול שלא כללן כולם בכל הברכות ת"ל בך אותם והיינו שהברכות הם אופני העבודה דכל שבט ושבט כפי שצ"ל עבודתו, והם הי"ב דרכי עבודה וכו', ואח"כ ישנו השער הי"ג שהוא שער הכולל ששייך לכאור"א⁵⁵, ועי"ז נזכה לביאת משיח צדקנו בעגלא דידן.

(52) תקו"ז ת"ו (כב, א).
(53) ברכות לד, א.

(54) פרשתנו מט, כח.
(55) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1149. וש"נ.

אגרות קודש

ב"ה, י' טבת, תשי"ז
ברוקלין.
שלום וברכה!

ז"ע הגיעני הידיעה ע"ד הנתוח ואשר הוטב מצבו, ויהי רצון שילך הלוח וטוב והרי זוהי ג"כ הוראת ימי חנוכה דאזלינן מני' שצריך להיות מוסיף והולך בעניני טהרה וקדושה, וגוף הישראלי הרי הוא כלשון רז"ל נכסיו של הקב"ה וקדוש הוא, ובגוף החומרי בחר בורא עולם מכל עם ולשון וקרבו ובחמלה גדולה ויתירה כמו שהאריך רבנו הזקן בספר תניא קדישא סוף פרק מ"ט, עיי"ש, ויהי רצון שיבשר טוב בהאמור וכן מהוספה בשיעורי תורה ומהם בשלשת השיעורים הידועים בחומש תהלים ותניא השוים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

בברכה לרפואה ולבשוי"ט.

בס"ד. יום ג' פ' ויגש, ט' טבת, ה'תשי"ד.

– בעת ניחום אבלים אצל האדמו"ר יהודא ארי' פערלאָוו מנאָוואַמינסק שליט"א* –

בלתי מוגה

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א התעניין אודות סיבת פטירתה, מספר שנותי וקורות ימי חיי, וכשהזכירו (במענה לשאלתו) שהתיישבה באמריקא לפני שלושים שנה (בגלל הפוגרומים כו' שהיו במקום מגוריהם מעבר לים) – נענה כ"ק אדמו"ר שליט"א ואמר:

באותה תקופה הי' עדיין המצב מעבר לים כבשנים כתיקונם (לפי־ערך), ואף על פי כן, היו כמה וכמה מבני ישראל שנסעו משם, ובסופו של דבר התברר שנסיעתם היתה עבורם – כלשון הכתוב בפרשת השבוע¹ – "לפליטה גדולה".

ואחרי כן אמר:

בהקשר לכך יש להדגיש את מעלתם של אותם יהודים שהתיישבו באמריקא באותה תקופה, והצליחו לנהל אורח־חיים הראוי ליהודים שומרי תורה ומצוות, יראים ושלמים.

ועל דרך שמצינו בזהר? בנוגע למעלתה של שרה אמנו, ש"אתה שרה ונחת וסלקת כו'". ועל דרך זה בנדרן דידן, שלמרות ש"נחתת" לאמריקא בתקופה זו, מכל מקום, "סלקת" באופן הראוי, שזהו בודאי עילוי גדול.

ואחרי כן אמר:

בנוגע לפטירתה של רחל אמנו נשהיא רגל הרביעי שבמרכבה, כמובא גם להלכה³ בנוגע לכתיבת גט בחודש אייר, שיש לכתוב "אייר" בב' יודיין, וסימנך: ראשי תיבות אברהם יצחק יעקב רחל, ד' רגלי המרכבה] – איתא בזהר⁴ ש"כד יעקב מסתכל ביוסף הוה אשתלים בנפשי" כאילו חמא לאמי' דיוסף, דשפירו דיוסף דמי לשפירו דרחל, והוה דמי בגרמי' כמה דלא אעבר עלי' צערא כו'". ומזה מובן שגם על הצער שבפטירתה של רחל התנחם יעקב בבנה יוסף, וכמבואר בדרושי חסידות⁵ שזהו מצד השייכות המיוחדת שבין יעקב ליוסף, כמו שנאמר⁶ "אלה תולדות יעקב יוסף", "שכל תולדות דיעקב בא לגילוי על ידי יוסף דוקא (שהי' "המשביר לכל עם הארץ"⁷). כמו שהי' גילוי אור שפעו על ידי רחל בחיי' ממש כו'".

*

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל את האדמו"ר מנאָוואַמינסק שליט"א האם יש ספרים של חידושי תורה מאביו⁸, והשיב, שיש רק בכתב־יד, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

כדאי ונכון ביותר שישתדלו להדפיס את הדברים⁹, שעל ידי זה נמשכים ומתגלים דברי־תורתו בעולם, שכן, בשעתם נאמרו הדברים רק לאותם יהודים שהיו נוכחים בבית־המדרש שלו, ועל כל פנים ליהודים ששייכים לד' אמות של תורה ותפלה, ואילו על ידי ההדפסה, נמשכים ומתגלים הדברים בכללות העולם.

ולהעיר גם ממאמר רבותינו ז"ל¹⁰ "בשעת המכניסין פזר, בשעת המפזרים כנס" – שבעבר היו זמנים שבהם היתה נתינת־מקום להנהגה ד"כנס" (לאחוז במידת הענוה¹¹), מה שאין כן בימינו אלה צריכה להיות ההנהגה באופן ד"פזר" דוקא.

ויש להוסיף, שבכגון־דא, הרי, גם אפילו אם ישנו ציווי שלא להדפיס – יש סברא שלא לקיים הציווי... ולהדפיס הדברים!

(* אחר פטירת זוגתו מרת אסתר רייזל ע"ה – נפטרה ד' טבת תשי"ד.

(6) וישב לו, ב.

(7) מקץ מב, ו.

(8) ר' יעקב – האדמו"ר הזקן מנאָוואַמינסק.

(9) יש לציין שבשנת תשכ"ד נדפס הספר "שופרא דיעקב" להנ"ל

(המו"ל).

(10) ברכות סג, א.

(11) פרש"י שם.

(1) ויגש מה, ז.

(2) ח"א קכב, ב.

(3) ב"ש לאה"ע סקכ"ו ס"כ.

(4) ח"א רטז, ב.

(5) ביאורו לאדהאמ"צ ויחי ל, ב. ובכ"מ.

ואין לחשוש מזה שישתמשו וילמדו רק בחלק מהספרים הנדפסים, שכן, כדאי להדפיס אפילו אגף ספרים כדי שישתמשו וילמדו בעשרה מהם בלבד (על דרך שכותבים כמה מהמחברים בהקדמתם לספריהם).

אחרי כן התעניין כ"ק אדמו"ר שליט"א אצל האדמו"ר מנאָוואַמינסק שליט"א אודות ספרי חידושי-תורה משלו, וכשהשיב שחיבר הספרים "קול יהודה" ו"לב ארי", אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שישמח לקחת¹² את ספריו¹³, והוסיף – בהמשך להג'ל – בחיך, שהספרים שיגיעו לידו בודאי יבואו לשימוש... ולכן מוטב שיגיעו לידו משישאר מיותרים ללא תועלת.

*

ג. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוסח דניחום אבלים אומרים "המקום ינחם כו'". וצריך להבין מהו הטעם שמכל השמות והתוארים שבהם נקרא הקב"ה, מדייקים – בנוגע לענין הנחמה – השם "מקום", ולא אומרים "השם ית' (וכיוצא בזה) ינחם"? ויש לומר הביאור בזה:

כאשר מבקשים מהקב"ה דבר מסוים, צריכה הבקשה להיות באופן המתאים להדבר המבוקש. ולדוגמא: כשמבקשים "חננו מאתך חכמה בינה ודעת", משבחים את הקב"ה בענין החכמה, "אתה חונן לאדם דעת". ברוך אתה ה' חונן הדעת", שעל ידי זה תהי' ההתלבשות בספירת החכמה, שעל ידה יומשך ענין החכמה למטה. ועל דרך זה בנוגע לענין החסד, וכיוצא-בזה¹⁴.

ובנוגע לעניננו: כשמבקשים מהקב"ה על ענין הנחמה, שלילת וביטול הצער כו', צריכים להמשיך זה מדרגא כזו שבה תופס מקום הצער של האבלים על הפטירה – שענין זה שייך מצד דרגת האלוקות השייכת לעולמות, שבדרגא זו תופס מקום הצער של האבלים בעולם למטה, ובמילא מודגש הצורך בענין הנחמה, מה שאין כן מצד דרגת האלוקות שלמעלה מעולמות, ייתכן שלא יומשך ח"ו ענין הנחמה, משום שאין מקום לצער על הפטירה, בגלל המעלה והטובה שבדבר ביחס להנשמה.

ולכן מדייקים לומר "המקום ינחם כו'" – כי, השם "מקום", כפי שנתפרש במדרש¹⁵ "שהוא מקומו של עולם", מורה על דרגת האלוקות השייכת לעולמות, שגדרם הוא זמן ומקום¹⁶, וכיון שבדרגא זו תופס מקום הצער של האבלים בעולם למטה, לכן מבקשים שמשם דוקא יומשך ענין הנחמה.

ועל פי זה יש לבאר גם דיוק הלשון "ברוך המקום" כהקדמה (גם) לפיסקא "ברוך הוא שהקב"ה חישיב את הקץ"¹⁷:

ובהקדם ביאור כ"ק מורי וחמי אדמו"ר¹⁸ בפירושו המאמר "ברוך הוא שהקב"ה חישיב את הקץ" – "שיש לו ית' כביכול תענוג גדול בעבודה זו (עבודת הבריורים שבזמן הגלות), ואם כן הרי ח"ו ה' יכול להיות ענין זה בלי קץ וגבול, הנה זהו השבח וההילול, ברוך הוא, שהקב"ה חשב את הקץ לעשות, שיהי' קץ וגבול לעבודת הבריורים שבדרך מלחמה בגלות ובשעבוד".

ויש להוסיף, שזוהי גם ההקדמה ד"ברוך המקום" דייקא – כי, זה שהקב"ה "חשב את הקץ לעשות", שיהי' קץ וגבול לעבודה דזמן הגלות, הוא מצד דרגת האלוקות השייכת לעולמות ("מקום"), ששם תופס מקום הצער דקושי השעבוד של בני ישראל, ובגלל זה מוותר הקב"ה, כביכול, על התענוג שיש לו מצד עצמו (בדרגת האלוקות

להזכיר משהו מהגמרא, אינו מתאפק ומתערב באמצע הדברים כדי להזכיר דברי הגמרא, כבנדרו"ד, שרצה להזכיר את דברי הגמרא בריש קידושין שקיחה היא בכסף.

(13) ראה מכתב י"ז שבט שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ע' קע): "מאשר הנני קבלת... שני הספרים לב ארי' החדש ח"א וח"ב. ות"ח ת"ח על תשורתו יקרה זו כו'".

(14) ראה סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה פ"ח ואילך.

(15) ב"ר פס"ח, ט.

(16) ראה תניא שעהיוה"א פ"ז. לקו"ת ברכה צח, א. ובכ"מ.

(17) בהגש"פ.

(18) סה"מ תש"ח ע' 151.

(12) הגבאי של האדמו"ר מנאָוואַמינסק הפטיר שקיחה צ"ל בכסף, וכ"ק אדמו"ר שליט"א הביט עליו במבט של פליאה, והמשיך בדבריו. אח"כ, כשהלכו מהחדר שישבו האבלים לביהמ"ד לתפלת ערבית, פנה כ"ק אדמו"ר שליט"א להגבאי הנ"ל, ואמר לו: הזכרתם קודם שקיחה היא בכסף. – בודאי ידוע לכם שענין זה נאמר בעפרון, ועל זה קיבל אח"כ "פסק".... שנחסר משמו אות וא"ו: "עפרן", "חסר וא"ו" (פרשיי חיי שרה כג, טז).

הגבאי הנ"ל, שהצטער והתחרט על הערתו – נגש אח"כ לכ"ק אדמו"ר שליט"א (בצאתו מהבית) וביקש מחילה. כ"ק אדמו"ר שליט"א שאלו לשמו ושם אמו כו', ואז המתיק את המאורע ולימד עליו זכות, באמרו: זוהי המעלה של יהודי, שכאשר יש לו הזדמנות

שלמעלה מעולמות) בעבודה דזמן הגלות (על דרך האמור לעיל שבדרגת האלוקות השייכת לעולמות תופס מקום הצער של האבלים, ומשם דוקא נמשך ענין הנחמה).

ד. האדמו"ר מנאָוואַמינסק שליט"א: אולי יש לבאר השייכות ד"המקום" לניחום אבלים, משום שרגש הצער והאבלות הוא בגלל שבפטירתו של אדם נוצר מקום חלל (כיון שנשאר ריק המקום בעולם שאותו הי' ממלא במשך שנות חייו), ולכן מבקשים "המקום ינחם כו'" – שהנחמה תהי' ממקומו של הקב"ה ("המקום"), ששם הוא מקור השמחה (היפך הצער והאבלות), כמו שנאמר¹⁹ "עוז וחדוה במקומו".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ביאור זה תלוי בשינויי הגירסאות בסוגיית הגמרא²⁰ בפירוש הכתוב²¹ "במסתרם תבכה נפשי", "ומי איכא בכי קמי' הקב"ה, והאמר רב פפא אין עציבות לפני הקב"ה, שנאמר¹⁹ הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו, לא קשיא, הא בבתי גואי הא בבתי בראי":

לגירסת רש"י – "בבתי גואי, איכא (בכי), דכתיב במסתרם, ובבתי בראי ליכא" (בכי), ומה שנאמר "עוז וחדוה במקומו" קאי על "בתי בראי", שזוהי הדרגה החיצונית השייכת לעולם ("מקום", "מקומו של עולם"). ועל פי זה, אפשר לפרש "המקום ינחם" שהבקשה היא שתומשך השמחה מבחינת המקום ("בתי בראי"), ש"עוז וחדוה במקומו".

מה שאין כן לגירסת ר"ח הרי זה להיפך – "כי ליכא בכי בבתי גואי, ומקום הנקרא מסתרם בבתי בראי הוא", ומה שנאמר "עוז וחדוה במקומו" קאי על "בתי גואי"²². ויש לומר ההסברה בזה – ש"בבתי בראי", דרגא חיצונית השייכת גם לזולת, יש מקום לשינויים, ולכן, גם בזמן של שמחה אין זה עדיין שמחה בשלימותה, ורק "בבתי גואי", דרגא פנימית שלמעלה משייכות לזולת, שם השמחה היא בשלימותה. ועל פי זה, לא מתאים הלשון "המקום ינחם", כי, הענין ד"עוז וחדוה" הוא "במקומו" דוקא, "בבתי גואי", ולא בהדרגה ד"מקום" (סתם), "מקומו של עולם", "בתי בראי".

ולכן, מסתבר יותר לומר כנ"ל – שמצד דרגת האלוקות שלמעלה מהעולמות אין מקום לצער על הפטירה (ובפרט על פי האמור ש"בבתי גואי" הרי זה באופן ד"עוז וחדוה במקומו"), ובמילא, לא תומשך משם ענין הנחמה, ולכן מבקשים "המקום (דוקא) ינחם כו'", שתומשך הנחמה מדרגת האלוקות השייכת לעולמות ("מקום", "מקומו של עולם"), ששם תופס מקום הצער על הפטירה (ובפרט על פי האמור ש"בבתי בראי" יש בכי), ולכן נמשך משם ענין הנחמה.

ה. האדמו"ר מנאָוואַמינסק שליט"א: על פי הביאור האמור ש"המקום ינחם" מורה על דרגת האלוקות השייכת לעולם – צריך להבין הלשון "ממקומו הוא יפן ברחמיו לעמו", דלכאורה, ענין הרחמים צריך להיות מדרגת האלוקות שלמעלה מעולמות, למעלה מ"מקום"?
כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לענין הרחמים אכן מדגישים "ממקומו" דוקא, בחינה שלמעלה מבחינת "מקום" סתם, "מקומו של עולם".

וההסברה בזה – על דרך המבואר²³ בפירוש "ברחמין הרבים רחם עלינו", "ברחמין" דייקא, שייתכן מעמד ומצב שאין אדם מרגיש הרחמנות עליו, כיון שמצבו הגשמי הוא כדבעי (שיש לו בני חיי ומזונא רויחא ולא חסר לו מאומה), וגם בנוגע למצבו הרוחני, הרי, "כל דרך איש ישר בעיניו ודומה לו שכך היא המידה הנכונה כו'", אף על פי שהאמת היא שהרחמנות עליו גדולה ביותר, להיותו מיושבי בתי חומר כו', שזוהי ירידה גדולה ביותר, מאיגרא רמה לבירא עמיקתא. "ולזאת אנו מבקשים . . ואומרים הגם שלפי שכלנו הדל אין אנו מרגישים הרחמנות, מכל מקום, ברחמין הרבים רחם עלינו".

ועל דרך זה מבקשים ואומרים "ממקומו הוא יפן ברחמיו לעמו" – שגם אם אנו במקומו נמצאים במעמד ומצב שלא מרגישים את הרחמנות שעלינו, מכל מקום, הוא ית', "ממקומו" – שמשם נראית גודל הרחמנות עלינו – "הוא יפן ברחמיו" (ברחמיו דייקא) לעמו".

במסתרם תבכה נפשי כו' היינו בבתי גואי, לא יתכן, דהא אין עצבות לפני המקום בפנימי רק בהיכלות החיצוניות שנק' בתי בראי".
(23) לקו"ת פינחס עח, ג. ובכ"מ.

(19) דברי הימים-א טז, כז.
(20) חגיגה ה, ב. וראה גם קה"י ערך בתי גואי.
(21) ירמ' יג, יז.
(22) ראה גם מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ע' קל (וש"נ): "ומ"ש

[בהמשך²⁴ הדברים אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שאין להסתפק בהבנה השכלית (כנראה, על דבר גודל הרחמנות), אלא צריך להיות גם הרגש הלב. וזוהי כללות עבודת האדם – להמשיך ולחבר ההבנה השכלית עם הרגש הלב. אלא, שכדי לפעול זאת, דרושה עבודה קשה, ובשביל זה יש צורך בלימוד החסידות (יחד עם הלימוד בנגלה דתורה), שפועל הרגש דיראת-שמים וכו'. ומה גם שעל ידי לימוד החסידות, פנימיות התורה, יוצאים מן הגלות אל הגאולה, כדאיתא בזוהר פרשת נשא²⁵ ש"בהאי חיבורא דילך . . . יפקון ב"י מן גלותא ברחמי" – שלימות ענין הרחמים].

*

ו. [כשהגיע זמן תפלת ערבית, שאלו את כ"ק אדמו"ר שליט"א אם יישאר לתפלת ערבית, והשיב, שיישאר עם המניין, אבל לא יתפלל ערבית, כדי שלא לשנות את הסדרים שלו (באמרו: "בא מיר זיינען אנדערע סדרים")].

לאחרי תפלת ערבית, שאל האדמו"ר מנאָוואָמינסק שליט"א אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א כיצד נוהג האבל בנוגע לאמירת ענייני תורה שבסדר התפלה, כמו פרק "איזהו מקומן", וכיוצא בזה. והשיב כ"ק אדמו"ר שליט"א:

ראיתי בהנהגת כ"ק מורי וחמי אדמו"ר שהי' אומר כל ענייני לימוד התורה שבסדר התפלה, כמו פיתום הקטורת, איזהו מקומן, תנא דבי אליהו וכו', אלא שאמרם בלחש, וציווה שאחר יאמרם (יסיים) בקול רם²⁶.

אחד הנוכחים הזכיר שהחתם-סופר²⁷ כתב לחותנו ר' עקיבא איגר חידושי תורה שחידש בימי אבלו. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א ש"לאונסו שאני", כיון שאינו יכול להימנע מלהרהר בדברי תורה²⁸.

*

[בעת הנסיעה חזרה ל-770 הפטיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: אה! שלושים שנה באמריקא... ואחרי כן הוסיף אודות האדמו"ר מנאָוואָמינסק: ניכר עליו שהוא "א וואָרעמער איד".

אחרי כן התעניין כ"ק אדמו"ר שליט"א אצל ר' שניאור זלמן שי' גורארי' (שנתלווה אל כ"ק אדמו"ר שליט"א בביקור זה²⁹) לפשר העובדה שהאדמו"ר מנאָוואָמינסק לבש בגד משי, אם זה רק בימי האבלות. והשיב הנ"ל שיש אדמורי"ם שנוהגים ללבוש משי בכל ימות השנה, שבהם אין חשש שעטנו כלל. ובהמשך לזה דובר אודות חיוב ציצית בבגד משי³⁰.

ר' שמואל הלוי שי' לעוויטין הזכיר – בקשר לדברי כ"ק אדמו"ר שליט"א בהפירוש ד"המקום כו" – שישנם ב' דעות, הא', שהמקום המקיף את הגשם נקרא מקום, והב', שהמקום הפנוי שבו נכנס הגשם נקרא מקום. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שדעת האריז"ל שבחינת מקום הוא המקום פנוי שבו העולמות³¹.

●

(29) כן נתלוו אל כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרה"ח ר' חיים מרדכי אייזיק שי' חקוב; הרה"ח ר' שמואל הלוי שי' לעוויטין; והנהג, התמים חיים יהודה שי' קרינסקי (שע"פ רשימתו מאז נערכה רשימה זו).
(30) ראה גם רמב"ם הל' ציצית פ"ג ה"ב. טושו"ע ואדה"ז או"ח ס"ט.

(31) ראה סה"מ תרמ"ג ע' צד-ה. וש"נ.

(24) קטע זה – נלקח מצירוף דברים מקוטעים שנזכרו בהרשימה, וכאן בא המשך וקשר הענינים ע"פ ההשערה בלבד (המו"ל).

(25) קכד, ב – ברע"מ. הובא ונת' בתניא אגה"ק סכ"ו.

(26) ראה תורת מנחם – מנחם ציון ח"א ע' 27. וש"נ.

(27) ראה שו"ת חת"ס יו"ד סש"ו.

(28) ראה תורת מנחם שם ע' 101. וש"נ.

בס"ד. משיחות ש"פ ויחי (ועשרה בטבת יהפך לשמחה) ה'תנש"א.

וההסברה בזה¹³ - מדתו של יעקב היא מדת האמת, כמ"ש¹⁴ "תתן אמת ליעקב"¹⁵, ותכונת האמת שנמשכת וחודרת בכל הדרגות (מלמעלה מעלה עד למטה מטה) בכל התוקף והשלימות, ולכן "זרעו" (שכולל זרעו וזרע זרעו עד סוף כל הדורות¹⁶) בחיים, ועי"ז מתגלה הנצחיות דחיי יעקב (גם בעולם הזה¹⁷), "אף הוא בחיים".

ועפ"ז מובן תוכן החיזוק וההתחזקות ("חזק חזק ונתחזק") דבנ"י שבסיום וחותם ספר בראשית, ספר ראשון (ובמילא גם החיזוק הראשון והעיקרי) שבתורה - הסך-הכל (סיום וחותם) דספר בראשית שבו מסופר תולדות חייהם של האבות¹⁸, אשר, "מעשה אבות סימן (ונתנית-כח) לבנים"¹⁹ - "ויחי יעקב", "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים" - שבזה מרומז ש"זרעו" של יעקב, כאו"א מבנ"י, האנשים והנשים והטף, עד סוף כל הדורות²⁰, בכל הזמנים והמצבים ובכל המקומות, הוא "בחיים", חיים אמיתיים, כמ"ש²¹ "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים חיים"²², ע"י תורתו, "תורת חיים"²³, ומצוותי עליהם נאמר²⁴ "וחי בהם".

ב. לכאורה יש מקום לשאלה: הרי מצינו בדברי ימי ישראל בכל הדורות (וגם בדורנו זה) שיש כמה מבנ"י שלא רואים אצלם בגלוי ההנהגה ע"פ התומ"צ בחיי היוס-יום, וא"כ, איך אומרים ש"זרעו" (כל זרעו²⁵) בחיים?

והמענה לזה - מפורש בדברי הגמרא:

לאחרי שהגמרא אומרת ש"יעקב אבינו לא מת" - באה שאלה: "וכי בכדי ספרו ספדניא כו", כלומר, איך

א. סיום וחותם ספר בראשית, ספר ראשון¹ שבתורה - שלאח"ז מכריזים "חזק חזק ונתחזק" (כמנהג ישראל² בסיום וחותם כל הספרים, החל מספר הראשון, ספר בראשית), שרומז על החיזוק וההתחזקות³ דבנ"י בכל עניניהם - הוא בפרשת ויחי, "ויחי יעקב"⁴. והענין בזה:

בנוגע ל"ויחי יעקב" מצינו עליו גם לגבי אברהם ויצחק - כדאיתא בגמרא⁵ "יעקב אבינו לא מת . . וכי בכדי ספרו ספדניא וחנטו חנטיא וקברו קבריא . . מקרא אני דורש, שנאמר⁶ ואתה אל תירא עבדי יעקב נאום ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים" - "ויחי יעקב", "חי הוא לעולם"⁷.

וכיון שחז"ל למדו ש"יעקב אבינו לא מת" ("ויחי יעקב") מזה שהכתוב "מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים" (ולא מהכתוב בפרשתנו⁸ בנוגע ליעקב עצמו "ויגוע ויאסף אל עמיו", "ומיתה לא נאמרה בו"⁹) - מובן, שהענין ד"ויחי יעקב" ("יעקב אבינו לא מת") תלוי ב"זרעו", שעי"ז ש"זרעו בחיים" "אף הוא בחיים".

וי"ל שזהו הטעם שענין זה נאמר ביעקב ("יעקב אבינו לא מת"), ולא באברהם ויצחק - כי, "זרעו בחיים" שייך ביעקב שזרעו בשלימות ("מטתו שלמה"¹⁰), משא"כ אברהם ויצחק שיצאו מהם ישמעאל ועשו¹¹, ולכן, גם הענין ד"הוא בחיים" (שנעשה עי"ז ש"זרעו בחיים") שייך ביעקב דוקא¹².

- (1) כמרומז בשמו - "בראשית" - מלשון ראשית (ראשון).
- (2) ראה שו"ע או"ח סו"ס קלט ובנ"כ. הנסמך בלקו"ש חכ"ה ע' 474.
- (3) וג"פ ("חזק חזק ונתחזק") - שהחיזוק גופא הוא באופן של חזקה, "בתלת זמני הוי חזקה" (ב"מ קו, רע"ב. וש"נ).
- (4) להעיר שבכ"מ נקראת הפרשה בשם "ויחי יעקב" (רמב"ם בסדר תפלות כל השנה בסוף ספר אהבה).
- (5) תענית ה, ב.
- (6) ירמ' ל, י"ד.
- (7) פרש"י תענית שם.
- (8) מט, לג.
- (9) כפירוש רש"י על הפסוק (פשוטו של מקרא) "ויגוע ויאסף, ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו חז"ל יעקב אבינו לא מת" - שכוונתו למאד"ל בתענית שם, אלא, שבתענית למדו זה מהפסוק ("מקרא אני דורש") ש"מקיש הוא לזרעו". וראה גם תוד"ה יעקב תענית שם: "וכן משמע מדכתיב ויגוע ולא כתיב וימת".
- (10) פרש"י פרשתנו מז, לא.
- (11) פסחים נו, א.
- (12) ראה חדא"ג מהרש"א לתענית שם: "מש"ה נקט יעקב (טפי מאברהם ויצחק) כמו שהוזכר בקרא בהקישא, דלא שייך אלא ביעקב להקיש לזרעו, משא"כ באברהם ויצחק משום זרעו ישמעאל ועשו".

(13) ראה גם לקו"ש חכ"ו ע' 8. וש"נ.

(14) מיכה בסופו.

(15) ראה תורת לוי"צ לתענית שם (ס"ע ז') ש"אמ"ת ליעקב"ב הוא תיבות יעקב"ב ל"א מ"ת".

(16) ובזה גופא - כל אחד ואחד מישראל, שהרי, אם חסר ח"ו אצל אחד מישראל (בדור אחד), אין זה אמת.

(17) שהרי בנוגע לעוה"ב אין חידוש בדבר. וראה חדא"ג מהרש"א שם: "אם שלא מת בנפש . . אמאי נקט יעקב טפי מאברהם ויצחק".

(18) "ספר הישר", "ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים" (ע"ז כה, א).

(19) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו.

(20) ראה אגה"ק ס"ז: "נשמתו (של יעקב). . כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם".

(21) ואתחנן ד, ד.

(22) ראה זהר פרשתנו (רטז, א): "ויחי יעקב . . ועמך כולם צדיקים . . מ"ט בגין דמתרביקין בגופא דמלכא דכ' ואתם הדבקים גו' חיים"

(הובא באוה"ת פרשתנו ע' שנד).

(23) ראה אבות דר"ב ספ"ד.

(24) אחרי יח, ה.

(25) ראה לעיל הערה 16.

משה מורשה קהלת יעקב" - "ירוש"ה אינה תלוי בהנהגתו של הירוש, כי אם, במציאותו בתור יורש, להיותו מזרעו של יעקב³² ("קהלת יעקב").

ג. ויש לומר, שענין זה מרומז בסיום וחזרת פרשת "ויחי יעקב" - "ויישם בארון במצרים"³³:

"בארון במצרים" - היו "עצמות יוסף" כל זמן שהיו בני" במצרים, ובצאתם ממצרים כתיב³⁴ "ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני ישראל לאמר פקד יפקוד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם", כמ"ש בסוף פרשתנו³⁵ "וישבע יוסף את בני ישראל לאמר פקד יפקוד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה".

ויש לומר ע"ד הרמז - ש"עצמות יוסף" רומז על העצמות (עצמות מלשון עצם הדבר³⁶) דבני" (כל ישראל נקראים ע"ש יוסף, כמ"ש "נוהג כצאן יוסף"³⁷), והפירוש ד"ויישם בארון במצרים", הוא, שגם במעמד ומצב ד"מצרים", שיש "מצרים לישראל"³⁸ (החל וכולל המיצר ד"תקפו יצרו הרע"), נמצא העצם דבני" ("עצמות יוסף") בשלימות - "בארון", כמו דבר שמונה בתוך ארון סגור מכל הצדדים ששום דבר אינו יכול לפגוע בו.

ועוד:

א. ארוננו של יוסף קשור עם ארון הברית, כמארז³⁹ "כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו שני ארונות הללו . . מהלכין זה עם זה", ויש לומר הרמז בזה - שהארון המגין על העצם דבני" הוא ארון הברית, שבו נמצאים הספר תורה והלוחות, "חזות על הלוחות"⁴⁰, אותיות החזקה, ש"הם מיני" ובי' והן דבר א' ממש עם האבן שנחקק בו", עד שאי אפשר להפריד ביניהם⁴¹, היינו, שהקשר של יהודי עם התורה הוא באופן שהתורה חקוקה בו ומתאחדת עמו למציאות אחת, ומבלי הבט על מעמדו ומצבו בגלוי (גם כאשר

אפשר לומר ש"יעקב אבינו לא מת", הרי בפועל ובגלוי "ספדו ספדניא וחנטו חנטיא וקברו קברייא". והתירוץ על זה - "מקרא אני דורש, שנאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב נאום ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", כלומר, כיון ש"מקרא אני דורש", כן הוא האמת (ש"הוא בחיים"), וזה ש"חנטו חנטיא כו" - "נדמה להם שמת, אבל חי הוא"⁷.

ומזה מובן גם בנוגע ל"זרעו בחיים" - שכיון שמפורש בקרא²⁶ שהמעמד ומצב דבני" בכל הדורות (עד לדור האחרון של הגלות שבהם תקיים ההבטחה "כי הנני מושיעם מרחוק ואת זרעך מארץ שבים") הוא באופן ש"זרעו בחיים", בודאי כן הוא האמת, ואם ישנם כאלה שטוענים שיש כמה מבני" שאינם מתנהגים ע"פ תומ"צ בחיי היום-יום - אין זה אלא ש"נדמה להם" שחסר ח"ו בהענין ד"זרעו בחיים", אבל האמת היא ש"זרעו בחיים".

זאת ועוד: כיון ש"מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", הרי, הטענה שיש חלישות וחסרון בהענין ד"זרעו בחיים" (וי"ל - אפילו באחד מזרעו²⁵), היא פגיעה, רחמנא ליצול, בהענין ד"הוא בחיים", בהחיים דיעקב! וההסברה בזה (שבכל מעמד ומצב "זרעו בחיים" ועי"ז "אף הוא בחיים") - ע"פ מארז²⁷ "אע"פ שחטא ישראל²⁸ הוא", וכפס"ד הרמב"ם²⁹ "מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה . . הוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו", היינו, שהנהגתו בפועל היפך התורה אינה אלא ענין חיצוני מפני ש"תקפו יצרו הרע", ואילו רצונו הוא "להיות מישראל . . לעשות כל המצות כו", ולכן, מבלי הבט על מעמדו ומצבו בפועל ובגלוי, "ישראל הוא", ויש לו שייכות לכל התורה כולה³⁰, כמ"ש³¹ "תורה צוה לנו

(26) ולא רק באופן של דרש ("מקרא אני דורש") - שהרי, הדרש הוא "מקיש הוא לזרעו", היינו, שהדרש מלמדנו ש"אף הוא בחיים" כמו ש"זרעו בחיים", אבל בנוגע ל"זרעו" אין צורך בדרש, כיון שמפורש בקרא.

(27) סנהדרין מדר, רע"א.

(28) "ישראל" דייקא - שם המעלה דיעקב, ע"ש "כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל" (וישלה לב, כט), נוסף לכך שגם השם "יעקב" הוא אותיות יו"ד עקב, שרומז שגם במעמד ומצב של "עקב" (ועד ש"ידו אוחת בעקב עשו") נמשך וחודר היו"ד - אות ראשונה (ראש התיבה) דשם הוי', "חלק הוי' עמו יעקב חבל נחלתו" (האזינו לב, ט), ועד שזוהי מציאותו של יהודי - יו"ד.

(29) הל' גירושין ספ"ב.

(30) ומרומז גם ב"ישראל (הוא) - ר"ת יש ששים ריבוא אותיות לתורה (מגלה עמוקות אופן קפו).

(31) ברכה לג, ד.

(32) להעיר, שיעקב ענינו תורה, כמ"ש "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל" (תהלים עח, ה).

(33) ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 476 ואילך. חכ"ו ע' 85 ואילך.

(34) בשלח יג, יט.

(35) נ, כה.

(36) כמו בגוף האדם - שעצם מבנה הגוף הוא (לא הבשר והגידים כו") ע"י העצמות.

(37) תהלים פ, ב ובפרש"י.

(38) ב"ר פט"ז, ה.

(39) סוטה יג, סע"א.

(40) תשא לב, טז.

(41) לקו"ת ר"פ בחוקתי ור"פ חוקת. ובכ"מ.

אותם על דעתם⁴⁸, הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגדלוהו⁴⁹ ואינו זריו לאחוז בדרכי המצוות, שהרי הוא כאנוס, ואע"פ ששמע אח"כ [שהוא יהודי וראה היהודים ודתם, הרי הוא כאנוס, שהרי גדלוהו על טעותם]. לפיכך ראוי להחזירם בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה".

ה. וענין עיקרי בשלילת הדיבור בסגנון של הפחדות ואיומים, ובפרט בדברים מבהילים ביותר, שאין לחזור עליהם בדיבור משום הציווי המפורש בתורתנו "אל תפתח פה כו"⁵⁰ (נוסף על האמור לעיל בנוגע להיפך התועלת בקירוב לבם של ישראל לאביהם שבשמים) - שזהו היפך האמת (ע"פ תורת-אמת), היפך כבודו של הקב"ה, והיפך כבודן של ישראל.

היפך האמת:

פס"ד מפורש ברמב"ם⁵¹ ש"שקול זה (חשבון העונות והזכיות) אינו לפי מנין העונות והזכיות אלא לפי גודלם, יש זכות שהוא כנגד כמה עונות וכו', ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות, והוא היודע היאך עורכין הזכיות כנגד העונות".

ובנוגע לענינו: כיון שאלה שאינם מקיימים תומ"צ בדורנו הם "כתינוק שנשבה . . . שהוא כאנוס" - הרי "אונס רחמנא פטרי"⁵²; ולאידך, כאשר אותם "תינוקות שנשבו" מקיימים אפילו מצוה אחת בלבד (ועצאכו"כ כמה מצוות, והעידו חז"ל⁵³ שאין לך אדם מישראל שלא קיים כו"כ מצוות⁵⁴), ה"ז חשוב ויקר ביותר וביותר אצל הקב"ה!

ועוד וג"ז עיקר: דוקא בדורנו זה גדולה ביותר ההתעוררות של אותם "תינוקות שנשבו" לשוב לדרך התומ"צ, עד כדי כך, שעשרות אלפי יהודים התקרבו ונעשו שומרי תומ"צ בפועל ממש, ומוסיף והולך ביתר שאת וביתר עוז.

שייכותו לארון הברית היא בהעלם⁴² לא שייך להפריד ח"ו בין יהודי לתורה, כיון שזוהי מציאותו האמיתית, ובלשון הזהרה⁴³ "ישראל אורייתא וקב"ה כולא חד".

ד. ומזה למדים הוראה בנוגע להאופן שבו נעשה החיזוק דבני ("חזק") במצרים, בזמן הגלות, "כל המלכיות (גליות) נקראו ע"ש מצרים"³⁸, עד לגלות זה האחרון, שמצד קושי ואריכות הגלות שלא בערך לשאר הגליות, יש צורך בחיזוק גדול יותר:

החיזוק דבני בזמן הגלות נעשה ע"י ההכרזה "ויחי יעקב", ש"יעקב אבינו לא מת . . . מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", כלומר, הדגשת מעלתו האמיתית של כאו"א מישראל (זרעו של יעקב) מצד מציאותו ש"ישראל הוא", שלכן, מבלי הבט על מעמדו ומצבו בגלוי יכול וצריך לגלות את מעלתו האמיתית (ע"ז שישב בתשובה, ויקיים התורה ומצוותי במעשה בפועל) - שע"ז מחזקים ומעודדים את רוחו לבוא למעמד ומצב של חיים ("זרעו בחיים") אמיתיים גם בפועל ובגלוי.

לעומת זאת, כשמדגישים ומבליטים את החסרון של אלה מבניי שלעת-עתה אינם מקיימים תומ"צ, ולא עוד אלא שמוסיפים בהפחדות ואיומים בעונשים קשים, ר"ל היל"ת - לא זו בלבד שלא זו הדרך לפעול בהם (ובכלל) חיזוק בעניני יהדות, תורה ומצוותי, אלא אדרבה, ע"ז מחלישים את רוחם, ויתירה מזה, מרחקים אותם מתשובה, תורה ומצוותי, כנראה במוחש (ובפרט בדורנו זה) שהדרך היחידה לקרב לבם של בניי לאביהם שבשמים היא ההוכחה בדרכי נועם ודרכי שלום⁴⁴, מתוך אהבת ישראל דוקא - "יוכיחן⁴⁵ משה שאוהבן⁴⁶".

ובהדגשה יתירה בנוגע לדורנו זה - שאלה שלעת-עתה אינם מקיימים תומ"צ הם "תינוקות שנשבו", ודינם מפורש בפס"ד הרמב"ם⁴⁷ ש"בני התועים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים וגדלו

(42) להעיר מהענין דגניזת הארון (רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ד. וראה לקו"ש חכ"א ע' 156 ואילך).

(43) ח"ג עג, א.

(44) להעיר מפרטי דיני תוכחה - רמב"ם הל' דיעות פ"ו ה"ז ואילך. שו"ע אדה"ז (או"ח סקני"ו ס"ז ואילך. חו"מ הל' אונא ס"ל).

(45) דב"ר פ"א, ד.

(46) ראה גם קדושת לוי פ' בראשית (ד"ה רבותינו ז"ל אמרו) בפירוש מארז"ל (ב"ר ספ"ב) "במעשיהן של צדיקים חפץ ואינו חפץ במעשיהן של רשעים", ש"מעשיהן של רשעים" רומז על עבודת ה' בשנאה וכעס על עוברי רצונו ית', ואעפ"כ, "חפץ יותר במעשיהם של צדיקים שיקרבו כל העולם כולו לעבוד את הבורא ע"י דברי נועם . . . ולא ע"י כעס . . . כי דרכו ומדתו של השי"ת הוא טוב, וחפץ שהכל יקרבו אליו ע"י טוב". ושם פ' חוקת (ד"ה ודברתם אל הסלע): "יש שני בחינות במוכיח . . . אחד שמוכיח בדברים טובים, דהיינו, שאומר לכל איש ישראל גודל מעלתו ומקום מקור מחצב נשמתו . . . וגודל הנחת רוח להבורא יתברך ממצות כל איש ישראל . . . ויש שמוכיח .

. בדברים קשים ובדברי ביושים . . . והחילוק שביניהם, זה שמוכיח . . . בטוב מעלה את נשמת ישראל למעלה מעלה ומספר תמיד בצדקת ובגדלות ישראל כמה גדול כחם למעלה, וראוי הוא להיות מנהיג על ישראל, וזה שמוכיח את ישראל בדברים קשים אינו בבחי' הזאת".

(47) הל' ממרים פ"ג ה"ג.

(48) "ונולדו במינות וגידלו אותם עליו" (דפוס רומי וכת"י תימן).

(49) "כתינוק שנשבה לבין הגוים וגידלוהו הגוים על דעתם שהוא אנוס" (שם).

(50) ראה לקמן ס"ו.

(51) הל' תשובה פ"ג ה"ב.

(52) ב"ק כה, סע"ב. וש"נ.

(53) ראה חגיגה בסופה. ובכ"מ.

(54) ראה תו"א מקץ לא, ג: "אין לך אדם מישראל שלא כיבד את המקום בכך (כנבוכדנצר שהחל ג' פסיעות לכבוד השי"ת) וכל טוב עוה"ז כדאי הוא לו". וראה גם אגרת השמד להרמב"ם פ"ג.

ועוד:

גם בשעה שהקב"ה מעניש על חטאים (לאחרי שמאריך אף וגבה דל"י⁶⁴) - אין העונש בתור נקמה ח"ו, אלא לטובת האדם, כדי לנקותו ולטהרו מלכלוך החטא⁶⁵, ובלשון רבינו הזקן⁶⁶: "כמו אב רחמן חכם וצדיק המכה בנו. . . כמשל מלך גדול ונורא הרוחץ בכבודו ובעצמו צואת בנו יחידו מרוב אהבתו".

ויתירה מזה: אע"פ שהעונש הוא לטובת האדם, "מרוב אהבתו" של המלך "לבנו יחידו", הרי, כיון שהעונש (הרחיצה מלכלוך החטא) גורם צער לבנו יחידו, מצטער הקב"ה על זה וצועק "אוי לי כו"⁶⁷, "בזמן⁶⁸ שאדם מצטער שכנה. . . אומרת קלני מראשי קלני מזוועה⁶⁹", "עמו אנכי בצרה"⁷⁰, "בכלל⁷¹ צרתם לו צר"⁷² ("בכלל זמן שהיו בצרה הי' לו צר"⁷³).

והיפך כבודו של ישראל:

כיון שבנ"י הם בניו של הקב"ה, כמ"ש "בנים אתם לה' אלקיכם"⁷⁴, ויתירה מזה "בני בכורי ישראל"⁷⁵, והקב"ה אוהבם, כמ"ש "אהבתי אתכם אמר ה'⁷⁶", "כי נער ישראל ואוהבהו"⁷⁷, וכתורת הבעש"ט⁷⁸ שאהבת הקב"ה לכאו"א מישראל היא גדולה יותר מאהבת הורים זקנים לבנם יחידם שנולד להם לעת זקנתם - אינו סובל דיבורים שהם היפך שבח בניו, ולא עוד אלא שהדיבור היפך שבח בניו פוגע בו (בהקב"ה) כביכול, כמ"ש ברור ומפורש "הנוגע בכם נוגע בבכת עינו"⁷⁹.

ועד כדי כך, שאפילו בנוגע לנביאי ישראל, ש"רוח ה' דבר בם ומלתו על לשונם"⁸⁰, "אין הקב"ה רוצה במי שאומר דילטורייא על ישראל"⁸¹, ועד שנענשו על שאמרו דילטורייא על ישראל, כמו: ישע"י הנביא, גדול שבנביאים⁸² (כבן כרך שראה את המלך⁸³), שכאשר אמר

ומי הוא זה ואי זה הוא אשר ימלאו לבו לשקול בדעתו (דעת בשר ודם) חשבון העונות, ולא עוד אלא להעלות על דל-שפתיו שבגלל שבדורנו זה ישנם כו"כ מישראל שלעת-עתה אינם מקיימים תומ"צ לכן יבואו עונשים הכי מבהילים⁵⁵, ר"ל היל"ת - היפך "דעתו של א-ל דעות" המפורשת בתורה שיהודים אלה דינם "כתינוק שנשבה. . . שהוא כאנוס", ש"רחמנא פטרי"!

היפך כבודו של הקב"ה:

תיאורו של הקב"ה כמי שיושב ומחשב חשבון העונות וממתין (ר"ל ור"ל) עד שתתמלא הסאה, ואינו זו משם עד שגובה עבור כל העונות, וחוזר ומתחיל חשבון חדש של עונות וממתין ר"ל ור"ל עד שתתמלא הסאה כו' - הוא היפך הכבוד כלפי מעלה, כיון שזהו כמשל מלך אכזרי שמחכה ורוצה להפרע... בה בשעה שהמציאות היא להיפך ממש - שהקב"ה הוא "אב הרחמים", כמפורש בריבוי פסוקים ומאמרי חז"ל, החל מ"ג מדות הרחמים: "ה' 56 ה' (מדת רחמים ב' פעמים דוקא - לפני ולאחרי שחטא⁵⁷) א-ל (אף זו מדת רחמים⁵⁸) רחום וחנון אך אפים ורב חסד וגו' נושא עון ופושע וחטאה".

עיקר התעסקותו של הקב"ה היא (לא בחשבון העונות, אלא) להוסיף ולהרבות שמחות בישראל - כמארז"ל⁵⁹ "מה הוא (הקב"ה) עושה מאותה שעה (לאחרי ששת ימי בראשית) ועד עכשיו. . . יושב ומזווג זיווגים", שיתוסף שמחות חתן וכלה (כולל התכלית ד"פרו ורבו", השמחה דלידת בנים⁶⁰ ובנות), הקשורה עם שמחת הגאולה⁶¹ (שאז יהיו הנישואין דהקב"ה וכן⁶²), כמ"ש בברכת נישואין: "מהרה כו' ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה"⁶³.

- (55) ובנוגע להענינים המבהילים שהיו בדור האחרון - ברור ופשוט שאין זה עונש, כדלקמן ס"ז.
- (56) תשא לד, ו-ז.
- (57) פרש"י עה"פ - מר"ה יז, ב.
- (58) פרש"י עה"פ - ממכילתא בשלח טו, ב.
- (59) ב"ר פס"ח, ד.
- (60) כולל גם השמחה דהכניסה לבריתו של אברהם אבינו (ראה שבת קל, א).
- (61) ועד"ז בנוגע ל"פרו ורבו" - "אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף", "אוצר ששמו גוף" (יבמות סב, סע"א. וש"נ).
- (62) שמו"ר ספט"ו.
- (63) ע"פ ירמ' לג, יו"ד-יא.
- (64) ירושלמי תענית פ"ב ה"א.
- (65) ראה כוזרי מאמר שני פמ"ד. עיקרים מאמר רביעי. פל"ח. לקו"ת קרח נג, ד. מטות פו, ב. לקו"ש חכ"ב ע' 71 ואילך. וש"נ.
- (66) אגה"ק סכ"ב.
- (67) ירמ' יו"ד, יט. פתיחתא דאיכ"ר כד.
- (68) חגיגה טו, ב. וש"נ.

- (69) ושם: "כך הקב"ה מצטער (גם) על דמן של רשעים שנשפך".
- (70) תהלים צא, טו. וראה תענית טז, א.
- (71) ישע"י סג, ט. תענית שם. מכילתא ס"פ בשלח.
- (72) ובפרש"י עה"פ: "לא (באל"ף) צר", "לא היצר להם כפי מעלליהם שהיו ראויין ללקות, כי מלאך פניו, הוא מיכאל שר הפנים ממשיכי לפניו, הושיעם תמיד בשליחותו של מקום" ("באהבתו ובחמלתו גו").
- (73) מצו"ד עה"פ.
- (74) פ' ראה יד, א.
- (75) שמות ד, כב.
- (76) מלאכי א, ב.
- (77) הושע יא, א.
- (78) כש"ט הוספות סקל"ג.
- (79) זכרי' ב, יב.
- (80) ע"פ ש"ב כג, ב.
- (81) שהש"ר פ"א, ו (א). וראה זו"ח נח כג, סע"א ואילך.
- (82) יל"ש ישע"י רמז שפה.
- (83) חגיגה יג, ב.

הדמיון מעורר את מדת הדין עד שהשטן מקטרג כו" (אף שבודאי אין הקב"ה שומע את דבריו של השטן, ואדרבא כמ"ש⁹⁵ "יגער ה' בך השטן") - בדברים טובים, לימוד זכות על בני" (שרצונו וחפצו של הקב"ה שילמדו זכות על בניו), בודאי ובודאי שדיבור זה פועל פעולתו שהקב"ה יקבל הלימוד זכות⁹⁶, כפי שמצינו בגדעון, ש"בימיו⁹⁷ היו ישראל בצרה והי' הקב"ה מבקש אדם שילמד עליהם זכות. . . כיון שנמצא זכות בגדעון שלמד עליהם זכות⁹⁸, מיד נגלה עליו המלאך⁹⁹, שנאמר וירא אליו מלאך ה' ויאמר לו לך בכחך זה, בכח זכות שלמד על בני", "אמר הקב"ה, יש בך כח ללמד סניגוריא על ישראל, בזכותך הם נגאלים"¹⁰⁰.

ומצינו בדברי ימי ישראל בכל הדורות שגדולי ישראל השתדלו והרבו בלימוד זכות על בני", גם כשהיו בשפל המצב כו", עד שהי' צורך ב"דיבור בדרך דמיון" כדי למצוא עליהם לימוד זכות, ועאכו"כ בנדודי, שאין צורך לחפש לימוד זכות, ובודאי שאין צורך ב"דיבור בדרך דמיון", כיון שהמציאות בפועל היא שהחסרון בקיום התומ"צ אינו אלא מפני האונס דתינוק שנשבה, ולאידך, במצב כזה גדולה ביותר המעלה והחשיבות דכל מצוה, אפילו מעשה אחד, דיבור אחד או מחשבה אחת, ועאכו"כ התעוררות גדולה של אלפים ואלפים מישראל שנתקרו ליהדות, ומוסיף והולך (כנ"ל ס"ו).

ולכל לראש - הלימוד זכות בנוגע לקירוב וזירוז הגאולה - שכיון שכבר "כלו כל הקיצין"¹⁰¹, עוד בזמן הגמרא, ועאכו"כ לאחר אריכות וקושי הגלות במשך יותר מאלף ותשע מאות שנה ועדיין לא בא... ובנוגע לתשובה ("אין הדבר תלוי אלא בתשובה"¹⁰¹) - כבר עשו תשובה, שהרי אין לך אדם מישראל שלא הרהר תשובה (לא רק פעם אחת, אלא) כמה פעמים במשך ימי חייו, שע"ז נעשה "בשעתא חדא וברגע

"ובתוך עם טמא שפתיים אנכי יושב"⁸⁴, "אמר לו הקב"ה, ישעי', בנפשך אתה רשאי לומר כי איש טמא שפתים אנכי ניהא, שמא ובתוך עם טמא שפתיים אנכי יושב, אתמהא, תא חמי מה כתיב תמן, ויעף⁸⁵ אלי אחד מן השרפים ובידו רצפה. . . רוצץ פה, רצוצץ פה למי שאמר דלטוריא על בני"⁸⁶, וכיו"ב בשאר נביאי ישראל.

ו"אם כך נענשו עמודי עולם. . . כשנשאו בעדת ישראל מעט דברים, כל שכן קל מקלי עולם יתיר לשונו על קהלות ישראל. . . לקרוא אותם פושעים ורשעים" (כלשון הרמב"ם⁸⁷, וכמ"ש לפני⁸⁸) "האדם אין ראוי לו לדבר ולדרוש באזני העם עד שיחזור מה שרצונו לדבר פעם ושתיים ושלש וארבע וישנה אותו היטב ואח"כ ידבר. . . מה שיחוק האדם בידו ויכתבהו על הספר, ראוי לו שיחזירהו אלף פעמים אילו יתכן זה, וזה האיש. . . כתב אלו הענינים הנכבדים בטופס. . . ומסרו ביד איש שישוט במכל עיר ובכל מדינה, והאפיל במ לבות בני אדם, שלח חושך ויחשיך".

ו. ועוד בחומר ושלילת הדיבור אודות ענינים של עונש ח"ו - מצד האזהרה המפורשת בתורתנו הקדושה תורת אמת: "אל תפתח פה לשטן":

איתא בגמרא⁸⁹ "לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן. . . מאי קראה, שנאמר⁹⁰ כמעט כסדום היינו⁹¹, מאי אהדר להו נביא, שמעו⁹² דבר ה' קציני סדום", "שהדיבור גם בדרך הדמיון מעורר את מדת הדין עד שהשטן מקטרג. . . שראוי לך, וז"ש כמעט כסדום היינו וגו', שאמר כן בדרך הדמיון לענין העונש, ומדת הדין אהדר לי' דראוי לך כו"⁹³.

ומזה מובן לאידך - ובמכ"ש וק"ו, שהרי "מדה טובה מרובה כו"⁹⁴ - עד כמה צריכים להשתדל בלימוד זכות על בני":

אם בדברים בלתי-רצויים "הדיבור גם בדרך

96 אפילו כשנגזרה גזירה - כמארו"ל (שבת סג, א. ו"ש"ג) "אפילו הקב"ה גוזר גזירה הוא מבטלה", בשביל דבריו של הצדיק שמלמד זכות.

97 תנחומא שופטים ד.

98 באמרו: "ויש ה' עמנו ולמה מצאתנו כל זאת ואי' כל נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו הלא ממצרים העלנו ה' ועתה נטשנו ויתנונו בכף מדין" (שופטים ו, יג), "אם צדיקים היו אבותינו יעשה לנו בזכותם, ואם רשעים היו, כשם שעשה להם נפלאותיו חנם כן יעשה לנו, ואי' כל נפלאותיו" (פרש"י עה"פ).

99 כ"ה (נגלה עליו המלאך) במדרש תנחומא שלפנינו, אבל בפסוק נאמר "ויפן אליו ה' גו", ובפרש"י: "הקב"ה בעצמו". וכ"ה ביל"ש שבהערה הבאה: "דין הוא שאגלה אני בכבודי עלי".

100 יל"ש שופטים רמז סב.

101 סנהדרין צז, ב.

84 ישעי' ו, ה.

85 שם, ו.

86 שהש"ר שם. וראה בארוכה אגרת השמד פ"ב.

87 באגרת השמד שם.

88 שם פ"א.

89 ברכות יט, סע"א. כתובות ח. ב. וראה רמ"א יו"ד סע"ו ס"ב.

שו"ע אדה"ז חו"מ הל' שמירת גוף ונפש סי"ב.

90 ישעי' א, ט.

91 ויש לומר, שישעי' אמר זה כדי שילמדו מזה הזהירות שלא לפתוח פה - ע"ד מארו"ל (ע"ז ד, סע"ב ואילך) "לא דוד ראוי לאותו מעשה. . . אלא. . . שהקים עולה של תשובה".

92 שם, יו"ד.

93 חדא"ג מהרש"א כתובות שם.

94 סוטה יא, א. ו"ש"ג.

95 זכרי' ג, ב. וראה לקמן ס"ז.

דבר זה חמור שבעתיים - כשהקטרוג על דורנו זה, "אוד מוצל מאש", נעשה תוך כדי חילול כבודם של הקדושים שנהרגו על קידוש השם, ע"י הצדקת השואה בכך שנתמלאה הסאה של העונות.

ובהקדמה:

ישנם ענינים בלתי־רצויים שאינם באים בתור עונש על עונות, כי אם, מפני שכך גזר הקב"ה, ללא טעם והסברה כלל בשכל וחכמת התורה. ובלשון חז"ל (בנוגע להריגתו של רבי עקיבא שסרקו בשרו במסרקות של ברזל, ועד"ז כל עשרה הרוגי מלכות) "שתוק כך עלה במחשבה לפניו"¹¹⁰, "גזירה היא מלפניו"¹¹¹ (ולא נאמר על זה "מי חשיד קב"ה דעביד דינא בלא דינא"¹¹²). ואבוהון דכולהו - גזירת ברית בין הבתרים, כמ"ש¹¹³ "ידוע תדע כי גר יהי זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה", שאין זה בגלל עונות, אלא שכך גזר הקב"ה¹¹⁴.

ובנדוד: השמדת ששה מליון יהודים באכזריות הכי גדולה ונוראה - שואה איומה שלא היתה (ולא תהי' ר"ל) דוגמתה במשך כל הדורות - לא יכולה להיות בתור עונש על עונות, שכן, אפילו השטן עצמו לא יוכל למצוא חשבון עונות בדור ההוא שיהי' בו כדי להצדיק ח"ו עונש חמור כזה!

אין לנו שום הסבר וביאור (ע"פ חכמת התורה) כלל וכלל על השואה, כ"א רק ידיעת העובדה ש"כך עלה במחשבה לפניו", ואשר "גזירה היא מלפניו" [אף שבודאי לא באופן של חפץ (פנימיות הרצון) ח"ו, כאמור בתורה, "שכינה מה אומרת קלני מראשי כו'"], כי אם, ש"ברגע קטן עזבתך"¹¹⁵, ובודאי ובודאי לא ההסבר דעונש על עונות¹¹⁶.

ואדרבה: כל אלה שנהרגו בשואה הם קדושים (כפי

חדא"¹⁰² מרשע גמור צדיק גמור, כפס"ד הגמרא¹⁰³ שהמקדש את האשה "על מנת שאני צדיק (גמור)¹⁰⁴ אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה" - הרי בודאי ובודאי שמשית צדקנו צריך לבוא תיכף ומיד ממש, אשר, כדאי הוא לימוד זכות זה לגאול את ישראל, ובפרט שנוסף על הלימוד זכות, ה"ז גם פס"ד של כו"כ רבנים ומוריהוראה בישראל, וכיון שהתורה "לא בשמים היא"¹⁰⁵, הרי, פס"ד זה בב"ד של מטה מחייב כביכול ומזכה גם את ב"ד של מעלה, וכן יקום!

ז. ויש להוסיף, שביטול הפתחון־פה דהשטן והלימוד זכות על בני מודגש ביותר בקשר ובשייכות לדורנו זה:

בנבואת זכרי' (שקורין בהפטורה דשבת חנוכה) כתיב⁹⁵ "ויאמר ה' אל השטן יגער ה' כך השטן יגער ה' כך הבוחר בירושלים הלא זה אוד מוצל מאש", כלומר, הקב"ה בעצמו גוער בהשטן שרוצה לקטרג על בני, להיותו "הבוחר בירושלים", ע"ש יראה וע"ש שלם¹⁰⁶, שלימות היראה¹⁰⁷, שזוהי מציאותו האמיתית של כאור"א מישראל שנבחר ע"י הקב"ה ("אתה בחרתנו מכל העמים"), ומוסיף הקב"ה בגערותו על השטן - "הלא זה אוד מוצל מאש", "כלומר¹⁰⁸ לא נשתייר מישראל כי אם מעט, מאוד שניצל משריפה, ואתה בא לקטרג עליהם שאשחיתם"?...!

ובנוגע לעניננו:

דורנו זה, שארית הפליטה מהשואה שבה נהרגו על קידוש השם ששה מליון יהודים השם יקום דמם, הוא בבחינת "אוד מוצל מאש", "כאוד שניצל משריפה". וחלילה וחס לקטרג עליהם, ועאכו"כ בקטרוג חמור, שהנהגתם עלולה להביא שואה נוספת, ר"ל היל"ת, "לא תקום פעמיים צרה"¹⁰⁹.

(102) זח"א קט, סע"א.

(103) קידושין מט, ב. רמב"ם הל' אישות פ"ח ה"ה. טושו"ע אה"ע סל"ח סל"א.

(104) ע"פ גירסת האור זרוע סק"ב.

(105) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

(106) תוד"ה הר - תענית טז, א (מב"ר פנ"ו, יו"ד).

(107) לקו"ת ראה כט, ד. דרושי ר"ה ס, ב. שה"ש ו, ג. ובכ"מ.

(108) פי' מהר"י קרא עה"פ.

(109) ל' הכ' - נחום א, ט (וראה לקו"ש חכ"ג ע' 306 הערה 55. ושי"ג).

(110) מנחות כט, ב.

(111) נוסח הפיוט בסדר העבודה דתפלת יוהכ"פ.

(112) ברכות ה, ב.

(113) לך לך טו, יג.

(114) ראה שמו"ר פ"ה, כב: "וישב משה אל ה' ויאמר ה' למה הרעותה לעם הזה. . . כך אמר (משה) לפני הקב"ה, נטלתי ספר

בראשית וקראתי בו וראיתי מעשיהן של דור המבול היאך נדונו מדת הדין היתה, ומעשה דור הפלגה. . . היאך נדונו ומדת הדין היתה, העם הזה מה עשו שנשתעבדו מכל הדורות שעברו".

(115) ישעי' נד, ז.

(116) להעיר ממ"ש אדהאמ"צ בשער התשובה (ה, א) ש"האר"י ז"ל. . . אמר בפירושו שבזמנו דווקא בטלו השמדות שהי' בכל משך הזמן הזה ערך ת"ק שנה ("משנת גזרת תתנ"ו שבימי רש"י עד גירוש פורטגאל בזמן רנ"ב"), וכל אותן שקידשו השם אלפים ורובבות בכל דור כמבואר בס' שבט יהודה מכל פרטי השמדות שהי' בכל שנה בזמן ת"ק שנה הנ"ל. . . הכל הי' מנשמות שהיו בזמן בית ראשון, ש"היו אנשים גדולים. . . נשמות גבוהות", ו"היו עובדים את ה'. . . רק בעון פלילי דע"ז דבקו בו, ולא הי' לכל הדורות הללו. . . עלי' ותיקון עד בזמן הפלסופים שבזמן רש"י והרמב"ם עד האר"י ז"ל, ד"לפי שהיו מוסיפים יניקה לע"ז כתרין דקליפה ע"כ התיקון הי' במס"נ על קה"ש באמונה פשוטה שהיא נגד סברת שכל האנושי. . . אך בזמן האר"י ז"ל שהי' מבחי' התיקון ונגלה אליו חכמת הקבלה האמיתית, בטלו

(נוסף על הקשר והשייכות לפרשת השבוע) - עשרה בטבת:

"בחודש העשירי בעשור לחודש . . סמך מלך בבל אל ירושלים" ¹²⁸, ובלשון הרמב"ם ¹²⁹: "עשירי בטבת שבו סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק" - המאורע הראשון שהביא להשתלשלות המאורעות דשאר הצומות הקשורים עם החורבן והגלות (י"ז תמוז - שבו הובקעה העיר, ותשעה באב - שבו נחרב ביהמ"ק, וצום גדלי' - שבו נהרג גדלי' ונכבה גחלת ישראל הנשארת כו'), ולכן יש בו חומר לגבי שאר התעניות, ש"אפילו ¹³⁰ הי' חל בשבת לא היו יכולין לדחותו ליום אחר, מפני שנאמר בו ¹²⁵ בעצם היום הזה" ¹³¹.

וצריך להבין:

למה נאמר בכתוב זה ¹³² (והועתק ברמב"ם ¹³³) "סמך מלך בבל אל ירושלים", "סמך" דייקא, שהוא גם מלשון עזר וסיוע, כמו "סומך נופלים" - בה בשעה שמדובר אודות המצור על ירושלים, התחלת (שכולל כל ההמשך ד) החורבן והגלות?!

ויש לומר הביאור בזה:

בפסוק זה (ביחזקאל) - שעיקרו (לא סיפור המאורע, שכבר סופר לפנינו, במלכים וירמיה, אלא) כתיבת המאורע לדורות, "כתב לך את שם היום הזה את עצם היום הזה" - נתבאר התוכן (הפנימי) דכללות ענין החורבן והגלות, שאינו (עונש לשם נקמה ח"ו) אלא בשביל עלי' גדולה יותר, שזהו התוכן ד"סמך" . . אל ירושלים, מלשון "סומך נופלים" - שיתוסף בירושלים (שרומז גם על בני, כנ"ל ס"ו) עליו גדול יותר ויותר שלא בערך לגבי המעמד ומצב שלפנ"ו.

וזוהו גם הפירוש ורמז ד"סמך מלך בבל אל

שנקראים בפי כל ישראל) כיון שנהרגו על קדושת השם ¹¹⁷ (בגלל היותם יהודים) ¹¹⁸, והשם ינקום דמם (כפי שמוסיף כל יהודי שמזכיר קרבנות השואה), ובנוסף התפלה ד"אב הרחמים": "קהלות הקודש שמסרו נפשם על קדושת השם . . וינקום נקמת דם עבדיו השפוך, ככתוב בתורת משה . . כי דם עבדיו יקום . . ובכתבי הקודש נאמר . . יודע בגוים לענינו נקמת דם עבדיך השפוך", היינו, שהקב"ה מעיד עליהם שהם "עבדי" ¹¹⁹ (שמציאותו של העבד היא מציאות האדון ¹²⁰), ומבטיח ש"ינקום נקמת דם עבדיו השפוך", כיון ששפיכת דם הוא היפך חפצו...

ועד כדי כך גדלה מעלתם מצד הריגתם על קדושת השם [אפילו לולי עבודתם בקיום התומ"צ ¹²¹, ועאכ"כ בהוספה על גודל מעלתם בקיום התומ"צ, שהרי (בעיקר) מסלתה ומשמנה של היהדות התורנית ניספו בשואה] - ע"ד מרז"ל ¹²² בכיו"ב "אין כל ברי' יכולה לעמוד במחיצתן" ¹²³.

ומושלל מלהשתמש בשואה בתור הפחדה בנוגע לעונש על עונות, ובפרט בנוגע לדורנו זה, "אוד מוצל מאש", שארית הפליטה מהשואה הנוראה, אשר, בהנהגתו בחיים ע"פ הוראת תורת-חיים ממשיך בדרך החיים של דור הקדושים לאורך ימים ושנים טובות, בבחינת "זרעו בחיים אף הוא בחיים".

ובודאי שדברי שטנה אלה לא יעשו שום רושם כלל וכלל, ויקויים המשך הכתוב: "ראה העברתי מעליך עונך והלבש אותך מחלצות . . וישימו הצניף הטהור על ראשו" ¹²⁴, ובהמשך הענין: "וישב המלאך הדובר בי ויעירני . . ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגו'" ¹²⁵ - שרואים בפועל ובגלוי שלימות מעלתם כולה של בני' כולם ¹²⁶ שמאירים ב"נר מצוה ותורה אור" ¹²⁷.

ח. ויש לקשר האמור לעיל עם ענין שהזמן גרמא

ולא זכה לכך (וראה בארוכה לקו"ש חכ"א ע' 176 ובהערות שם). וראה יונת אלם פכ"ב: "כל הצדיקים המתים צריכים להתמרק בנהר דינור, חוץ מן הנהרגין על קדושת השם".

(124) זכרי' ג, ד"ה.

(125) שם ד, א ואילך.

(126) ראה בארוכה לקו"ת ר"פ בהעלותך. ובכ"מ.

(127) משלי ו, כג.

(128) יחזקאל כד, א"ב.

(129) הל' תעניות פ"ה ה"ב.

(130) אבודרהם הל' תעניות, הובא בב"י לטווא"ח סתק"ג.

(131) ראה בארוכה לקו"ש חכ"א ע' 267. ועוד.

(132) דלא כבשאר הכתובים: "בא נבוכדנאצר מלך בבל . . על

ירושלים" (מ"ב כה, א. ירמיה נב, ד).

(133) שמכל הפסוקים בחר להביא הפסוק שבו נאמר הלשון "סמך",

אף שלא מעתיק לשון הכתוב, כי אם, בשינוי והוספה.

השמדות ולא יחי' עוד". ומכאן הוכחה נוספת (באם יש צורך) שההשמדות דהשואה הו"ע כפ"ע, שאינו בגדר עונש ותיקון, כבפנים. (117) ראה יל"ש תהלים רמז תשא: "אלו ה' נפשי אשא, זה דורו של שמד שנתמשכנו על קדושת השם".

(118) ראה שו"ת חת"ס יו"ד ששל"ג. אה"ע ח"ב סקל"ב. ועוד.

(119) ראה סנהדרין מז, סע"א: "באו גוים בנחלתך גו' נתנו נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ, מאי עבדיך ומאי חסידך . . חסידך ממש, עבדיך הנך דמחייבי דינא דמעיקרא, וכיון דאיטול קרי להו עבדיך" (וראה רמ"א יו"ד סו"ס שעו, ובנו"כ שם). וראה גם אגרת השמד שם.

(120) ראה קידושין כג, ב. ובפ"י הרשב"א שם.

(121) ראה הערה הקודמת.

(122) פסחים ג, א. ושל"ג.

(123) ולהעיר ממ"ש במגיד מישרים (ר"פ תצוה) שהבית-יוסף הי' ראוי לזכות למסור נפשו על קידוש השם, אלא שבגלל סיבה נענש

ומצבו עד עתה, יכול וצריך לקיים תומ"צ בשלימות, כולל ובמיוחד - החיזוק והעידוד ע"י האמונה בביאת המשיח ובטחון גמור ש"הנה זה (משיח צדקנו) בא"¹⁴³, וההוספה בהכנה לביאתו ע"י התשובה וקיום התומ"צ, ובלשון ההכרזה דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו: "לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה"¹⁴⁴, "שובה ישראל עד ה' אלקיך, והכן עצמך ובני ביתך לקבל פני משיח צדקנו הבא בקרוב ממשי"¹⁴⁵.

ט. וענין זה (הדגשת מעלתם של ישראל ואהבת הקב"ה אליהם, והאמונה בביאת המשיח) מודגש בכללות ההנהגה דיום התענית (כולל ובמיוחד עשרה בטבת, שהוא הראשון (בסדר המאורעות) לד' התעניות) - בקריאת התורה, בהפטורה ובתפלה: בקריאת התורה:

ביום התענית קורין בתורה¹⁴⁶ (בשחרית ובמנחה) י"ג מדות הרחמים, שעל זה ביאורו ופרשו חז"ל¹⁴⁷ "מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפלה, אמר לו כל זמן שישאל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה¹⁴⁸ ואני מוחל להם", "ברית כרותה ל"ג מדות (אם יזכירם ישראל בתפלת תעניתם) שאינן חוזרות ויקם, שנאמר¹⁴⁹ (בהמשך קריאת התורה דיום התענית) הנה אנכי כורת ברית".

וסיום וחותם הקריאה: "נגד כל עמך אעשה נפלאות¹⁵⁰ אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים וראה כל העם וגו'"¹⁴⁹ - "נפלאות אראנו".

בהפטורה:

בהתחלת ההפטורה דיום התענית נאמר¹⁵¹ "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב", שהקב"ה "מצוי" ו"קרוב" לכאן"א מישראל, כולל זה שאומרים לו "יעזוב (לשון עתיד) רשע דרכו גו"¹⁵², ובידעו שהקב"ה "מצוי" ו"קרוב" (גם) אליו, אזי "יעזוב רשע דרכו גו".

הציבור (כמובן ממ"ש בהפטורה "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב", שביום התענית הקב"ה "מצוי" ו"קרוב" גם להיחיד, כמו בעשרת ימי תשובה (ר"ה יח, א. וש"נ)), וביתר שאת וביתר עוז בציבור. (147) ר"ה יז, ב.

(148) ומנהג ישראל שלפני השליח-ציבור (בעל-קורא) מכריזים כל הקהל - כל יחיד ויחיד - י"ג מדה"ר בקול רם, ואח"כ חוזר גם השליח-ציבור.

(149) תשא לד, יו"ד.

(150) "פי' למעלה מן הטעם ודעת, וכמו שאמר דוד ליהונתן נפלאות אהבתך וגו', כי ע"י יגמה"ר שהמשיך משה רבינו ע"ה נעשה כביכול כריתת ברית והתקשרות להקב"ה עם ישראל לעורר את האהבה, וסלחת כו', שלא יהיו עונותיכם מבדילין כו' כי חלק ה' עמו" (לקו"ת נצבים מד, ב).

(151) ישע' נה, ו.

(152) שם, ז.

ירושלים"¹³⁴ - שגם הפעולה דמלך בבל, נבוכדנאצר הרשע, שעשה מצור על ירושלים ("הביאה במצור ובמצוק"), היא עזר וסיוע ("סומך נופלים") לישראל, כי, מלך בבל [נוסף לכך שמצד עצמו אינו יכול לעשות מאומה כיון שאינו אלא "כגרזן ביד החוצב"¹³⁵] אינו יכול לעשות מצור על ירושלים. ירושלים היא עירו של הקב"ה, "עיר אלקינו"¹³⁶, "קרית מלך רב"¹³⁷, ועיר הבירה של בני, "קרית חנה דוד"¹³⁸, בניו של הקב"ה, ומובן וגם פשוט, שמלך בבל אינו יכול לפגוע ח"ו אפילו בחומת ירושלים, ועאכ"כ בירושלים עצמה, ובבית המקדש, ובהכרח לומר שפעולתו של מלך בבל היא עזר וסיוע לבני.

אלא, שבימים ההם ה' העזר והסיוע באופן שבגלוי ובחיצוניות ה' מצור, עד לחורבן וגלות, כדי לתקן החטא וכו', אבל בימינו אלה, שמאז כלה חמתו בביהמ"ק, ולאחרי "מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות"¹³⁹, ולאחרי כל הגזירות והשמדות ר"ל ור"ל שסבלו בני באריכות וקושי הגלות האחרון, ובפרט גזירת השואה בדור האחרון, בודאי נעשה הצירוף והזיכרון בשלימות, "די והותר" - נעשה הענין ד"סומך מלך בבל" אך ורק באופן של טוב הנראה ונגלה לעיני בשר, ובלשון חז"ל¹⁴⁰ שהקב"ה אומר לישראל "בני אל תתייראו, כל מה שעשיתי¹⁴¹ לא עשיתי אלא בשבילכם". . הגיע זמן גאולתכם!

ובדורנו זה (ובפרט בשנה זו, "ה' תהא שנת נפלאות אראנו") צריכה להיות עיקר ההדגשה בתענית דעשרה בטבת - שענינו (ככל התעניות) "לעורר הלבבות לפתוח דרכי תשובה"¹⁴² - בהענין ד"סומך נופלים", לחזק ולעודד את רוחם של בני ע"י הדגשת מעלתו של כאו"א מישראל, ואהבת הקב"ה אליו באיזה מעמד ומצב שהוא, שלכן, מבלי הבט על מעמדו

(134) ובהדגשה יתירה בלשונו של הרמב"ם - "סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק".

(135) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות מילה פ"ג. ד"ה מים רבים תשי"ז פ"ד. ובכ"מ.

(136) תהלים מח, ב.

(137) שם, ג.

(138) ישע' כט, א.

(139) תניא רפ"ד.

(140) יל"ש ישע' רמז תצט.

(141) כולל גם הפעולה דמלך בבל שאינו אלא כגרזן ביד החוצב בו.

(142) רמב"ם הל' תעניות רפ"ה.

(143) שה"ש ב, ח. וראה שהש"ר עה"פ (פ"ב, ח (ב)).

(144) אג"ק של ח"ה ס"ע שסא ואילך. שעז ואילך. תח ואילך. ועוד.

(145) "היום יום" - ט"ז טבת.

(146) נוסף על אמירתו בציבור בתפלה (בשחרית ובמנחה), כבכל יום שאומרים תחנון, ועאכ"כ ביום התענית, שמעלת היחיד היא כמו מעלת

וישוב אל ה' וירחמנו כי ירבה לסלוח".

וממשיך בכתוב¹⁵³ "כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאום ה'":

אם יבוא בשר ודם ויאמר שצריכים לומר לרשע דברים קשים, לעשות את חשבון העונות ולהסיק שהעונש על זה הוא כך וכך - אומר הנביא בשמו של הקב"ה "לא מחשבותי מחשבותיכם", "אין שוקלין (חשבון העונות) אלא בדעתו של א-ל דעות והוא היודע כו'", ולא ע"פ דעתו ומחשבתו של בשר ודם; "ולא דרכיכם דרכי", דרכי של הקב"ה, "אב הרחמים", הם "דרכי נועם ודרכי שלום", בסבר פנים יפות, שמחה וטוב לבב¹⁵⁴.

והמשך ההפטורה - "כה¹⁵⁵ אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות":

דבריו של הקב"ה ("כה אמר ה'") לעורר את ישראל לקיום התומצ ("שמרו משפט ועשו צדקה") אינם ע"י איומים ר"ל ור"ל של עונש, אלא, "שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות", כלומר, כיון שתיכף ומיד באה הגאולה האמיתית והשלמה, צריכים להתכונן אלי' עי"ז ש"שמרו משפט ועשו צדקה", ולכן, "אשרי אנוש יעשה זאת גוי שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע"¹⁵⁶ - שגם הדרך ל"סור מרע" היא ע"י הדגשת הטוב והחיוב שבדבר, "אשרי אנוש יעשה זאת וגו'".

וסיום ההפטורה בענין הגאולה - "והביאותים אל הר קדשי ושמתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי"¹⁵⁷, לא רק באופן ד"ונשלמה פרים שפתינו"¹⁵⁸, אלא גם (ובעיקר) הקרבת הקרבנות כפשוטם, וחזרתם: "נאום אד' ה' מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו"¹⁵⁹, שגם אלה שהם "נדחי

ישראל" (ברוחניות) מקבצם הקב"ה, ולא רק בתור חלק מכלל ישראל ("נדחי ישראל"), אלא גם הקיבוץ דכל יחיד ויחיד ("עוד אקבץ עליו לנקבציו")¹⁶⁰, וכמ"ש¹⁶¹ "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל".

ובתפלה:

לכל לראש - בתפלה המיוחדת שמוסיפים ביום התענית - אמירת הסליחות (וכן ברכת ענוו¹⁶²), שבהתחלת הסליחות דעשרה בטבת אומרים הפסוקים "כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות"¹⁶³, "פדה אלקים את ישראל מכל צרותיו"¹⁶⁴, "והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו"¹⁶⁵.

והביאור בסדר הפסוקים כפי שנקבעו בהסליחות בסדר זה דוקא - שב' הפסוקים "כי עם ה' החסד גוי" והוא יפדה את ישראל גוי" אינם נאמרים בסמיכות זל"ז, כסדרם בספר תהלים, אלא מפסיקים ביניהם בפסוק "פדה אלקים את ישראל מכל צרותיו" - שמבקשים מהקב"ה (ובטוחים שהקב"ה שהוא "שומע תפלה" ימלא הבקשה) שתחילה יפדה את ישראל מ"כל צרותיו"¹⁶⁶, ולכל לראש מהצרה הכי גדולה דהגלות, ואח"כ "והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו", היינו, שיגאל את ישראל (אפילו) לפני שיעשו תשובה¹⁶⁸, "גם העון לא יעכב הגאולה כי הוא יפדה את ישראל מן העונות"¹⁶⁹,

ובלשון הכתוב בפסוקי "מי א-ל כמוך"¹⁷⁰ (שמכוונים כנגד י"ג מדה"ר¹⁷¹) - "מי א-ל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא": "לשארית נחלתו", "אותם שישארו מחבלי המשיח"¹⁷² (ובסגנון דלעיל: "אוד מוצל מאש") - "אינו עומד על הפשע להשיג בו שלום עליו גמול, אלא עובר על הפשע והולך להלאה כאילו לא ידאנה"¹⁷², "אותם שישארו בבוא הגואל . . . אע"פ שיהיו חייבים שלא יצאו מהגלות לרוע מעשיהם

עמו פדות" - "הרבה גוי פדות" דייקא, כלומר, פדות מכל הצרות, ולכל לראש מצרת הגלות (דאל"כ אין זה "הרבה גוי פדות"), ואח"כ "והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו", ככפנים.

167 "והוא" (לשון נסתר) דייקא, כי, סדר זה (הפדי' מהגלות ואח"כ הפדי' מהעונות) הוא מצד דעתו ומחשבתו של הקב"ה, ש"לא מחשבותי מחשבותיכם", בהעלם (לשון נסתר) מדעתו ומחשבתו של בשר ודם.

168 ראה אכ"ר בסופו (פ"ה, כא): "אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבש"ע, שלך הוא, השיבנו, אמר להם, שלכם הוא, שנאמר שובו אלי ואשובה אליכם נאום ה', אמרה לפניו, רבש"ע, שלך הוא, שנאמר שובנו אלקי ישענו, לכך נאמר השיבנו ה' אליך ונשובה" (וראה גם מדרש תהלים פה, ושם מסיים: "אלא שנינו כאחד, שנאמר שובנו אלקי ישענו").

169 מצו"ד עה"פ.

170 מיכה ז, יח ואילך.

171 זח"ג קלא, ב. סידור אדה"ז בסדר תשליך.

172 מצו"ד עה"פ.

153 שם, ח.

154 להעיר מהמשך ההפטורה - "כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון"

(שם, יב).

155 שם נו, א.

156 שם, ב.

157 שם, ד.

158 הושע יד, ג.

159 ישעי' שם, ח.

160 ראה שיחת צום גדלי' שנה זו ס"ד.

161 שם כז, יב.

162 שבה מבקשים "אל תפן אל רשענו . . . ה" נא קרוב לשועתנו .

. טרם נקרא אליך ענוו'.

163 תהלים קל, ז.

164 שם כה, כב.

165 שם קל, ח.

166 ויש לומר, שזהו גם הפירוש בפסוק "כי עם ה' החסד והרבה

את ישראל מכל צרותיו", ולאח"ז מוסיפים הפסוק "והוא יפדה את ישראל מכל עוונותיו"¹⁸⁵, ובסדר זה דוקא, "פדה אלקים את ישראל מכל צרותיו", ואח"כ "והוא יפדה את ישראל מכל עוונותיו", כנ"ל.

י. ויה"ר - והוא העיקר - שמהדיבור, התפלה והבקשה על הגאולה, נבוא להקיום במעשה בפועל באופן של סמיכת גאולה לתפלה, סמיכות ממש ללא הפסק כלל.

ובפשוטו - שתיכף ומיד ממש יקויים מ"ש בסוף פרשת השבוע: "ויאמר יוסף¹⁸⁶ . . . אלקים פקד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב"¹⁸⁷, ובאופן ד"ויחי יעקב", "אף הוא בחיים" בפועל ובגלוי, כיון ש"הקיצו ורננו שוכני עפר"¹⁸⁸, ויעקב (ו"תולדות יעקב יוסף"¹⁸⁹, וכל הצדיקים) עמם, ו"כשהוא מקבץ את ישראל מארץ שבים . . . יביאנו בגולה כדי לגאול את בניו"¹⁹⁰.

וכאמור, תיכף ומיד ממש, בזמן ההכנה להקריאה (במנחה) "ואלה שמות בני ישראל"¹⁹⁰, "על שם גאולת ישראל נזכרו כאן, ראובן, שנאמר¹⁹¹ ראה ראיתי את עני עמי, שמעון, ע"ש וישמע אלקים את נאקתם"¹⁹² . . . אשר, ע"ש שהיו מאשרין אותן כל שומעי גאולתן וגדולתן, דכתיב¹⁹³ ואשרו אתכם כל הגוים כי תהיו אתם ארץ חפץ אמר ה' צבאות, יוסף, ע"ש שעתיד הקב"ה להוסיף ולגאול את ישראל . . . כשם שגאל אותם ממצרים, דכתיב¹⁹⁴ והי' ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו וגו'¹⁹⁵ - שנזכרים כאן על שם גאולת ישראל בפועל ממש, ותיכף ומיד ממש.

שעשו, לא יפנה לעד אל מעשיהם, כי חפץ חסד הוא . . . וחסדו יגבר על חטאיהם כשיגיע זמן הגאולה"¹⁷³,

ועאכ"כ לאחר ש"כלו כל הקיצין", וגם עשו תשובה (כנ"ל ס"ו), הרי בודאי שתיכף ומיד צ"ל קיום בקשת בני "פדה אלקים את ישראל מכל צרותיו"¹⁷⁴.

ונוסף לזה, גם בהתפלה שמתפללים בכל יום (שביום התענית, "יום רצון לה'¹⁷⁵", ניתוסף בה עילוי גדול יותר¹⁷⁶) - הנה:

תפלת העמידה (עיקר התפלה) היא באופן של סמיכת גאולה לתפלה¹⁷⁷ (ע"ד הענין ד"סומך נופלים"), והתחלתה במעלתם של ישראל - החל מההקדמה "אד"¹⁷⁸ שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך"¹⁷⁹, שהקב"ה הוא הפותח שפתיו של האדם, ועד "שה'¹⁸⁰ מדבר בו ממש ע"י פיו של האדם . . . (ש)הפה הוא רק הכלי שיומשך על ידו ויתגלה ("ופי יגיד", "יגיד הוא לשון המשכה") דבורו ית"¹⁸¹,

ולאחרי הקדמה זו מתחילים התפלה ב"אלקינו ואלקי אבותינו אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב", ה"אבות" דכא"א מישראל, ולכן, ו"מביא גואל לבני בניהם",

וגם בהמשך התפלה מבקשים כמ"פ על הגאולה - "ברוך אתה ה' גואל ישראל"¹⁸², "ברוך אתה ה' בונה ירושלים", "ברוך אתה ה' מצמיח קרן ישועה", "ברוך אתה ה' המחזיר שכינתו לציון".

ולאחרי התפלה אומרים בפילת אפים "לדוד¹⁸³ אליך ה' נפשי אשא"¹⁸⁴, ומסיימים בפסוק "פדה אלקים

(173) רד"ק עה"פ.

(174) ולאח"ז תהי' גם התשובה בתכלית השלימות - כמרומז בדיוק הלשון "יפדה" . . . עוונותיו", ד"ל שרומז גם על פדיית העונות להוציאם מלעו"ז ולהעלותם לקדושה - "זדונות" ("עוונותיו", ש"עון" הוא במזיד (יומא לו, ב) נעשו לו זכויות" (שם פו, ב), ויתירה מזה: "זכויות" ממש, ועד לסוג נעלה יותר של "זכויות" (ראה דרמ"צ קפו, א ואילך. ועוד), "זכויות" (בכ"ף הדמיון) למעלותא.

(175) ישע"י נח, ה. וראה אגה"ת ספ"ב.

(176) ע"ד מארז"ל (זבחים צא, רע"א) "אטו שבת למוספין אהנאי לתמידים לא אהנאי" (בתמי').

(177) ברכות ד, ב.

(178) תהלים נא, יז.

(179) שהיא חלק מהתפלה - "כיון דתקינן רבנן למימר ה' שפתי תפתח כתפלה אריכתא דמיא (ברכות שם).

(180) לקו"ת שה"ש מא, א. ובכ"מ.

(181) ולהעיר, שכיון שבטלה תקנת עזרא שבעל קרי אסור בתפלה עד שיטבול והעמידו הדבר על הדין שמותר בתפלה בלא טבילה (שו"ע אד"ה או"ח ר"ס פח) - נמצא, שהענין ד"אד" שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך", "שה' מדבר בו ממש", הוא גם במעמד ומצב שלפני הטוהרה, מצד מעלתו של כאו"א מישראל בכל מעמד ומצב שהוא.

(182) לאחר הבקשה "סלח לנו כו' ברוך אתה ה' חנון הרבה לסלוח", "הרי ספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה, אלא אין כאן שום ספק כלל, מאחר שבקשנו סלח לנו מחל לנו, ואילו לא היינו חוזרים וחוטאים היינו נגאלין מיד, כמו שאנו מברכים בא"י גואל ישראל" (אגה"ת פ"א).

(183) תהלים מזמור כה.

(184) זח"ב רב, ב. אבודרהם. סידור האריז"ל. ועוד.

(185) ראה שער הכולל פ"א ס"ח: "בסידור האריז"ל זלוקוא לא נמצא זה הפסוק בסיום נפ"א, ואדמו"ר הוסיפו* מטעם המבואר בפע"ח שער נפ"א פ"ב".

(186) ורומז גם על יוסף שבדורנו - כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו. (187) ג, כד.

(188) ישע"י כו, יט.

(189) וישב לז, ב.

(190) ר"פ שמות.

(191) שם ג, ז.

(192) שם ב, כד.

(193) מלאכי ג, יב.

(194) ישע"י יא, יא.

(195) שמו"ר פ"א, ה.

(* להעיר, שהוספת פסוק זה בסיום נפ"א נמצא גם בסידור בית תפלה וסדר דברי הימים לה' משה זכות - אמסטרדם תע"ב.

לקוטי שיחות פרשת ויחי כרך ה'

מתורגם ללשון הקודש

הרגו לפי חרב"ב⁶ – שהרי, אם כך, מתחזקת השאלה הראשונה, שרש"י צריך להזכיר במיוחד גם את "שכם"?

(ד) כבר לפני כן⁷, על הפסוק "ויהי לי שור וחמור", אומר רש"י: "דרך ארץ לומר על הרבה שוורים שור". ומוכן, שגם בפסוק כאן ניתן להסביר באופן דומה: במלה "איש" הכוונה היא אכן לאנשים רבים של שכם, והם מוגדרים בלשון יחיד "על שם המין"⁸. ולפי זה קשה, מנין לומר רש"י את החידוש⁹, ש"אינן חשובין כולם אלא כאיש אחד"?

(ה) לצורך פירושו "אלו חמור ואנשי שכם ואינן... אלא כאיש אחד" די היה לרש"י לצטט מן הפסוק רק את המלה "איש", או לכל היותר – "הרגו איש". מדוע הוא מצטט גם את המלים "כי באפם"¹⁰?

ב.

ההוכחות בפירוש רש"י

לאחר מכן ממשיך רש"י בפירושו ואומר: "וכן הוא אומר בגדעון¹¹ והכית את מדין כאיש אחד, וכן במצרים¹² סוס ורוכבו רמה בים".

כוונת רש"י בשתי הוכחות אלו, וכוונתו בהקדמת ההוכחה מספרי הנביאים ("והכית... כאיש אחד") לפני ההוכחה מהחומש ("סוס ורוכבו רמה בים") – מובנת בפשטות:

על אנשי שכם – הרי פשוט, שחידוש גדול יותר הוא פרש"י לקמן ש"שור" קאי איוסף** – מהפירוש ש"הרגו איש" פירושו "חמור ואנשי שכם"*** [ובפרט שהכתוב "בכור שורו הדר לו" (ברכה לג, יז) שנאמר על יוסף – עדיין לא למדו התלמידים], ובכ"ז כותב רש"י בפשטות "רצו לעקור את יוסף כו" – ואינו מקדים לזה "זה יוסף כו".

(5) וישלח לו, כה.

(6) שם, כו.

(7) שם לב, ו.

(8) וכמו שפירש הראב"ע. והביא רא"י: כמו שור וחמור. וראה גם רד"ק כאן.

(9) ראה לקמן סעיף ב'.

(10) מה שמעתיק "באפם", י"ל שזה נוגע לפירושו השני "כל אחד לעצמו באפם הרגו". אבל – עדיין מוקשה למה מעתיק גם תיבת "כ"י"?

(11) שופטים ו, טז.

(12) בשלח טו, א.

א.

"כי באפם הרגו איש"

על המלים "כי באפם הרגו איש"¹ מפרש רש"י: "אלו חמור ואנשי שכם, ואינן חשובין כולם אלא כאיש אחד...". וצריך להבין בזה:

(א) מדוע אין רש"י מזכיר את שכם. ואדרבה, הוא גרם לכל הענין.

(ב) מלשון רש"י "אלו חמור ואנשי שכם"² מוכן, שאילו הוא לא היה מפרש זאת, לא היה ידוע, או שהיו מפרשים באופן אחר, למי הכוונה ב"הרגו איש", ולכן צריך רש"י לפרש "אלו" "חמור ואנשי שכם".

אך, לכאורה, אין אנו מוצאים שהתורה מספרת על כך ששמעון ולוי הרגו מישוה, מחוץ ל"אנשי שכם", ולכאורה, היה מוכן גם ללא פירוש רש"י, שבמלים "כי באפם" הרגו איש" מתכוונת התורה לאנשי שכם³. מהו החידוש של רש"י בדבריו "אלו חמור ואנשי שכם"⁴?

(ג) מוכן, שבכלל "אנשי שכם" נכלל גם "חמור", ואם כך, מדוע מוציא רש"י מן הכלל ומזכירו בנפרד?

אין לומר שרש"י עושה זאת משום שגם התורה, בספרה על כך ששמעון ולוי הרגו את כל אנשי שכם ("ויהרגו כל זכר"⁵), מזכירה אותו בנפרד: "ואת חמור ואת שכם בנו

(1) פרשתנו מט, ו.

(2) ובפרט שבפירושו ד"ה וברצונם עקרו שור (בפסוק זה עצמו) אינו כותב "זה יוסף".

ולמעשה גם מזה שבפירושו ד"ה בסודם אל תבא נפשי כותב "זה מעשה זמרי כו", משא"כ בפירושו ד"ה בקהלים. ואכ"מ.

(3) ראה לקמן סעיף יא ובהערה 47.

(4) ואין לומר, שמכיון שאנשי שכם הם רבים לכן צריך רש"י לחדש ש"הרגו" איש" (ל' יחיד) קאי אאנשי שכם – כי

[נוסף לזה, שכבר לפני פירוש רש"י "דרך ארץ לומר על הרבה שוורים שור" – ראה לקמן קושיא הר"י]

(א) מכיון שלא מצינו בשום מקום ששמעון ולוי הרגו את מישוהו לבד מאנשי שכם, הרי פשוט לכאורה (גם בלי פרש"י) ש"הרגו איש" קאי על אנשי שכם. וא"כ מה שרש"י צריך לבאר, הוא רק הטעם למה שנאמר איש לשון יחיד.

(ב) אפילו באם נאמר (בדוחק) שגם מצד הקושיא הנ"ל – למה נאמר "הרגו" איש" (לשון יחיד) – לא היינו יודעים עדיין (אלולא פרש"י) שקאי

(* וראה שיחת ש"פ וישלח תש"א (לקו"ש חכ"ה ע' 179). שממעט זה אין רש"י מפרש "ויבן לו בית" (וישלח לג, יז): "במה שם אהלו" (שם, יט) – אף שפשוט הוא שבנה כמה בתים ונתה כמה אהלים – כי סומך עצמו אפירושו שלפ"ז (לב, ו).

(**) וגם: לפי פירוש זה, צריך רש"י (לדחוק ולפרש ש"ברצונם עקרו" הוא "רצו לעקור", ולא שנקור בפועל. [ברא"ם וע"ח כאן: מפני שמחשבתן ויתרה לעקור נקרא עוקרין. ואף שרק באה"ע "חושב להם הקב"ה מחשבה מעשה" (רש"י תבא כו, ה) – עיין בש"ח ובמשכיל לדוד (בפירושו השני) מה שתירצו ע"ז.

אבל [נוסף לזה, שתירצו לא נזכר בפרש"י כלל, אפילו לא ברמז] מפשטות לשון רש"י "רצו לעקור" מוכח כנ"ל (וכתירין הראשון שבמשכיל לדוד).

(**) ולהעיר, שכו"כ מפרשי התורה (מהפשטנים) וכן תרגום אונקלוס מפרשים "וברצונם עקרו שור" באופן אחר מרש"י (ודוקא תרגום יונתן – שאינו קרוב לפשט – מפרש כרש"י). משא"כ "הרגו איש".

בלשון יחיד, משום¹⁹ שכל הסוסים והרוכבים של מצרים "נחשבו" כסוס אחד ורוכבו²⁰.

אך יש להבין:

(א) מדוע מביא רש"י את ההוכחה השניה דוקא מן הפסוק "סוס ורוכבו רמה בים", ולא מפסוק קודם "ויבאו אחריהם כל סוס פרעה"²¹, אשר בו מסביר רש"י עצמו אותו הסבר: "וכי סוס אחד היה, אלא מגיד, שאין כולם חשובין לפני המקום אלא כסוס אחד"²²?

(ב) מדוע מדגיש רש"י "וכן במצרים...": מדוע חשוב לציין לגבי ההוכחה שמביא רש"י מ"סוס ורוכבו...", שמדובר במצרים²³ או במקום אחר?

(ג) הוכחה זו, שרבים הנחשבים כאחד נקראים בלשון יחיד, נלמדת, לכאורה, רק מהמלים "סוס ורוכבו", ומדוע מצטט רש"י גם את המלים "רמה בים"?

ג.

מדוע "מדרשו" לפני "פשוטו"?

לאחר שמסיים רש"י את הפירוש "ואינן חשובין...", הוא מוסיף: "זהו מדרשו, ופשוטו..." – כלומר, שהפירוש שהובא לעיל, שנאמר "איש" בלשון יחיד משום ש"אינן חשובין כולם אלא כאיש אחד", הוא "מדרשו", ואילו לפי פשוטו של מקרא יש לכך סיבה אחרת, כפי שיוסבר להלן בסעיף ד'.

שהוא "מדרשו", הוא לפי הפירוש ד"מדרש אגדה" ש"בטוחים היו על כחו של זקן" (שברש"י וישלח שם). אבל לפי פ' הראשון שברש"י שם, צריך לפרש כפירוש השני שברש"י כאן**.

(19) ודוחק לומר שזהו על שם המין – כי "רוכב" (משא"כ "רכב") אינו "מין".

ולהעיר ממ"ש (בשלח יד, כג, טו, יט) "פרשיו" לשון רבים – אף ש"סוס" וכן "רכב" נאמר בפסוקים אלו עצמם בלשון יחיד.

ו"ל, שזהו גם טעמו של אונקלוס שב"סוס ורוכבו" מתרגם "סוסיא ורכבי" – אף שבכמה מקומות (לדוגמא בשלח יד, ט, שם, כג, טו, יט) שנאמר "סוס" (ל' יחיד) מתרגם "סוסות". ובכ"מ – "סוסין" (שופטים כ, א). ואכ"מ.

(20) ועפ"ז יומתק מה שרש"י כופל "וכן (הוא אומר) כו' וכן" (משא"כ לעיל מט, ג. ובכ"מ. – אבל ראה פרש"י בשלח יד, יד. ובכ"מ) – כי ב' ההוכחות הן לשני ענינים שונים.

(21) בשלח יד, כג.

(22) במפרשי רש"י שם הקשו, מדוע אין רש"י מפרש ש"סוס" (לשון יחיד) הוא ע"ש המין. אבל אין לומר שמכיון שאפשר לפרש שם כפירושם, ע"כ אין רש"י מביא לרא"י כאן – שהרי מזה שרש"י מקשה שם בפשיטות "וכי סוס אחד ה'" מוכרח לומר שדבר פשוט הוא (אפילו ל"בן חמש") שא"א לפרש שם שהוא ע"ש המין. וראה ש"ח ומשכיל לדוד שם. ואכ"מ.

(23) ובדוחק י"ל דכיון שלפני זה צריך לפרש "בגדעון" (כדלעיל בפנים ובהערה 18) – מפרש גם כאן. וראה פרש"י לעיל מח, ב.

אצל אנשים, ואפילו גבורים גדולים, אשר כוחם מוגבל, הנכרז¹³, לכאורה, שיהיה הבדל בין הגבורה הדרושה להם במלחמה נגד רבים, ובמיוחד נגד עיר שלמה, לבין הגבורה במאבקם נגד אדם אחד¹⁴. לפיכך, כאשר רש"י מחדש ש"ואינן חשובין כולם אלא כאיש אחד", כלומר, הריגת כל אנשי שכם נחשבה לגבי שמעון ולוי כהריגת אדם אחד על ידם¹⁵.

(כלומר, השוואת שכם כולה ל"איש אחד" מתייחסת לכוח הדרוש להם, לשמעון וללוי עצמם, להרוג אדם אחד, ולא שכל שכם נחשבה לגבי שמעון ולוי כ"איש אחד" לגבי אדם רגיל, שחלש יותר משמעון ולוי, ושלגבי שמעון ולוי היתה הריגת "איש אחד" קלה יותר ושונה מהריגת כל שכם, כפי¹⁶ מלשון הפסוק "הרגו איש" מובן, שהם הרגו כאן את כולם כאדם אחד).

– ולכן בראש ובראשונה חייב רש"י להוכיח שאפשרית מציאות של גבורה כזו אצל אנשים¹⁷: "וכן הוא אומר בגדעון והכית את מדין כאיש אחד", אשר גם אצל גדעון¹⁸ אנו מוצאים, שמדין כולה נחשבה לגביו כאיש אחד.

ולאחר שרש"י מביא הוכחה לעצם הענין, שיש מציאות של "ואינן חשובין כולם אלא כאיש אחד", דרושה הוכחה ללשון הפסוק – שרבים נקראים בלשון יחיד אם הם נחשבים כך – מן הנאמר "סוס ורוכבו רמה בים"

(13) להעיר מתניא פמ"ח (סו, ב). לקר"ת שה"ש לח, ג. ובכ"מ.

(14) וגם בנדר"ד (אנשי שכם) כן הוא. כי אף שהיו כואבים – הרי מ"מ אינו דומה כחו ד" (כואב) אחד לכחם של הרבה כואבים.

(15) ועפ"ז יומתק לשון רש"י "ואינן חשובין כולם כו'" – ולא "ואינן חשובין כולם בעיניהם כו'" כלשוננו בפ' מקץ (מד, יג) – כי "כעיר בינונית כו'" שבפ' מקץ שם הוא בנוגע לשאר אנשים, ולכן מדגיש שהחשיבות דמטרופולין בעיניהם היא כעיר בינונית בשאר אנשים. משא"כ בפסוק זה, שגם "כאיש אחד" הוא בעיניהם.

(16) וגם מכיון שהיו "כואבים" – אינו חידוש כ"כ שהרבה כואבים (ובפרט – כאב דיום שלישי למילה, ראה פרש"י ר"פ וירא) הם כאיש אחד אפילו לגבי שאר אנשים, ובפרט לגבי השבטים – ראה רש"י מקץ שם.

(17) ואף ש"בטוחים היו על כחו של זקן" (רש"י וישלח לד, כה) – * הרי זהו רק נתינת כח, אבל המלחמה בפועל היתה ע"י שמעון ולוי [ובפרט, שאף שבטוחים היו, בכל זאת באו על העיר בהיותם כואבים דוקא (ראה לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 153 הערה 21)].

(18) ועפ"ז יובן לשון רש"י "וכן הוא אומר" בגדעון כו'" – דלכאורה מיותר – בכדי להדגיש, שאף ש"הכית גו' כאיש אחד" הוא מפני "כי אחי עמך", בכל זאת, הרי גדעון הכה את מדין ואעפ"כ הכה את כולם כאיש אחד – ולכן י"ל שכן ה' גם בשמעון ולוי.

ואף שסו"ס, מה שגדעון הכה את מדין כאיש אחד הוא מפני "כי אחי עמך" בעת המלחמה – י"ל (כדלקמן סעיף ט), שפירוש זה שברש"י כאן

(*) ראה הערה הבאה, שהפירוש "ואינן חשובין כו' כאיש אחד" הוא לפי הפירוש "בטוחים היו כו'" שברש"י וישלח שם.

(**) ומה שמקדים כאן הפירוש "ואינן חשובין כו'" – אף שהוא לפי פירוש השני שבפ' וישלח שם – כי בנגע לפסוק זה שאנו עוסקים בו, פירוש "ואינן חשובין כו'" הוא קרוב יותר לפשוטו של מקרא, כדלקמן סעיף י'.

את שכם, כי הוא הרי עבר על אשר "האומות גדרו עצמן"²⁸. וטענת יעקב כלפי שמעון ולוי "עכרתם אותי להבאישני ביושב הארץ..." היתה על אשר "ויהרגו כל זכר ואת חמור".

אמנם, גם עליהם חלה חובת מיתה²⁹, שהרי לולא כן בודאי לא היו שמעון ולוי הורגים אותם, במיוחד כאשר כולם היו אז מצווים על שפיכות דמים³⁰, אך בכל זאת מובן, שלגבי חמור ואנשי שכם, היתה בכל זאת אפשרות ל"יושב הארץ" לטעון כלפיהם.

מכך יובן גם לגבי הפסוק כאן "כי באפם הרגו איש", שיעקב אבינו לא טען כלפיהם על הריגת שכם, כי (א) על כך לא היתה לו אפשרות לטעון כלפיהם, כדלעיל. (ב) הריגת שכם לא היתה תוצאה של "באפם", אלא מפני חובה מוחלטת.

ובכן מובן חידושו של רש"י בפירושו "אלו חמור ואנשי שכם": על ידי הזכרת חמור בנפרד, למרות היותו אחד מאנשי שכם, ועל ידי השמטת שכם, הוא מבהיר שבמלים "באפם הרגו איש" הכוונה היא רק לחמור ולאנשי שכם, ולא לשכם עצמו. דבר זה לא היה ידוע אילו רש"י לא היה אומר על כך דבר, או אילו היה אומר "אלו אנשי שכם" באופן סתמי.

ו.

"איש" - לא על שם המין

אך לפי זה מתעורר הקושי, מדוע נאמר "איש" בלשון יחיד: אילו היתה כוונת המלים "באפם הרגו איש" לכל האנשים שהם הרגו, כולל את שכם בן חמור, ניתן היה לומר שהמלה "איש" בלשון יחיד היא "על שם המין" – הם "הרגו באפם" את כל המין של "איש" בשכם. אך כיון שלא כל המין של "איש" נהרג שם מפני "אפם", אי אפשר להסביר שהמלה "איש" היא על שם המין?

מכך מסיק רש"י את הטעם והחידוש: "ואינן חשובין כולם אלא כאיש אחד" – המלה "איש" מופיעה כאן בלשון יחיד כי כל האנשים אשר הרגו שמעון ולוי "באפם", נחשבו לגביהם "כאיש אחד".

ז.

רבים בלשון יחיד - לפי המעשה

אך על כך יש לשאול: בדבריו "כי באפם הרגו איש" לא התכוון יעקב לבטא את מעלתם של שמעון ולוי, אלא להיפך,

ואינו מובן: מדוע מביא כאן רש"י את "מדרשו" לפני "פשוטו", כאשר הוא מסביר בפירושו על התורה בעיקר את "פשוטו של מקרא"²⁴?

ד.

"באפם הרגו" כל "איש"

את ההסבר לכך שנאמר כאן "איש" בלשון יחיד, לפי פשוטו, מביא רש"י בהמשך: "אנשים הרבה קורא איש, כל אחד לעצמו, באפם הרגו כל איש שכעסו עליו. וכן וילמד²⁵ לטרף טרף אדם אכל".

כלומר, המשמעות של "פשוטו" היא, ש"אנשים הרבה" נקראים כאן "איש" בלשון יחיד, כי אין הכוונה רק לכולם ביחד, אלא ל"כל אחד לעצמו". והתורה מדגישה את "כל אחד לעצמו", ואינה מכלילה את כולם ביחד, ולכן נאמר "איש" ולא "אנשים", כדי להבהיר, ש"באפם הרגו כל איש שכעסו עליו": לא היה זה, כבדרך כלל, שכעסם פג בהריגת רוב אנשי שכם, ואת הנותרים הם הרגו בלי כעס וכהמשך לרוב, אלא שהתיאור "באפם" מתייחס לכל אחד בנפרד: אפילו את האחרון "באפם הרגו".

לכך מביא רש"י דוגמא מ"וילמד לטרף טרף אדם אכל", שגם בפסוק זה נאמרת המלה "אדם" בלשון יחיד, כי לגבי כל אדם שטורף הכפיר יש "פעולה" נפרדת. ויש להבין:

(א) לכאורה, מובן בפשטות, שהמלה "באפם" מתייחסת לגבי כל אחד מאנשי שכם, שהרי אם לאו, הם לא היו הורגים סתם אנשים שאין הם כועסים עליהם, ואם כך, מדוע צריכה התורה להדגיש זאת על ידי אמירת "איש" בלשון יחיד?

(ב) כהוכחה לפירוש רש"י – "אנשים הרבה קורא איש, כל אחד לעצמו..." – די היה, לכאורה, במלים "אדם אכל". מדוע מצטט רש"י גם את המלים "וילמד לטרף טרף"?

ה.

"איש" - לא כולל את שכם עצמו

ההסבר לכל האמור לעיל הוא:

על הפסוק²⁶ "כי נבלה עשה בישראל... וכן לא יעשה", בקשר למעשה שכם, אומר רש"י "שהאומות גדרו עצמן מן העריות...". מכך מובן, שלאומות – "יושב הארץ"²⁷ – לא היתה יכולה להיות שום טענה כלפי שמעון ולוי על שהרגו

(24) ובפרט לפי המבואר בהערה 18, שהפירוש "ואינן חשובין כולם" הוא לפי פירוש השני שברש"י וישלח.

(25) יחזקאל יט, ג.

(26) וישלח לד, ז.

(27) שם, ל.

(28) ראה פרש"י וישלח לד, ז. לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 190.

(29) ראה לקו"ש ח"ה [המתורגם] שם הערה 41. וראה גם לעיל ע' 151 ובהנסמן שם.

(30) נח ט, ה.ר. סנה' נו, ב.

לכאורה ניתן היה לומר, שכיון שהמלך הוא העיקר והוא הקובע את מהלך המלחמה, לכן נאמר "סוס ורוכבו" בלשון יחיד, והכוונה היא רק לפרעה מלך מצרים –

לפיכך מצטט רש"י גם את המלים "רמה בים": כאן אין חשיבות לציין את המלך בנפרד, שהרי כבר אין מדובר על המלחמה, כדלעיל בסעיף ז', אלא על הפרט "רמה בים", אשר הוא: א) לא על ידי מלחמה, אלא על ידי "וישב ה' עליהם את מי הים" – ובכך שוה המלך לכולם. ב) לאחר המפלה של "ה' נלחם להם".

לפי זה מובן מדוע אומר רש"י "וכן במצרים סוס ורוכבו רמה בים" – כדי להדגיש שהמלים "סוס ורוכבו", בלשון יחיד, אמורות לגבי כל המצרים ולא רק לגבי פרעה.

ט.

מדרשו ופשוטו

כאמור לעיל, בסעיף ב', בלתי אפשרי לומר בדרך הטבע, שעיר שלימה עם אנשים תיחשב כאיש אחד. אבל טוען "בן חמש (למקרא)": אמנם, אפשר להבין כיצד ייתכן עצם הדבר, שחמור ואנשי שכם נחשבו בעיני שמעון ולוי כאיש אחד, שהרי, הם לא פעלו בכוחם הטבעי, אלא "בכוחו של זקן", באופן שמעל לטבע³⁷. אך כדי להסביר בפשטות חידוש כזה, יש צורך במקור בתורה המדגיש זאת, ואין די בכך שבפסוק נאמר "איש" בלשון יחיד.

לכן אומר רש"י "זהו מדרשו", שפירוש זה אינו לגמרי בדרך הפשט, אלא מקורו ב"מדרש אגדה"³⁸.

על כך טוען שוב "בן חמש למקרא": הרי הפסוק ברור יותר כאשר יש לו פירוש גם לפי הפשט? על כך ממשיך רש"י ומשיב: "ופשוטו...", שגם לפי הפשט יש הסבר מדוע נאמר "איש" בלשון יחיד, כי משמעות המלה "איש" היא "כל אחד (מאנשי שכם) לעצמו". שאת כל איש בנפרד הם "כאפם הרגו", באותו כעס. כלומר, כאבם היה כה רב על אשר "נבלה עשה בישראל"²⁶, שאף לאחר שכבר הרגו את

להוכיחם. ואם כך, כיצד ייתכן שבדברי המוסר שלו הוא יכלול את השבחה ש"אינן חשובין כולם אלא כאיש אחד"³¹?

על כך משיב רש"י עצמו על ידי דבריו בהמשך "וכן במצרים סוס ורוכבו רמה בים": לגבי "ה' נלחם להם במצרים"³², אשר היה לפני "וישב הים..." לאיתנו³³, הרי כיון שאז פעל הקדוש-ברוך-הוא, כביכול, בדומה לאדם לוחם (שלא כמו "וה' הכה כל בכור"³⁴ וכדומה), לפיכך תיתכן המחשבה, שיכול להיות הבדל מסויים בין המלחמה נגד רבים לבין המלחמה נגד יחיד, ולכן הפסוק²¹ "נגיד שאין כולם חשובין לפני המקום אלא כסוס אחד".

אך לא כן במקרה של "סוס ורוכבו רמה בים"¹², שנגרם על ידי "וישב ה' עליהם את מי הים"³⁵, כאשר כבר נכנסו המצרים לים. שם אין מלכתחילה מקום להבדיל בין הרבים לבין היחיד: הרי ברור, שכאשר "וישב הים לאיתנו" טבעו כולם, ממש כאילו היו יחידים. ומכך יוצא, שבטביעתם של כל הסוסים וכל הרוכבים כסוס ורכב אחד אין כלל חידוש ורבותא³⁶, ובכל זאת מופיעה בתורה לשון יחיד רק משום שלמעשה הם נחשבים כאחד, והכרחי שהדבר יהיה כתוב כאן בלשון יחיד.

מכך מובן, שגם בפסוק כאן מוכרח להיות כתוב "הרגו איש" בלשון יחיד, כיון שלמעשה הם נחשבו כולם כאיש אחד, בלי להתחשב בכך שיש כאן חידוש בדברי המוסר של יעקב, וציון מעלתם של שמעון ולוי.

משום כך מצטט רש"י גם את המלים "רמה בים", ואינו מסתפק במלים "סוס ורוכבו", כי דוקא המלים "רמה בים" מוכיחות, כדלעיל, שהרבים הנחשבים כאחד מוגדרים בלשון יחיד גם כאשר אין בכך חידוש או הדגשה בתוכן העניין.

ח.

"סוס ורוכבו" בלשון יחיד, לאחר המפלה

סיבה נוספת לכך שרש"י מצטט את המלים "רמה בים":

[ואף שמקורו של רש"י לפי זה הוא "מדרשו" – י"ל: (א) כוונת רש"י ב"מדרשו" היא למדרש תנחומא פרשתנו י"ד, ומפרש ש"לפני הקב"ה" ו"לפניהם" (שבתנחומא) ב' ענינים שונים הם (והפי' דלעיל שם ע' 152) הערה 14 אינו אליבא דרש"י. (ב) מקורו של רש"י הוא ממדרש אחר, אבל, מכיון שע"פ טבע א"א להיות שכל אנשי שכם יהיו נחשבים כאיש אחד (כנ"ל סעיף ב'), מוכרח לומר כפנים. ומ"מ משמיט רש"י התיבות "לפני הקב"ה" – כי בפשטות שייך לשון זה רק כשהלוחם הוא הקב"ה בעצמו* (כברש"י בשלח יד, כג) – ששם (כה) נאמר "כי ה' נלחם להם"), משא"כ בנרד"ך שרק בטוחים היו על [הקב"ה שבא בזכותו –] כחו של זקן. (38) המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו (רש"י בראשית ג, ח).

(31) ראה לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 153 הערה 20. אבל ביאור זה אינו ע"ד הפשט.
(32) בשלח יד, כה.
(33) שם, כז.
(34) בא יב, כט.
(35) שם טו, יט.
(36) והחידוש שם שב"ס ורוכבו גו" – הוא – מה ששניהם "קשורים זה בזה כו", כדפרש"י שם.
(37) בב"ר פצ"ט, ז: שלא היו כולם לפני הקב"ה אלא כאיש אחד. ולכאורה, ממה שהשמיט רש"י התיבות "לפני הקב"ה" משמע, שכוונתו היא שהיו חשובין כולם כאיש אחד לגבי שמעון ולוי מצד עצמם, מצד גבורתם

(* או עכ"פ בציווי ושליוחות הקב"ה (ראה רש"י שופטים כ, א ולעיל ע' 152 הערה 15), משא"כ שמעון ולוי, שהרגם שנענש זאת מפני קנאות לה' – עשו זאת בעצמם.

יא.

הפירוש השלישי אינו מתאים

כבר הוסבר פעמים רבות⁴², שכאשר רש"י מביא שני פירושים, ובשניהם יש קשיים מאותו סוג, מביא רש"י גם פירוש שלישי, שבו אין מתעוררים הקשיים שבשני הקודמים, למרות שמצד שני, הוא קשה יותר מפני פרט אחר.

ובענינו: כיון שהקושי בשני הפירושים הוא מאותו סוג – שהמשמעות של "הרגו איש" (בלשון יחיד) – הן לפי הפירוש "ואינן חשובין כולן אלא כאיש אחד", והן לפי הפירוש "כל אחד לעצמו באפס הרגו" – אינה בהתאם להגיון ולטבע

– היה, לכאורה, מקום להסביר פירוש שלישי על "באפס הרגו איש"⁴³: שהיה מקרה שבו שמעון ולוי הרגו אדם סתם, כאומנות של עשו⁴⁴, אשר "חמסתם אותה הימנו", כפי שמציין רש"י בפסוק הקודם – למרות שאין הדבר מסופר במקום כלשהו, ועל כך הוכיחם יעקב.

אמנם, אין זה "חלק" כל כך לומר, שהתורה מספרת שיעקב הוכיח אותם על מעשה אשר התורה אינה מזכירה אותו כלל – אך לפירוש זה יש מעלה, שדוקא בו מובנת באופן ברור משמעות המלה "איש" בלשון יחיד.

ובמיוחד כאשר אנו מוצאים בדומה לכך, ולגבי אותו ביטוי, אצל למך, שאמר "כי איש הרגתי"⁴⁵, והתורה (שבכתב) אינה מזכירה את המאורע.

על הסיבה לכך, שרש"י שולל פירוש זה לחלוטין, עד כדי כך שהוא אינו מביאו אפילו כפירוש שלישי, הוא רומז על ידי ציטוט המלה "כי (באפס הרגו איש)" לפני פירושו, אשר, לכאורה, היא מיותרת:

הניסוח "כי באפס הרגו איש" מבהיר, שהמלים "באפס הרגו איש" אינן התחלה של ענין חדש, אלא מהוות המשך – נסיבה ל"בסודם אל תבא נפשי בקהלם אל תחד כבודי".

וכיון שכך, אי אפשר להסביר שבמלים "באפס הרגו איש" הכוונה היא לענין אחר (שהם סתם הרגו איש), כי אז היתה מתעוררת השאלה⁴⁶: כיצד ייתכן שכסיבה ל"בסודם אל תבא נפשי..." מזכיר יעקב רק את המאורע

רוב אנשי שכם עדיין לא נרגע "אפס", והוא המשיך להיות באותו תוקף עד להריגת אחרון אנשי שכם.

לכך מביא רש"י דוגמא מ"וילמד לטרף טרף אדם אכל": כאשר מדובר על מקרה רגיל, שבעל חיים רעב טורף אדם להשקיט רעבונו, הרי אין הכרח שבפעם הבאה הוא יטרוף אדם באותה ריתחה. אך כאשר "וילמד לטרף טרף", כאשר בעל החיים כבר "מלומד" ומורגל בטרף אדם, הרי אז הוא טורף כל אדם בפני עצמו באותו אופן.

י.

"מדרשו" - פירוש ראשון ועיקרי

אך גם פירוש זה קשה ביותר. כי:

(א) אין מתקבל על הדעת לומר, שבני יעקב, אשר "כולן צדיקים"³⁹, יפעלו מתוך כעס כה עצום (אף כאשר הכעס נובע מקדושה, מפני ש"נבלה עשה בישראל") שאינו נרגע עד הריגת אחרון אנשי שכם.

(ב) במלה "איש" הכוונה היא גם לחמור, כשאר אנשי שכם, כדלעיל בסעיף ה'. וכיון ש"באפס הרגו כל איש שכעסו עליו", את כולם באותו כעס, יוצא, שגם הריגת חמור נעשתה בכעס שאינו רב יותר מכל שאר אנשי שכם –

ואילו בהגיון פשוט יש לומר, שכעסם על חמור אבי שכם, על אשמתו במעשה, היה צריך להיות חזק הרבה יותר מכל שאר אנשי שכם. ואף מכך שבפסוק שבפרשת וישלח⁴⁰ מפורט בנפרד "ואת חמור... הרגו", לאחר שכבר נאמר "ויהרגו כל זכר", מובן, שבהריגת חמור היה שוני⁴⁰.

מפני קשיים אלו אין רש"י מסתפק בפירוש "פשוטו", והוא זקוק לפירוש של "מדרשו", שנאמר "איש" בלשון יחיד, כי "אינן נחשבין כולן אלא כאיש אחד".

ויותר מכך: כיון שלפי "פשוטו" – "באפס הרגו כל איש שכעסו עליו" – הקשיים הם על עצם ההסבר, כדלעיל, ואילו לפי הפירוש "אינן נחשבין..." הקושי העיקרי הוא בכך שזהו "מדרשו", שבפשוטם של הפסוקים אין מקור ברור להוכיח שכל אנשי שכם נחשבו כאיש אחד – לכן מביא רש"י תחילה, כפירוש עיקרי, את "מדרשו"⁴¹.

(39) רש"י וישלח לה, כב.

(40) וי"ל שגם מטעם זה מונה הכתוב הריגת חמור בידה עם הריגת שכם בנו.

(41) ראה ער"ז לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 43 הערה 39.

(42) ראה לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 41.

(43) ויתירה מזו: בנוונת תיבת "איש", ב' הפירושים דרש"י אחד הם (כי הם ב' טעמים לזה שחמור ואנשי שכם נקראים כאן "איש" – ל' יחיד), והפ' דלהלן בפנים הוא פירוש שני. וא"כ, מכיון שפ' הראשון (לפי ב' הטעמים) אינו

גלאטיק (=חלק), הו"ל לרש"י להביא פ' שני (דלהלן).

(44) תולדות כז, מ. (שם כה, כה).

(45) בראשית ד, כג ובפרש"י שם.

(46) אבל אין לומר, שהוכחתו של רש"י (שמרמזה בתיבת "כי") היא ממ"ש לפנ"ז "שמעון ולוי אחים (וברש"י שם) בעצה אחת על שכם כר" – שהרי אפשר לפרש "אחים" – בעצה אחת" גם על הריגת איש אחר. ומה שרש"י מפרש שם "על שכם כר" מיוסד על פירושו ב"כי באפס הרגו איש".

ל"הכזונה יעשה את אחותינו" – עלולה להתפתח אצלו המדה של פגיעה בזולת⁵⁰, עד כדי כך שאפשרית סברה וחשש שהוא יעשה זאת לעוד ועוד אנשים⁵¹.

ומרובה מדה טובה וכו': כאשר אדם מיטיב לזולתו, אף כאשר הוא עושה זאת בתחילה, בגלוי⁵², מפניות אישיות, נרכשת ומתחזקת על ידי כך מדת הטוב שבנפשו, עד שהוא משפיע לכולם רק טוב.

ובמדה שאדם מודד בה מודדים לו⁵³ – שאף לו משפיעים מלמעלה אך טוב וחסד, בכל המצטרך לו, בבני חיי ומזוני, ובכולם – ריחי.

(משיחות ש"פ ויחי, וארא תשכ"ז)

של הריגת איש אחד, בלי להזכיר את המאורע החמור הרבה יותר, בהריגת ניד שלמה – שכם⁴⁷?

מכך שהתורה מתבטאת בניסוח "כי באפם הרגו איש" מוכרח רש"י לומר ש"אלו חמור ואנשי שכם"⁴⁸.

יב.

ההוראה מעצם הסברה

מכך שלשון הפסוק מאפשרת מחשבה⁴⁹ – שגם סברה של תורה היא תורה, מלשון הוראה – ששמעון ולוי הרגו פעם עוד אדם, אפשר ללמוד הוראה לכל אחד:

כאשר אדם פוגע בזולתו ח"ו, אף כאשר הדבר נובע אצלו מרגש של קדושה, שהוא הזדעזע מסיבה בדומה

ואנשי שכם" – בדרך חידוש. אבל דוחק הוא, שהרי גם ב"וברצונם עקרו שור" – מכיון שהתלמיד לא למד עדיין את הכתוב "בכור שורו דר לו", יכול הוא לטעות ולפרש ששמעון ולוי עקרו פעם שור (או – כפי שאר מפרשים), ובכ"ז אינו כותב "זה יוסף". ולכן מסתבר שהחידוש "אלו חמור כו'" הוא כנ"ל ס"ה. (49) ובפרט ע"פ פ"י האוה"ח דמפרש "איש" על יוסף.

(50) ראה עד"ז ב"הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים" (ע' יא), שי"ל שמפני זה אין נוהגין לחטוף האפיקומן. עיי"ש.

(51) ראה אוה"ח פ' ראה יג, יח.

(52) משא"כ מצד פנימיות נפשו – כמובן מפסק הרמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(53) משנה – סוטה ה, ב.

(47) לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 153 הערה 22, שלאחרי שענו לו "הכזונה יעשה את אחותינו" הודה להם יעקב. ולפי"ז י"ל לכאורה, שלכן לא הוכיחם ע"ז. אבל

(א) לפ"י, גם באם נאמר שהכזונה ב"הרגו איש" היא על הריגת איש אחר, הרי פשוט שבאם הרגו את מישור – הי' זה ג"כ מצד ענין של קנאות לה' וכיו"ב, ולמה הוכיחם ע"ז יעקב יותר מאשר על הריגת אנשי שכם.

(ב) מכיון שגם מתחלה ידע יעקב שזה ששמעון ולוי הרגו כל זכר באנשי שכם הי' מצד מעשה דינה, ובכ"ז אמר להם "עכרתם אותי גוי" – קשה לומר ע"פ דרך הפשט שלאחרי ששמע המענה "הכזונה גוי" הודה להם שעשו דבר רצוי.

(48) לכאורה הי' אפשר לומר, שזהו גם הטעם לדיוק לשון רש"י "אלו חמור

אגרות קודש

ב"ה, ט' טבת, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת שני מכתביו ואתחיל במאי דסליק בשאלתו בהנוגע למצבו הרוחני - כמדומה כבר כתבתי ולא פעם אשר צריך להשתדל במרץ מתאים להחשיבות בענין שידוך, ומוכן שצריכה להיות קביעות עתים בלימוד בתורת הנגלה ובתורת החסידות, ובמצבו לדעתי גם בכמות צ"ל הלימוד בתורת החסידות יתר על הלימוד בנגלה ופשיטא שזהו נוסף על שלשת השיעורים בחומש תהלים ותנאי הידועים השווים לכל נפש ובפרט להשייכים לכ"ק מו"ח אדמו"ר ולחב"ד בכלל...

כנראה מהידיעות שקבלתי במשך השבועות האחרונים לא ניצלו התזוזה במצב הרוחני והתעוררות נקודת הלב של כמה מבני ישראל לקרבם יותר לתורה ומצותי בפועל, ומבהיל המצב שכיו"כ הזדמנויות היו במשך שנים האחרונות ואין החרדים לדבר ה' מנצלים אותם ולא רק שאין מנצלים אותם במילואם אלא שאפילו קרוב לזה ג"כ לא, ולצערי הכי גדול גם מצערי אגו"ח אנ"ש וחב"ד וביותר הצעירים שצריכים להיות בעלי מרץ ובעלי פועל כדבעי למעבד לא עבדי כלל וכלל. ואף שאין הזמן להזכיר ענינים של היפך ח"ו דזכות, פשוט שלא לזה כוונתי בשורותי דלמעלה כי אם שמחפש הנני מסילות ונתיבות אפשר סו"ס יתחילו בניצול המצב גם מצד ימין ולא תהי' תורה שלימה שלנו כו' שהרי מצד שמאל מנצלים כל ענין למטרתם הם, וקשה להאריך בדבר המבהיל, ויה"ר שסו"ס אתבשר טובות בתוכן הנ"ל.

בברכה.

יום ראשון ז' טבת

יוצא שלבושים אלה של הנפש הבהמית, הם באותה מדרגה כמו הנפש הבהמית עצמה, היא – נפש של קליפה, וגם לבושיה הם מקליפה ו"סטרא אחרא". ברם, בהיותם הדיפך מלבושי הנפש האלקית, וכפי שכבר הוסבר, מדרגתם של לבושי הנפש האלקית, היא למעלה ממדרגת

הנפש האלקית עצמה, והם גורמים עליה במדרגת נפש זו, צריכים הרי לומר כך גם ביחס ללבושי הנפש הבהמית, אלא בצד ההפכי, והיינו: לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם במדרגה תחתונה יותר מאשר נפש זו עצמה, והם מורידים את נפש הבהמית למדרגה תחתונה יותר מאשר היא עצמה. ורבנו הזקן בא להסביר להלן, שבקליפה עצמה ישנן שתי מדרגות, אחת למטה מהשניה, ואשר בין לבושי הנפש הבהמית, ישנם לבושי מחשבה, דיבור ומעשה של עבירות – והם למטה בהרבה במדרגתם מאשר הנפש הבהמית עצמה, שכן,

נפש זו היא מ"קליפת נוגה", שיש בה עדיין גם מהטוב, ואילו לבושי העבירות הם מאותן קליפות שאין בהן מהטוב כלל, ועלידי התלבשות הנפש בלבושים אלה – היא יורדת למדרגה תחתונה יותר מאשר היא עצמה: **אלא שהקליפות הן נחלקות לשתי מדרגות, זו למטה מזו. המדרגה התחתונה, היא שלש קליפות הטמאות ורעות לגמרי, ואין בהם טוב כלל, ונקראו בקרבנות יחזקאל¹⁰ – ב"מרכבה" שחזה יחזקאל הנביא, בה נזכרים הדברים המכסים על אלקות, ביניהם, שלשה דברים המרמזים על שלש קליפות אלו, והן נקראות שם: "רוח סערה" ו"ענן גדול וגו'". – ו"אש מתלקחת". שלש אלו הן שלש הקליפות הטמאות לגמרי ואין בהן מהטוב כלל. ומקח – משלש קליפות אלו, נשפעות ונמשכות נפשות כל אמות העולם, וקיום גופם, – נוסף על החיות מהנפש המחיה את הגוף, יש לגוף גם קיום עצמי, ונפשות כל בעלי חיים הטמאים ואסורים באכילה, וקיום גופם, – פירות הצומחים על מאכלות אסורות מהצומח, כמו ערלה – פירות הצומחים על עצים שעדיין לא מלא להם שלש שנים, וכלאי הכרם – תבואה שנורעה במעורב עם ענבים, בו, – כל מה שאסור באכילה, וקמו שפיתוב פנין חיים שער מט פירק ו', – שכל הדברים האמורים**

ולכן נקרא עולם הזה ומלאו, עולם הקליפות וסטרא אחרא. – למרות שהקדושה היא המחיה גם את העולם הזה, אלא מכיון שהעולם הזה הגשמי מרגיש את עצמו כדבר לעצמו, כמציאות נפרדת, ולא נראה בו הביטול להקב"ה, לכן הוא נקרא

עולם של קליפות וסטרא אחרא, ולכן כל מעשה עולם הזה קשים ורעים, והרשעים גוברים בו, כמו שכתוב פנין חיים שער מב סוף פירק ד. * – ב"הגדה" הבאה, עומד רבנו הזקן על כך, שהעולם הזה נקרא עולם של קליפות ו"סטרא אחרא", למרות שהקב"ה נמצא הרי בכל מקום, גם בעולם הזה, וכמו שמוסבר ב"קבלה" שזהו ה"אור אין סוף" המתלבש בעשר הספירות של ארבעה העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה, ועליהן מלא גם עולמנו, העולם הזה, ב"אור אין סוף" – אך, אין זה סותר לעובדה שהעולם הזה נקרא עולם של קליפות ו"סטרא אחרא": [עם היות

בתוכו – למרות שישנן בעולם הזה, עשר ספירות העשיה דקדושה, – שכן, עולם העשיה כלול בו גם עולמנו אנו, העולם הזה הגשמי, וגם עולם העשיה הרוחני, ועשר הספירות של עולם העשיה של קדושה נמצאות גם בעולמנו, וקמו שפיתוב פנין חיים שער מג, וכתוב עשר ספירות העשיה אלו הן עשר ספירות היצירה, וכתוב – בעשר הספירות של יצירה, עשר ספירות הבריאה, וכתוב – בעשר הספירות של בריאה, עשר ספירות האצילות, שכתוב – בעשר הספירות דאצילות, אור אין סוף ברוך הוא; ונמצא אור אין סוף ברוך הוא מלא כל הארץ הליו התחתונה, על ידי התלבשותו בעשר ספירות הארבע עולמות: אצילות בריאה יצירה עשיה, כמו שכתוב פנין חיים שער מז פירק ב ובספר גלגולים פירק כ: – ולמרות זאת, מבלי הבט ש"אור אין סוף" מלא גם בעולם הזה, אין הוא בטל להקב"ה, ונראה כדבר נפרד, כ"מציאות" לעצמה, ולכן נקרא העולם הזה עולם של קליפות ו"סטרא אחרא", שכן, קדושה מסמלת רק מה שבטל להקב"ה, כשחסר ביטול זה להקב"ה – זה נקרא "סטרא אחרא". עד כאן הוסבר שהמחשבות, דיבורים ומעשים שאין מטרתם – קדושה, נקראים "סטרא אחרא", והם לבושיה של הנפש הבהמית. ולפי זה

ליקוטי אמרים

ולכן

נקרא עולם הזה ומלאו עולם הקליפות וסטרא אחרא ולכן כל מעשה עוה"ז קשים ורעים ורשעים גוברים בו כמו שבע"ח שער מ"ב סוף פ"ד* אלא שהקליפות

הנהגה

עם היות בתוכו עשר ספ' דעשיה דקדושה וכמ"ש בע"ח שער מ"ג ובתוך עשר ספ' דעשיה אלו הן עשר ספ' דיצירה ובתוכן עשר ספ' דבריאה ובתוכן עשר ספ' דאצילות שבתוכן אור א"ס ב"ה ונמצא אור א"ס ב"ה מלא כל הארץ הליו התחתונה על ידי התלבשותו בעשר ספ' דארבע עולמות אבי"ע כמ"ש בע"ח שער מ"ז פ"ב ובספר גלגולים פרק כ':

וקיום גופם וקיום וחיות כל מאכלות אסורות מהצומח כמו ערלה וכלאי הכרם כו' וכמ"ש בע"ח שער מ"ט פ"ו וכן קיום וחיות כל המעשה דבור

9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע אם עפ"ז הרי גם באוכל סתם כן הוא. וכ"מ בקוני' עה"ח פ"ג (עכ"פ – מפני שמביאו כו') ובתניא פ"ג: שנתחזק יותר. ומ"ש לקמן דרך "ולא עדיפ", אולי י"ל מפני שסו"ס הם בסוג א'. ובל' קיצור תניא פ"ז – בערכה". 10. יחזקאל א, ד.

מהמדריגה התחתונה יותר שבקליפות. ואילו הנפש הבהמית, הרי כפי שנאמר בפרק הראשון, וכמו שיוסבר להלן, היא מקליפת נוגה, שיש בה עדיין מן הטוב. מכאן – שהלבושים הם למטה במדריגה מהנפש עצמה, והם גורמים לה ירידה. זהו פירוש מדויק לביטוי "זה לעומת זה", הצד ההפכי של הנפש האלקית, בה, לבושי: מחשבה, דיבור ומעשה בתורה ובקיום המצוות, הם למעלה במדריגה, מנפש זו עצמה וגורמים לה עליה.

מקבלים חיותם משלש קליפות אלו, וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה של כל שם"ה לא תעשה – שלש מאות ששים וחמש מצוות ה"לא-תעשה" שהתורה אסרה לעשות, לדבר ולחשוב, וענפיהן, – הדברים שאסרו החכמים בתור "ענפים" לאיסורים שמן התורה. הנה כל אלה מקבלים חיותם וקיומם משלש הקליפות הטמאות לגמרי, כמו שכתוב שם – ב"עץ חיים", סוף פרק ה: – הרי, שמחשבה, דיבור ומעשה של איסור, נובעים

יום שני ח' טבת

ההיא. ברם, כשכוונה זו חסרה, לא עדיפי – אינם עדיפים, מעשה דבור ומחשבות אלו מנפש החיונית הבהמית בעצמה, והכל כאשר לכל – הנפש ומעשיה, דיבורה ומחשבתה, נשפע ונמשך ממדרגה השנית שבקליפות וסמרא אחרא, שהיא – בסדר הקליפות, קליפה רביעית הנקראת "קליפת נגה", – משום שמאיר בה עדיין אור הקדושה, שבעולם הזה, הנקרא "עולם העשיה", רבו ככלו רע, רק מעט טוב מערב בתוכה – שכן, קליפת "נוגה" המעורבת טוב ורע, קיימת גם בעולמות עליונים יותר, אלא שיש הבדל בין עולם לעולם: בעולם אחד מהווה ה"טוב" – הרוב, וה"רע" – המיעוט, כן מובדל שם הרע מהטוב. בעולם אחר, הטוב והרע, של קליפת "נוגה", הוא מחצה על מחצה, מחצית טוב ומחצית רע. וישנו עוד עולם בו קליפת "נוגה" היא ברובה רע ורק מיעוט טוב.

ואילו בעולם הזה, כמעט כל כולה של קליפת "נוגה" היא רע וחלק קטנטן הוא טוב. זאת ועוד, חלק קטנטן זה של טוב – מעורב ברע, [שמןה – ממעט הטוב שבקליפת "נוגה", באות מדות טובות שנבגש הבהמית שבשיראל, כמו שנתבאר לעיל]. – בפרק ראשון, שהמדות הטובות הטבעיות בבני ישראל, כרמנות וגמילות חסדים, באות מהנפש הבהמית, שכן, למרות שהנפש הבהמית היא מן הקליפה ומן הרע – כיצד, איפוא, באות ממנה מדות טובות? – אלא, מכיון שהיא באה מקליפת "נוגה", שיש בה גם טוב, הרי מאותו טוב שבנפש הבהמית, נובעות המדות הטובות הטבעיות שבטבע בני ישראל. ומכיון שבקליפת "נוגה" מעורב הטוב עם הרע

פרק ז. אך נפש החיונית הבהמית שבשיראל שמצד הקליפה, המלבשת בדם האדם – להחיות אותו בחיים גופניים, כנזכר לעיל, ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים וטוהרים ומתרים באכילה, – על-פי דין תורה, וקיום וחיות כל הדומם וכל הצומח המתיר באכילה, וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה בעניני עולם הזה שאין בהם צד אסור, – שיהיה אסור לעשותם, לדבר או להרהר בהם, לא שרש ולא ענף משם"ה מצות לא תעשה וענפיהן דאורייתא ודרבנן, – כשבמחשבות, בדיבורים ובמעשים, אין צד של איסור כלל, רק שאינן לשם שמים – הרי, כל מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו של יהודי, צריכים להיות לשמו של הקב"ה. למשל: כשיהודי אוכל, צריכה אכילתו להיות כדי שיהיה לו כוח ללמוד תורה, להתפלל ולקיים מצוה; מסחרו צריך להיות בכוונה שיהיה בידו לפרנס את משפחתו, לגדל את ילדיו לתורה ולמצוות, לתת צדקה, גמילות חסדים וכדומה. ברם, כשמטרה זו נעדרת מן המעשים, הדיבורים והמחשבות שלו, אלא – מטרתם היא, רצון הגוף ותאנתו, ואפילו הוא צריך הגוף וקיומו וחיותו ממש, – בלעדיהם אין הגוף יכול לחיות ולהתקיים, כמו: אכילה – שהגוף דורש לאכול, ובלעדי האכילה אין הוא יכול באמת לחיות. מן ההכרח, אמנם, שיעשה זאת, אלא – מה שחסר כאן, הוא: שכוונתו אינה לשם שמים כדי לעבד את ה' בגופו – ובהתאם למה שאמרנו, צריכה הרי, כוונתו של יהודי בשעת אכילה, להיות, שיוכל לעבוד את השי"ת בכוח האכילה

– יש ביכולת האדם, להשתמש במעשים, בדיבורים ובמחשבות הנמשכים ממנה, גם לטוב וגם לרע, כפי שיוסבר להלן, שאותו דבר עצמו אם הוא נעשה לשם שמים – הוא מעשה של קדושה, ולהיפך – הוא מעשה של רע, וכך גם בדיבור או במחשבה. וְהִיא – קליפת

”נוגה”, בְּחִינַת מְצַעֵת בֵּין שְׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמָאוֹת לְגַמְרֵי וּבֵין בְּחִינַת וּמְדַרְגַּת הַקְּדוּשָׁה. וְלָכֵן, פְּעָמִים שְׁהִיא נִכְלָלֶת בְּשְׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמָאוֹת [כְּמוֹ שֶׁנֶּתּוּב בְּעֵץ חַיִּים שֶׁעַד מֵט רִישׁ פָּרָק ד' בְּשֵׁם הַזֹּהַר], וּפְעָמִים שְׁהִיא נִכְלָלֶת וְעוֹלָה בְּבְחִינַת וּמְדַרְגַּת הַקְּדוּשָׁה, דְּהֵינּוּ – מִתִּי הִיא נִכְלָלֶת בַּקְדוּשָׁה? – בְּשֶׁהַטּוֹב הַמְעַרְבֵּב בָּהּ נִתְבָּרֵר – וְנִבְדֵּל, מִהָרַע וְגוֹבֵר וְעוֹלָה וְנִכְלָל בְּקְדוּשָׁה. – להסבר הענין, משתמש עתה רבנו הוקן,

בדוגמא של מעשה או דיבור, שבהם החיות של המעשה או הדיבור, היא מקליפת ”נוגה”, כלומר, ישנה כאן האפשרות לנצל אותה גם לטוב וגם לרע, ובשעה שהוא עושה את המעשה בכוונה של קדושה, היא נכללת בקדושה, ואילו בשעה שהוא עושה את המעשה לשם תענוג גופו – הוא מוריד את החיות לרע גמור שמשלש הקליפות הטמאות לגמרי. כְּגֹוֶן דֶּרֶךְ מִשָּׁל: הָאוֹכֵל בְּשָׂרָא שְׂמֵנָא דְתוֹרָא – כשאדם אוכל בשר שור שמן, וְשׁוֹתָהּ יֵין מְכָשָׁם – אלא, אין הוא עושה זאת לשם תאוה, כי אם בכונה, לְהַרְחִיב דַּעְתּוֹ לַה' וּלְתוֹרָתוֹ, – כדי שיוכל טוב יותר לעבוד את השי"ת ולהבין טוב יותר תורה, בְּרָאָמֶר רְבָא: ”חֲמָרָא וְרִיחָא כּו'”, – כמו שאמר רבא², יין וריח טוב מרחיבים דעתו של אדם, שיוכל להבין טוב יותר,

ולכן הוא מחפש אחרי בשר טוב ויין טוב, כדי שתהיה לו הרחבת הדעת להבין טוב יותר בתורה, זאת אומרת, שאכילתו ושתיתו הן בכונה של קדושה, אִם – לא רק שהאכילה היא אמצעי, בכונה לשם קדושה או לשם מצוה, אלא שהאכילה עצמה היא מצוה, הוא

אוכל בשר שמן ושותה יין טוב כדי לקיים את המצוה, בְּשִׁבִּיל פְּרִי לָקִים מִצְוֹת עֲנֵג שִׁבְתָּ יוֹם טוֹב – שכן מצוה לענג שבת ויום טוב באכילת בשר ובשתית יין, הרי, אם האכילה והשתיה הן לשם אחת מהכוונות האמורות, אִם נִתְבָּרֵר חִיּוֹת הַקְּדוּשָׁה וְהֵינּוּ שְׁהִיא נִשְׁפָּע מִקְלִפַּת נֹגַהּ, וְעוֹלָה לַה' בְּעוֹלָה וּבְקִרְבָּנוּ – כמו ”עולה” וקרבן, שאז החיות של המעשה שעשה מכוח האכילה והשתיה – נכללת בקדושה. וְכֵן – כך גם בדיבור שאדם מדבר: אם הם

בכוונה של קדושה, עולה אז החיות שבדיבורים אלה לקדושה, כְּמוֹ: הָאוֹמֵר מִלְּתָא דְבְּרִיחוֹתָא – המשמיע בדיחה, בכונה לְפָקֵחַ דַּעְתּוֹ וּלְשַׂמֵּחַ לִבּוֹ לַה' וּלְתוֹרָתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ, – כדי לעבוד את השי"ת, שְׂצָרִיכִים לְחִיּוֹת בְּשִׂמְחָה, – לימוד תורה ועבודת השם צריכים להיות מתוך שמחה, ולכן הוא משמיע בדיחה, כדי להגביר את השמחה, וְכֵמוֹ שֶׁעָשָׂה רְבָא לְתַלְמִידֵי שְׂאֵמֶר לְפָנֵיהֶם מִלְּתָא דְבְּרִיחוֹתָא תַּחְלָה – לפני שישב ללמוד עם תלמידיו, היה רבא אומר לפנייהם בדיחה וּבְרַחֲמֵי רַבָּנָן. – ודעתם של תלמידיו נעשתה בדוחה עליהם, כדי שיוכלו טוב יותר להבין את לימודם. כשבדיחה נאמרת במטרה כזו, הרי החיות שבמלים אלו הבאה מקליפת ”נוגה”, נפרדת מהרע ונכללת בקדושה.

יום שלישי ט' טבת

וְנִכְלָל לְפִי שְׁעָה בְּרַע גְּמוּר שְׁבִשְׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמָאוֹת, – שאין בהן טוב כלל, וְגוֹפּוֹ – של האדם שאכל ושתה לשם תאוה, נִשְׁפָּע לָהֶן – לקליפות, לְבוֹשׁ וּמְרַבְּכָה – כמו מרכבה שהיא בטלה לגמרי לרכוב עליה, כך גם כאן,

נעשה גופו של האדם, בשעת מעשה, כלבוש לקליפה, ומרכבה – בטל לקליפה, אבל זהו רק לְפִי שְׁעָה. עַד אֲשֶׁר יָשׁוּב הָאָדָם וְיַחְזוֹר לְעִבּוּדַת ה' וּלְתוֹרָתוֹ, – שכן, כשאדם עושה תשובה וחוזר לתורה

אך מי שהוא בזוללי

בשר וסובאי יין למלאת תאות גופו ונפשו הבהמית שהוא בחי' יסוד המים מארבע יסודות הרעים שבה שממנו מדרת התאוה הנה ע"י זה יורד חיות הבשר והיין שבקרבנו ונכלל לפי שעה ברע גמור שבשלוש קליפות הטמאות וגופו נעשה להן לבוש ומרכבה לפי שעה עד אשר ישוב האדם ויחזור לעבודת ה' ולתורתו כי לפי

אך מי שהוא בזוללי בשר וסובאי יין, – הוא זולל בשר וסובא יין, כדי למלא תאות גופו ונפשו הבהמית, שְׁהוּא – התאוה, בְּחִינַת יסוד המים מארבע יסודות הרעים שבה – שבנפש

הבהמית, שְׂמֵמֵנו מִדַּת הַתָּאוֹה – כמו שהוסבר בפרק הראשון, שמארבעה היסודות הרעים של הנפש הבהמית, באות כל המדות הרעות, ותאוה באה מיסוד המים, הֵנָּה עַל יְדֵי זֶה יוֹרֵד חִיּוֹת הַבָּשָׂר וְהֵינּוּ שְׂבִקְרָבָה, – שאכל ושתה,

הקדושה, לעולם, ואין – החיות שבדברים אלה, עולים משם – מהקליפות, עד כי יבא יומם – שהקליפות תיעלמנה, ויבולע המות לנצח, כמו שקתוב⁵: "וְאֵת רוּחַ הַטְּמָאָה אֲעִבִּיר מִן הָאָרֶץ"; – כשהקליפות תיבטלנה, יעלו מהן ממילא ניצוצות הקדושה, או –

אפשר הדבר, שגם עתה תצא החיות של הדברים האסורים מהטומאה ותעלה לקדושה, עד שיעשה תשובה גדולה כל כך שידונות נעשו לו בוכיות ממש, שהיא תשובה מאהבה מעומקא דלכא – כשהתשובה היא מעומק הלב, פאהקה רבה וחשיקה – מתוך חשק, ונפש שוקקה לרבה בן יתברך, וצמאה נפשו לה' בארץ עיפה וציה, – הצמאה למים, כך גם נפשו צמאה להשי"ת, להיות בן עד הנח – עד שעשה תשובה, היתה נפשו בארץ ציה וצלמות, היא הסטרא אחרא, ורחוקה מאור פני ה' בתכלית, – נפשו רחוקה בתכלית מהאור האלקי

הפנימי, ולזאת – ולכן, בשעה שעושה תשובה מתוך אהבה רבה, צמאה נפשו – להשי"ת, ביתר עז – חזק יותר, מצמאון נפשות הצדיקים, – שלא חטאו אף פעם. שכן, צדיקים קרובים תמיד אל הקב"ה, והם דומים למי שנמצא תמיד במקום של מים, שם צמאנו אינו חזק כל כך, ואילו מי שנמצא במדבר שממה, מקום שאין בו מים – צמאנו למים הוא חזק בהרבה. כך גם צמאנו של ה' בעל תשובה" לאלקות חזק בהרבה מכפי שהדבר הוא ב"צדיק", כמאמרם ז"ל: – כמו שאומרים חכמינו ז"ל: "במקום שפעלי תשובה עומדים בו". – במדריגה בה עומדים בעלייתשובה, אין ביכולת צדיקים גמורים לעמוד שם. שכן, כאמור חסר בצדיקים אותו צמאון לאלקות, כפי שהוא בבעלייתשובה, שהיו לפני זה רחוקים מאד. ועל תשובה מאהבה רבה זו אמרו – חכמינו ז"ל: "ש'דונות נעשו לו בוכיות", – חטאיו נהפכים למצוות, וכל כך למה? – הואיל ועל ידי זה בא לאהבה רבה זו. – עלידי אותו עבירות שהרחיקו אותו מהקב"ה, הוא הגיע, כשעשה תשובה, לאהבה גדולה זו. העבירות פעלו בו אותה פעולה כמו מצוות, הן הביאו אותו לאהבה גדולה יותר להקב"ה. על-כילפינים מהאמור מובן, שגם כעת, לפני היעלמות הקליפות וביטול הרע, ישנה דרך להעלות לקדושה את החיות שבדברים האסורים, וזאת עלידי תשובה הבאה מאהבה רבה להקב"ה. אבל תשובה שלא מאהבה

ולעבודת השם, נפרדת החיות מהקליפות וחוזרת ועולה לקדושה, כי לפי שהיה בשר תהר ויין בשר, – והאדם בתאוותו הוריד לשלש הקליפות הטמאות לגמרי, לכך יכולים לחזור ולעלות עמו – יחד עם אותו אדם שאכל ושתה אותם, בשובו לעבודת ה', –

שהרי, הוא מנצל אז את הכוח שניתוסף לו מהאכילה ומהשתיה, ובאמצעותו הוא לומד תורה ועובד את השי"ת. שהיה לשון "התה" ו"מקרה", – דבר שמותר לאכלו או לעשותו נקרא "היתר" או "מותר", שמשמעותם המילולית – התרת קשר, כלומר שאינו קשור ואסור בידי החיצונים – שאינו קשור בידי הקליפות, הנקראות "חיצונים", מפני שהן מחוץ לרשות הקדושה. דבר של היתר אינו נמצא ברשות הקליפות ה"חיצונים" ואינו קשור בידיהן עד כדי כך – שלא יוכל לחזור ולעלות לה'. – דבר של "היתר", אם כי הוא נובע מ"קליפה", יכול לחזור

ולהתעלות בקדושה. רק – ברם, גם כשהחיות חוזרת לקדושה, עלידי שהאדם חוזר בתשובה, שהרשימו ממנו נשאר בגוף, – כשאדם אכל דבר המותר לשם תאוה, ובשעת מעשה נעשה הדבר רע גמור, הרי באותה שעה זה נעשה חלק מגופו – ולכן גם כשאוותו אדם חוזר לתורה ולעבודת השם, ומעלה אתו גם את החיות – נשאר עדיין "רושם" מהרע בגופו, ועל כן צריך הגוף להיבטל הקשר, – אחרי מותו, כמו שיתבאר לקמן⁶. – שחיבוט הקבר הוא כמו כל העונשים שלמעלה הבאים כדי לזכך את הנשמה, וחיבוט הקבר מכון במיוחד לזכך את האדם מאותו "רושם" שנשאר בגופו מהתענוגים הגופניים שלא לשם שמים. כאמור, החיות שבאכילה ושתיה לשם תאוה, נכללת, לפי שעה, ברע גמור של שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יעשה תשובה, וכן החיות שבטמאות ורע שיצאו ממנו בתאוה בתמיה, שלא קרש עצמו בשעת השמיש עם אשתו מהורה. – שגם אז נכללת החיות, לפי שעה, ברע גמור של שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יחזור בתשובה. ברם, כל האמור הוא בשעה שהדבר עצמו מותר בעשיה, אלא שהוא עושה זאת לשם תאוה ולא לשם שמים, מה שאין כן במאכלות אסורות וביאות אסורות, שהן – בהיותם הם עצמם דברים אסורים, משלש קליפות הטמאות לגמרי – הם אסורים וקשורים בידי החיצונים – בידי הקליפות שמחוץ לרשות

אלא על-ידי תשובה הנובעת מתוך אהבה רבה, או כשהקליפות תתבטלנה ותיעלמנה לגמרי. להלן בא רבנו הזקן לומר שקיים איסור אחד שהחיות שלו יכולה לעלות לקדושה גם שלא על-ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, אלא כשעושה תשובה נכונה מתוך כוונה רבה בקריאת

שמע שעל המטה:

זו, אף שהיא תשובה נכונה, וה' יסלח לו, – על העבירות שעבר, מכל מקום לא נעשו לו – העבירות, פְּכֻיּוֹת, – כמצוות, ואין עולים מהקלפה לגמרי עד עת כזו, – הגלות, שִׁבְלַע הַמּוֹת – הקליפות הנקראות מות, לְנֶצַח. – למדנו, הרי, שהחיות שבמאכלים

אסורים וביאות אסורות, אינה יכולה להינתק לגמרי מהקליפות,

ליקוטי אמרים

נכונה וה' יסלח לו מכל מקום לא נעשו לו כזכויות ואין עולים מהקליפה לגמרי עד עת קץ שיבולע המות לנצח.

יום רביעי י' טבת

להעלות את החיות מהקליפות, רק על-ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, ואילו בזרע לבטלה אפשר לעשות זאת גם על-ידי "תשובה נכונה": מִפְּנֵי שְׁנִקְלָטָה בִּיסוּד דְּנוֹקְבָא דְקַלְפָּה – שכן, בביאות אסורות, נקלטה החיות ב"יסוד" ה"נקבה" של הקליפה, הַמְקַבֵּלֶת וְקוֹלָטַת הַחַיּוֹת מִהַקְרִיָּשָׁה, – שכן, כשם שהדבר בצד

הגשמי של עבירה זו, כך גם ברוחניות, נקלטת החיות ב"נקבה" של הקליפה, מֵה שְׂאִין בִּן בּוֹרֵעַ לְבַטְלָה, – שונה הדבר בזרע לבטלה, שְׂאִין שֵׁם פְּחִינַת נוֹקְבָא דְקַלְפָּה, – לא קיימת כלל, במובן הגשמי של העבירה, בחינת "נקבה" של קליפה, רק שְׁפָחוּתִיהָ וְחִילוּתִיהָ – של הקליפה, מְלִבִּישִׁים – ומקיפים, לַחַיּוֹת שְׁבַטְפוֹת, פִּדְוֵעַ לְיִוְדְעֵי חֵן – ליודעי חכמת הקבלה): אֵלָּא אִם

בִּן יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה רַבָּה כָּל כָּךְ, עַד שְׂדוּנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ פְּכֻיּוֹת. – ומשום כך לא נזכר בתורה, חטא זה, של זרע לבטלה, בכלל ביאות אסורות, שכן, בהוצאת זרע לבטלה אפשר לאדם להעלות את החיות

לקדושה על-ידי "תשובה נכונה", רגילה אך כנה, ו"כוונה" בקריאת שמע שעל המטה, גם בלי תשובה הנובעת מאהבה רבה. וְכֵן מֵאַמֵּר רַז"ל: – על יסוד מה שאמרנו שבביאות אסורות, אפשר להציל את החיות מהקליפות על-ידי תשובה מאהבה רבה, יובן מאמר רבותינו ז"ל: "אִיזְהוּ מַעֲנֵת שְׁלֵא יוֹכֵל לְתַקְּנֵי" – זֶה שֶׁבָּא עַל הַעֲרֹה וְהוֹלִיד מִמּוֹר, שְׂאֵן – כשכבר הוליד ממזר, גַּם אִם יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה גְּדוּלָּה כָּל כָּךְ – כגון תשובה מאהבה רבה, אִי

אך החיות שְׁבַטְפוֹת זֶרַע שְׂיִצְאוּ מִמֶּנּוּ לְבַטְלָה, אף שִׁירְדָּה וְנִכְלָלָה בְּשֵׁלֶשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמָאוֹת – חָרִי זוֹ עוֹלָה מִשֵּׁם בְּתִשְׁבָּה נְכוּנָה, – "רגילה" אך כנה, וְכִכּוּנָה עֲצוּמָה בְּקִרְיַת שְׁמַע שְׁעַל הַמְּטָה, בְּנוֹדֵעַ מֵהָאֵרִי ז"ל, – ש"כוונה" בקריאת שמע שעל

המטה מסוגלת לתקן חטא זה, וּמִרְמָז בְּגִמְרָא: – האומרת: "כָּל הַקְרִיָּא קִרְיַת שְׁמַע עַל מִטָּתוֹ כְּאִלוֹ אוֹחֻז חֶרֶב שֶׁל שְׁתֵּי פִיּוֹת בּוֹ", – ושתי פיות אלו הן כדי, לְחַרֵּג גּוֹפּוֹת הַחִיצוֹנִים – של הקליפות, שְׁנַעֲשׂוּ לְבוֹשׁ לַחַיּוֹת²⁴ שְׁבַטְפוֹת, – הריגת גופות הקליפות נעשה על-ידי אחת הפיות מהחרב של קריאת שמע שעל המטה, וְעוֹלָה הַחַיּוֹת מִקֶּחַם, – על ידי הפה השני של החרב, פִּדְוֵעַ לְיִוְדְעֵי חֵן. – (חכמה נסתרה), חכמת הקבלה.

וְכֵן לֹא הוֹפֵר עֵזוֹ זֶרַע לְבַטְלָה בַּתּוֹרָה כְּבָלִל בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת, אף שְׁחֲמוֹר מִחֵן, – אף שבפרט מסויים חמור עון זרע לבטלה מביאות אסורות, וְגִדּוֹל עֲזוֹנוֹ, בְּכַחֲנֵת

הַגְּדָלוֹת וְרִבּוּי הַטְּמָאָה וְהַקְלָפוֹת שְׂמוּלִיד וּמִרְבָּה – את הקליפות, בְּמֵאֵד מֵאֵד בְּהוֹצָאת זֶרַע לְבַטְלָה, יוֹתֵר מִבִּיאוֹת אֲסוּרוֹת. – כלומר בכמות הוא יוצר על-ידי עבירה זו הרבה יותר קליפות מאשר על-ידי ביאות אסורות, רק שְׁבִיאוֹת אֲסוּרוֹת מוֹסִיף בֶּחַ וְחַיּוֹת בְּקַלְפָּה מִמָּאָה בְּיוֹתֵר, עַד שְׂאִינֵי יוֹכֵל לְהַעֲלֹת מִשֵּׁם הַחַיּוֹת בְּתִשְׁבָּה, – בתשובה רגילה, (הגהה) – ב"הגהה" הבאה, מסביר רבנו הזקן, מדוע בביאות אסורות אי אפשר

עגלה": כשהתאכסן רבי יוסף, באחת מנסיעותיו, באכסניה מסימת, ערך "תיקון חצות" והתפלל מתוך כבי רב – נכח שם באותה שעה יהודי אחד, שסטה מן הדרך הישרה, התחתן עם גויה ונולד להם ילד.

בכיותיו של רבי יוסף חדרו כל כך ללבו ונפשו של אותו יהודי, עד שהחליט מעומק לבו לחזור לדרך

היהדות. תשובתו של אותו יהודי היתה גדולה כל כך, שהביאה לידי כך שהממזר שנולד לו – טבע.

אפשר לו להעלות החיות לקדשה, מאחר שכבר ירדה לעולם הזה ונתלבשה בגוף בשר ודם: – של הממזר שנולד. זאת אין גם בכוח תשובה מאהבה רבה לבטל, ולכן זוהי עבירה שאי אפשר לתקן. למרות זאת, מוסבר

במקום אחר, שכשהתשובה היא חזקה באופן מיוחד, בכוחה להביא לידי כך שהממזר ימות, כלומר

שגוף הבשר ודם – יתבטל. כפי שידוע¹¹ הסיפור בגאון החסיד רבי יוסף מבישנקוביץ שרבנו הזקן ציווה עליו להיעשות ל"בעל

ליקוטי אמרים

מאחר שכבר ירדה לעולם הזה ונתלבשה בגוף בשר ודם:

יום חמישי י"א טבת

ולכן מתאווים הם, והיצר הרע שלהם, לדברים אסורים, המקבלים חיותם משלש הקליפות הטמאות והערת כ"ק רבינו: "שבהם מדובר בזה"ג רג ועוד". מה שאין בן היצר הרע וכן המתאווה לדברים המתקנים למלאות תאוותו, – למרות שהוא עושה זאת כדי למלא

תאות נפשו, וכפי שכבר הוסבר, "יורד" על-ידי כן גם הדבר המותר, אל הרע שמשלש הקליפות הטמאות לגמרי; ברם, למרות זאת הוא שד משרין נהוראין, – יצר-הרע "יהודי", לפי שיש לו לחור לקדשה גדלעילי. – שגם כשאכל כדי למלא תאות נפשו, אך, מכיון, שמדובר במאכל של היתר, מתעלה החיות לקדושה, כשהאדם חוזר ללמוד תורה ולעבוד את השי"ת; ואילו היצר-הרע לדבר של איסור, אינו יצר הרע יהודי כלל, אלא יצר הרע זר. יצר-הרע זה מקבל האדם, בגלל השתקעותו

בתאוות "מותרות", על ידן הוא מתגשם, ונוצר בו רצון לדבר של איסור, דבר שאינו טבעי ליהודי. אך מכל מקום, – גם במאכלים של היתר, כשאכל אותם כדי למלא תאות נפשו, שקיימת עדיין האפשרות להחזירו לקדושה, אבל קדם שתתקן לקדשה, – לפני חזרת האדם בתשובה, הוא סמך אחרא וקלפה. וגם אחר כך, – אף לאחר שהאדם חזר בתשובה והחזיר את חיות המאכל לקדושה, הרישמו מן – הרשם מכך, נשאר דבוק בגוף, – האדם, לחיות כי מכל מאכל ומשקה – שאדם אוכל ושותה, נעשה תכף דם ובשר מבשרו. – ומכיון שבשעה שאכל לשם תאוה – כשהדבר היה רע – ניתוסף בגופו דם ובשר – נשאר בו

פרק ח. ועוד זאת במאכלות אסורות, שלכך נקראים בשם "אסור", – כלומר קשור, מפני שאם מי שאכל מאכל אסור בלא הודע – מבלי לדעת, וכוונת האכילה היתה, לשם שמים, לעבוד ה' בכח אכילה התיא, – לו היה זה מאכל של היתר, היתה האכילה עצמה

מפרידה את הטוב מהרע; כפי שכבר הוסבר, שעל-ידי אכילה לשם שמים נפרד הטוב מן הרע שבחיות המאכל. ברם, כאן מדובר על אכילת מאכל של איסור לשם שמים, וגם פעל ועשה בו, ונקרא והתפלל בכח אכילה התיא – שבאם היה המדובר ביחס לאכילת דבר המותר, ובכוח אותה אכילה הוא לומד ומתפלל – היתה החיות של המאכל עולה לקדושה, בהיות המאכל מנוצל ללימוד ולתפלה; אין החיות שבה עולה ומתלבשת בתבנית התורה והתפלה כמו היתר, –

וכל כך למה? מפני אסורה – כלומר, מפני התקשרות מאכל זה בידי הסמך אחרא משלש קליפות הטמאות. – לגמרי, שאינה מרשה לחיות שבמאכל להתעלות לקדושה. ואפילו הוא אסור דרבנן, – שהחכמים אסרו לעשותו, ואין הוא איסור מדאורייתא, שחכמים דברי סופרים יותר מדברי תורה כו'. – וממילא, גם דבר שחכמים אסרוהו קשור בקליפות הטמאות לגמרי, ואי אפשר להעלותו לקדושה, גם אם השתמש בו לשם שמים, מבלי שידע שהדבר אסור. ולכן, גם היצר הרע וכן המתאווה לדברים האסורים, הוא שד משרין נהוראין, – שד של גוי, שהוא יצר הרע של אמות העולם, שנפשותיהם משלש קליפות הטמאות. –

11. הקדמת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לספר "פוקח עורים". 1. משנה סנהדרין פ"ח, ב. במדבר רבה יד, יב. 2. זהר חלק ג. רג, א. רעז, א. 3. פרק ז.

"רושם" מכך, גם לאחר שחזר בתשובה והחזיר את חיות המאכל לקדושה. ולכן צריך הגוף לחבוט הקב"ה, – שהוא עונש מיוחד לגוף, לנקותו ולטהרו מטמאתו שקבל – הגוף, בהנאת עולם הזה ותענוגיו מטמאת קליפת נגה ושרין יהודאין. – היצירה הרע

היהודי המגירה את האדם לתענוגים מותרים. אלא אם כן מי שלא נהנה מעולם הזה כל ימיו – או שאכן לא נהנה באמת, או שהנאתו לא היתה מהעולם הזה, משום שכל מה שעשה היה רק לשם מצוה וקדושה, כרבנו הקדוש. – רבי יהודה הנשיא שאמר⁵ בשעת הסתלקותו, שלא נהנה מהעולם הזה אף לא באצבע קטנה. הרי, מי שלא נהנה מהעולם הזה בכל משך ימי חייו, הוא אינו זקוק לעונש זה של חיבוט הקבר כדי לנקות את גופו; ואילו מי שאינו בדרגה כזו – זקוק גופו לעונש "חיבוט הקבר", כדי לנקותו מהטומאה שנדבקה בו, על-ידי הנאות העולם הזה ותענוגיו. להלן, מסביר רבנו הזקן ענין לבוש

הדיבור, כשמדברים דיבורים מותרים שלא לשם שמים:

ועל דברים בטלים בהתר, – כשאין איסור בדיבורם, כגון עם הארץ שאינו יכול ללמוד – שכן, מי שיכול ללמוד, מוטלת עליו תמיד חובת מצוה-העשה של "ודברת במ ולא בדברים בטלים"⁶, הוא חייב תמיד לדבר רק דברי תורה ולא דברים בטלים, ולגבוי יש משום איסור לדבר דברים בטלים. ואילו, עם הארץ, שאינו יכול ללמוד, יש שהדברים בטלים שלו אינם באיסור. ואף הוא צריך לטהר נפשו מטמאת זו דקליפה זו, על ידי גלגולה בכף הקלע, – ביחס לעונש זה של "כף הקלע" מובא הביטוי, שקולעים את האדם מקצה אחד של העולם לקצה השני, או מארץ ישראל לחוץ לארץ. הרעיון הגלום בכך הוא: מעבירים את הנפש מקיצוניות לקיצוניות, בתחלה רואה הנפש את האמת ואת הגדלות שבקדושה ובאלקות, ומיד "זורקים" אותה, למחשבות ולדיבורים, שחשבה

ודיברה בעולם הזה; ויש בכך משום צער גדול לנשמה⁸, כמו שכתוב בזהר פרשת בשלח דף נט. אבל לדבורים אסורים, כמו ליצנות ולשון הרע וכיוצא בהם, שהן משלש קליפות הטמאות לגמרי – אין כף הקלע [לבדו] מועיל לטהר ולהעביר

ליקוטי אמרים

צריך הגוף לחבוט הקבר לנקותו ולטהרו מטומאות שקיבל בהנאת עולם הזה ותענוגיו מטומאות קליפת נוגה ושרין יהודאין אא"כ מי שלא נהנה מעוה"ז כל ימיו כרבינו הקדוש. ועל דברים בטלים בהיתר כגון ע"ה שאינו יכול ללמוד צריך לטהר נפשו מטומאה זו דקליפה זו ע"י גלגולה בכף הקלע כמ"ש בזהר פ' בשלח דף נ"ט. אבל לדיבורים אסורים כמו ליצנות ולשון הרע וכיוצא בהם שהן משלש קליפות הטמאות לגמרי אין כף הקלע [לבדו] מועיל לטהר ולהעביר טומאתו מהנפש רק צריכה לירד לגיהנם. וכן מי שאפשר לו לעסוק בתורה ועוסק בדברים בטלים אין כף הקלע לבדו מועיל לנפשו למרקה ולזככה רק עונשים חמורים שמענישים על ביטול תורה בפרטות מלבד עונש הכללי לכל ביטול מ"ע מחמת עצלות בגיהנם של שלג כמבואר במ"א וכן העוסק בחכמות אומות עובדי גלולים בכלל דברים בטלים יחשב לענין עון ביטול תורה כמ"ש בהלכות תלמוד תורה ועוד זאת יתרה טומאתה של חכמת האומות עובדי גלולים על טומאת דברים בטלים שאינו מלביש ומטמא רק המדות מיסוד הרוח הקדוש שבנפשו האלהית בטומאת קליפת נוגה

טמאתו מהנפש, רק צריכה לירד לגיהנם. – שהוא עונש חמור יותר, ומשום כך הוא משפיע יותר לנקות את הנפש. וכן מי שאפשר לו לעסוק בתורה ועוסק בדברים בטלים – אין כף הקלע לבדו מועיל לנפשו למרקה ולזככה, רק – היא זקוקה לענישים חמורים שמענישים על ביטול תורה בפרטות, מלבד עונש הכללי לכל ביטול מצות עשה מחמת עצלות בגיהנם של שלג, כמבאר במקום אחר⁹. – אדם נענש על עבירותיו "מדה כנגד מדה", חומרת העונש כחומרת החטא, ולכן: על עבירה שנעשתה מתוך חוס וחמימות – מענישים ב"גיהנום של אש", ועל קרירות בקיום

מצוה – ב"גיהנום של שלג"¹⁰. הרי, נוסף על העונש שמענישים על ביטול מצות תלמוד תורה, כעונש שמענישים על ביטול כל מצות עשה – קיים עונש מיוחד על "ביטול תורה". וכן העוסק בהכמות אמות העולם – בכלל דברים בטלים יחשב לענין עון בטול תורה, – שגם בלימוד חכמות כלליות עוברים על חטא ביטול תורה, כמו שכתוב בהלכות תלמוד תורה¹¹. ועוד זאת יתרה מטמאתה של חכמת האומות על טמאת דברים בטלים, שאינו מלביש ומטמא – על-ידי דברים בטלים, רק המדות, – שהן מיסוד הרוח הקדוש שבנפשו האלהית, – שכן, גם הנפש האלקית מורכבת מארבעה יסודות רוחניים: אש, רוח, מים, עפר. המדות, כאבה, פחד וכדומה, באות מיסוד הרוח – ועל ידי דברים בטלים הוא משקיע בהם את שבע המדות של הנפש האלקית, הנובעות מיסוד הרוח שבה, ומלכלך אותן, בטמאת קליפת נגה שבדברים בטלים,

4. ראה זוהר חלק ב. קנא, א. ובמיוחד רבי חיים וויטאל בסוף ספר הגלגולים, וספר הכוונות נה, ב. 5. כתובות קד, א. 6. יומא יט, ב. 7. ראה שבת קנב, ב. 8. כדאי להוסיף כאן, מה שאמר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע באחת משיחותיו הקדושות, שאמירת דברי תורה בעל פה, למשל: לומר בעל פה מלות החומש, תהלים, משניות או תניא – נוסף שבכך מקיימים מצות תלמוד תורה ומטהרים את האויר – זה עוזר לאדם להיפטר מעונש כף הקלע. 9. לקוטי תורה להאריז"ל בתחילת פרשת שמות. ראה גם זוהר חלק א. סב, ב; רלז, ב; חלק ב. קנ, א-ב. 10. יש שרוצים ללמוד כאן, שבגיהנם של שלג יש משום רפואה לקרירות הנפש, כמו שעל-ידי שפשוף שלג על אבר קפוא, עוזר להחזרת הילוך הדם הרגיל. ברם, הרבי מפקפק בנכונות פירוש זה, ואומר שבלקוטי תורה להאריז"ל לא משמע כך. הוא העיר: "צע"ג אם נכון הוא; וא"כ למה גזלין השלג כו' שבל"ת שם". 11. פרק ג, סעיף ז. "הלכות תלמוד תורה" הוא הספר הראשון שנדפס מרבנו הזקן, בשנת תקנ"ד, בשקלוב, ולאחר מכן – צורף ונכלל בשולחן ערוך שלו.

לחתך פתח, דהיינו כדי להתפרנס מהן פרוח לעבוד ה', או שיוצא להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו, – למשל: הוא לומד חכמת החשבון, כדי להבין היטב את דיני קידוש החודש, וכדומה. וזהו טעמו של הרמב"ם ורמב"ן ז"ל וסיעתן שעסקו בהן: – בחכמות אומות העולם, שכן, הם ידעו לנצל חכמות אלו בעבודת השם ובתורה.

בהקשר להאמור בפרק זה, שדבר של איסור, גם אם איסורו הוא מדרבנן בלבד, קשור בשלש הקליפות הטמאות לגמרי, ואי אפשר להעלותו לקדושה, גם אם הוא אוכל אותו מבלי שידע שהדבר הוא של איסור, ואף כשהוא נאכל לשם שמים, ובכוח אותה אכילה הוא

לומד ומתפלל – כדאי להביא כאן את הסיפור הבא: חסיד אחד התאונן פעם בפני רבנו הזקן, שלחטנו נופלות מחשבות ופקפוקים בעניני אמונה. אמר לו רבנו הזקן: חתך נכשל בשתיית חלב עכו"ם, שיהיה לך לא היה נוכח בשעת החליבה. ואף שהוא חשב שזהו חלב יהודי, ונוסף על כך חלב עכו"ם הוא איסור מדרבנן בלבד – הויק לו הדבר ברוחניות, ומכאן ספיקותיו באמונה. רבנו הזקן נתן לו "תיקון", שעזר לו להירפא ממחלתו הרוחנית.

לומד ומתפלל – כדאי להביא כאן את הסיפור הבא: חסיד אחד התאונן פעם בפני רבנו הזקן, שלחטנו נופלות מחשבות ופקפוקים בעניני אמונה. אמר לו רבנו הזקן: חתך נכשל בשתיית חלב עכו"ם, שיהיה לך לא היה נוכח בשעת החליבה. ואף שהוא חשב שזהו חלב יהודי, ונוסף על כך חלב עכו"ם הוא איסור מדרבנן בלבד – הויק לו הדבר ברוחניות, ומכאן ספיקותיו באמונה. רבנו הזקן נתן לו "תיקון", שעזר לו להירפא ממחלתו הרוחנית.

הבאים מיסוד הרוח הרע שבקליפה זו בנפשו הבהמית בדרגתו, – כמו שהוסבר בפרק הראשון. ולא פהינת חכמה פנינה דעת שבנפשו, – דברים בטלים אינם מטמאים את השכל שבנשמה, מאחר שהם דברי שטות ובורות, שגם השומעים ועמי הארץ יכולים לדבר בהן. – אין הוא משקיע את שכלו בדברים בטלים, וממילא אינו מטמא את השכל של 26 נפשו האלקית. מה שאין בהן פהינת האמות, – שונה הדבר ביחס לחכמות אומות העולם, שבהתעסקותן בהן הוא מלביש ומטמא פהינות חכמה פנינה דעת – השכל, שבנפשו האלהית בטמאת קליפת נגה שבחכמות אלו, שנפלו שמה – אותן

חכמות "נפלו" לתוך קליפת נגה, בשבירת הכלים – בתהליך של "שבירת הכלים" בראשית הבריאה, מפהינת אחזרים של חכמה דקדושה, בידוע לידועי חן. – לידועי חכמה נסתרה (חכמת הקבלה), שבה מתבאר התהליך האמור ואופן הנפילה. ובכן, כשלומדים חכמות כלליות, מטמאים את השכל של הנפש האלקית, וזה גרוע מדברים בטלים, על-ידם הוא מטמא רק את המדות ולא את השכל. אלא אם כן עושה אותן – את החכמות, קדרום

חכמות "נפלו" לתוך קליפת נגה, בשבירת הכלים – בתהליך של "שבירת הכלים" בראשית הבריאה, מפהינת אחזרים של חכמה דקדושה, בידוע לידועי חן. – לידועי חכמה נסתרה (חכמת הקבלה), שבה מתבאר התהליך האמור ואופן הנפילה. ובכן, כשלומדים חכמות כלליות, מטמאים את השכל של הנפש האלקית, וזה גרוע מדברים בטלים, על-ידם הוא מטמא רק את המדות ולא את השכל. אלא אם כן עושה אותן – את החכמות, קדרום

יום שישי י"ב טבת

שהוא מלא דם, וכתוב: "כי הדם הוא הנפש". – שמכאן מובן, שהנפש נמצאת בחלל השמאלי שלב, המלא דם, ולכן, – בגלל מיקומה של הנפש הבהמית בלב, כל התאורות והתפארות וכעס ודומיהן – ודומיהן – וכל שאר המדות, הן בלב, ומחלב הן מתפשטות בכל הגוף. וגם עולה למח שבראש, לחשב ולהרהר בהן, – אחרי שמתעוררת תאוה בלב, היא עולה אל מוח, לחשוב ולהתחכם איך להגיע למימוש תאוותו זו, כמו

שהדם מקורו בלב, ומחלב מתפשט לכל האברים, וגם עולה להמח שבראש. – כשם שהדם מקורו בלב, ומשם הוא מתפשט

פרק ט בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את פרטי הנפש האלקית שבכל אחד מישראל, על עשרת כוחותיה ושלשה לבושיה. את פרטי הנפש הבהמית, הנפש שמהקליפה, שבכל אחד מישראל, על עשרת כוחותיה ושלשה לבושיה.

בפרק התשיעי, יסביר את המלחמה המתחוללת באדם בין שתי נפשות אלה:

והנה, מקום משכן נפש הבהמית שמקליפת נגה בכל איש ישראל הוא בלב, – שם, בלב, מתגלה הנפש הבהמית, להשפיע על הגוף, שכן, כפי שהוזכר בפרקים הקודמים, מורכבת

הנפש הבהמית בעיקר מ"מדות" – ככעס, תאוה, התפארות וכדומה, ומקומן של מדות אלו, הוא בלב, בקלל שמאלי – שלב,

ליקוטי אמרים

פרק ט והנה מקום משכן נפש הבהמית שמקליפת נגה בכל איש ישראל הוא בלב בחלל שמאלי שהוא מלא דם וכתוב כי הדם הוא הנפש ולכן כל התאורות והתפארות וכעס ודומיהן הן בלב ומהלב הן מתפשטות בכל הגוף וגם עולה למוח שבראש לחשב ולהרהר בהן ולהתחכם בהן כמו שהדם מקורו בלב ומהלב מתפשט לכל האברים וגם עולה להמח

שהדם מקורו בלב, ומחלב מתפשט לכל האברים, וגם עולה להמח שבראש. – כשם שהדם מקורו בלב, ומשם הוא מתפשט

1. דברים יב, כג. 2. הוא משתמש בביטוי "עולה למוח שבראש" – כי יש בכך משום עליה למדות, כשמהן נובעת המחשבה והשכל – אם כי, שה"שכל" בא כאן רק לשם ביצוען של המדות – שהרי, עצם מהות השכל, הוא למעלה ממהות המדות. כך להלן בקשר ל"דם", הוא אומר שהדם עולה למוח, שכן, גם לדם יש בכך משום עליה, שהדם הזקוק ביותר עולה למוח. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמוכך – הטעם על הדגשת המוח בפ"ע – הוא ע"ד שפי' לקמן בנה"א".

הדעת", להתעמק ולהרגיש את מה שהם מבינים; כלומר, הם משתמשים לשם כך בכל שלשת הכוחות: חכמה, בינה ודעת, בְּדָבָרִים מְעוֹרְרִים אֶת הָאֱהָבָה. – בגדולת השי"ת, כפי שהוסבר בפרק השלישי, שההתבוננות בגדולת השי"ת, מעוררת אהבה אליו.

הרי, אהבה זו בלב היא התפשטות הנפש האלקית מהמוח: ההתבוננות במוח מביאה את האהבה בלב. וְכֵן – משל פנימי יותר, לרגש הלב הנובע מהמוח שבראש, שְׂמִיחָה לְכַב כְּתַפְאֶרֶת ה' וְהַדָּר גָּאוֹנוֹ, – גם שמחת-לב זו, שהיא רגש פנימי יותר מאשר אהבה, בא מהמוח אל הלב, כְּאִשֶּׁר עֵינֵי הָחֶכֶם – הנפש האלקית, אֲשֶׁר בְּרָאשׁוֹ,

בְּמַחְּ חֶכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ, מְסִתְּבִלִים – במבט פנימי, בִּיקְרָא דְמִלְכָּא – בכבודו של המלך, הקב"ה, וְתַפְאֶרֶת גְּדֻלָּתוֹ – שהיא, עַד אֵין חֶקֶר – אי אפשר לחקרו עד לשרשו, וְאֵין סוּף וְתִכְלִית, – הוא איך-סופי ובלתי מוגבל, בְּמִבְּאֵר כְּמִקּוֹם אֶחָד. – הוא מתבונן בגדולת הקב"ה בעיני שכלו. כלומר: לא רק שהוא מבין בשכלו את גדולתו של הקב"ה, כי אם, הבנתו היא בצורה של ראייה – כאילו הוא רואה בעיניו – הרי, ראייה שכלית זו, מעוררת שמחה בלב. וגם שמחה זו נובעת מהמוח. וְכֵן שְׂאֵר מִדּוֹת קְדוּשׁוֹת שְׂכֻלָּב, – כמו יראת ה' וכדומה, הֵן מְחַכְמָה בִּינָה דְעַת שְׂכֻמְחִין. – שבמוח.

לכל שאר חלקי הגוף, כך גם נפש זו – המלוכשת בדם האדם – מקורה בלב, ומהלב היא מתפשטת לכל שאר חלקי הגוף. אֵךְ מְקוֹם מְשֻׁבֵּן נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית הוּא כְּמִחִין שְׂבִירָאשׁ, – מיקומה של הנפש האלקית הוא במוח שבראש, כפי שהוזכר בפרקים הקודמים,

שעיקר מהותה של הנפש האלקית הוא ה"שכל", ומקום ה"שכל" הוא בראש, וּמִשָּׁם – מהמוח שבראש, מְתַפְשֶׁטֶת לְכָל הָאֲבָרִים, וְגַם בְּלֵב – שוכנת ומתגלה הנפש האלקית בְּחֻלָּל הַיָּמִי – שבלב, שְׂאֵין בּוֹ דָם, וְכִמּוֹ שְׂפָתוֹב: "לֵב חֶכֶם לִימִינוֹ". – "חכם" רומז לנפש האלקית, בניגוד לנפש הבהמית (היצר הרע), הנקראת "כסיל". "לימינו"

– החלל הימני שבלב. כאן, כמו בנפש הבהמית, הוא מבדיל בין הלב לשאר האברים: לאחריו שהוא מציין, שהנפש האלקית מתפשטת בכל האברים, הוא מוסיף במיוחד "וגם בלב" – שכן, הנפש האלקית לא רק שהיא מתפשטת בלב כמו בשאר האברים, אלא היא גם מתגלה בלב, כלומר: במדות. וְהִיא – כיצד מתגלה הנפש האלקית שמהמוח – בלב? – עלידי אֱהָבָה ה' בְּרִשְׁפֵי שְׂלֵהָבָה מְתַלְהָבָה בְּלֵב מְשֻׁבִּילִים – המשתמשים בכוח חכמתם, הַמְכִינִים וּמְתַבְּנִינִים – ומשתמשים גם ב"כוח הבינה", להבין כל דבר לפרטיו, בְּדַעְתָּם אֲשֶׁר בְּמִחִין – הם משתמשים גם "בכוח

שבת קודש י"ג טבת

בְּרִצּוֹנוֹ וְשִׂיחֵיו סְרִים לְמִשְׁמַעְתּוֹ כְּכָל אֲשֶׁר יְגוֹד עֲלֵיהֶם, – כשם שהדבר הוא במלחמה בין שני מלכים על כיבושה של עיר אחת, כִּךְ שְׁתֵּי הַנְּפִשׁוֹת, הָאֱלֹהִית וְהַחַיּוֹנִית הַבְּהֵמִית שְׂמִיחָקְלָפָה, – הנפש הבהמית שמהקליפה המחיה את הגוף שהיא הצד המנוגד

לאלקות וקדושה, גִּלְחָמוֹת זֶעַם זֶה עַל הַגּוֹף וְכֵן אֲבָרָיו, – הגוף הוא ה"עיר הקטנה" והאברים – ה"תושבים", שְׂהָאֱלֹהִית – הנפש האלקית, הַפְּצָה וּרְצוֹנָה שְׂתֵהָא הִיא לְבָדָה חֲמוּשָׁלֶת עָלָיו – על הגוף, וּמְנַהֲיָתוֹ, וְכָל הָאֲבָרִים יִהְיוּ סְרִים לְמִשְׁמַעְתּוֹ –

כלומר, שהאברים יתנהגו בפועל לפי הוראות הנפש האלקית, וּבְמַלְכִים אֲצִלָּה לְנִמְרִי, – לא רק שהאברים יתנהגו בפועל כדרישת

אֵךְ תְּנָה כְּתִיכָ: "וְלֹאֵם מְלֹאֵם יֵאֱמִין", – וכ"ק רבינו מעיר כאן: "אך כו' – פי' דב' הנפשות אין ענינם שכל א' עוסק בשלו ואין לו עסק והתענינות בפעולות הב', כ"א לאום מלאום יאמץ כו'"] – פסוק

זה נאמר על יעקב ועשו, שברוחניותם של בני ישראל רומז יעקב – על הנפש האלקית, ועשו – על הנפש הבהמית, והם עומדים במלחמה תמידית, כשאחד מהם מתחזק ומתאמץ להתגבר על השני. בִּי הַגּוֹף נִקְרָא "עיר קטנה", וְכִמּוֹ שְׁשֵׁנִי מְלָכִים גִּלְחָמִים עַל עִיר אֶחָד, שְׂכָל אֶחָד רוֹצֵה לְכַבֵּשָׁה – גם נגד

רצונה, וְלִמְלֶךְ עָלֶיהָ, – ולהגיע למלוכה עליה, שהיא ברצון, כלומר בהסכמת וברצון תושבי העיר. דְּחִינּוֹ לְהַנְהִיג יוֹשְׁבֵיהָ

ליקוטי אמרים

אך הנה כתיב

ולאום מלאום יאמץ כי הגוף נקרא עיר קטנה וכמו ששני מלכים נלחמים על עיר אחת שכל אחד רוצה לכבושה ולמלוך עליה דהיינו להנהיג יושביה כרצונו ושיחיו סרים למשמעתו בכל אשר יגזור עליהם. כך שתי הנפשות האלהית והחיונית הבהמית שמהקליפה נלחמות זו עם זו על הגוף וכל אבריו שהאלהית חפצה ורצונה שתהא היא לבדה המושלת עליו ומנהיגתו וכל האברים יהיו סרים למשמעתה ובטלים אצלה לגמרי

נִפְשׁוֹ בְּחִשְׁקָהּ וְחִפְצֶיהָ – כּוֹי, לְדַבָּקָהּ בּוֹ בְּאֵינְסוֹף פְּרוּדֵי-הוּא
בְּכָל לֵב וְנֶפֶשׁ וּמָאָד – בשלשת הבחינות: בכל לבבך, בכל נפשך
ובכל מאדך, כמו שנאמר בפסוק⁸, "בכל לבבך" – שהלב יהיה
ממולא באהבה להקב"ה, "בכל נפשך" – שאהבה זו תעבור את

גדות הלב ותתפשט בכל
שאר האברים, שכולם
יתנהגו בהתאם לדרישות
אותה אהבה. כגון:
כשהאהבה להקב"ה מגיעה
גם ברגלי האדם – רצות או
הרגלים במהירות לקיים
מצוה, ו"בכל מאדך" – עד
למסירות נפש, בגלל אהבתו
אל הקב"ה הוא מוכן למסור
את נפשו, מַעֲמָקָא דְלֵבָא –
מעומק הלב, שֶׁבְּחֻלָּל
הַיָּמִינִי, – שם משכן הנפש
האלקית, וצורת האהבה
להקב"ה שהנפש האלקית
רוצה בה, היא: שִׁיחָהּ תּוֹכּוּ
רְצוֹנָה אֶהְבֶּה⁹ – תחלה
האהבה היא עדיין רק על
ה"סף" ואינה ממלאה את

כל החלל, מְלֵא – שיהיה גם מלא כולו, ככלי כשהוא ממולא במים,
הרי כל חלל הכלי מלא במים, כך יהיה כל חלל הלב ממולא
באהבת השם, וְנִדְוֵשׁ – לא רק שיהיה מלא, אלא גם גדוש ועובר
על גדותיו, לא רק בחלל הימני שבלב, אלא, עַד שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט גַּם
לְחֻלָּל הַשְּׂמָאלִי – שבלב, מקומה של הנפש הבהמית ושל היצר-
הרע, וזאת כדי לְאֶכְפֵּיא לְסִמְרָא אַחֲרָא יסוד המים הרעים שבה,
– לכפות את ה"סטרא אחרא", הצד האחר שלא מן הקדושה, שהיא
יסוד ה"מים הרעים" שבנפש הבהמית, שְׁהִיא תִּתְאַוּה שֶׁמְקַלֶּפֶת
נִגְהָ, – כמוסבר בפרק הראשון, שמיסוד המים שבנפש הבהמית,
באה מדת התאוה לתענוגים גופניים, שהם מקליפת "נוגה",
לְשִׁנּוּתָהּ וּלְהַפְכָהּ מִתְעַנּוּגִי עוֹלָם הוּא לְאַהֲבַת ה', – שבמקום
שעד עתה התאוותה הנפש הבהמית לתענוגים גשמיים שמהעולם-
הזה – תתאוה ותאהב מעתה אלקות וקדושה. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "כָּל
לִבְכֶּךָ" – וחכמינו ז"ל דורשים¹⁰, ממה שלא נאמר בכל לבך כי אם
לבבך, בשתי "בית"ים, "בְּשֵׁנִי יִצְרִיף". – ביצר-הטוב וביצר-הרע,
שלא רק היצר-הטוב יאהב את הקב"ה, אלא גם היצר-הרע. וזאת
רוצה הנפש האלקית לבצע בגוף, שאהבתו להקב"ה תהיה במדריגה
כוז, שתפעל גם על הנפש הבהמית, להפוך אותה, שבמקום לתענוגי
העולם-הזה, תהיה לה אהבה להקב"ה: וְהִינֵנּוּ, שִׁיעֲלָה וְיִבֵּא
לְמַדְרַגַּת אֶהְבֶּה רַבָּה – דרגה גדולה מאד באהבה, וְחָכְהָ תִתְּנָה
מְמַדְרַגַּת אֶהְבֶּה עֶזְרָה כְּרִשְׁפִי אֵשׁ, – שנוכר לעיל.

הנפש האלקית, אלא שימסרו את רצונם לנפש האלקית. ויותר מכך
רוצה הנפש האלקית: וּמִרְכָּבָה אֵלֶיהָ, – שהאברים יהיו בטלים
אליה כמו "מרכבה" לגבי הרוכב עליה, שאין לה רצון עצמי כלל.
כלומר, לא כמו בהתבטלות סתם, שיש לה רצון עצמי, אלא שהיא

ליקוטי אמרים

ומרכבה אליה ויהיו לבוש לעשר בחינותיה וג' לבושה
הנ"ל שיתלבשו כולם באברי הגוף ויהיה הגוף כולו
מלא מהם לכדם ולא יעבור זר בתוכם ח"ו דהיינו תלת
מוחין שבראש יהיו ממולאים מחב"ד שבנפש האלהית
שהיא חכמת ה' ובינתו להתבונן בגדולתו אשר עד
אין חקר ואין סוף ולהוליד מהן על ידי הדעת היראה
במוחו ופחד ה' בלבו ואהבת ה' כאש בוערה בלבו
כרשפי שלהבת להיות נכספה וגם כלתה נפשו בחשיקה
וחפיצה לדבקה בו בא"ס ב"ה בכל לב ונפש ומאד
מעומקא דלבא שבחלל הימני שיהיה תוכו רצון אהבה
מלא וגדוש עד שתתפשט גם לחלל השמאלי לאכפאי
לס"א יסוד המים הרעים שבה שהיא התאוה שמקליפת
נוגה לשנותה ולהפכה מתענוגי עולם הזה לאהבת ה'
כמ"ש בכל לבבך בשני יצריך והיינו שיעלה ויבא
ויגיע למדרגת אהבה רבה וחיבה יתרה ממדרגת
אהבה עזה כרשפי אש

מבטלת אותו, כי אם
שלאברים לא יהיה רצון
עצמי כלל, וכל רצונם יהיה
אך ורק רצונה של הנפש
האלקית, וְהִינֵנּוּ לְבוּשׁ
לְעֶשֶׂר בְּחִינּוֹתֶיהָ – של
הנפש האלקית, וְג' לְבוּשֵׁיהָ
– מחשבה, דיבור ומעשה,
הַנּוֹכְרִים לְעִלָּה, שִׁיתְלַבְּשׁוּ
בָלָם – כוחותיה ולבושה
של הנפש האלקית יתלבשו,
בְּאֵבְרֵי הַגּוּף, וְהִינֵנּוּ הַגּוּף
כְּלוֹ מְלֵא מִמָּה לְבָדָם, –
שכן, יתכן, שהאברים אכן
יתלבשו בכוחות ולבושי
הנפש האלקית, אבל
לפעמים יתלבשו גם בכוחות
ובלבושי הנפש הבהמית,
לכן הוא אומר: שהגוף כולו

יהיה מלא אך ורק בכוחות ולבושי הנפש האלקית, ולא ישאר מקום
כלל לכוחות ולבושי הנפש הבהמית, וְלֹא יַעֲבֹר זָר – הנפש
הבהמית נקראת "זר", בְּתוֹכָם – באברים, חֵם וְשָׁלוֹם, – עד כאן
דובר בצורה כללית, שרצונה של הנפש האלקית הוא שכל הגוף
יהיה מלא רק ממנה. להלן, יבואו הדברים בפירוט יותר: דְּהִינֵנּוּ,
תִּלָּת מוֹחִין שֶׁבְּרֹאשׁ – שלשת המוחין שבראש, חכמה, בינה, דעת,
יְהִיוּ מְמִלָּאִים מִחֻכְמַת-בִּינַת-דְּדַעַת שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, שֶׁהִיא
חֻכְמַת ה' וְבִינָתוֹ, – להתחכם ולהבין גדולתו של הקב"ה,
לְהִתְבּוֹנֵן בְּגִדְלוֹתָו אֲשֶׁר עַד אֵין חֶקֶר וְאֵין סוֹף, – לגדולתו, ואי
אפשר לחקרו לתכליתו, וְלְהוֹלִיד מִיָּהוּ, – מהחכמה ובינה, עַל יְדֵי
הַדַּעַת, – על ידי התעמקות בכוח הדעת, עד להרגשת השכל,
שעל-ידי-כך מולידים, הִירָאָה – מהקב"ה, בְּמַחוֹ וּפְחָד ה' בְּלִבּוֹ,
– כפי שהוזכר בפרק השלישי, שעל-ידי ההתבוננות וההתעמקות
בגדולתו של הקב"ה, נולדת יראה במוח – הביטוי "יראה" נאמר,
כשהדבר ממנו יראים נמצא מרחוק, הוא רק מבין אותו בשכלו –
ופחד בלב – הביטוי "פחד" נאמר, כשהדבר ממנו מפחדים נמצא
קרוב אליו, רואים אותו ומתמלאים ממנו פחד בלב. כך גם כאן:
מההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, מתעוררת תחלה
יראה במוח, ולאחר מכן פחד בלב, וְאַהֲבַת ה' בְּאֵשׁ בּוֹעֶרָה בְּלִבּוֹ
– כן נולדת, על-ידי ההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה,
אהבה בוערת בלב, כְּרִשְׁפִי שֶׁלֶהֲבַת, לְהִיּוֹת נִכְסְפָה וְגַם בְּלָתָהּ

יום שלישי	ז טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויגש, שלישי עם פירש"י. תהלים: לט"מג. תניא: ולכן נקרא . . . סוף פ"ה.		
השעור להפטר מחבוט הקבר הוא, שחלק ששי מהמעת־לעת יאמר אותיות התורה, תהלים כו'. לזכות לזיכוכ הנפש להפטר מכף הקלע הוא, ע"י חזרה כל היום, כמה שיש ביכולתו, משניות תניא תהלים בעל פה.		

יום ראשון

תהלים:
מפרק: לט
עד פרק מג

יום רביעי	ח טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויגש, רביעי עם פירש"י. תהלים: מד"מח. תניא: פרק ז. אך נפש . . . 22" ובהחי רבנן.		
הצ"צ ציוה את כל המלמדים שלמדו עם נכדיו הקטנים, אשר, מלבד למודים הרגילים, ילמדו עמהם פירוש המלות (פי' הפשוט) של סדר התפלה. ופעם בחודש היו באים אל הצ"צ להבחן בזה.		

יום שני

תהלים:
מפרק: מד
עד פרק מח

יום חמישי	ט טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויגש, חמישי עם פירש"י. תהלים: מט"נד. תניא: אך מי . . . ייב' לנצח.		
נהיגין בנוסח עלינו לומר: שהם משתחווים להבל ולריק, – וגם בתפילת מוסף דר"ה אומרים כן – ומדייקים שלא לומר ומתפללים כו'. הרקיקה היא אחר האמירה. טעם הרקיקה, כי מדבור מתהווה רוק, ואין רוצים ליהנות מרוק זה.		

יום שלישי

תהלים:
מפרק: מט
עד פרק נד

יום ששי	י טבת	ה'תש"ג
תענית, סליחות, אבינו מלכנו. שיעורים. חומש: ויגש, ששי עם פירש"י. תהלים: נה"נט. תניא: אך החיות . . . בשר ודם.		
מענה הצ"צ על יחידות: כתיב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו גו', און הוא מלשון און בחולם, שפירושו כח ועוז. וכשם דיעזוב רשע דרכו זהו דבר המוכרת, אשר בלא תשובה אי אפשר לגשת אל הקדש, הנה כמו כן צריך האיש און, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזוב מחשבותיו; ולא יאמר איך זאג אזוי, איך האלט אזוי [אני אומר כך, אני סובר כך], – כי כל "איך" ["אני"] ומציאות הוא מקור הרע וגורם פירוד לבבות.		

יום רביעי

תהלים:
מפרק נה
עד פרק נט

שבת	יא טבת	ה'תש"ג
-----	--------	--------

שיעורים. חומש: ויגש, שביעי עם פירש"י.

תהלים: ס"סה.

תניא: פרק ח. ועוד זאת . . . שעסקו בהן.

דעם מענשענס לעבען איז תלוי אין דעם אויר וואו ער געפינט זיך. אָהן אויר קען מען ניט לעבען, און אין וואָס פאר א אויר מען לעבט, אזא לעבען איז דאָס. ווען מען לעבט אין א תורה ומצות אויר, איז דער לעבען א געזונטער. ווען מען לעבט אין כפירה־אוייר, איז דאָס א קראַנקער לעבען, און מען איז כסדר אין געפאהר קראַנק צו ווערען מיט אַנשטעקענדע מחלות. די ערשטע אלגעמיינע רפואה איז צו מאכען ריין די לופט. די ארבעט פון טהרת האויר ליגט אויף די יודעי ספר און יודעי תורה. טהרת האויר איז דורך אותיות התורה. ווען מ'שטעהט אין סטאַר, אָדער ווען מען געהט אין גאַס, אָדער ווען מ'פאָהרט אין סאָבוויי און מען זאָגט אותיות שבתורה, מאַכט מען מיט דעם ריין דעם אויר. יעדער איינער פון די יודעי ספר און יודעי תורה מוז האָבען עפעס אויסגעלערנט בעל פה: חומש, תהלים, משניות, תניא, אזוי, אַז צו יעדער צייט און אין יעדען אָרט, זאָל ער קענען טראַכטען און זאָגען די הייליגע אותיות שבתורה.

תרגום חפשי

חיי האדם תלויים באויר שסביבו. בלי אויר איינפאשר לחיות, ולפי האויר בו נמצאים – כך הם החיים. כאשר חיים באויר של תורה ומצוות אלה חיים בריאים; כאשר חיים באויר של כפירה – הרי אלו חיים חולניים עם סכנה תמידית לחלות במחלות מדבקות. התרופה הכללית הראשונית היא לטהר את האויר. פעולת טיהור האויר מוטלת על יודעי ספר ויודעי תורה. טהרת האויר היא על־ידי אותיות התורה. כשנמצאים בחנות, או כאשר הולכים ברחוב, או כאשר נוסעים ברכבת ואומרים אותיות של תורה, מטהרים בכך את האויר. כל אחד מיודעי ספר ויודעי תורה חייב שיהיה לו משהו שלמד בעל־פה: חומש, תהלים, משניות, תניא, כך שבכל זמן ובכל מקום, יוכל לחשוב ולומר את האותיות הקדושות שבתורה.

יום ראשון	יב טבת	ה'תש"ג
-----------	--------	--------

שיעורים. חומש: ויחי, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: סו"סח.

תניא: פרק ט. והנה מקום . . . 26" שבמוחין.

בשנת תרמ"ח נבחר אאמו"ר לגבאי דחברה קדישא. וכפי המנהג, הובילו אותו בשמח"ת בלוית עם רב לביהכנ"ס. אמר אז המאמר אין הקב"ה בא בטרוניא. וסיום דבריו: גם האנשים בעלי מוחין הנמצאים עתה צריכים להניח שכלם ולא לילך אחרי הטעם ודעת, כי יכולים להטות ע"פ שכלם כו' עד כי ח"ו מרה תהי' באחרונה כו', וזהו העיקר בזמן הזה בעקבות דמשיחא, שלא לילך אחר השכל וטו"ד, כי אם לקיים התורה והמצוות בתמימות ואמונה פשוטה באלקי ישראל.

יום שני	יג טבת	ה'תש"ג
---------	--------	--------

שיעורים. חומש: ויחי, שני עם פירש"י.

תהלים: סט"עא.

תניא: אך הנה . . . ייד" כרשפי אש.

כשמעמידים פנס – מתקבצים החפצים באור, כי אור ממשיך – ליכטיגקייט ציהט צו נאור מושך אליו].

יום חמישי

תהלים:

מפרק ס

עד פרק סה

יום ששי

תהלים:

מפרק: סו

עד פרק: סח

שבת קודש

תהלים:

מפרק: סט

עד פרק: עא

כחוש איננו חולה

יום ראשון

ציבור – יש להקריבו שוב ולהביא בהמה שמנה, כי ההקרה הראשונה לא היתה "מן המובחר", ואפילו בשבת יש לעשות כן משום "מצוה מן המובחר".

מכאן שאמנם לכתחילה הקרבן צריך להיות מן המובחר, אך אם אין אלא בהמה כחושה – הקרבן כשר. הרי שכחושה אינה מוגדרת חולה, שהרי החולה "אינו כשר לקרבן".

זו התשובה לשאלה האמורה: תינוק כחוש שהביא ומשקלו תקין, יש למול אותו מיד, מבלי להמתין שבעה ימים. כי רק מי שהיה מוגדר כחולה – ממתנים לו שבעה ימים משהביא, ואילו כחוש אינו חולה.

הלכות איסורי מזבח פרק ב, הלכה ו: וְחֹלָה . . שְׁאִינוּ כָּשֵׁר לְקָרְבָּן.

מעשה שהיה ואחד מגדולי הפוסקים בדורנו (דובב מישרים ח"א סא) נשאל על מילת תינוק, שביום השמיני ללידתו היה כחוש, והדין הוא, שאין למול אותו בזמנו אלא ממתנים עד שיבריא (ב"י י"ד רסב) – האם כאשר יתחזק ויחזור למשקלו הרגיל, ניתן למולו מיד, או שצריך להמתין שבעה ימים מיום הבראתו, כדין חולה שאין מלים אותו אלא כעבור שבעה ימים מיום שנתרפא? וענה על-פי הלכה זו:

פסק הרמב"ם (שגות ב, טו), שאם שחטו בהמה כחושה לקרבן

למה "המוציא" זקוק למלח?

יום שני

לכן, לחם שכבר מתובל במלח או תבלין אחר, כלחמים שלנו, אין חובה למלוח אותו לברכת המוציא (שו"ע שם), וממילא אין חובה להביא את המלח לשולחן.

עם זאת, על-פי הקבלה יש לטבול את פרוסת המוציא במלח אפילו אם הוא מתובל כבר (מ"א שם), ויש לטבול שלש פעמים (שו"ע שם). טעם הדבר (שער המצות פ' עקב): הלחם רומז על ג' היות, ושלש פעמים שם הוי"ה בגימטריא 'לחם' (78), ובגימטריא 'מלח'. פרט נוסף המצויין בספר המנהגים, שטובלים את פרוסת המוציא במלח, ולא זורקים את המלח על הפרוסה.

הלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה יא: מְצוֹת עֲשֶׂה לְמַלַּח כָּל הַקָּרְבָּנוֹת קִדְּם שְׂעָלֵי לְמִזְבֵּחַ, שְׁנַאמְר: "עַל כָּל קָרְבְּנְךָ תִּקְרִיב מֶלֶח".

וכתב הרמ"א (או"ח קסז, ה): "מצוה להביא על כל שלחן מלח קודם שיבצע, כי השלחן דומה למזבח והאכילה לקרבן, ונאמר על כל קרבן תקריב מלח". לפי טעם זה, מצוה להניח מלח על השולחן אפילו אם לא צריך לטבול בו את פרוסת המוציא. אבל מן הדין, הטעם שצריך למלוח את פרוסת המוציא הוא "כדי שתהא נאכלת בטעם משום כבוד הברכה" (רש"י ברכות מ).

פעולת הקרבנות

יום שלישי

ובבסיס הדברים חלוקה זו מצטמצמת לשלוש: א) "מזין" את העולם. ב) "מזיח ומכפר" – ביטול עניינים בלתי רצויים מישראל. ג) "מחבב את ישראל לאביהם שבשמים".

ניתן אפוא להקביל בין שלוש פעולות המזבח לשלושת סוגי הקרבנות:

שלמים – הבעלים זוכים לאכול מקרבנותיהם, ובזכות הקרבנות העולם ניזון.

חטאת (ואשם) – לכפרה על עוונות ולהסרת גזירות מישראל.

העולה – היא כליל לה', ולכן גורמת "לחבב ישראל אל אביהם" (מדרש תרשא, ברייתא דרפכ"י פ"ב).

[חיזושים וביאורים בהלכות בית הבחירה, עמוד רכא]

אומר ועושה

יום רביעי

מפני מה דייק לכתוב שאומרים פרשת הקרבנות דווקא "משיאור היום"? תשובה על כך יש בדברי המשנה למלך (כאן), האומר שכשם ששחיטת הקרבנות זמנה דווקא ביום, אף אמירת פרשת הקרבנות צריכה להיות ביום, לא בלילה.

הדברים אינם ברורים דיים. אמנם אמירת הקרבנות נחשבת כהקרבנות, אבל אין מדובר בהקרה בפועל. מדוע אי אפשר לומר קרבנות בלילה?

הלכות מעשה הקרבנות פרק ד, הלכה א: כָּל הַקָּרְבָּנוֹת אֵין מְקַרְבִּין אוֹתָן אֶלָּא בַּיּוֹם.

כותב רבינו הזקן בשולחנו (או"ח מח, א): "נהגו כל ישראל וקבעו חובה על עצמן לקרות פרשת התמיד בכל יום קודם התפילה, שעל ידי הקריאה זו מעלה הקב"ה עליהם כאלו הקריבו קרבן התמיד במועדו. . יכול לומר בביתו משיאור היום".

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ מג

התשובה על כך נעוצה בהבנת הקשר שבין אמירת הקרבנות לבין הקרבנות בפועל: אפשר לומר, שהקשר ביניהם הוא רק מבחינת התוצאה. כשם שקרבן מכפר, אף אמירת פרשת הקרבן פועלת כפרה. ברמה זו אכן אין צורך שאמירת פרשת הקרבנות תיעשה בזמן הכשר להקרבה.

[מקוטי שיחות כרך יח, עמוד 413. וראה גם כרך לב, עמוד 137]

יום חמישי

ימין בכל מחיר?

הפניה שמאלה בחשש שהעוף ימות? אלא שכאן לא חל הכלל של הליכה בדרך קצרה: כאשר אדם עומד מחוץ לעזרה ובא להיכנס לתוכה, יש לו להיכנס בדרך הקצרה ביותר, גם אם היא משמאל; אך כאשר הוא נמצא כבר בתוך העזרה, יש להעדיף את הפניה ימינה, גם אם משום כך תתארך הדרך. ולכאורה הוא הדין בעולה לתורה: הדרך מצד ימין עדיפה אף שהיא הארוכה יותר, שהרי זה דומה לעומד בתוך המקום הקדוש, שעליו להעדיף את צד ימין ולא לחוש לאריכות הדרך (אלא שמדברי השולחן-ערוך לא נראה כן).

[שו"ת חתם-סופר אור"ח, סימן קפ"ז]

יום שישי

לא הרי פשיעה כהרי עבירה

בשתי ההלכות הראשונות, יש: א) מצות אכילה בלילה. ב) איסור אכילה ביום משום נותר. חכמים חששו בעיקר שאנשים יימשכו בטרודותיהם ויאכלו אחר עלות השחר (פיה"מ לרמב"ם ריש ברכות), שאז יש כאן אכילת איסור. וכדי להרחיק את האדם מעבירה זו, גזרו חכמים לאכלם עד חצות. ואילו בשתי ההלכות האחרונות ישנו רק ענין אחד – המצוה להקטיר או לקרוא בלילה, והחשש שבגינו קבעו חכמים את זמנם עד חצות הוא שמא ישכחו ולא יקטירו או לא יקראו ויבטלו את המצוה. ולכן דייק הרמב"ם וכתב בהם "להרחיק אדם מן הפשיעה".

[על-פי שו"ת ציץ אליעזר חלק ב, סימן א פ"ד]

התשובה על כך נעוצה בהבנת הקשר שבין אמירת הקרבנות לבין הקרבנות בפועל:

אפשר לומר, שהקשר ביניהם הוא רק מבחינת התוצאה. כשם שקרבן מכפר, אף אמירת פרשת הקרבן פועלת כפרה. ברמה זו אכן אין צורך שאמירת פרשת הקרבנות תיעשה בזמן הכשר להקרבה.

הלכות מעשה הקרבנות פרק ז, הלכה יא: ומפני מה נפנין לשמאל? . שאם נפנין על ימין, ומקיפין את כל המזבח. . ששם ימות העוף בעשן המזבח.

מאידך צד על העולה לתורה ללכת לבימה: האם יש להעדיף את הדרך הקצרה, אף אם היא מצד שמאל, או שמא צד ימין עדיף בהתאם למאמר חז"ל "כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין" (ובחים סב)?

לכאורה, יש להוכיח זאת מהרמב"ם היום, ובהקדים: כלל הוא ש"כל הנכנסים לעזרה נכנסים דרך קצרה ויוצאים בארוכה" (הל' ביהמ"ד ז, ג). ואם כן, העובדה כי פניה שמאלה תקצר את הדרך מחייבת לפנות לכיוון זה, ולשם מה מנמק הרמב"ם את

הלכות מעשה הקרבנות פרק י, הלכה ח: וכדי להרחיק מן העבירה, אמרו חכמים שאינן נאכלין אלא עד חצות הלילה.

בארבעה מקומות הביא הרמב"ם גזרת חכמים לעשות עד חצות דברים שמצותן כל הלילה: א) כאן, באכילת קדשים. ב) באכילת הפסח (קרבן פסח ח, טו). ג) בהקטר חלבים ואברים (מעשה הקרבנות ד, ב). ד) בקריאת שמע (ק"ש א, ט).

בעוד שבשניים הראשונים, לשון הרמב"ם הוא "כדי להרחיק אדם מן העבירה", בשני האחרונים לשונו "כדי להרחיק אדם מן הפשיעה".

ויש לבאר את טעם השינוי:

שבת-קודש

בשליחות מי קרבים חביתי כהן גדול?

לפי הביאורים השונים נוכל להבין מחלוקת תנאים בנוגע להקרכת חביתי כהן גדול בשעה שמת הכהן גדול ולא הספיקו למנות אחר תחתיו (מנחות ו) – לפי ר' שמעון מקריבים את המנחה מממון הציבור, ואילו לפי ר' יהודה מקריבים את המנחה מממון היורשים. ר' שמעון סובר, כפי שמסביר בעל החינוך, שהמהות הפנימית של חביתי הכהן הגדול היא ציבורית, ולכן בהעדר כהן גדול – הציבור יממן את הקרבן, כי ייעודו הסופי של הקרבן הם כלל הציבור;

לאידך, ר' יהודה אומר שהקרבן יקרב מממוןם של יורשיו, משום שהקרבן הוא קרבנו הפרטי והאישי של הכהן גדול, כדברי האברבנאל. לכן, בהעדר כהן גדול, יורשיו מחויבים להשלים את חובת אביהם.

[מקוטי שיחות כרך כב, עמוד 122]

הלכות מעשה הקרבנות פרק יג, הלכה ב: וביצד עשיית חביתי כהן גדול.

בספר החינוך (מצוה קלו) מוסברת המשמעות והמטרה של חביתי כהן גדול – "לפי שהכהן הגדול הוא השליח בין ישראל לאביהם שבשמים", שהוא הנושא תפילה אל הקב"ה בעד העם, ועל ידי תפילותיו ומעשה קרבנותיו הם מתכפרים, לכן ראוי לאיש כזה להיות לו קרבן מיוחד תמידי כמו תמידי הצבור.

לפי דבריו יוצא, שהכהן הגדול הביא את מנחה זו בתור היותו שליח הציבור.

האברבנאל מטעים אחרת: מנחת כהן גדול היא מנחתו האישית, וסיבת הקרבתה "כדי להכניס [את הכהן הגדול] לפני השם בענווה ובסימני דלות כעני ואביון הנצב לפני אדון כל

הארץ" (פרשת צו טעם א-ג).

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ז' ו"ג טבת ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות אסורי מזבח פרק ב

א. כל המומין הפוסלין באדם ובבהמה - חמשים; ויכבד נמנו.

ב. ויש מומין אחרים מיוחדין בבהמה, ואינם ראויין להיות באדם; ושלשה ועשרים הן, וזה הוא פרטן: (א) אם היה גלגל עינה עגל כשל אדם. (ב) עינה אחת גדולה כשל עגל, והשניה קטנה כשל אנו; אבל אם היתה אנו גדולה ואנו קטנה, אפלו קטנה עד כפול - כשר. (ג) אם יש בלכך עינה יבלת שיש בה שער. (ד) אם נקב העור שפין שני חטמיה במקום הנראה. (ה) פיה דומה לשל חזיר - פרום [שפה העליונה והלחיים העליונות בולטות], אף על פי שאינו מיוחד כשפור.

ג. (ו) חטיה [שיניה] החיצונות שנקבו. (ז) או שנגממו [הצטמקו], אף על פי שנשאר מקצתן. (ח) או שנקממו. (ט) אם נעקרו חטיה הפנימיות - שהרי בעת שפותחת פיה יצונחת, הן נראין חסרין.

ד. (י) אם נטלו קרניה וזכרותן [העצם בקרן עמהן, ולא נשאר מהן כלום; אבל נקבה שיש לה קרנים, כשרה. (יא) אם נפגם העור שחופה את גיד הבהמה. (יב) אם נפגמה הערוה של נקבה. (יג) אם נפגם הזנב מן [בגוף] העצם, אבל לא מן הפרק [בחיבור החוליות]. (יד) אם היה ראש הזנב מפצל לשנים [לשני זנבות], בשני עצמים [בכל אחד עצם]. (טו) אם היה בין חליה לחליה [בזנב, כמידת] מלא אצבע כשר. (טז) אם היה הזנב קצר. ועד כמה? בגדי - חליה אחת, מום; שפנים, כשר. ובטלה - ארץ שתי חליות, מום; היתה שלש, כשר. (יז) זנב הגדי שהיה רך ומדלדל, דומה לשל חזיר. (יח) אם נשבר עצם הזנב; אבל אם נשבר עצם מצלעותיו - כשר, מפני שאינו בגלוי.

ה. (יט) בעל חמש רגלים. (כ) אם אין לו אלא שלש רגלים. (כא) אם היתה אחת מרגליו וידיו פרסמה עגלה כשל חמור, אף על פי שהיא סדוקה ופרוסה. (כב) אם היתה רגלו או ידו קלוטה [אצבעות מחוברות] כשל חמור, וזה הוא "קלוט" האמור בתורה. (כג) אם נגממו [הצטמקו] טלפיה בזכרותן עמהן, אף על פי שנשאר מזכרותן מעט קרוב לכשר.

ו. כל מום משלשה ושבעים מום המגויין בבהמה, פוסלין אותה מן הקרבן. ואם נפל אחד מהן בתמימה שהיא קדש - תפדה ותצא לחלין, חוץ מזקן וחולה ומזוהם, שאף על פי שאינו כשר לקרבן, אינו נפדה; אלא יהיה קדש ורועה עד שיולד [שיווצר] בו מום אחר קבוע משאר המומין, ויפדה. וכן בהמת קדשים שנולד בה מום עובר - אינה קרבה ולא נפדית.

ז. וארבעה מומין עוברין יש בבהמה ובאדם, ואלו הן:

(א) גרב [מין שחין] לח. (ב) חזנית שאינה מצרית [מין שחין]. (ג) מים שיוזדיין בעין, ואינו קבועין [משבש את הראיה]. (ד) סגורין [עוורון] שאינו קבועין.

ח. ויש שם ארבעה חללים אחרים, אם נמצא אחד מהן בבהמה - אין מקריבין אותה, לפי שאינה מן המבקר, והפסול אומר: "מבקר נדרף"; ואלו הם: (א) מי שבלבן עינו יבלת שאין בה שער. (ב) אם נגממו [הצטמקו] קרניו, אף על פי שנשאר מזכרותן [מהעצם] מעט קרוב לכשר. (ג) אם נפגמו חטיו [שיניה] הפנימיות. (ד) אם נגממו חטיו הפנימיות. אם היה אחד מכל אלו בקדשים - לא קרבים ולא נפדין, אלא ירעו עד שיפיל בהן מום. ואם הקריבין, יראה לי שהורצו [התקבלו].

ט. וכן בהמת קדשים שנעברה בה עברה [כגון: עבודה זרה], או שהמיתה את האדם [והתקבלה העדות] בעד אחד או על פי הבטלים - לא קרבה; ולא נפדית עד שיולד לה מום קבוע.

י. בהמה שנולד בה אחת מן הטורפות האוסרין אותה באכילה, אסורה לגבי המזבח; הרי הוא אומר: "הקריבהו נא לפחתך, הירצף או הישא פניך?"! ואף על פי שאינה ראויה לקרבן, אין פודין אותה; שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, אלא ירעו עד שימותו ויזכרו.

יא. נשחטה ונמצאת טרפה - הרי זו תצא לבית השרפה. וכן אם נמצא אבר מאבריה הפנימיין חסר, אף על פי שאינה טרפה - כגון שנמצאת בכליה אחת, או שנשטל הטחול - הרי זו אסורה למזבח, ותשרף; לא מפני שהיא בעלת מום, שאין חסרון שבפנים מום, אלא מפני שאין מקריבין חסר כלל, שנאמר: "תמימים יהיו לכם". וכל היתר, כחסר; לפיכך אם נמצא לה שלש כליות או שני טחולים, פסולה.

יב. איזה הוא סגורין קבועים? כל ששהה שמונים יום ולא ראה, ובזקן אותו שלשה פעמים - ביום שבכה ועשרים מעת שהרגישו בו, וביום ארבעה וחמשים, וביום שמונים. אם ראה, מונים לו שמונים יום מעת שפסקה ראייה.

יג. ובמה יודע שהמים [שבטן] קבועין? כשאכלה עשבים לחים מראש אדר ועד חצי ניסן, ואכלה אחר פן עשבים יבשים אלול וחצי תשרי ולא נתרפאת - הרי אלו מים קבועין.

יד. וכמה תאכל מעשבים אלו הלחים בזמן הלח, והיבשים בזמן היבש? כגורגרת [תאנה] או יותר, קדם סעודה ראשונה של כל יום בשלשה חדשים אלו. וצריך שתאכל אותן בכל יום אחר שתיה, ותהיה מתרת [משוחררת] בשדה בעת אכילה, ולא תהיה לבדה, אלא היא ובהמה אחרת לצות [יחד] עמה. אם נעשה לה כל אלו ולא נתרפאת - הרי אלו קבועין ודאי. ואם חסר אחד מכל אלו, הרי זה ספק; ואינה קרבה, ולא נפדית.

אף על פי שהוא מתר באכילה, הרי הן פסולין לגבי המזבח, שנאמר: "כי משחתם בהם" - כל שיש בו השחתה, פסול; ובצבירה [של ערוה] הוא אומר: "כי השחת כל בשר", ובצבירה זרה כתוב: "כי שחת עמך".. וכן בהמה ועוף שהרגו את האדם - הרי הן כרובע או נרבע, ופסולין למזבח.

ז. ויראה לי, שאף על פי שאין כל הפסולין האלו ראויין לקרבן, אם עבר והקריבן - אינו לוקה מן התורה, לפי שלא נתפרשה אזהרתן. אבל אתנן [תשלום שקיבלה] זונה ומחיר [שהחליף טלה תמורת] כלב, אסורין לגבי המזבח. והמקריב אחד מהן, או שניהן כאחד - לוקה אחת, שנאמר: "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב"; ומפני מה לוקה אחת על שניהן? מפני שנאמרו בלא אחד.

ח. מצות עשה להקריב כל הקרבנות מיום השמיני [ללידת הבהמה] והלאה - שנאמר: "והיה שבעת ימים תחת אמו, ומיום השמיני והלאה ירצה"; וכל שבעת הימים הוא נקרא 'מחסר זמן'. ואף על פי שמחסר זמן פסול - אם עבר והקריבו אינו לוקה, מפני שהוא לאו הפא מקלל [מתוך מצות] עשה; ולא נרצה [התקבל] הקרבן.

ט. תורים שלא הגיע זמנן [שטרם הזהיבו], שהן כמחסר זמן בבהמה, ובגבי יונה שעבר זמנן - הכל כבעל מום; והמקריבן, אינו לוקה - אף על פי שהקרבן פסול, ולא נרצה. י. המקדיש טמטום ואנדורוגינוס וטרפה וכלאים ויוצא דפן, למזבח - הרי זה כמקדיש עצים ואבנים; לפי שאין קדשה חלה על גופן, והרי הן חלין לכל דבר. וימכרו, ויביא בדמיהן כל קרבן שירצה; ואינו כבעל מום - שבעל מום יש במינו קרבן. אבל המקדיש רובע ונרבע ומקצה ונעבד ואתנן ומחיר - הרי זה כמקדיש בעל מום עובר. וירעו עד שיפל בהן מום קבוע, ויפדו עליו. וכן המקדיש מחסר זמן, הרי זה כמקדיש בעל מום עובר; ואינו לוקה, כמו שבארנו.

יא. נמצאו כל האסורין למזבח, ארבעה עשר; ואלו הן: (א) בעל מום, (ב) ושאנו מן המבחר, (ג) ומחסר אבר מבפנים, (ד) וטרפה, (ה) וכלאים, (ו) ויוצא דפן, (ז) ורובע, (ח) ונרבע, (ט) ושהמית את האדם, (י) הנעבד, (יא) המקצה, (יב) האתנן, (יג) המחיר, (יד) מחסר זמן. יב. כל האסורין לגבי המזבח, אסורין בכל שהן: אפלו נתערב אחד ברבוא [עשרת אלפים] - נפסד הכל, ונפסל למזבח; וכלן [הפסולים למזבח], ולדויתיהן מתרין למזבח - חוץ מולד נרבעת ונעבדת ומקצית ושהמיתה את האדם, שולדן אסור למזבח כמותן.

יג. במה דברים אמורים? בשנעברה בה עברה או המיתה כשהיא מעברת - שהרי הולד היה מצוי עמה בעת שנפסלה, והיה כאבר מאברה; אבל אם נתעברה אחר שנעברה בה עברה, או אחר שהמיתה - הרי הולד פשוט למזבח, אפלו נרבעה כשהיא מקדשת. ואין צריך לומר, אם נרבעה והיא חלין ואחר כך הקדישה ונתעברה - שולדה מתר. וכן אפרוח ביצת טרפה מתר למזבח.

טו. ביצד? אכלה הלח כמשפטיו באדר בלו ויחצי ניסן, ואכלה אחריו היבש כמשפטיו בחצי ניסן ואיר, שנמצא שאכלה בשלשה חדשים אלו על הסדר, או שאכלה כגורגרת אחר אכילה, או קדם שתיה, או שהיתה קשורה, או שהיתה לבדה, או שהיתה בגנה הסמוכה לעיר, ולא נתרפאת - כל אלו [מטילין] ספק [אם המיס] קבועין או עוברין; לפיכך אם הטיל בה מום אחר, אינו לוקה. אכלה כמשפטיה בזמני האכילה ולא נתרפאת - והרי היא בעלת מום קבוע.

טז. יש בדבר ספק, אם למפרע היא בעלת מום קבוע מצת שבאו לה המים, או מצת שנתקצו מרפואתה; לפיכך, הפודה אותה קדם שנתקצו מרפואתה, ונתנה באתו הפדיון אחר שנתקצו מרפואתה - הרי הוא ספק מועל [בהקדש], ואינו מביא קרבן מעילה, כמו שיחבאר במקומו.

הלכות אסורי מזבח פרק ג

א. אין המומין פסולין בעוף, וכן אחד הזכר ואחד הנקבה בעוף - שלא נאמר "תמים זכר" אלא בבהמה בלבד. במה דברים אמורים? במומין קטנים; אבל עוף שייבש גפו [כנפר], או נסמית עינו, או נקטעה רגלו - אסור לגבי המזבח, שאין מקריבין חסר כלל. וכן אם נולד בו אחת מן הטרפות שאסורין אותו באכילה, הרי זה נפסל לקרבן.

ב. תורים קטנים פסולין, ובגבי יונה גדולים פסולין - שנאמר: "מן התורים או מן בני היונה". תחלת הצהוב [שגדלה נוצה צהובה בצוואר] בזה ובזה, פסול. ועד מתי יהיו בגבי יונה כשרים? כל זמן שעוקר כנף ומתמלא מקום עקרו [חיבורו] דם, והתורים כשרים משניהיכו [כנפיהם].

ג. הטמטום [שטרם הזהיבו] ויכר מינו [האנדורוגינוס] - שיש לו אברי זכר ונקבה - אף על פי שאין לה מום גדול מהם, הרי הן פסולין למזבח מדרג אחרת: לפי שהן ספק זכר ספק נקבה, הרי הן כמין אחר, ובקרבנות נאמר "זכר תמים" ו"נקבה תמימה" - עד שיהיה זכר ודאי, או נקבה ודאית. לפיכך אף העוף שהוא טמטום או אנדורוגינוס, פסול למזבח.

ד. וכן הפלאים [משורב מכבש ועז], ויוצא דפן [נולד בניתוח קיסרי], ומחסר זמן [כגון: פחות מח' יום ללידתו - שאסור להקריבו] - פסולין, אף על פי שאין בהם מום, שנאמר: "שור או כשב או עז" - עד שיהיה כל מין ומין בפני עצמו, לא שיהיה מערב מכשב ועז; "כי יולד" - פרט ליוצא דפן; "והיה שבעת ימים" - פרט למחסר זמן; "תחת אמו" - פרט ליתום שנולד אחר שנשחטה אמו.

ה. הנדמה - אף על פי שאינו כלאים, הרי הוא פסול למזבח. ביצד? רחל שילדה כמין עז, ועז שילדה כמין כשב - אף על פי שיש בו מקצת סימניו [שדומה לאימו], הואיל והוא דומה למין אחר, פסול כבעל מום קבוע; שאין לה מום גדול מן השנוי.

ו. וכן הרובע, והנרבע [שבאו או הובאו על אדם], והמקצה לעבודה זרה, והנעבד [שעבדו לו כעבודה זרה] -

לבהמה - כשם שנפסלה למזבח, כך צמר שלה פסול לבגדי כהנה, וקרניה פסולין לתצורות, ושוקיה לחלילין, ובגדי מעיה לנימין [לכינון]; הכל פסול.

ח. כל שיש בו שם עבודה זרה - לא יעשה למלאכת הקדש, אף על פי שהוא מתר בהנה. איזה הוא אתנן? האומר לזונה: 'הא [הרי] לך דבר זה בשכרך' - אחד זונה גויה, או שפחה, או ישראלית שהיא ערוה [ואסורה] עליו, או מחיבי לאוין. אבל הפנויה - אפלו היה בהן, אתננה מתר; וכן אשתו נדה - אתננה מתר, אף על פי שהיא ערוה. ט. נשא אחת מחיבי לאוין [- שעבר איסור בנישואין] - כל שיתן לה מחמת בעילה, הרי זה אתנן ואסור. והזכור [בא על זכר], אתננו אסור. נתנה האשה אתנן לבועל - הרי זה מתר משום אתנן.

י. האומר לחברו: 'הא לך דבר זה, ותלן שפחתך אצל עבדי העברי' - הרי זה אתנן; והוא שלא יהיה לו [לעבד] אשה ובנים, אבל אם יש לו אשה ובנים - הרי זה מתר בשפחה פנונית, כמו שיתבאר. והוא הדין באומר לזונה: 'הא לך דבר זה, והבעלי לפלוני הישראלי' - הרי זה אתנן. יא. פסק עם הזונה שיתן לה טלה אחד, ונתן לה הרבה, אפלו נתן לה אלף - כלן אתנן, ואסורין למזבח; נתן לה אתננה ולא בא עליה, אלא אמר: 'הא אצליך עד שאבוא עליך' - כשיבוא עליה, יאסר. קדמה והקריבתו קדם שיבוא עליה - פשר; והוא שיאמר לה בשעה שנתן: 'אימתי שתרצי קני אותו מעכשיו'; אבל אם לא אמר כן, אינה יכולה להקריב דבר שאינו שלה.

יב. קדמה והקדישתו קדם שיבוא עליה, ואחר כך בא עליה - הרי זה ספק אם הוא אתנן, הואיל וקא עליה קדם שתקריבנו, או אינו אתנן, שהרי הקדישתו קדם ביאה; לפיכך לא יקרב, ואם קרב הורצה.

יג. בא עליה ולא נתן לה, ולאחר זמן נתן לה, אפלו אחר כמה שנים - הרי זה אתנן. כמה דברים אמורים? בגויה שאמר לה: 'הבעלי לי בטלה זה', שאינה צריכה [לקנותו ב:] משיכה, [שקנין גויים גם בכסף] או בישראלית שהיה הטלה בחצרה [וקנתה ע"י חצרה] ואמר לה: 'אם לא אתן לך מעות ביום פלוני, הרי הוא שליך'; אבל אם אמר לה: 'הבעלי לי בטלה סתם', וקא עליה, ולאחר זמן שלח לה טלה - הרי זה מתר משום אתנן.

יד. אין אסור משום אתנן ומחיר אלא גופן [הם עצמם]; לפיכך אינו חל אלא על דבר הראוי לקרב לגבי המזבח, כגון בהמה טהורה ותורין ובגדי יונה וזין ושמן וסלת. נתן לה מעות, ולקחה [קנתה] בהן הקרבן - הרי זה פשר.

טו. נתן לה חטים ועשת אותן סלת, וזיתים ועשת אותן שמן, ענבים ועשת אותן זין - הרי אלו כשרים, שפך נשתנו. נתן לה בהמת קדשים באתננה, לא נאסרה למזבח; ואפלו מנה [שיתן] אותה על [- בקרבן] פסחו ועל חגיגתו באתננה - לא נפסלו המקדשין, שפך זכה בהן גבוה משעה שהקדישו. וכן אם נתן לה דבר שאינו שלו, אלא אם כן נתיאשו הבעלים. אבל אם נתן לה עופות - אף על

יד. המשתתה לקמה [תבואה המחוברת לקרקע] - חשיה מתרין למנחות, שהרי נשתנו, ונדמו לולדות של אסור מזבח, שהן מתרין. וכן בהמה שפסמה בכרשיני [מאכל בהמה] עבודה זרה - מתרת למזבח, שהרי נשתנו.

טו. לוקחין כל הקרפנות מן הגויים, ואין חוששין לא משום רובע ונרבע, ולא משום מקצה ונעבד, עד שיודע בודאי שזה נפסל; הרי הוא אומר: "מעמלקי הביאום, אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר, למען זבח לה' אלהיך".

הלכות אסורי מזבח פרק ד

א. אחד הבהמה ואחד העוף שנרבע, או שהמית את האדם, או הקצה [לעבודה זרה], או נעבד - הכל פסול לגבי המזבח.

ב. הרובע והנרבע ושהמית את האדם - אם היו שם שני עדים, הרי הבהמה או העוף נסקל, ובשרן אסור בהנה; ואין צריך לומר באלו שהן אסורין לגבוה [- למקדש]. ובמה אמרו שהן אסורין למזבח? בשחיו מתרין להדיט [- שלא נידונו למיתה] - כגון שהיה שם עד אחד בלבד והבעלים שותקין, או [שנמסרה העדות] על פי הבעלים אף על פי שאין שם עד כלל; היה שם עד אחד והבעלים מכחישים אותו - הרי אלו מתרין אף למזבח.

ג. בהמה ששחקו בה והגיהוה עד שהמיתה את האדם - הרי זו כשרה למזבח, מפני שהיא כפנוסה. אין הבהמה נפסלת משום רובע או נרבע, עד שהיה האדם שרבעה בן תשע שנים ויום אחד, בין ישראלי בין גוי בין עבד - הואיל ורבעה אדם, נפסלה. ואם האדם הוא שנרבע מן הבהמה - אינה נפסלת עד שתהיה האשה הנרבעת בת שלש שנים ויום אחד, או יהי האיש הנרבע בן תשע שנים ויום אחד. ד. מאימתי תפסל הבהמה או העוף משום מקצה? משיעשו בהן הפסלים מעשה - כגון שיגזו אותו או יעבדו לשם עבודה זרה; אבל [הקדישוה] בדברים - אינו נעשה מקצה, שאין הקדש לעבודה זרה.

ה. הרובע והנרבע - בין שהיתה הבהמה שלו בין של חברו, בין באנס בין ברצון, בין בזדון בין בשגגה, בין לפני הקדשה בין לאחר הקדשה - הרי זו אסורה למזבח. אבל המקצה - אם היה שלו והקצה קדם שיקדיש, נפסל הקצה של חברו, או שהקצה שלו אחר שהקדישו - הרי זה מתר, שאין אדם מקצה דבר שאינו שלו.

ו. הנעבד - בין שעבד שלו בין שעבד של חברו, בין באנס בין ברצון, בין בזדון בין בשגגה, בין לפני הקדש בין לאחר הקדש - הרי זה אסור; וירעה עד שיפיל בו מום קבוע, ויפדה כמו שבארנו. והנעבד - הוא וכל מה שעליו אסורין למזבח, שכל צפוי נעבד אסורין בהנה; אבל המקצה - הוא אסור, ומה שעליו מתר למזבח.

ז. המשתתה להר - אף על פי שהוא מתר בהנה, הרי אכניו אסורין למזבח; וכן המשתתה למען הנובע בארצו, הרי מימיו פסולין לנסף. אשרה [על עבודה זרה] שבטלה, אין מביאין ממנה גזרין למערכה. וכן המשתתה

[ואין לוקין על עשה]; שְׁהִירִי נֶאֱמַר מִן הַטְּהוֹרָה אֲכַל וּמִן הַטְּהוֹרָה הִקְרַב, הָא טְמֵאָה לֹא תֹאכַל וְלֹא תִקְרַב - בְּשֵׁם שְׁלוֹקָה עַל אֲכִילַת הַטְּמֵאָה הֵבֵא מִכָּל עֲשֵׂה כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמִקְוָמוֹ, כִּף לֹקָה עַל הִקְרַבְתָּהּ. אֲכַל הַמִּקְרִיב אֲכָרִי חִיָּה טְהוֹרָה - עוֹבֵר בְּעֲשֵׂה, וְאִינוֹ לֹקָה. וּמִנֵּין שֶׁהוּא בְּעֲשֵׂה? שְׁנֵאֲמַר: "מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבֶּקֶר וּמִן הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ" - הָא מִן הַחִיָּה לֹא תִקְרִיבוּ; וְלֹא הֵבֵא מִכָּל עֲשֵׂה, עֲשֵׂה הוּא. ז. הַגּוֹנֵב אוֹ הַגּוֹזֵל, וְהַקָּרִיב - הַקָּרֵן פְּסוּל; וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קִרְאוֹ שׁוֹנְאוֹ, שְׁנֵאֲמַר: "שׁוֹנֵא גֹזֵל בְּעוֹלָה". וְאִין צְרִיף לומר שְׁאִינוֹ מִתְקַבֵּל. וְאִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - הַקָּרֵן כֶּשֶׁר, וְאִפְלוּ הִיָּה חֲטָאת שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין אֶת בִּשְׁרָהּ. וּמִפְּנֵי תַקְנָת מִזְבֵּחַ אֲמָרוּ, שֶׁחֲטָאת הַגּוֹזֵל - אִם נוֹדְעָה לְרִבִּים אֵינָה מְכַפֶּרֶת, אֵף עַל פִּי שְׁנִיתָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים; כְּדִי שְׁלֹא יֵאמְרוּ: 'מִזְבֵּחַ אוֹכֵל גְּזֻלוֹת'; וְכֵן הָעוֹלָה.

ח. הַגּוֹנֵב עוֹלַת חֲבֵרוֹ וְהַקָּרִיבָה סֶתֶם - לֹא כִיוֹן עֲבוֹר מִי הַקְרִיב - נִתְכַּפְּרוּ בָּהּ הַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים.

ט. אִין מְבִיאִין מִנְחוֹת וְנִסְכִּים לֹא מִן הַטָּבֵל [תְּבוּאָה לֹא מְעוֹשְׂרֵת], וְלֹא מִן [הַיְּבוֹל] הַחֲדָשׁ קֹדֶם לַעֲמֹר - [קִרְבֵּן הַעוֹמֵר], וְלֹא מִן הַמִּדְבָּע [חֻלִּין שֶׁהִתְעַרְב בְּתִרְמוֹהָ], וְאִין צְרִיף לומר מְעַרְלָה [אֵילִן שְׁאִינוֹ בִּן ג' שָׁנִים] וְכָלֵא - [תְּבוּאָה שֶׁגִּדְּלָה בֵּין הַפָּרֶם - מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוָה הַבָּאָה בְּעֶבְרָה, שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹנְאָהּ. וְאִם הֵבִיא, לֹא נִתְקַדְּשׁוּ לְהִיּוֹתֵן רִאשׁוֹנִין לְקָרְבָן; אֲכַל נִתְקַדְּשׁוּ לְהַפְסֵל, וְיִהְיוּ בְּקָדָשִׁים שְׁנִפְסָלוּ.

י. כָּל הַמִּנְחוֹת - אִין מְבִיאִין אוֹתָן מִן [הַיְּבוֹל] הַחֲדָשׁ קֹדֶם שְׁתֵּי הַלֶּחֶם לְכַתְּחֵלָה, שְׁהִירִי נֶאֱמַר בֶּהֱן - [בְּשֵׁתִי הַלֶּחֶם]: "כַּפֹּרִים לָהּ"; וְאִם הֵבִיא, כֶּשֶׁר. וּמְבִיאִין נִסְכִּים מִן הַמִּקְצָה [כַּגּוֹן: חֲבִיּוֹת לְמַכִּירָה] בְּיוֹם טוֹב.

יא. מִצְוֹת עֲשֵׂה לְמַלֵּחַ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת קֹדֶם שֶׁיַּעֲלוּ לְמִזְבֵּחַ, שְׁנֵאֲמַר: "עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תִּקְרִיב מֶלֶח". וְאִין לָךְ דְּבַר שֶׁקָּרַב לְמִזְבֵּחַ בְּלֹא מֶלֶח, חוּץ מִן יֵין הַנִּסְכִּים, וְהַדָּם, וְהַעֲצִים; וְדָבָר זֶה קִבְּלָה [מִסּוּרַת מִמְּשֶׁה רַבִּינוּ], וְאִין לוֹ מִקְרָא [פְּסוּק] לְסַמֵּךְ עָלָיו [הַמִּלְמַד זֹאת]. וּמִצְוָה לְמַלֵּחַ הַבֶּשֶׂר יָפָה יָפָה, כְּמוֹלֵחַ בֶּשֶׂר לְצִלִּי - שֶׁמִּהֲפֹךְ אֶת הָאֵבֶר, וּמוֹלֵחַ; וְאִם מֶלֶח כָּל שֶׁהוּא, אִפְלוּ בְּגִיגָר מֶלֶח אֲחָד - בֶּשֶׂר.

יב. הַקָּרִיב בְּלֹא מֶלֶח כָּלֵל - לֹקָה, שְׁנֵאֲמַר: "וְלֹא תִשְׁבִּית מֶלֶח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ". וְאֵף עַל פִּי שְׁלוֹקָה, הַקָּרֵן כֶּשֶׁר וְהַנִּרְצָה [נִתְקַבֵּל]; חוּץ מִן הַמִּנְחָה - שֶׁהַמֶּלֶח מְעַבֵּב בְּקוֹמָצָה - [חֶלֶק הַמִּנְחָה שֶׁקָּרַב] כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר, שְׁנֵאֲמַר: "וְלֹא תִשְׁבִּית מֶלֶח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ".

יג. הַמֶּלֶח שְׁמוּלְחִין בּוֹ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת - מִשָּׁל צִבּוֹר, כְּמוֹ הַעֲצִים; וְאִין הִיחִיד מְבִיא מֶלֶח אוֹ עֲצִים לְקָרְבָנוֹ מִבֵּיתוֹ. וּבְשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת הִיוּ נוֹתְנִין הַמֶּלֶח: בְּלִשְׁפַת הַמֶּלֶח, וְעַל גְּבִי הַכֶּבֶשׂ, וּבִרְאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ. בְּלִשְׁפַת הַמֶּלֶח הִיוּ מוֹלְחִין עוֹרוֹת הַקָּדָשִׁים, וְעַל גְּבִי הַכֶּבֶשׂ מוֹלְחִין הָאֲבָרִים, וּבִרְאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ מוֹלְחִין הַקֶּמֶץ וְהַלְבֹנָה וּמִנְחוֹת הַנִּשְׁרָפוֹת וְעוֹלַת הָעוֹף.

פִּי שֶׁהֵן מְקַדְּשִׁין, אֲתָנִן חַל עֲלֵיהֶן וְאַסוּרִין; וּבְדִבְרֵי קִבְּלָה [מִסּוּרַת מִמְּשֶׁה רַבִּינוּ] הוּא זֶה.

טז. אֵיזָה הוּא "מִחִיר כָּלֵב"? זֶה הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: 'הָא לָךְ טָלָה זֶה תַּחַת כָּלֵב זֶה'; וְכֵן אִם הִחֲלִיף כָּלֵב בְּכַמָּה בְּהֵמוֹת אוֹ עוֹפּוֹת וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - כָּלֵן אֲסוּרוֹת לְמִזְבֵּחַ.

יז. שְׁנֵי שְׁתַּפִּין שְׁחֲלָקוּ, זֶה לָקַח עֲשֵׂרָה טָלָאִים וְזֶה לָקַח תְּשֻׁעָה וְכָלֵב - [הַתְּשֻׁעָה] שְׁעֵם הַכָּלֵב, מִתְרִין. אֲכַל הָעֲשֵׂרָה שֶׁכָּנְגְדוּ - אִם יֵשׁ אֲחָד מֵהֶן דְּמוֹ כְּדָמִי - [שׁוּוִי כְּשׁוּוִי] הַכָּלֵב, אוֹ יֵתֵר עַל דְּמֵי הַכָּלֵב - מוֹצִיאֻ אוֹ מִן הָעֲשֵׂרָה כְּנָגֵד הַכָּלֵב וְיִהְיֶה מִחִירוֹ [תַּמּוּרְתוֹ], וְשִׁאֲרֵן מִתֵּר; וְאִם כָּל אֲחָד וְאֲחָד מֵהֶן דְּמִיו פְּחוּתִין מִדְּמֵי הַכָּלֵב, הִרִי הָעֲשֵׂרָה כָּלֵן אֲסוּרִין. יח. נִשְׁתַּנָּה הַמִּחִיר, כְּגוֹן שֶׁהִחֲלִיף כָּלֵב בְּחִטִּים וְנִעְשׂוּ סִלֵּת - הִרִי זֶה מִתֵּר. אֲתָנִן כָּלֵב [בֹּא עַל כֶּלֶב וְנָתַן טִלָּה לְבַעֲלִיו] וּמִחִיר זִוְנָה [קִנָּה שֶׁפָּחָה זִוְנָה בְּאַמְצָעוֹת טִלָּה שֶׁנָּתַן לְאִדּוֹנָהּ], מִתְרִין. אֲתָנִן זִוְנָה וּמִחִיר כָּלֵב מִתְרִין לְבִדָּק הַבֵּית, שְׁהִירִי הֵן מִשְׁתַּנִּין; אֲכַל גּוֹפּוֹ שֶׁל אֲתָנִן, לֹא יַעֲשֵׂה רְקוּעִים לַבֵּית, שְׁנֵאֲמַר: "לְכָל נִדָּר" - לְהֵבִיא אֶת [לְלַמֵּד עַל] הָרְקוּעִים.

יום שני

הלכות אסורי מזבח פֶּרֶק ה'

א. שְׂאוֹר וְדָבֶשׁ אֲסוּרִין לְגִבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְאוֹסְרִין כָּלֵל שֶׁהֵן [מַעֲט] - שְׁנֵאֲמַר: "כִּי כָל שְׂאוֹר וְכָל דָּבֶשׁ לֹא תִקְטִירוּ וְגו'"; וְאִינוֹ חֵיב אֲלֹא אִם הִקְטִירֵן עִם הַקָּרְבָּן, אוֹ לִשֵּׁם קָרְבָּן. וְאֲחָד הַמִּקְטִירֵן עֲצָמָן, אוֹ הַמִּקְטִיר תַּעֲרֵבֶת שְׁלֵחָן - לֹקָה עַל כָּל אֲחָד מֵהֶן בְּפָנֵי עֲצָמוֹ; וְאִם הִקְטִיר שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד - אִינוֹ לֹקָה אֲלֹא אֶחָד, לְפִי שֶׁשְׁנֵיהֶם נֶאֱמָרוּ בְּלֹא אֲחָד. ב. נָפַל מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא בְּקִטְרֶת, נִפְסָלָה; וְאִם הִקְטִיר מִמֶּנָּה בְּהִיכָל, לֹקָה. וְאִין הַקִּטְרָה פְּחוּתָה מִכּוֹתֵת. (ג.) הָעֵלָה שְׂאוֹר אוֹ דָּבֶשׁ בְּפָנֵי עֲצָמָן לְמִזְבֵּחַ - פְּטוּר, שְׁנֵאֲמַר: "וְאֵל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ לְרִיחַ נִיחֹחַ" - לְרִיחַ נִיחֹחַ אִי אִתָּה מַעֲלָה, אֲכַל אִתָּה מַעֲלָה לִשְׁם עֲצִים - [לְבַעֲרִיהָ]. ד. אִפְלוּ הִקְטִיר דְּבַר שְׁאִינוֹ רִאשׁוֹי לְהַקְטִירָה בְּדָבֶשׁ אוֹ בְּשִׂאֹר - הוֹאִיל וְהוּא מִן הַקָּרְבָּן, לֹקָה. כִּיִּצֵּד? הַמַּעֲלָה מִבֶּשֶׂר חֲטָאת וְאֲשָׁם, אוֹ מִבֶּשֶׂר קָדָשִׁים קָלִים, אוֹ מִשְׁגֵּי הַמִּנְחוֹת, אוֹ מִמּוֹתֵר הָעֹמֶר, אוֹ מִחֲטָאת הָעוֹף, אוֹ מִלֶּחֶם הַפִּנִּים וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, אוֹ מִלֵּךְ שָׁמֶן שֶׁל מִצְרַע - הַמַּעֲלָה כְּזוֹת מֵאֲחָד מֵאלֵף בְּהֵמָה אוֹ בְּדָבֶשׁ, בֵּין לְמִזְבֵּחַ בֵּין לְכֶבֶשׂ - לֹקָה; אֵף עַל פִּי שְׁאִין כָּל אֵלּוֹ רִאשׁוֹנִין לְהַקְטִירָה, הוֹאִיל וְהֵם קְרִיִּין קָרְבָּן, חֵיב עֲלֵיהֶן, שְׁנֵאֲמַר: "קָרְבָּן רִאשִׁית תִּקְרִיבוּ אוֹתָם לָהּ".

ה. וְכֵן אֲסוּר לְהַקְטִיר עַל הַמִּזְבֵּחַ דְּבַר מִכָּל דְּבָרִים אֵלּוֹ שְׁאִינוֹ רִאשׁוֹנִין לְהַקְטִירָה - כְּגוֹן בֶּשֶׂר [הַנֹּאכַל מ:] חֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת, וּשְׁגִירֵי מִנְחוֹת, וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מִסּוּרַת מִמְּשֶׁה רַבִּינוּ] לְמַדּוֹ, שֶׁכָּל דְּבַר שֶׁמִּקְצָתוֹ [קָרַב] לְאֲשָׁם, הִרִי שְׁאִירָתוֹ כָּלֵל תִּקְטִירוּ.

ו. הַמִּקְטִיר אֲבָרִי בְּהֵמָה טְמֵאָה עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ - לֹקָה, וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֲסוּר הִקְרַבְתָּהּ מִכָּלֵל - [נִלְמַד מִמִּצְוֹת] עֲשֵׂה

הלכות אסורי מזבח פרק ו

א. כשם שמצוה להיות כל קרפן תמים ונבחר, כן נסכיו יהיו תמימים ונבחרים, שנאמר: "תמימים יהיו לכם, ונספיהם" - שיהיו הנסכים תמימים; שלא יביא נסכים: לא זין מעשן, ולא סלת שהתליעה, ולא יבלל בשמן שריחו או טעמו רע.

ב. וכן עצי המערכה [למזבח] לא יהיו אלא נבחרים, ולא יהיה בהם תולעת. וכל עץ שהתליע כשהוא לח, פסול למזבח; התליע יבש, גורד את המקום שהתליע. ועצי סתירה [מבני שנהרס], פסולין; לעולם לא יביאו אלא חדשים.

ג. המקדיש זין פסול או סלת פסולה או שמן פסול או עצים פסולים למזבח - הרי הדבר ספק, אם דומים לבעל מום בבהמה ולוקה, או אינם כבעל מום. לפיכך אינו לוקה, ומכין אותו מכת מרדות.

ד. הסלת והשמן והזין והלבונה והעופות והעצים וכלי שרת שנפסלו או שנטמאו - אין פודין אותן, שנאמר: "והעמיד והעריך" - כל שישנו בהעמדה [- כבהמה שנאמר "והעמיד הכהן"], נערף; ואלו, אינם בכלל העמדה - לפיכך אין נפדין לעולם.

ה. במה דברים אמורים? בשנפסלו או נטמאו אחר שנתקדשו בכלי השרת; אבל קדם שיתקדשו בכלי השרת - אם נטמאו או נפסלו, פודין אותן. אבל טהורין - אף על פי שעדין לא קדשו בכלי, אין פודין אותם; חוץ ממנחת חוטא, שנאמר בה: "מחטאתו", "על חטאתו", לומר שמביא חטאתו מדמי חטאתו, כמו שיתבאר; לפיכך, קדם שתתקדש בכלי שרת, הרי היא כקדשת דמים, ופודין אותה, אף על פי שהיא טהורה. וכל הנסכים שנטמאו - עושה להם מערכה בפני עצמן, ושורפן במזבח.

ו. מי הקה [שמנסכין בסוכות] שנטמאו, והשיקם [חיברו למקוה] וטהרו, כמו שיתבאר בטהרות - אם טהרם ואחר כך הקדישם, הרי אלו מתנשכין; ואם הקדישם ואחר כך נטמאו - הואיל ונדחו ידו.

ז. זיתים וענבים שנטמאו - דורפן [סוחטין] פחות פחות [משעור] - מכביצה, והמשקין היוצאין מהם פשרים לנסכים; שהמשקה מפקד [שומר] הוא באכל, ובאלו אינו מגופו.

ח. מצלה יתרה עשו חכמים פקדשים, שזרעים שנטמאו, אפלו זרעם - היוצא מהן פסול לנסכים, שאין זריעה מועלת לקדשים. וכן העצים והלבונה - אף על פי שאינם אכלין, הרי הם מטמאין באכל לענין הקרפנות, ויפסלו העצים והלבונה בטמאה זו למזבח, ואין מקריבין אותן.

ט. ואלו היינו הפסולין לגבי המזבח: המתוק, והמעשן [שריחו רע], והמבשל באש, והמבשל בשמש עד שנסתנה טעמו בפשול. אבל זין שמחממין אותו בשמש ולא נתנה בו טעם בפשול, וכן זין צמוקין, וזין מגתו שלא שהה ארבעים יום, וזין הדליות [מהענבים העליונים], וזין פרם הנטוע בבית השלהין [כרם שמשקין אותו בנוסף לגשמים] או בבית הזבלים [האשפה], או זין גפנים שזנרע זרע

ביניהן, או זין פרם שלא נעבד - כל אלו היינו לא יביא לכתחלה; ואם הביא, פשר.

י. זין שנתגלה [וחוששין שמא שתי מהם נחש], פסול לגבי המזבח. הדלה גפן על גבי תאנה, זינה פסול לנסכים - מפני שנסתנה ריחו, והרי הוא אומר: "זבח ונסכים" - מה זבח שלא נשתנה, אף נסכים שלא נשתנו.

יא. סלת שהתליעה, או שהתליע רב החטים שנעשית מהן - פסולה; התליע רב חטה אחת, הרי זו ספק. וכל סלת שנשאר בה קמח, פסולה.

יב. כיצד בודקה? מכניס הגזבר ידו לתוך הסלת - אם עלה בה אבק, פסולה עד שיחזור וינפה אותה; אבל סלת חטים שזנרעו בבית השלהין, או בבית הזבלים, או בבית האילן [פרס], או בארץ שלא נרה [נחרשה] ולא עבדה - לא יביא לכתחלה; ואם הביא, פשר.

יג. חטים שלקטן מגללי הבקר, וזרעם - הרי אלו ספק אם עברה מאיסותן בזריעה, או עדין הם מאוסין. לפיכך לא יביא מהן מנחות; ואם הביא, פשר.

יד. ואלו הן השמנים הפסולין: שמן של גרגרים [של זיתים] שנשרו במים, או של זיתים כבושין, או שלוקין, או שמן של [- שהוציאו מ:] שמרים, או שמן שריחו רע - כל אלו פסולין. אבל שמן זית שנטעו בבית הזבלים, או בבית השלהין, או שזנרע זרע ביניהן [בין העצים], או שמן שהוציאו מזיתים שלא בשלו אלא עדין הם פגין - כל אלו לא יביא; ואם הביא, פשר.

טו. כל המנחות והנסכים - פשרים מהארץ ומחוצה לארץ, מן [היבול] החדש ומן הישן, וכלבד שיביאו מן המבחר, כמו שיתבאר; חוץ מן העמר ושתי הלחם - שאינן באין אלא מן החדש, ומארץ ישראל.

הלכות אסורי מזבח פרק ז

א. לא כל דבר שאינו פסול, מביאים אותו לכתחלה. כיצד? היה חיב עולה - לא יביא שה כחוש וכעור, ויאמר: 'הרי אין בו מום'; ועל זה נאמר: "וארור נוכל ויש בעדרו זכר"; אלא כל שיביא לקרבן, יביא מן המבחר.

ב. וכך היו עושין בזמן המקדש - מביאין אילים ממזבב, ומביאין כבשים שגביהם רחבים מתברון, ומביאין עגלים מן השרון, וגזולות מהר המלך, ומביאין זין מקרום וחלוט, וסלת ממכמש ויוחנה, ומביאין שמן מתקוע.

ג. כל העצים החדשים פשרים למערכה. ולא היו מביאין משל זית ולא משל גפן, משום ישוב ארץ ישראל. ובאלו היו רגילין: במרביות [זמורות] של תאנה של חרשין [מיערות] שאינן בשוב [ואין ראויות לאכילה], ובשל אגוז, ובשל עץ שמן. והגורין [של קרבן התמיד] שעשה משה - אמה ארבע ואמה רחבם, ועבים כמחק גדיש של סאה [- מידת סאה גדושה]; וכמותן עושין לדורות.

ד. וכיצד היו עושין בזריעת חטי המנחות והנסכים? נר [חורש] חצי השדה בשנה ראשונה, וזרע חציה; ובשנה שניה, נר החצי שזרע בראשונה, וזרע החצי האחר קדם

ביותר שפאותו המין שביא ממנו. הרי נאמר בתורה: "והכל הביא גם הוא מבכרות צאנו ומחלבהו, וישע ה' אל הכל ואל מנחתו". והוא הדין לכל דבר שהוא לשם האל הטוב, שיהיה מן הנאה הטוב; אם בנה בית תפלה, יהיה נאה מבית ישיבתו; האכיל רעב, יאכיל מן הטוב והמתוק שבשלחנו; פסה ערם, יכסה מן היפה שבכסותו; הקדיש דבר, יקדיש מן היפה שבנכסיו. וכן הוא אומר: "כל חלב לה'".

ברוך רחמנא דסייענן

יום שלישי

הלכות מעשה הקרבנות

יש בכללן שלש ועשרים מצוות - עשר מצוות עשה, ושלש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לעשות העולה כמעשה הכתובים על הסדר; (ב) שלא לאכל בשר עולה; (ג) סדר החטאת; (ד) שלא לאכל מבשר החטאת הפנימית; (ה) שלא יבדיל בחטאת העוף; (ו) סדר האשם; (ז) שיאכלו הכהנים בשר קדשי קדשים במקדש; (ח) שלא יאכלום חוץ לעזרה; (ט) שלא יאכל זר מקדשי קדשים; (י) סדר השלמים; (יא) שלא לאכל בשר קדשים קלים קדם זריקת דמים; (יב) לעשות כל מנחה כסדר מעשה הכתובין בתורה; (יג) שלא ישם שמן על מנחת חוטא; (יד) שלא יתן עליה לבונה; (טו) שלא תאכל מנחת כהן; (טז) שלא תאפה מנחת חמץ; (יז) שיאכלו הכהנים שני מנחות; (יח) שיביא אדם כל נדריו ונדבותיו כרגל שפגע בו ראשון; (יט) שלא יאחר נדריו נדרו ונדבתו ושאר דברים שהוא חייב בהן; (כ) להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה; (כא) להביא קדשי חוצה לארץ לבית הבחירה; (כב) שלא לשחט קרבנות חוץ לעזרה; (כג) שלא להקריב קרבן חוץ לעזרה. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות מעשה הקרבנות פרק א

- א. כל הקרבנות של מיני נפש חיה, באין מחמשה מינין בלבד: מן הפקר, ומן הכבשים, ומן העזים, ומן התורים, ומן בני היונה.
- ב. וכל הקרבנות, בין של צבור בין של יחיד, ארבעה מינין: עולה, וחטאת, ואשם, ושלמים.
- ג. ועוד יש שם שלשה מיני קרבן יחיד, והן: הפסח, והפסח, והפסח.
- ד. כל קרבנות הצבור הן עולה או חטאת. ואין בקרבנות הצבור שלמים, חוץ משני כבשים הבאים עם לחם התנופה בעצרת [שבועות], והן הנקראין 'זבחי שלמי צבור'. ואין הצבור מקריבין אשם לעולם, ולא עוף.
- ה. קרבנות הצבור הן: שני תמידין של כל יום, ומוספי שבתות וראשי חודשים והמועדות, ושעיר חטאת של יום הפסחים. וכן אם שגגו בית דין והורו בעבודה זרה

לפסח שבועים יום. ואם לא היתה השדה צבודה - חורש ושונה, ואחר כך זורע. ובורר החטים יפה יפה, ואחר כך שף [משפח] את החטים ובוטט בהן הרבה - עד שיתקלפו. ה. כל החטים של מנחות - טעונין שלש מאות שיפה [שפשוף], וחמש מאות בעיטה. שף אחת ובוטט שתיים, שף שתיים ובוטט שלש; נמצאו שלש שיפות וחמש בעיטות. וחזור חלילה, עד שיגמר שלש מאות שיפה וחמש מאות בעיטה - כדי שיתקלפו הרבה. וחושב [וחושב] ההבאה וההולכה [- שני כיווני השפשוף] בשיפה אחת, להקמיר. ואחר כך טוחן ומרקד [מנפה] יפה יפה. ו. היו מביאין ענבים מן הרגליות [- הזמורות הסמוכות לארץ], מן הכרמים העבדים פצמים בשנה; ודורה, וכונסין אותו בחביות קטנות. ואין מניחין אותן אחת אחת ולא שתיים שתיים, אלא שלש שלש; ואינו ממלא את החבית עד פיה, כדי שיהיה ריחו נודף. ואינו מביא לא מפי החבית, מפני הקמחין [גרגרים] העולה על פני המין, ולא משוליה, מפני השמרים - אלא משלישה ומאמצעה של אמצעית.

ז. היה הגזבר יושב, והיין יוצא מן הנקב שבצד החבית - כיון שיראה ששני השמרים מתחיל לצאת, פוסק ואינו לוקח. ומאימתי מביא? מאחר ארבעים יום לזריכתו, עד שתי שנים או יותר מעט; ואם הביא יין ישן מכמה שנים, הרי זה פשר - והוא שלא יפסד טעמו.

ח. תשעה מינין בשמן, מפני שני מעשיו. כיצד? זית שגרגרו [שלקטו] בראש הזית, ובררו אחת אחת, וכתשו, ונתנו לסל - השמן שיצא ממנו הוא הראשון. חזר אחר כך וטענו [כתשו] בקורה - השמן שיצא ממנו הוא השני. ואם חזר אחר שטענו, וטחנו, וטענו שניה - השמן שיצא ממנו הוא השלישי. ויתים שמסקן כלן [- אלו שאינם בראש העץ] בערבוביא, והעלן לגג, וחזר וברר גרגר גרגר, וכתשו ונתנו לסל - השמן שיצא ממנו הוא הרביעי. ואם טענו בקורה אחר כך - השמן שיצא ממנו הוא החמישי. חזר וטחן וטען פעם שניה - השמן שיצא ממנו הוא השישי. ויתים שמסקן, וטענו בתוך הבית עד שילקו [שיזובו], והעלן, ונגבן, ואחר כך כתשו ונתנו לסל - השמן שיצא ממנו הוא השביעי. חזר וטען בקורה - השמן שיצא הוא השמיני. חזר וטחן וטען פעם שניה - השמן שיצא הוא התשיעי. ט. אף על פי שכלם כשרין למנחות - הראשון, אין למעלה ממנו; והשני שאחריו והרביעי, שניהן שוין; ואחריהם השלישי והחמישי והשביעי, ושלשתן שוין; ואחריהם השישי והשמיני, ושניהן שוין; והתשיעי, אין למטה ממנו.

י. אין בשר למנחה אלא ראשון ורביעי ושביעי בלבד, שנאמר: "בית - למאור"; אין בשר למנחה אלא היוצא מן הכתוש בלבד, אבל למנחות - כלן כשרין.

יא. ומאחר שכלן כשרין למה נמנו? לידע יפה שאין למעלה ממנו, והשנה, והפחות; שהרובה לזכות עצמו - וכך יצרו הרע, וירחיב ידו, ויביא קרבנו מן היפה המשבח

בשעת שחיטה, והוסיף על השנה בשעת זריקה - נפסל; עד שיהיה בן שנה עד שעת זריקה. וכן בכל הדברים.

יד. כל מקום שנאמר בתורה 'כבש' או 'כשבה' או 'כבשים', הרי אלו בני שנה. וכל מקום שנאמר 'איל' או 'אילים', הם הזכרים בני שנתיים. ומאמתי יקרא איל? משיכנס בשנה שניה אחד ושלישים יום; אבל ביום שלישים אינו כשר לא לכבש ולא לאיל, והוא הנקרא 'פלגס'. וכל מקום שנאמר בו 'עגל', הרי זה בן שנה; 'פר', בן שתיים. 'שעיר עזים', בן שתיים; כל שנה שניה, הוא נקרא 'שעיר'.

טו. כל קרבנות הצבור - זכרים. וכל חטאות של צבור - מן העז או מן הבקר, ואין בהן מן הכבשים; וכל עולות הצבור - מן הכבשים ומן הבקר, ואין להן עולה מן העז. כל חטאת יחיד - נקבה, ותאכל לפניה; ואינה באה מן הבקר, חוץ משלש חטאות: חטאת נשיא - שהיא עז ונאכלת, וחטאת כהן משים - [נמשח בשמן] - שהיא פר ונשרפת, והוא פר הבא על כל המצוות, והשלישית - פר שמביא כהן גדול ביום הכפורים, והוא חטאת ונשרף.

טז. כל חטאות של צבור נאכלות, חוץ משעיר של יום הכפורים - שחברו משתלח [לעזאזל, - הוא נשרף], וכן שעירי עבודה זרה - [אם עבדו הציבור בהוראת בית הדין בשוגג - נשרף], ופר העלם - [שחטאו הציבור על פי הוראת בית הדין בטעות - נשרף]. ופר הבא על כל המצוות - [שחטא הכהן המשיח]. ופר העלם נקראים 'פרים הנשרפים', ושעירי עבודה זרה נקראים 'שעירים הנשרפים'. הא למדת, שחמש חטאות הם הנשרפות: שתיים ליחיד, ושלוש לצבור.

יז. כל הקרבנות האלו נקראים 'זבחים'. וכל העולות והחטאות והאשמות ושני כבשי שלמים של עצרת נקראים 'קדשי קדשים'; אבל שלמים של יחיד ובכור ומעשר ופסח נקראים 'קדשים קלים'.

יח. האברים ששורפין אותם על גבי המזבח מן החטאות הנאכלות ומן האשמות ומן השלמים - הם הנקראים 'אמורין'. ואלו הן האמורין של שור או של עז: חלב שעל הקרב [מעיים], ובכללו חלב שעל גבי הקבה, ושתי הפליות בחלב שעליהן עם החלב אשר על הפסלים [תחת המתנים], ויותרת [בליטה מן] הכבד, ונוטל מן הכבד מעט עם היותרת. ואם היה הקרבן ממין הכבשים - מוסיף על אלו האלה [חלב אחורי] תמימה עם חליות מן השדרה עד מקום הפליות, שנאמר: "לעמת העצה יסירנה". וכל האמורין נשרפין על מזבח החיצון.

יט. היתה בהקמה מעברה, אף על פי שכלו חדשיו של עבר, ואפלו נמצא חי - אינו מעלה חלבו עם חלב אמו, אלא חלב אמו בלבד; והרי העבר כאחד מאברה.

הלכות מעשה הקרבנות פרק ב

א. הניין והפלת שמביאין עם הקרבן, הן הנקראים 'נסכים'; והפלת לבדה נקראת 'מנחת נסכים'. ומנחת נסכים אינה טעונה [זקוקה] לא תנופה [הנפה] ולא הגשה

[להתיר לעובדה] - מביא כל שכט ושכט פר ושעיר, הפר עולה והשעיר חטאת; ואלו השעירים הן הנקראים 'שעירי עבודה זרה'. ואם שגגו והזרי בשאר המצוות כמו שיתבאר - מביאין פר לחטאת; והוא הנקרא 'פר העלם' דבר של צבור.

ו. קרבנות היחיד הן: הבכור, והמעשר, והפסח, והתגיגה - והיא שלמים, והראיה - והיא עולות, וקרבת הגר - והוא עולה מן בהמה, או שני בני יונה או שתי תורים ושניהן עולה, או שתי בהמות, אחת עולה ואחת שלמים; והנודר או המתנדב עולה או שלמים; ושלמים הבאין עם הלחם, הן הנקראים 'תודה'. וכן קרבנות הנזיר - והם עולה וחטאת ושלמים; וקרבנות מצרע - והם חטאת ואשם ועולה; וקרבנות זבים ויולדות - והן חטאת ועולה; וקרבת השוגג במצות לא תעשה שיש בה [במזיד, חיוב מיתת] פרת - והיא חטאת; ואם נסתפק לו אם עשה או לא עשה אותו החטא - מביא אשם, והוא הנקרא 'אשם תלוי'; ויש עברות שמביא עליהן אשם, והוא הנקרא 'אשם ודאי'. וכן איל העולה ופר החטאת שמקריב כהן גדול משלו ביום הכפורים - הרי הן קרבן יחיד; ופר זה הוא הנקרא 'פר יום הכפורים'. וכל אלו הקרבנות מפרשין הן בתורה, וכל אחד מהן יתבאר דיניו במקומו.

ז. כל קרבנות היחיד - חייב באחריותו ובאחריות נספיהן - [שאם אבדו מביא אחרים], חוץ מן הנדבה. וכל קרבנות הצבור - אינן חייבין באחריותו ולא באחריות נספיהן; ואם קרב הנזבח, חייבין באחריות נספיהן. וכן קרבן יחיד שקבוע לו זמן [כגון פסח] - הרי הוא כקרבן צבור, ואינו חייב באחריותו.

ח. כל עולת בהמה, אינה באה אלא מן הזכרים בלבד; והיא באה מן הכבשים ומן העזים ומן הבקר, בין גדולים בין קטנים, ומן התורים ובני יונה, ואחד בהן הזכר והנקבה. **ט.** החטאת באה מתמימת המינים האלו - מן הזכרים ומן הנקבות, מן הגדולים ומן הקטנים.

י. האשם אינו בא אלא מזכרי כבשים בלבד - יש אשם בא מגדולי מין זה, ויש אשם בא מן הקטנים.

יא. השלמים באים מן הכבשים ומן העזים ומן הבקר, מזכרים ומנקבות, מגדולים ומקטנים; ואין העוף בא שלמים. הקטנים - הם מין שמונת ימים, עד שנה תמימה מיום ליום; אם נתעברה השנה - [נוסף חודש], נתעברה לו [ונחשב בן שנה עד י"ג חודש]. והגדולים - בבקר, עד שלש שנים שלמות מיום ליום; ובצאן, עד שתי שנים שלמות מיום ליום; ותר על זה - הרי הוא זקן ואין מקריבין אותו. **יב.** אף על פי שכל הקרבנות כשרין מיום השמיני [ללידתם] והלאה - אין מקריבין לכתחלה אלא מיום שלשים והלאה; חוץ מן הבכור ומן הפסח ומן המעשר, שאם רצה להקריבן בשמיני לכתחלה, מקריב.

יג. שעות מוניין לגדשים; ואם הוסיפו שעה אחת או פחתו שעה - פסולין. כיצד? קרבן שמצותו להיות בן שנה - אם הוסיף על השנה שעה אחת, נפסל. אפלו היה בן שנה

לפי שהוא יורד על גבי הפלי, וכלי הלח נמשחו [והתקדשו] מבפנים ומבחוץ כמו שבארנו. ולמה תקדשו הברוצין, אף על פי שאין בנות המורד אלא למה שבפלי בלבד? כדי שלא יאמרו: 'מוציאין מפלי שרת לחל'.

י. מה היו עושין בברוצין? אם יש שם זבח אחר, יקרב עמו; ואם לא, יפסלו בלינה. ואם לאו, מקניצין בהן המזבח [- מקריבין אותן כשארין קרבנות נדבה].

יא. כיצד? לוקחין בהם [- מוכרים אותם - וקונים] עולות - הבשר לשם, והעורות לפהנים.

יב. הסלת עם השמן של נסכים [- כשאינם -] אינן מעבדין את [ניסוח] היין, ולא היין מעבדין. ולא הנסכים מעבדין את הזבח, אלא מביא אדם קרבנו היום ונסכיו אחר עשרה ימים, אחד יחיד ואחד צבור; והוא שלא קדשו הנסכים בכלי שרת; אבל אם נתנו לכלי שרת - אם לנו, יפסלו בלינה.

יג. אין מביאין נסכים אלא מן החלין - לא יביאם לא מתרומה, ולא ממעשר שני, ולא מן הפכורים. ואפלו תודה, שמביא לחמה מן המעשר, לא יביאו נסכיה אלא מן החלין. יד. כל שעורי הנסכים האמורין בספר יחזקאל, ומנן אותן הקרבנות, וסדרי העבודה הפתוחים שם - כלם מלואים [- מיוחד לחנוכת המקדש] הן, ואין נוהגין לדורות; אלא הנביא צוה ופרש כיצד יהיו מקריבין המלואין עם תנפת המזבח בימי המלך המשיח כשיבנה בית שלישי.

טו. וכשם שהקריבו הנשיאים בתנפת המזבח דברים שאין פחות לדורות, והקריבו בשבת - כך הנשיא מקריב תנפתו בשבת לעתיד, כאשר מפרש שם.

טז. וכן קרבנות שהקריבו בימי עזרא הבאים מהשבי - מלואים היו, ואין נוהגין לדורות. אבל דברים הנוהגין לדורות - הן דברי תורה שפרשנו, כמו שהעתיקו מפי משה רבנו, אין להוסיף עליהן ואין לגרע.

הלכות מעשה הקרבנות פרק ג

א. שנים שרצו להביא עולה או שלמים בשתפות - מביאין, בין בנדר בין בנדבה; ואפלו עוף יבוא בשתפות. ב. ואחד אנשים ואחד נשים או עבדים מביאין כל הקרבנות; אבל הגויים - אין מקבלין מהן אלא עולות בלבד, שנאמר: "ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם"; אפלו עולת העוף מקבלין מן הגוי, אף על פי שהוא עובד עבודה זרה. אבל אין מקבלין מהן שלמים ולא מנחות ולא חטאות ואשמות; וכן עולות שאינן באות בנדר ונדבה - אין מקבלין אותן מן הגויים, כגון עולת יולדת וכיצא בה, מעולות שאינן באות לא משום נדר ולא משום נדבה.

ג. גוי שהביא שלמים - מקריבין אותן עולות, שהגוי לבו לשמים. נדר שלמים ונתנו לישראל על מנת שיתפפר בהן לישראל - אוכלין אותן הישראלים בשלמי ישראל; וכן אם נתנו לכהן, כהן אוכלן.

ד. ישראל שהוא עובד עבודה זרה או מחלל שבת בפריהסא - אין מקבלין ממנו קרבן כלל. אפלו עולה

[לקרן המזבח] ולא לבונה [מין עשב], אבל טעונה מלח; וכלה נשרפת על מזבח החיצון [שבמזבח]. והיין יתנסף על המזבח; ואין נוהגין אותו על האש, אלא מגביה ידו ויוצק על הסוד [תחתית המזבח], והוא יורד לשיתין [בתעלות].

ב. אין טעון נסכים אלא עולת בהמה והשלמים בלבד, בין היה קרבן צבור או קרבן יחיד; אף כבש יולדת ואילו של כהן גדול - הואיל והן עולות, טעונין נסכים. אבל העוף והאשמות והחטאות - אין מביאין עמהן נסכים, חוץ מחטאת מצרע ואשמו, שנתפרשו נסביהם בתורה.

ג. ומנין שאין מביאין נסכים עם החטאת והאשם? שנאמר: "לפלא נדר או נדבה" - דבר הכא בנדר ונדבה; יצאו חטאות ואשמות ובכור ומעשר ופסח, הואיל ואינן באין בנדר ונדבה, אינן טעונין נסכים. ומנין להביא - ללמוד על חיוב] שלמי חגיגה ועולת ראיה לנסכים? שנאמר: "או במעדיכם".

ד. כמה הוא שעור הנסכים? נספי כבש או כבשה - עשרון סלת כלול ברביעית ההין שמן, ויין לנסף רביעית ההין. וכן נספי העז - בין קטן בין גדול, בין זכר בין נקבה; או נספי החל, אף על פי שהיא גדולה. אבל נספי איל - הם שני עשרונים סלת כלול בשלישית ההין שמן, ויין לנסף שלישית ההין; ונספי הפר או העגל, בין זכרים בין נקבות - שלשה עשרונים סלת כלול בחצי ההין שמן, ויין לנסף חצי ההין.

ה. אלו הן הנסכים בין לעולה בין לשלמים, כשעור הזה לכל אחד ואחד, שנאמר: "במספר אשר תעשו, ככה תעשו לאחד, במספרם". אין מוסיפין על השעורין האלו, ואין גורעין מהן; ואם הוסיף או גרע כל שהוא, פסל; חוץ מכבש העולה שמקריבין ביום תנפת העמר, שהנסכים שלו שני עשרונים כלול בשלישית ההין שמן - אף על פי שנקבלה סלתו, לא נכפל יינו, אלא יין לנסף רביעית ההין. ו. המצרע מביא עם שלשה כבשים שלו, שהן חטאת ואשם ועולה - שלשה עשרונים; ומפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו שהן באין בגלל הזבחים שלו - עשרון עם כל כבש כלול ברביעית ההין שמן, ורביעית יין עם כל עשרון משלשתן כשאר נספי הפכשים. והמקריב את הפלגס [כבש בו ל' יום] - מביא עמו נספי איל, ולא עלה לו זבחו.

ז. ההין, הוא שנים עשר לג; וכבר הודענו שעור הלג עם מדות אחרות בהלכות צירובין. והעשרון - הוא העמר, שהוא שעור [להפשות] חלה; וכבר בארנו שעורו בענין חלה.

ח. כשמודדין הנסכים או המנחות, בין מנחת יחיד בין מנחת צבור - אין מודדין אותה במדה של שלשה עשרונות לפר, או של שנים לאיל, אלא מודד הפל בעשרון אחד שהיה במקדש; וכן השמן של נסכים - מודדין אותו במדתו שבמקדש, ושמן של מנחות הנחיד - בלג שבמקדש. כמנין העשרונות, כמנין הלגין.

ט. ברוצי המדות [- העודף הנספך מהכלי] של סלת - חל, שאין גב [כלי] העשרון קדש; וברוצי השמן והיין - קדש,

יד. וכיצד סומך? אם היה הקרבן קדשי קדשים - מעמידו בצפון ופניו למערב, והסומך עומד במזרח ופניו למערב, ומניח שתי ידיו בין שתי קרניו, ומתודה על חטאת עון חטאת, ועל אשם עון אשם, ועל העולה מתודה עון עשה ועון לא תעשה שנתק [- שנכתב סמור] לעשה.

טו. כיצד מתודה? אומר: 'חטאתי עויתי פשעתי, ועשיתי כף וקף, וחורתי בתשובה לפניך, וזו כפרתי'. היה הקרבן שלמים - סומך בכל מקום שירצה מן העזרה, במקום שחיתה. ויראה לי שאינו מתודה על השלמים, אכל אומר דברי שבת.

יום רביעי

הלכות מעשה הקרבנות פרק ד

א. כל הקרבנות אין מקריבין אותן אלא ביום, שנאמר: "ביום צותו את בני ישראל להקריב" - "ביום" ולא בלילה. לפיכך אין שוחטין זבחים ואין זורקין דמם אלא ביום השחיטה, שנאמר: "ביום הקריבו את זבחו", ביום הזבחה תהיה ההקדשה; וכיון ששקעה החמה, נפסל הדם.

ב. כל שקרבו מתיירי ביום, מעלין אותו על המזבח כל הלילה. כיצד? זבחים שזרק דמם ביום - מקטירין אמוריהם [אבריהם] בלילה עד שיעלה עמוד השחר; וכן אברי העולות - מקטירין אותן בלילה עד שיעלה עמוד השחר. וכדי להרחיק מן הפשעה, אמרו חכמים שאין מקטירין האמורין ואברי העולה אלא עד חצות הלילה.

ג. אף על פי שמותר להקטיר אמורין ואברים בלילה, אין מאחרין אותן לדעת [במכוון], אלא משתדלין להקטיר הכל ביום; חביבה מצוה בשעתה, שהרי הקטר אמורין ואברים - אף על פי שפשוטים בלילה - דוחין את השבת בזמנן, ואין מאחרין אותן למוצאי שבת.

ד. כל דבר שאינו קרב אלא ביום - כגון הקמץ, והלבונה, והקטרת, ומנחות הנשרפות - מותר להקריבן עם מבוא [- מעט לפני שקיעת] השמש; והן מתאכלין והולכין כל הלילה, כאברי עולה.

ה. הנסכים הבאים עם הזבח, אין קרבינן אלא ביום, שנאמר: "ולנספיקם, ולשלמיכם" - מקיש נסכים לשלמים: מה שלמים ביום, אף נסכים ביום. אבל הנסכים הבאים בפגי עצמן - [- בלא קרבן] מתקדשין בלילה וקרבינן בלילה. לפיכך, אם נודמנו לו נסכים הבאים בפגי עצמן, מקדישין ומקריבין בלילה; ועלות השחר פוסלת בהן, כאברי העולה.

ו. כל היום כשר לסמיכה [סמיכת ידים], ולשחיטה, ולמליקה [- שחיטה מיוחדת בעוף], ולהקטרה [- קומץ מנחה], להגשה [- מנחה למזבח], ולהנזה [- זריקת דם], ולתנופה [הנפה], ולקמיצה, ולקרבן המוספין; וכל הלילה כשר להקטיר אמורין ואברים. זה הפלל: דבר שמצותו כשר ביום, כשר כל היום; ודבר שמצותו בלילה, כשר כל הלילה. ואף על פי כן, זריזין מקדימין למצוות.

ז. כל הזבחים - אין שוחטין אותם לכתחלה אלא בספין

שמקבלין אותה מן הגוי - אין מקבלין אותה מן המשמר הזה, שנאמר: "אדם כי יקריב מקדם" - מפי השמועה [מסורת ממושה רבינו] למדו: "מקדם", ולא כלכם, להוציא את המשמר. אבל אם היה משמר לשאר עבדות - מקבלין ממנו כל הקרבנות, כדי שיהיה בתשובה. היה משמר לעברה, והוא מפרסם וידוע לעשותה, והרגל בה, בין להכעיס בין לתאבון - אין מקבלין ממנו קרבן לאותה עברה. כיצד? כגון שהיה רגיל לאכל חלב, בין להכעיס בין לתאבון [לתאוה], ושגג ואכל חלב והביא חטאת - אין מקבלין אותה ממנו.

ח. עולות הגויים - אין מביאין עמהן נסכים, שנאמר: "כל האזרח יעשה ככה"; אבל נספיקה קרבינן משל צבור, שנאמר: "ככה תעשו לאחד, כמספרם". ואין טעונות סמיכה [סמיכת ידים] - שאין סמיכה אלא בישראל, באנשים לא בנשים.

ו. כל קרבנות בהמה שיקריב היחיד, בין חובה בין נדבה - סומך עליהן כשהן חיות, חוץ מן הבכור והמעשר והפסח, שנאמר: "וסמך ידו על ראש קרבנו" - מפי השמועה למדו שכל קרבן במשמע, חוץ מפסח ובכור ומעשר.

ז. העוף אינו טעון סמיכה. וכל המעות שדינן שיפלו לתבות של נדבה, שפבר בארנו בהלכות שקלים שכלן יביאו עולות - אין בעל אותן המעות סומך על אותה עולה, ואינו מביא עליה נסכים, אלא נספיקה משל צבור; ואם היה כהן, עבודתה [הקרבתה] ועורה של אנשי משמר. **ח.** הכל סומכין, חוץ מחרש שוטה וקטן, ועבד, ואשה, וסומה, ונקרי. ואין השליח סומך, שאין סמיכה אלא בפעלים, שנאמר: "וסמך ידו" - לא יד אשתו, ולא יד שלוחו, ולא יד עבדו.

ט. תמשה שהביאו זבח אחד - כלן סומכין עליו זה אחר זה, לא שסמכו כלן בבת אחת. מי שמת והניח קרבנו עולה או שלמים - הרי יורשו מביאו, וסומך עליו ומביא נסכיו. **י.** אין סמיכה בקרבנות הצבור, אלא שתי סמיכות: על שער המשתלח [לעזאזל], ועל פר העלם [- שחטאו הציבור על פי הוראת בית הדין בטעות] שלשה מן הסנהדרין סומכין עליו; ודבר זה הלכה מפי משה רבנו, שאין בצבור אלא שתי סמיכות.

יא. אין סומכין אלא בעזרה. סמך חוץ לעזרה, חוץ וסומך בפנים. ואם היה בעל הקרבן עומד בחוץ והכניס ידו לפנים וסמך - סמיכתו כשרה; והוא שסמך בכל כחו. אין סומך אלא טהור, ואם סמך הטמא, סמך [וכשר].

יב. ובמקום שסומכין, שוחטין; ומכך לסמיכה שחיתה. ואם שחט במקום אחר או ששקה - שחיטתו כשרה. והסמיכה, שגרי מצוה היא [- אינה עיקר הכפרה]; לפיכך אם לא סמך - כפר, ואינה מעבכת; ואף על פי כן מעלין עליו [נחשב לו] כאלו לא כפר [בצורה מובחרת].

יג. וצריך הסומך לסמך בכל כחו בשתי ידיו על ראש בהמה, שנאמר: "על ראש העולה" - לא על הצואר, ולא על הצדדין. ולא יתא דבר חוצץ בין ידיו ובין הבהמה.

אחורי ההיכל? שהרי נאמר בשלמים: "ושחטו פתח אהל מועד" - להכשיר כל הרוחות [צדדים], שהרי לא יחד להם רוח. והוא הדין לשאר קדשים קלים. ואם שחטם בהיכל - כשרים; אבל אם שחטן בגגו של היכל - פסולין. שאין הנגות ראויין לשחיטה כלל, אלא בקרע העזרה.

ה. שלמים ששחטן קדם שיפתחו דלתות ההיכל - פסולין, שנאמר: "פתח אהל מועד" - בזמן שפתוח. אפלו היו דלתותיו מוגפות [סגורות], הרי זה כנעול; אבל הפרכת שעליו אינה פוסלת.

ו. העולה והאשם והשלמים, בין של יחיד בין של צבור - זריקת דם שלשתן על גבי המזבח שנה לעולם. וכיצד הוא עושה? כשלוקח הכהן הדם במזרק, זורק ממנו במזרק שתי זריקות על שתי זוויות המזבח באלכסון - מחצי המזבח ולמטה, על קרן מזרחית צפונית ועל קרן מערבית דרומית. ומתפזר כשיזרק הדם על הקרן, שיהיה הדם מקיף על הזוויות כמין גם [אות יוונית כמו - Ϟ], כדי שימצא הדם של שתי מתנות [וזריקות] על ארבעה כחלי המזבח, לפי שנאמר בעולה ובשלמים "סביב"; והוא הדין לאשם. ושירי הדם, נשפכים על גג היסוד הדרומי.

ז. החטאות הנאכלות - דמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח החיצון מחצי מזבח ולמעלה, לפי שנאמר בה: "על קרנת המזבח". וכיצד הוא עושה? כשלוקח הכהן הדם במזרק, מוליכו אצל המזבח; וטובל אצבעו הימנית הסמוכה ל [א] גודל בדם, וסומך באצבעו הגדולה [אמחה] מכאן ובגודל מכאן, ומחטא [זורק] ויורד כנגד חדה של קרן, עד שיקלה כל הדם שבאצבעו.. וכן הוא עושה בכל קרן וקרן. ואם נתן סמוך לקרן, באמה אחת מכאן או מכאן - כפר.

ח. וצריך לטבל אצבעו על כל קרן וקרן; וכשגומר הנתינה על הקרן, מקנח אצבעו בשפת המזרק, ואחר כך טובל פעם שנייה - ששירי הדם שבאצבע, פסולין לתן מהן על קרן אחרת.

ט. אין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזית הדם באצבע אלא החטאת בלבד, שנאמר בה: "וטבל הכהן את אצבעו בדם"; וצריך שיהיה שם דם כדי טבילה, לא שייספג [שינגב] אצבעו בדם.

י. ומניין הוא מתחיל? עולה בפכש, ופונה לימינו, ומנהלף על הסוכב [- באמצע גובה המזבח], ונותן בקרן דרומית מזרחית תחלה, ואחר כך בקרן השנייה שהיא סמוכה לה, שהיא מזרחית צפונית, ואחר כך בקרן שלישית הסמוכה לה, שהיא צפונית מערבית, ואחר כך בקרן רביעית הסמוכה לה, שהיא מערבית דרומית. ועל יסוד אותה הקרן שהשלים בה המתנות, הוא שופך שירי הדם - שנאמר: "ואת כל הדם ישפך אל יסוד מזבח העולה", זה יסוד דרומי.

יא. כל החטאות הנשפכות - דמן נכנס לפניו להיכל, ומזין ממנו שם באשר מפרש בתורה; ושירי הדם שופך

מפלי שרת; ואם שחט בדבר ששוחטין בו החלין, אפלו בקרומית [צלע] של קנה - כשרים.

ח. וכל הזבחים שקבל מדמם פחות מכדי הזיה, לא נתקדש הדם; וצריך להתפזר לקבל כל הדם. כיצד הוא עושה? אוהו הסימנין [קנה וושט] בידו, ומוציא הסימנין והזרידין לתוף המזרק [כלי], ושוחט שנים או רב שנים, כדי שיתקבל הדם כלו בפלי. ומגביה הסכין למעלה, כדי שלא ירד הדם מעליה אלא מן הצואר; ודם שבסכין, מקנחו בשפת המזרק.

ט. ואיר הכלי הרי הוא בפלי. הנה מקבל הדם, ונפתחו [נשברו] שולי [תחתית] המזרק קדם שיגיע הדם לאויר המזרק, ואחר כך הגיע הדם לאויר המזרק הנפתח - לא נתקדש הדם; שהאיר שאין סופו לנות אינו כמנח.

י. כל הזבחים, צריך העובר שתהיה מחשבתו לשם הזבח ולשם בעליו - בשעת זביחה [שחיטה], ובשעת קבלת הדם, ובשעת הולכת הדם, ובשעת זריקתו על המזבח, שנאמר: "ובשר זבח תודת שלמיו" - שתהיה הזביחה עם שאר העבודות הארבע, לשם שלמיו; וכן שאר הקרבנות. ואם שחט ועבד שאר עבודות סתם, ולא חשב כלל בעולה ובשלמים - הרי הן כשרים.

יא. וצריך שתהיה מחשבתו בשעת שחיטת העולה, לשם ששה דברים: לשם הזבח, ולשם הזבח, ושהזבח לה ברוך הוא, ושיקטירו לאשים [- להקריבה ולא לאכילה], ושהקטרתו לריח בלבד [- שלא יצלה ויקריבם אח"כ - שאז אין בהם ריח], ושירי זה נחת רוח לפני הקדוש ברוך הוא; ואם שחט סתם - כשר, כמו שבארנו. והשוחט חטאת ואשם, צריך שתהיה מחשבתו לשם אותו החטא שבאו עליו.

הלכות מעשה הקרבנות פ"ק ה

א. כבר בארנו ששחיטת הקדשים כשרה בזרים, ומקבלה ואילף מצות כהנה; וכל הזבחים, קבול דמן בכלי שרת ביד כהן. אבל מקום שחיטתן ומקום קבול דמן - אינו שוה בכלן.

ב. כיצד? קדשי קדשים - אין שוחטין אותן ואין מקבלין את דמן אלא בצפון המזבח, בכל המקום שבארנו גבולותיו בתחלת ספר זה; וקדשים קלים - שחיטתן וקבול דמן בכל מקום מן העזרה.

ג. ומנין שאין שוחטין קדשי קדשים אלא בצפון? שהרי נאמר בעולה: "ושחט אותו על ירך המזבח צפנה", ובחטאת הוא אומר: "במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת"; וכשם שהחטאת נקראת 'קדש קדשים', כך העולה נקראת קדש קדשים. ובאשם הוא אומר: "במקום אשר ישחטו את העלה ישחטו את האשם". ושלמי צבור הקשו לחטאת, שנאמר: "ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת, ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים"; ולפיכך הם קדשי קדשים כחטאת, ושוחטין במקום שחיטתה. ומקום שחיטה הוא מקום הקבלה [של הדם].

ד. ומנין ששוחטין קדשים קלים בכל העזרה, אפלו

וכל העורות - מחלקין אותן אנשי משמר ביניהן מערב שבת לערב שבת [אחת לשבוע].

כא. המתפיש [מקדיש] עולתו לבדק הבית [להוצאות המקדש], וכן המקדיש נכסיו והיו בהן זכרים שדינן שיקרבו עולות - אין עורותיהן לכהנים, שנאמר: "עלת איש", פרט לעולת הקדש. אלא ימכרו העורות ויפלו לבדק הבית. אחד עולת איש, או אשה, או גוי, או עבד - עורותיהן לכהנים; לא נאמר "איש", אלא להוציא ההקדש.

הלכות מעשה הקרבת פרו ו

א. מצות עשה לעשות העולה כמשפטה הכתוב בתורה. וכיצד מעשה העולה? שוחט וזורק הדם כמו שבארנו, ומפשיט, ומנתח; ומקטיר כל הנחתים על גבי המזבח, שנאמר: "והקטיר הכהן את הכל המזבחה".

ב. צמר שבראשי כבשים, ושער שבזקן התישים, והעצמות, והגידים, והקרנים, והטלפים - בזמן שהן מחברין [לבשר] - מקטירין הכל, שנאמר: "את הכל"; ואם פרשו - לא יעלו, שנאמר: "ועשית עליהם הבשר והדם". וכלן שפקעו [הועפו מהאש] מעל המזבח, לא יחזיר; וכן גחלת שפקעה מעל המזבח, לא יחזיר.

ג. אברים שפקעו מעל המזבח - אם יש בהן ממש [- חלקים לשריפה], אפלו פקעו אחר חצות הלילה, יחזיר, שנאמר: "על מוקדה על המזבח כל הלילה". ואם אין בהן ממש - אפלו פקעו קדם חצות, לא יחזיר. נתחרף הבשר, ויבש עליהן כעץ, ופקעו קדם חצות - יחזיר; לאחר חצות, לא יחזיר.

ד. כשננתח אברי העולה, מוליכין כל הנחתים לכבש, ומולחין אותן שם. ואחר כך מעלין כל האברים לראש המזבח, ומסיר גיד הנשה בראש המזבח, ומשליכו על הדשן [אפר] שבאמצע המזבח; וזורק כל האברים על האש, שנאמר: "הבשר והדם" - כשם שהדם בזריקה, כך כל האברים בזריקה. ואחר שזורקן, חוזר ועורף אותן על האש, שנאמר: "וערף הכהן אתם". ואברים שצולן ואחר כך העלן למזבח - אין בהן משום 'ריח ניחוח'.

ה. כיצד מנתחין את העולה? לא היה שובר את הרגל, אלא נוקבו, ותולה [הבהמה] בו [- ברגלה], ומפשיט; ואם היה שור, מפשיטו בלי תליה. ומפשיט עד שהוא מגיע לחזה, חתך את הראש, ונתנו לכהן; וחתך את הפרעים, ונתן לאחר; והשלים את ההפשט. וקבע את הלב והוציא את דמו, וחתך את הידים ונתנו לאחר. עלה לרגל הימנית - חתכה ונתנה לאחר, ושני ביצים עמה.. ואחר כך קרע את הבהמה עד שיגלו המעים, ונטל את הפדר [חלב] ונתנו על הראש מלמעלה על בית [מקום] השחיטה, ונטל את הקרבים [מעיים] ונתנו לאחר.

ו. הולך ומדיחן במים, שנאמר: "והקרב והפרעים ירחץ במים" - לא ביין, ולא במגן יין מעורב במים, ולא בשאר משקין; וכל המימות פשרין. במה מדיחין? הפרש [כרס], מדיחין אותה בבית מדיחין כל צרכה. הקרבים, אין

אותן על יסוד מערכי של מזבח החיצון, שהוא פוגע [פוגש] בו תחלה כשיצא מן ההיכל.

יב. והיכן מזין מדמן, וכמה מזה מהן? פר ושעיר של יום הכפורים - דם כל אחד מהן טעון שמונה הזיות על בין הבדים [- בין מוטות הארון], ושמונה על הפרכת; ומערב דם הפר והשעיר, ומזה משניהם ארבע הזיות על ארבע קרנות מזבח הזהב שבהיכל, ושבע הזיות על אמצעו של מזבח זה, כמו שיתבאר בהלכות עבודת יום הכפורים. ואם לא פון בהזיות שבפנים, כשרות.

יג. פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין - זורק מדם כל אחד מהן שבע הזיות על הפרכת המבדלת בין הקדש ובין קדש הקדשים, וארבע הזיות על ארבע קרנות מזבח הזהב. **יד.** וכל הדמים הנתנין על מזבח הזהב - כשהוא נכנס, עומד בין המזבח למנורה והמזבח לפניו, ונותן על קרנות המזבח מבחוץ [- מצדה החיצוני של הקרן]: מתחיל מקרן מזרחית צפונית, לצפונית מערבית, למערבית דרומית, לדרומית מזרחית.

טו. פר כהן משיח הכא על [- כשחטא באחת מ:] כל המצוות - הכהן המשיח עצמו מקבל דמו, ומזה ממנו בפנים; ואם קבל והזה כהן הדיוט, כשר.

טז. שעירי עבודה זרה [- אם עבדו הציבור בהוראת בית הדין בשוגג], והם שעירים הנשרפין - לא נתפרש בהן בתורה כיצד נותנין דמן, ולא היכן הוא נותן; אלא לפי שהן חטאת הקהל - דינן כדין פר העלם שהוא חטאת הקהל לכל [הדיינים] האמור בענין, למתן דמים ולשרפה ולטמא את השורף.

יז. הבכור והמעשר והפסח - דם כל אחד מהם טעון מתנה אחת בשפיכה כנגד היסוד, באיזו רוח שירצה משלש זוויות המזבח; שהרי קרן מזרחית דרומית לא היה לה יסוד, כמו שבארנו. ומנין שאינן טעונין אלא מתנה אחת? שהרי נאמר בבכור: "את דם תזרק על המזבח" - מפי השמועה [מסורת משה רבינו] למדו, שהוא הדין במעשר ובפסח, שנתן דם מתנה אחת בבכור.

יח. כל הזבחים - מקטירין אמוריהן על גבי המזבח, אחר שזורקין דם תחלה. וכל הזבחים - מפשיטין אותן [מעורם], ואחר כך מוציין את אמוריהן [אבריהם], ואין מפשיטין אותן עד שירק הדם; חוץ מחטאות הנשרפות - שאין מפשיטין אותן כלל, שנאמר: "את עורם ואת בשרם". נמצאת אומר: זורק הדם תחלה, ואחר כך מפשיט; וקורע ומוציא האמורין, ומקטירן.

יט. כל עורות קדשי הקדשים לכהנים, בין בקרבתות צבור בין בקרבתות יחיד - שנאמר: "עור העלה אשר הקריב"; אבל עורות קדשים קלים, לבעלים. וכל עולה שלא זכה המזבח בכשרה [- שנפסלה], לא זכו הכהנים בעורה, שנאמר: "עולת איש", עולה שעלתה לאיש.

כ. כל קדשי קדשים שארע בהן פסול - קדם הפשטן, אין עורותיהן לכהנים; לאחר הפשטן, עורותיהן לכהנים.

יט. ולמה לא יחלקו האבר של שור לחלקים? שהרי נאמר: "לנתחיה", ולא נתחיה לנתחים. במה דברים אמורים? בעולת הצבור; אבל עולת היחיד - אם רצו להוליך נתחיה בפחות מאלו או ביותר, מוליקין.

כ. עולת העוף, פיצד היתה נעשית? עולה לכבש ופונה לסוכב [- אמצע גובה המזבח], וכא לו לקרן דרומית מזרחית, והיה מולק [שחיטה מיוחדת בעוף] שם את ראשה ממול ערפה [העורף], ומכדיל [חותך קנה ווטס]; ואם לא הכדיל, פסולה. וממצה [סוחט] דם הראש ודם הגוף על קיר המזבח, למעלה מן החוט שבאמצע המזבח. ואם מצה דם הראש ולא מצה דם הגוף - פסולה; מצה דם הגוף ולא מצה דם הראש - כשרה.

כא. ונוטל את הראש, ומקיף [לוחץ] בית [מקום] מליקתו למזבח; וסופגו במלח, וזורקו על גבי האשים. וכא לו [נוטל ה:] לגוף, והסיר את המראה [זפק - מקום האוכל] והעור שעליה בידו עם הנוצה, ואת בני מעים היוצאין עמה, והשליכן לבית הדשן [אשפת האפר].

כב. "ושפסע אותו בכנפיו" - בידו בלא ספין. ואינו צריך להכדיל [לקרוע הגוף], שנאמר: "לא יכדיל"; ואם הכדיל, כשר. וסופגו במלח, וזורקו על גבי האשים. לא הסיר את המראה, ולא את הנוצה, ולא את בני מעים, ולא ספגו במלח - כל ששנה בה מאחר תמצית [לאחר שסחט] הדם, כשרה.

כג. פיצד מולקין? קוצץ ויורד [דוחק] בצפרן ממול ערף; אם רצה להוליך ולהביא [כעין שחיטה], מוליך ומביא, ואם רצה להיות דורס ויורד [לדחוק] בצפרן, דורס. ואם נעקרו הסימנים [קנה ווטס, לפני שסיים], אינו חושש. וחותר [חוט] שדרה ומפרקת [נעצם הצוואר] בלא רב כשר [שמטבב] - שאם חתך רב כשר, הרי זו כמותה קדם שניגע לסימנים; וצריך לחתך שני הסימנים בעולה, כשהוא יורד. והמולק בספין או מן הצדדן - אינה מליקה, אלא כמי שחנק או נחר. וכל הערף כשר למליקה.

יום חמישי

הלכות מעשה הקרבנות פרק ז

א. מצות עשה לעשות חטאות כמזנות האמורה בתורה. וכיצד מעשה חטאת הנאכלת? שוחט ונותן הדם, כמו שבארנו. ומפשיט אותה, ומפריש האמורין [אברים] שאמרה תורה להקטירן [ומולחן], וזורקן על גבי האשים; ואם רצה לתן את האמורין בכלי כשמוליכן למזבח, נותן. ושאר כשרה נאכל לזכרי כהנה.

ב. וכיצד מעשה חטאות הנשפרות? שוחט וזורק הדם שלהם, כמו שבארנו; ואחר כך קורען, ומוציא האמורין, ונותן אותן בכלי, ומולחן, וזורקן על גבי האשים. ומוציא שאריתן חוץ לעיר, ומנתחין אותן שם בנתחי העולה בעורן, ושורפין אותן שם בבית הדשן.

ג. שלשה מקומות לשפרה: אחד בתוך העורה, וכו' שורפין פסולי המקדשין, ואמורי גדשים קלים שנפסלו, ופרים ושעירים של חטאות הנשפרות אם ארע בהן פסול,

[מדיחין] פחות משלשה פעמים. ומדיחין אותן על שלחנות של שלש שבין העמודים [- של ההפשות].

ז. נוטל את הספין והפריש את הראש מן הכבד, ואצבע [בליטה מן] הכבד מן הכבד; ולא מזיז את הכבד ממקומה. ונוקב את החזה, ונותנו לאחר. ועלה לדפן הימנית, וחותר ויורד עם השורה, ולא יגע לשורה, עד שהוא מגיע לשתי צלעות רכות; חתכה ונתנה לאחר, והכבד תלויה בה.

ח. כא לו לגרה [צוואר]; הניח בה שתי צלעות מפאן ושתי צלעות מפאן, חתכה ונתנה לאחר, והקנה והלב והראש תלויין בה. כא לו לדפן השמאלית, והניח בה שתי צלעות רכות מלמעלן ושתי צלעות רכות מלמטן; וכך היה מניח בחברתה. נמצא מניח בשתי הדפנות ארבע צלעות בזו וארבע בזו. חתכה ונתנה לאחר, והשורה עמה, והטחול תלוי בה.

ט. כא לו לעקץ [י"א זב]; חתכו ונתנו לאחר, והאליה [חלב אחורין] ואצבע הכבד ושתי כליות עמה. נוטל את הרגל השמאלית, ונתנה לאחר. וכסדר הזה מפשיטין ומנתחין כל עולת בהמה, ואלו הם הנתחים האמורין בתורה: "ונתח אותה לנתחיה".

י. בכמה [כוחנים] מוליקין את האברים לכבש? אם מן הצאן היא העולה, מוליקין אותה ששה.

יא. הראשון בראש וברגל - הראש בימינו, וחסמו כלפי זרועו, וקרניו בין אצבעותיו, ובית שחיטה למעלה והפדר [חלב] עליה; והרגל של ימין בשמאלו, ובית עורה לחוץ [- הצד החיצוני ששם היה עור].

יב. השני בשתי הידים - של ימין בימינו, ושל שמאל בשמאלו; ובית עורן לחוץ.

יג. השלישי בעקץ וברגל - העקץ בימינו, והאליה מדלדלת בין אצבעותיו, ואצבע הכבד ושתי הכליות עמו; והרגל של שמאל בשמאלו, ובית עורן לחוץ.

יד. הרביעי בחזה ובגרה - החזה בימינו, והגרה בשמאלו וצלעותיה בין אצבעותיו.

טו. החמישי בשתי דפנות - של ימין בימינו, ושל שמאל בשמאלו; ובית עורן לחוץ.

טז. הששי בקרבים נתונים בכוף [כף גדולה], וקרעים על גביהן מלמעלה - אם היתה העולה כבש או עז; אבל אם היתה איל - מוליקין הקרבים שנים. וכן הסלת של נסכיה ביד אחד, והיין ביד אחד; ואם היה איל - הסלת בשנים והיין בשנים.

יז. נמצאת למד, שהפכש או העז - מוליקין אותו שמונה למזבח; והאיל - מוליקין אותו אחד עשר.

יח. השור - מוליקין אותו עשרים וארבעה: הראשון מוליך את הראש, והשני והשלישי מוליקין הרגל של ימין, והרביעי והחמישי מוליקין את העקץ, והששי והשביעי מוליקין את הרגל של שמאל, והשמיני מוליך את החזה; והגרה מוליקין אותה שלשה, תשיעי וצשירי ואחד עשר; שתי הידים בשנים, ושתי הדפנות בשנים, והקרבים והסלת והיין בשלשה שלשה - הרי עשרים וארבעה.

יב. לפיכך, המנסף מים או יין - כשהוא מקיף את המזבח, לא יהיה בידו כלום; ומתחיל ומקיף מקרן דרומית מזרחית למזרחית צפונית, לצפונית מערבית, למערבית דרומית, ולא יהיה בידו כלום. וכשמגיע למערבית דרומית, נותנין לו המים או היין בידו, ומנסף שם; ואם לא הקיף - עולה ופונה על שמאלו, ועושה מלאכתו ויורד.

הלכות מעשה הקרבנות פרק ח

א. חמר [חומר] בחטאת בהקמה משאר קדשי קדשים, שדם חטאת בהקמה שנתו מן הפלי שקבל בו הדם קדם הויה, על הכגד - טעון כבוס במים בעורה, שנאמר: "ואשר יזה מדמה על הכגד, אשר יזה עליה, תכבס במקום קדש".

ב. אחד הכגד, ואחד השק, ואחד העור הרף - טעונין כבוס; אבל העור הקשה - הרי הוא כעץ, וגורד [מגרד] הדם מעליו. ואחד דם חטאת הנאכלת, או דם חטאת הנשרפת; אבל לא דם חטאת העוף, שנאמר: "תשחט החטאת" - בנשחטת הכתוב מדבר, לא בנמלקת.

ג. חטאת שנפסלה, אין דמה טעון כבוס, בין שהיתה לה שעת הפשר [זמן שהיתה כשרה], בין שלא היתה לה שעת הפשר. איזו היא שהיתה לה שעת הפשר? שאלה ושנטמאת, ושיצאת חוץ לעזרה; ואיזו היא שלא היתה לה שעת הפשר? שנפסלה בשחיטה או בזריקת דמה.

ד. אין טעון כבוס, אלא מקום הדם בלבד; והוא שיהיה על כלי [או בגד] שראוי לקבל טמאה, וראוי לכבוס. אבל אם נתו על כלי עץ או כלי מתכות - אינו טעון כבוס, לפי שאינן ראויין לכבוס; אלא גורדן בלבד.

ה. נתו על עור הדג - אינו טעון כבוס, לפי שאינן ראוי לקבל טמאה. אבל אם נתו על עור בהמה - עד שלא הפשט, אינו טעון כבוס; אחר שהפשט, טעון כבוס - שאף על פי שאינן עתה מקבל טמאה, הרי הוא ראוי לקבל טמאה לאחר שיתעבד.

ו. נתו מן הצואר על הכגד, או מעל קרן המזבח, או שנשפך הדם על הרצפה ואספו ונתו ממנו על הכגד - אינו טעון כבוס, שנאמר: "ואשר יזה מדמה", לא אמרתי אלא בדם שנתקבל בכלי שרת, וראוי להוזה, ויש בו כדי הוזה. ז. נתן ארבע המתנות, ואחר כך נתו מן הכוס על הכגד משני הדם - אינו טעון כבוס, ואף על פי שעדיין לא נרק השירים על היסוד; וכן בחטאות הנשרפות.

ח. נתו מאצבעו אחר שיצאת הוזה מידו [שהזה] - אינו טעון כבוס, ששירי הדם שבאצבע פסולין להוזה.

ט. נתו מן הכגד לכגד שני, אין הכגד השני טעון כבוס; נתו על כגד טמא, אינו טעון כבוס. נתו דם החטאת על הכגד, ונתו על דם החטאת דם חלין - טעון כבוס; אבל אם נתו דם החלין תחלה, ונתו עליו דם החטאת - אינו טעון כבוס, שהרי לא נכלע.

י. כשמכבסין את מקום הדם, מכבסין אותו במים יפה

בין לפני זריקה בין לאחר זריקה - כגון שנטמאו, או שיצאו חוץ לעזרה עד שלא הגיע זמן לצאת, או שלן הכשר, או לנו האמורין שלהן.

ד. והמקום השני - בהר הבית, ושמו 'בירה'; ובו שורפין חטאות הנשרפות אם ארע בהן פסול אחר שיצאו מן העזרה. והמקום השלישי - חוץ לירושלים, והוא הנקרא 'בית הדשן'; ושם שורפין חטאות הנשרפות בזמן שהן נשרפות במצותן.

ה. ושרפת כל הנשרפין כשרה בור [אינו כהן] ובלילה. וכל הנשרפין חוץ לעזרה - כל העצים כשרין לשרפתן, אפלו בקש ובגבבא, שנאמר: "על עצים באש" - אש מקל מקום; ולמה נאמר "עצים"? להוציא [לשלוף] את הסיד ואת הרקמץ [אפר חם].

ו. חטאת העוף כיצד היתה נעשית? מולק [שחיטה מיוחדת בעוף] אותה בקרן דרומית מערבית, כמו שבארנו; ויורד [דוחק] בצפרנו עד שיחתך הסימנים או רבו של אחד מהן. ואינו מבדיל הראש מן הגוף; ואם הבדיל - פסל ולוקה, שנאמר: "ומלק את ראשו ממול ערפו, ולא יבדיל". ומזה מדמה על קיר המזבח למטה מאמצעו, ושירי הדם מתמצים [נשפכים] על היסוד, שנאמר: "והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח" - מקלל שהנתנה על קיר שהשירין שלו מתמצין אל היסוד, וזה הוא קיר התחתון. ז. ומצוי דם חטאת העוף מעבב. ואין למזבח בה אלא דמה, והשאר - נאכל לזכרי כהנה כבשר חטאת בהקמה. ח. כיצד אוזו חטאת העוף בשעת מליקה? אוזו שתי רגליה בין שתי אצבעותיו, ושני גפיה [כנפיה] בין שתי אצבעותיו, ומוחת צוארה אל רחב שתי אצבעותיו, ומולק. וזו מעבודות קשות שבמקדש. ואם שנה ואוזו בכל מקום - כשרה.

ט. וכל מקום מן המזבח פשר למליקתה, ובלבד שינה דמה למטה מאמצע המזבח; ואם הזה בכל מקום - כשרה, והוא שיתן למטה מעט מדם [שביציאתו יוצאת] הנפש.

י. שלשה דברים היתה אותה הקרן דרומית מערבית משמשת למעלה, ושלשה למטה: מלמטה - חטאת העוף, והגשת המנחות, ושירי הדם של עולות וחסאות הנאכלות ואשמות ושלמים ששופכין עליה. והשלשה שמלמעלה - נסוף המים שמונכין בתג [הסוכות], ונסוף היין של נסכים, ועולת העוף בזמן שהיא רכה [הרבה עולות] ואין קרן דרומית מזרחית מכילה אותה - נפנין לקרן דרומית מערבית ועושין אותה שם.

יא. כל העולין למזבח - עולין דרך ימין, ומקיפין, ויורדין דרך שמאל; חוץ מן העולה לאחד משלשה דברים אלו שלמעלה בקרן זו, שהן עולין ונפנין על השמאל לקרן, ועושין מלאכתן, וחוזרין לעקב [בצד שעלון]. ומפני מה נפנין לשמאל? כדי שיפגעו בקרן מערבית דרומית תחלה; שאם נפנין על ימין, ומקיפין את כל המזבח עד שיגיעו לקרן דרומית מערבית - שמא יתעשן המים והיין, או שמא ימות העוף בעשן המזבח.

הקלים נאכלין בחמורים, ואינן פחותין לכל דבר [כלומר], אלא הפלי טעון מריקה ושטיפה.

יט. בגד שנתו עליו דם החטאת ויצא חוץ לעזרה - מחזירו לעזרה ומכבסו שם. נטמא חוץ לעזרה, כיצד יעשה? קורעו כדי שיטהר [שקריעתו מטהרת], ומכניסו ומכבסו בפנים; וצריך להניח [להשאר] בו [חלק] שלם כדי מעפרת [ברוח בגד] - לפי שנאמר "בגד", צריך לכבס בגד. ואף על פי שהוא טמא מדבריהם מפני כדי המעפרת שנשארה בו - כיון שנקרע רבו, טהור מן התורה ומותר להכניסו למקדש לכבס הדם.

כ. מעיל [כחן גדול] שנתו עליו דם חטאת, ויצא ונטמא בחוץ, כיצד הוא עושה? והרי הקורע אותו לוקה כמו שבארנו: מכניסו [בחקוק, בגודל של] פחות פחות משלש אצבעות ומכבסו בפנים, ואחר שיתכבס כל הדם מעט מעט [בשלבס], מטבילין אותו בחוץ.

כא. כלי חרש שבשל בו החטאת ויצא - מכניסו ושוברו בפנים. נטמא בחוץ - נוקבו בכדי [גודל של] שרש קטן כדי שיטהר, ומכניסו ושוברו בפנים; ואם נקבו נקב גדול מזה, אינו שוברו בפנים - שיהי אינו כלי, ואין שוברין בפנים אלא בלים. וכן כלי מתכות שבשל בו, ויצא חוץ לעזרה - מכניסו, ומורקו ושוטפו בפנים; נטמא כשיצא - פותחו [שוברו] עד שיטהר ומכניסו, וחוזר ומרדדו עד שיסתם הפתח ויחזור כתבנית הכלים, ואחר כך מורקו ושוטפו בעזרה - שנאמר: "ואם בכלי נחשת וגו'", אין מורקין בפנים אלא בלים.

הלכות מעשה הקרבנות פרק ט

א. מצות עשה לעשות כל האשמות [קרבנות אשם] כמצותן האמורה בתורה. וכיצד מעשה האשמות? בין אשם ודאי בין אשם תלוי, שוחט וזורק הדם כמו שבארנו, ומפשיט, ומוציא האמורין [אבריו], ומולחן, וזורקן על גבי האשם; ואם רצה להוליכן בכלי, מוליף. ושאר פשרם - נאכל לזכרי כהנה בעזרה, כחטאת.

ב. אשם מצרע - יש בקבלת דמו שנוי, כמו שיתבאר בהלכות מחסרי כפרה; ואף על פי כן, שאר מעשיו וזריקת דמו על המזבח ואכילתו, כשאר האשמות לכל דבר.

ג. עשית כל שלמים כמצותן, מצות עשה; והם ארבעה מינין - האחד של צבור, והשלישה שלמי יחיד.

ד. וכיצד מעשה שלמי צבור? שוחט וזורק הדם כמו שבארנו, ומפשיט, ומוציא האמורין, ומולחן, ומקטירן. והשאר - נאכל לזכרי כהנה בעזרה כחטאת וכאשם, מפני שהן קדשי קדשים כמו שבארנו.

ה. שלמי יחיד, שלשה מינין: האחד - הוא הבא שלמים בלא לחם, כגון שלמי חגיגה ושמיחה; וזה הוא הנקרא 'שלמים'. והשני - שלמים הבאים עם הלחם, כגדר או נדבה; וזה הוא הנקרא 'תודה', ואותו הלחם נקרא 'לחם תודה'. והמין השלישי - שלמים שמקריב הנזיר ביום מלאת, והם באים עם לחם; וזה הוא הנקרא 'איל נזיר'.

יפה עד שלא ישאר לו רשם. וכל שבעת הספגין שמעבירין על הכתם [של נדה], מעבירין על דם חטאת, חוץ ממי רגלים, שאין מכניסין מי רגלים למקדש.

יא. כלי חרש שנתבשל בו החטאת הנאכלת, טעון שבינה בעזרה, וכלי מתכות שנתבשל בו, טעון מריקה ושטיפה במים בעזרה - שנאמר: "וכלי חרש אשר תבשל בו ישבר וכו'". ואף על פי שלא נאמר כאן 'במקום קדוש', הרי דינן בדין הכפוס: מה כפוס הבגד בקדש, אף שבינת כלי חרש ושטיפת כלי מתכות ומריקתן בקדש. ואחד כלי שבשל בו, או כלי שערך לתוכו רותח.

יב. מריקה בחמין, ושטיפה בצונן: במים - לא בזין, ולא במקנא [יין מעורב במים], ולא בשאר משקין. והמריקה והשטיפה, כמריקת הכוס ושטיפתו [שטיפה רגילה]. והשפוד והאסקלה [רשת לצליה] - מגעילן [מכשירן] במים על גבי האש, ואחר כך מדיחן.

יג. במה דברים אמורים? שבשל בהן [החטאת] אחר שזורק הדם בהלכתו; אבל אם בשל קדם זריקה, או שבשל בשר חטאת הנשפדת - אינו טעון מריקה ושטיפה. בשל במקצת הכלי, טעון מריקה ושטיפה.

יד. צלה הבשר בתנור של חרש - יש בדבר ספק אם ישבר, הואיל ונתבשל בו, או לא ישבר, הואיל ולא נגעו בו. ולא כחטאת בלבד [שוטף הכלי], אלא כל הכלים שמשמשים בהן במקדש על ידי חמין [בחוץ], בין קדשי קדשים בין קדשים קלים, טעונין מריקה ושטיפה עקב אכילה [שלא יהיה הנשאר בכלי מותר]. וכן השפוד והאסקלה - מגעילן עקב אכילה. ואינו מניחן עד זמן אכילה שניה [של קורבנות], אלא כשישלים לאכל, יגעיל השפוד והאסקלה, ומרק וישטף הכלי - בין כלי מתכות, בין כלי חרש; חוץ מן החטאת, שהוא שובר בה כלי חרש. ומבשל, ושונה, ומשליש מיד [וחוזר חלילה] - בין בכלי מתכות בין בכלי חרש, וממרק ושוטף עד סוף אכילה.

טו. כלי [שנעשו מ:] גללים, כלי אבנים, וכלי אדמה - אינם טעונין מריקה ושטיפה אפלו כחטאת, אלא הדחה בלבד. נאמר בחטאת: "כל אשר יגע בבשרה יקדש", להיות כמותה: אם פסולה היא, הנוגע בה פסול; ואם פשרה היא, הנוגע בה יאכל כמותה ובקדשתה.

טז. במה דברים אמורים? בשונבלעה בו; אבל נגיעה בלא הבלעה אינה מקדשת. ואחד חטאת ואחד שאר קדשים, בין קלים בין חמורים, שנאמר: "זאת התורה לעלה למנוחה".

יז. נגע בשרה בראק [עוגה דקה], ונבלע במקצתו - לא נתקדש בלו, אלא חותך מקום הנגע.

יח. כלי שבשל בו קדשים וחליו, או קדשי קדשים וקדשים קלים - אם יש בהן [בקדשים] בנותן טעם [שאינו פי שישים בחולין כנגדן] - הרי הכל נאכל כחמור שבהן [כדיני הקדוש ביותר], וטעון הפלי מריקה ושטיפה; והכל כחמור שבהן לכל דבר. ואם לא נתן טעם זה בזה - אין

יז. כיצד הוא הלחם שמביא עם התורה? לוקח עשרים עשרון סלת, ועושה מהן עשרה עשרונים חמץ ועשרה מצה; העשרה של חמץ, עושה אותן עשר חלות.

יח. וכיצד מחמץ? מביא שאור [- חומר התפחה] כדי [מספיק ל:] חמוצן, ונותן לתוך המדה, וממלא את המדה. אף על פי שסופה להיות חסרה או יתרה [- מעשרון], מפני השאור, שפעמים יהיה עבה וקשה ופעמים רך - אין משגיחין אלא על מדתה עתה, והרי הוא מויד עשרון עשרון שלמים. והעשרה עשרונים של מצה - עושין מהן שלשים חלות שוות, עשר חלות מכל מין: עשר חלות מאפה תנור, ועשר חלות רקיקים [רכות ודקות], ועשר חלות מרובכת [שקועה בשמן].

יט. וכיצד היא המרובכת? חולט אותה ברותחין, ואופה אותה, ואחר כך קולה אותה בשמן על הלפס [- כעין מחבת] וכיוצא בו, בדרך שקולין הספגנין; ומרבין בשמנה. וזה הוא הרבוב האמור בכל מקום.

כ. ובכמה שמן הוא עושה השלשים חלות? בחצי לג שמן. ושעור זה הלכה למשה מסיני. רביעית ממנו לרבוכה, ושמינית לחלות, ושמינית לרקיקין.

כא. החלות, לותת [מורטב] הסלת שלהן בשמינית של שמן, ואחר כך לש ואופה אותם. והרקיקין, מושחן בשמינית שלהם אחר אפיתן. והכהן לוקח מן הכל ארבע חלות, אחת מכל מין, שגאמר: "אחד מכל קרבן".

כב. ולחמי תודה שאפה אותם ארבע חלות, יצא; לא נאמר 'ארבעים' אלא למצוה. והוא שפירש החלה שלהן אחת מכל קרבן כשהן בצק - שאין מפרישין פרוסה [חתיכה], שגאמר: "אחד מכל קרבן", שלא יטל פרוסה.

כג. וכיצד הוא הלחם הבא עם איל נזיר? לוקח ששה עשרונות ושני שלישי עשרון, ועושה מהן עשרים חלות שוות; וכלן מצה - עשרה רקיקין משוחין בשמן, ועשר חלות לותת הסלת שלהן בשמן, והכל מאפה תנור, ושמן שלהן רביעית. ושעור זה הלכה למשה מסיני. והכהן לוקח מהן שתי חלות, אחת מכל מין.

כד. שני מיני לחם שבנזיר, וארבעה מיני לחם שבתורה - מעבבין זה את זה. ומעשה הלחם של שניהן חוץ לעזרה.

כה. כיצד מעשה הבכור והמעשר והפסח? אחר שזרק דמן כמו שבארנו, מפשיט, ומוציא האמורים, ומולחם, ומקטירם. ושאר בשר הבכור נאכל לכהנים, ושאר בשר המעשר נאכל לבעליו. והפסח - נאכל למנויו כהלכתו, כמו שיתבאר בהלכות הפסח.

יום שישי

הלכות מעשה הקרבנות פרק י

א. אכילת החטאת והאשם - מצות עשה, שגאמר: "ואכלו אותם אִשָּׁר בַּפֶּה בְּהֵם" - הכהנים אוכלים ובעלים מתפפרים. והוא הדין לשאר הקדשים שאוכלין הכהנים, שאכילתן מצוה.

ו. וכיצד מעשה שלשתן? שוחט וזורק הדם כמו שבארנו, ומפשיט, ומוציא האמורים, ואחר כך מנתח את הבשר. ומפריש את החזה ושוק הימין, ונותן האמורים עם החזה והשוק על ידי הבעלים, ובהן מניח ידו תחת ידי הבעלים, ומניח הכל לפני ה' במזבח. וכן כל הטעון תנופה, במזבח מניפין אותו.

ז. וכיצד הוא מניח? מוליך ומביא, ומעלה ומוריד. ואם היה הקרבן תודה - לוקח מן הלחם הבא עמה אחד מעשרה, ומניחו עם החזה והשוק והאמורים, ומניח הכל על ידי הבעלים כמו שבארנו.

ח. וכיצד מניחין על ידי הבעלים? נותן את החלבים על ידי הבעלים, וחזה ושוק למעלה, ושתי הפליות ויותרת הפכד למעלה מהן; ואם יש שם לחם, מניח הלחם למעלה, ומניח הכל.

ט. היה הקרבן איל נזיר - מוציא האמורים, ומפריש חזה ושוק, ומבשל שאר האיל בעזרת הנשים. ולוקח הכהן הנורע בשלה מן האיל, עם אחד מעשרה מן הלחם הבא עמו, עם החזה והשוק והאמורים, ומניח הכל על ידי הנזיר; והכהן מניח ידיו תחת יד הבעלים, ומניח הכל כמו שבארנו. **י.** איזה הוא חזה? כל הרוצה את הקרקע, למעלה עד הצואר, למטה עד הפרש [כרס]; וחותר עמה שתי צלעות אילף ואילף. ואיזה הוא זרוע? מן הפרק של ארבעה [- מהבור] עד הפך של יד, שהם שני אברים מערין זה בזה. הזרוע האמורה, היא זרוע של ימין; וכנגדה ברגל, היא השוק האמורה בכל מקום.

יא. ואחר שמניפין, מולח האמורים ומקטירן על גבי המזבח; אבל החזה והשוק נאכל לכהנים, שגאמר: "כי את חזה התנופה ואת שוק התרומה"; ושאר השלמים נאכל לבעלים. ואין הכהנים זוכין בחזה ושוק, אלא לאחר הקטר האמורים.

יב. וכן הלחם שמניח עם התודה ועם איל נזיר, והזרוע הבשלה - נאכלין לכהנים; ושאר הלחם עם שאר הבשר - נאכל לבעלים. והלחם שמניח עם החזה והשוק, הן הנקראין 'מורם מתודה'; והזרוע בשלה עם החזה והשוק עם הלחם שמניח, הן הנקראין 'מורם מאיל נזיר'.

יג. הלחם המורם מן התודה, ספק תרומה הוא; לפיכך אין חביבין עליו מיתה וחמש בתרומה, ואינו מדמע בתרומה [- אם נפל לחוליו אינם מתקדשים מספק].

יד. היה בעל התודה כהן - הרי שאר הלחם נאכל לבעלים כתודת ישראל, שאין הלחם הבא עם התודה או עם איל נזיר קרוי מנחה.

טו. שנים שהביאו שלמים בשתפות, האחד מניח ברשות חברו; אפלו הן מאה, אחד מניח על ידי בלן; מה שאין כן בסמיכה [- סמיכת ידיים על הקרבן].

טז. היתה אשה בעלת הקרבן - אינה מניפה, אבל הכהן מניח, שקרבנה טעון תנופה, והיא פסולה לתנופה. ולעולם אין אשה מניפה אלא השוטה והנזירה בלבד, כמו שבארנו; ותנופה קודמת להגשה בכל מקום.

ולאכלם צלויים שלוקים ומבשלים; ולתת לתוכן תבלין של חלין, אבל לא תבלי [1] תרומה, שלא יביאו את התרומה לידי פסול [2] שאם יותירו תשרף עם הקרבן. והעצמות הנשארות מתרות, ועושין מהן כל בליש שירצו. **יא.** היתה להם אכילה מועטת - אוכלין עמה חלין ותרומה, כדי שתהיה נאכלת עם השכע [לשובע]; היתה להן אכילה מרבה - אין אוכלין עמה חלין ותרומה, כדי שלא תהיה נאכלת אכילה גסה [בלא תאבון]. וכן בשירי המנחות. **יב.** אין מבשלין חטאת או אשם, עם מורס מתודה או מאיל נזיר - מפני שממעט באוכליהם [שאינו נשים אוכלות חטאת] ובמקום אכילתן [שאינו נאכלת בכל העיר]; ולא מורס מתודה ואיל נזיר, עם בכור או עם חנה ושוק של שלמים - מפני שממעט בזמן אכילתם [שלמים זמן אכילתם ארוך מנזיר ותודה]. ולא מורס משלמים של אמש, עם חטאת ואשם של יום - מפני שממעט באוכליהן, ובזמן אכילתן, ובמקום אכילתן. אבל חטאת ואשם מתבשלין זה עם זה, ותודה ואיל נזיר זה עם זה, והבכור וזוה ושוק זה עם זה. חתיכה של קדשי קדשים, או של פגול [3] קרבן שנפסל] או נותר, שנתבשלה עם חתיכות אחרות - אותן החתיכות אסורות לזרים ומתרות לכהנים. **יג.** בשר קדשי קדשים או בשר קדשים קלים שנתבשל עם בשר תאנה [4] חולין] - הרי בשר התאנה אסור לטמאים ומתיר לטהורים.

יד. נאמר בעולה: "עור העלה אשר הקריב, לפהן לו יהיה", ונאמר בחטאת: "הפהן המחטא אותה יאכלנה", ונאמר באשם: "לפהן אשר יכפר בו, לו יהיה", ונאמר בשלמים: "לפהן הזרק את דם השלמים - לו יהיה", ונאמר במנחה: "המקריב אותה יאכלנה" - אין הכתוב מדבר בכל אלו אלא בראוי, שהפהן הראוי לעבודה, זה הוא שיש לו חלק לאכל; ומי שאינו ראוי בשעת הקרבן, כגון שהיה טמא - אין לו חלק לאכל, אפלו כשיטהר לערב. אבל לענין חלקה, הכל לאנשי בית אב שמקריבין באותו היום; וכלם חולקים בכל קדשי המקדש איש כאחיו - בין זה שהקריב, בין אחיו שעמו במקדש שלא הקריב.

טו. ולמה חלק הכתוב במנחות, בין מנחות האפויות ומנחת הסלת? שהרי באפויות הוא אומר: "כל המנחה אשר תאפה בתנור... לפהן המקריב אותה, לו תהיה", ובמנחת הסלת הוא אומר: "וכל מנחה בלולה בשמן, וחרבה - לכל בני אהרן תהיה, איש כאחיו!" שהאפויה, כשחולקין אותה אנשי בית אב [משמרת היומית] - כל שניגיע לו חלקו, אפלו פזית פת, הרי הוא ראוי לו, שהרי אוכלו מיד; אבל הסלת, אם יחלקו אותה ביניהן - נמצא מגיע לזה מלא כפול סלת או פחות, שאינו ראוי לא ללוש אותו ולא לאפותו, לפיכך הנה עולה על הדעת שיתחלקו מנחה כנגד מנחה, ולא יחלקו זו בפני עצמה על כל אנשי בית אב - הצורך הכתוב לומר בה "לכל בני אהרן תהיה, איש כאחיו", לומר שיתחלקו אותה בפני עצמה. מכאן אמרו חכמים: אין חולקין מנחה כנגד מנחה, אפלו מעשה

ב. וכן אכילת שירי מנחות - מצות עשה, שנאמר: "והנותרת ממנה, יאכלו אהרן ובניו".

ג. ואין חטאת ואשם ושירי מנחות נאכלין אלא לזכרי כהנה בעונה; ואם נאכלו בהיכל - נאכלו, שנאמר: "לכל מנתחם ולכל חטאתם ולכל אשםם... בקדש הקדשים תאכלנו, כל זכר יאכל אותו". וכן שלמי צבור, הרי הם כחטאת וכאשם כמו שבארנו.

ד. חנה ושוק של שלמים - נאכלין לכהנים וזרים ונקבות, שנאמר בהם: "לך נתתם ולבניך ולבנותיך"; וכן המורס [המורס] מתודה והמורס מאיל נזיר, שנאמר: "כל תרומת הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה" - נתתי לך ולבניך ולבנותיך".

ה. וכן הבכור, שהרי נאמר בו: "ובשרם יהיה לך, כחזה התנופה וכשוק הימין". וכל אלו הנאכלים לכהנים - נאכלים לעבדי הפהנים ולנשיהם, בתרומה. וכלן נאכלין בכל העיר, שנאמר: "את חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור"; לא נאמר בהן 'במקום קדוש', שהיא העזרה, אלא "טהור", שהוא כל מחנה ישראל, שפגדו לדורות - ירושלים. והוא הדין למעשר ופסח, שהם קדשים קלים בשלמים. והחלונות ועבי החומה - כלפנים. **ו.** השלמים - נאכלים ביום הזבחה, וכל הלילה, וכל יום המחרת עד שתשקע החמה, שנאמר: "ביום הקריבו את זבחו יאכל, ומחרת... ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי וגו'". נמצאת למד, שהן נאכלין לשני ימים ולילה אחד, בין חלק הפהנים בין חלק הבצלים; והוא הדין לבכור ומעשר, שהרי הם קדשים קלים בשלמים.

ז. אבל התודה - אף על פי שהיא קדשים קלים, אינה נאכלת אלא ביום הזבחה עם הלילה, שנאמר בה: "ביום קרבנו יאכל, לא יניח ממנו עד בקר". וכן איל הנזיר. והלחם הבא עמהן פיוצא בהן - בין חלק הפהנים, בין חלק הבצלים. והוא הדין לחטאת ואשם ושלמי צבור ולשירי מנחות, שהכל נאכל ליום ולילה, שנאמר: "ביום קרבנו יאכל", כל הקרבנות במשמע; חוץ מן השלמים, שפרש בהן הכתוב, ובכור ומעשר הדומים להם.

ח. כל אלו הנאכלין ליום ולילה, דין תורה שהן נאכלין עד שיעלה עמוד השחר; וכדי להרחיק מן העברה, אמרו חכמים שאינן נאכלין אלא עד חצות הלילה.

ט. כל הקרבנות, בין קדשי קדשים בין קדשים קלים, אין אוכלין אותם אלא הטהורין המולין [5] שנמולין. אפלו [טבל ו:] העריב שמשו [שקעה השמש - וטהר] ולא הביא כפרתו - אינו אוכל בקדשים. והטמטום [שאינו ניכר בו סימן זכר ונקבה] אסור לאכל בקדשים, לפי שהוא ספק ערל. אבל האנדורגיגוס [יש בו סימני זכר ונקבה יחד], יראה לי שהוא אוכל בקדשים קלים.

י. ומתיר לאכל את הקדשים בכל מאכל [6] צלוי מבושל וכדומה; אפלו הפהנים מתירין לאכל חלקם - בין מקדשים קלים בין מקדשי קדשים - בכל מאכל, ולשנות באכילתן,

אכילתו בלא תעשה, ולקין עליו בכזית. וכן כל האוכל כזית מבשר חטאות הנשפכות - לוקה, שנאמר: "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד... לא תאכל, באש תשרף".

ד. כל האוכל כזית מבשר הקדשים, אפלו קדשים קלים, קדם זריקת דמים - לוקה, שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך... ונדבתיך"; כלומר, לא תוכל לאכל נדבתיך בשעריך, קדם שזוקין דמן בשערי המקום [לה']. מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לאוכל תודה או שלמים קדם זריקת דמים; והוא הדין לשאר הקדשים, בין קלים בין חמורים. ונראה דברים שבתורה, שהם החלב והבשר והסלת והשמן והזין והלחם - כלן מצטרפין לכזית.

ה. כל האוכל כזית מבשר קדשי קדשים חוץ לעזרה - לוקה, שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך ובכרתך בקרך וצאנך"; מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לאוכל מבשר חטאות ואשמות חוץ לעזרה; והוא הדין לאוכל קדשים קלים חוץ לירושלים שהוא לוקה - שחומת ירושלים לקדשים קלים, כחומת העזרה לקדשי קדשים. ואחד בשר חטאת ואשם, או שירי מנחות.

ו. בשר קדשי קדשים שיצא חוץ לחומת העזרה, ובשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים - נפסל, ונאסר לעולם. ואף על פי שחזר למקומו, אסור לאכלו; והאוכל ממנו כזית - לוקה, שנאמר: "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו", בין שיצא בשר חוץ למחיצתו - נעשה בטרפה, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות.

ז. נכנס בשר קדשים קלים להיכל - הרי זה בשר.

ח. זר שאכל כזית מבשר קדשי קדשים בעזרה אחר זריקת דמים - לוקה, שנאמר: "ואכלו אותם אשר כפר בהם... וזר לא יאכל" - במקום שהכהן אוכל, ובעת שראוי לאכל - אם אכלו שם הזר, לוקה. אבל אם אכל הזר בשר קדשי קדשים בחוץ - לוקה משום אכלם בחוץ, לא משום זר שאכל קדש, שהרי אינם ראויין שם לכהנים. וכן אם אכלם בעזרה קדם זריקה - לוקה משום אוכל קדם זריקה בלבד, לא משום זרות.

ט. זר שאכל כזית מחטאת העוף - לוקה שתים: אחת משום זר שאכל את הקדש, ואחת משום אוכל נבלה; שכל מלוקה [שחיסה מיוחדת בעוף] נבלה היא, וכשהתירה - לכהנים התירה, לא לזרים. והרי הן שני אסורין הבאין כאחד, כמו שבארנו.

הלכות מעשה הקרבנות פרק יב

א. המנחות, הן מן הקרבנות; והמנחות הבאות בפני עצמן ואינן באות משום [בתור] נסכים - מהן מנחת צבור, ומהן מנחת יחיד.

ב. וכל המנחות סלת חטים, חוץ ממנחת שוטה ועמר התנופה [קרבן העומר] שהן מן השעורים.

ג. שלש מנחות לצבור: עמר התנופה - והוא קרב למזבח, כמו שיתבאר. ושתי הלחם שמביאין ביום עצרת [שבועות] - ואלו נקראו 'מנחה', ואינן קרביין לגבי המזבח,

מחבת כנגד מעשה מחבת, או סלת כנגד סלת; אלא כל אחת ואחת חולקין שריה בפני עצמה.

טז. וכן אין חולקין עוף כנגד עוף, ולא חטאת כנגד חטאת, ולא חזה ושוק כנגד חזה ושוק; אלא כל חלק וחלק חולקין אותו ביניהן בשוה.

יז. אין הקטן חולק אפלו בקדשים קלים, אף על פי שמתיר להאכילו קדשי קדשים; וכן אשה ואנדורגיגוס - אין חולקים להם בקדשי המקדש כלל, שנאמר: "איש באחיו". אבל בעל מום - בין קבוע בין עובר, בין שנוולד במומו בין שהיה תמים ונפסל - חולק ואוכל, שנאמר: "לחם אלהיו מקדשי הקדשים"; והוא שהיה ראוי לאכל, אבל אם היה טמא, אינו חולק לאכל לערב.

יח. וכן כהן גדול - אוכל שלא בחלקה, אלא נוטל כל מה שירצה.

יט. כל הראוי לאכילת קדשים בשעת הקרבן, חולק לאכל; וכל שאינו ראוי לאכל בשעת העבודה - אף על פי שהוא ראוי לעבודה, והרי הוא ראוי לאכל לערב - אינו חולק כדי להניח חלקו לערב. כיצד? טבול יום [שחטא שיטהר בערב], ומחסר כפורים [שהור שטרם הביא קרבנו], והאונן [מת קרבו וטרם נקבר] ביום הקבורה, בין כהן גדול בין כהן הדיוט - אין חולקין לאכל לערב.

כ. כל שאינו ראוי לאכל, אינו ראוי לעבד - חוץ מכהן גדול, שהוא עובד ואינו אוכל, כמו שבארנו. וכל איש שאינו ראוי לעבד, אינו ראוי לאכל - חוץ מבעל מום, שפכר נתפרש בתורה.

כא. כל שאין לו חלק בבשר, אין לו בעורות. אפלו טמא בשעת זריקת דמים וטהור בשעת הקטר חלבאים - אינו חולק בבשר, שנאמר: "המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן - לו תהיה שוק הזימן למנה" - עד שהיה טהור וראוי לעבודה משעת זריקה עד אחר הקטר חלבאים.

כב. נטמא אחר זריקה וטבל, והרי הוא טהור אף בשעת הקטר חלבאים - הדבר ספק אם חולק או אינו חולק; לפיכך אם תפש, אין מוציאין מידו.

כג. קרבן צבור שפא בטמאה [כגון שהיו רוב הציבור טמא] - אף על פי שהטמאים מקריבין אותו, אין חולקין עם הטהורין לאכל לערב, מפני שאין ראויין לאכילה.

הלכות מעשה הקרבנות פרק יא

א. כל האוכל כזית מבשר העולה - בין לפני זריקת דמה, בין לאחר זריקת דמה - לוקה, שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך... ונדבתיך אשר תדור" - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שזו אזהרה לאוכל בשר העולה.

ב. והחלב של עולה, ובשרה, והסלת והזין והשמן של נסכים - חמשתן מצטרפין לכזית.

ג. וכן האוכל כזית מכל האמורין [אברים] - בין לפני זריקה בין לאחר זריקה, בין כהן בין ישראל - לוקה, שהאמורין כליל למזבח ככל העולה, והרי נאמר במנחת כהנים: "כליל תהיה, לא תאכל" - כל שהוא כליל למזבח

שְׂרִי מְנַחֲתֵיהֶן נֶאֱכָלִים, מִפְּנֵי חֶלֶק הַבֶּעַל - וּמִנַּחַת כְּהֵן קָרִיבָה כּוֹלֶה, וְאֵינָהּ כֹּלֶה לְאִשִּׁים [למזבח], מִפְּנֵי חֶלֶק הָאִשָּׁה [שרק מנחת כהן קריבה כולה]; אֲלָא הַקֶּמֶץ קָרֵב לַעֲצָמוֹ, וְהַשְּׂרִירִין מִתְפָּרִין עַל בֵּית הַדָּשֵׁן. הַקֶּמֶץ - בְּכָל מָקוֹם בְּעֶזְרָה; וְאִם קֶמֶץ בְּהֵיכָל, כְּשֶׁרָה.

יג. וּמִקְדָּשֵׁי מְנַחָה בְּכָל [אפילו] שָׁעַל גְּבִי קָרָע, וְקוֹמְצִין מִכָּל שָׁעַל גְּבִי קָרָע; וְאִין מִקְדָּשֵׁי הַקֶּמֶץ בְּכָל שָׁעַל גְּבִי קָרָע. וּמֵאִמְתִּי יִתְרוֹ הַשְּׂרִירִים בְּאֵכִילָה? מִשִּׁיצַת הָאוֹר [האש] בְּרֵב הַקֶּמֶץ.

יד. כָּל הַמְּנַחֲתוֹת הַקָּרִבּוֹת לְגְבִי הַמְּזֻבָּח - מִצָּה; וְכֵן שְׂרִירֵי הַמְּנַחֲתוֹת שְׂאֻכְלִין הַכֹּהֲנִים - אֶף עַל פִּי שֶׁהֵם מִתְּרִין לְאָכֹל אוֹתָן בְּכָל מָאָכֵל, וּבִדְבַשׁ - אֵין אוֹכְלִין אוֹתָהּ חֶמֶץ, שְׁנֵאמַר: "לֹא תֹאפֶה חֶמֶץ, חֶלֶקֶם" - אֲפִלוּ חֶלֶקֶם לֹא יִחְמִיצוּ. וְאִם הִתְחַמֵּץ שְׂרִירָה, לוֹקָה; וְהִתְחַמֵּץ אַחֵר הִתְחַמֵּץ - לֹשׁ בְּחִימוֹץ וְאַחֵר אֶפֶה בְּחִימוֹץ, חֵיב. וְלוֹקֵין עַל כָּל עֲשִׂיָּה וְעֲשִׂיָּה שְׁבָה.

טו. בִּיצֵד? לְשֶׁה חֶמֶץ, אוֹ עֶרְכָּה [לישה נוספת] חֶמֶץ, אוֹ קֶטֶף [הרטיבה] חֶמֶץ, אוֹ אֲפִידָה חֶמֶץ - לוֹקָה, שְׁנֵאמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה חֶמֶץ", וְנֵאמַר: "לֹא תֹאפֶה חֶמֶץ" - לְחֵיב עַל כָּל מַעֲשֶׂה וּמַעֲשֶׂה יְחִידִי שְׁבָה. עֲשֶׂה חֶמֶץ מִתְחַלֶּה וְעַד סוּף - לוֹקָה עַל כָּל מַעֲשֶׂה מִהֵן.

טז. הַיֵּיט שְׂאוֹר [חומר התפחה] עַל גְּבִי הַעֶסֶה, וְהֵלֶךְ וְיָשַׁב לוֹ, וְנִתְחַמֵּץ מֵאֲלִיָּה - לוֹקָה, שֶׁהִנַּחַת הַשְּׂאוֹר הוּא הַמַּעֲשֶׂה.

יז. תֵּבֵל הַשְּׂרִירִים בְּקֶצֶח [כמין כמון] אוֹ בְּשִׁמְשָׁמִין וּבְכָל מִינֵי תֵבֵלִין וְשִׁמְנִים - כְּשֶׁר; מִצָּה הִיא, אֲלָא שְׁנֵקְרֵאת 'מִצָּה מִתְבַּלֶּת'.

יח. הִתְחַמֵּץ מְנַחָה פְּסוּלָה - פְּטוֹר, שְׁנֵאמַר: "אֲשֹׁר תִּקְרִיבוּ לַה' לֹא תַעֲשֶׂה חֶמֶץ" - הַכְּשֶׁרָה לַה', לֹא הַפְּסוּלָה. חִמְצָה כְּשֶׁהִיא כְּשֶׁרָה, וְנִצָּאת לַחוּץ, וְחִזּוֹר וְחִמְצָה אַחֵר שֶׁנִּפְסְלָה בִּיצִיאָתָה - אֵינוֹ לוֹקָה; חִמְצָה בְּרֵאשׁוֹ שֶׁל מְזֻבָּח - אֵינוֹ לוֹקָה, שְׁנֵאמַר: "אֲשֹׁר תִּקְרִיבוּ לַה'", וּבְכָר קָרָה זוֹ, וְהִיא כְּשֶׁרָה.

יט. הִתְחַמֵּץ לֶחֶם הַפָּנִים - לוֹקָה, שְׁנֵאמַר: "כָּל הַמְּנַחָה". אֲבָל מְנַחַת נְסֻכִּים אֵין בָּהּ מְלָקוֹת, שֶׁאִם גְּבִלָה בְּמִים - הָרִי נִפְסְלָה קֹדֶם שֶׁתְּחַמֵּץ; וְאִם גְּבִלָה בְּשֶׁמֶן שֶׁל נְסֻכִּים - מִי פְּרוֹת הֵן, וְאֵין מִחְמִיצִין.

כ. הַחֲטָטִים שֶׁל מְנַחֲתוֹת - אֵין לוֹתֵתִין אוֹתָן - [שורין במים להפריד פסולת], שְׁמָא יִחְמִיצוּ; שֶׁהִרִי בַחוּץ לוֹתֵתִין אוֹתָן, וְאֵין הַכֹּל זְרִיזִין לְשַׁמְרָן. אֲבָל מְנַחַת הָעֶמֶר - הוֹאִיל וְהִיא שֶׁל צֹבֹר, לוֹתֵתִין אוֹתָהּ; שֶׁהִרִי הַצֹּבֹר זְרִיזִין הֵן, וּמִשְׁמָרִין אוֹתָהּ [שלא תחמיר].

כא. כָּל הַמְּנַחֲתוֹת הַנֶּאֱפֹת - נְלוּשׁוֹת בְּפוֹשְׁרִין, וּמִשְׁמָרִין שְׁלֹא יִחְמִיצוּ; הוֹאִיל וְלִישְׁתָּן וְאֲפִיתָן בְּפָנִים בְּעֶזְרָה, אֲנָשִׁי פָּנִים זְרִיזִין הֵן.

כב. וּבִמְקוֹם שֶׁמִּבְשָׁלִין קֹדֶשִׁי קֹדֶשִׁים - שֶׁם אוֹפִין אֶת הַמְּנַחֲתוֹת, שְׁנֵאמַר: "זֶה הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְשְׁלוּ שֶׁם הַכֹּהֲנִים אֶת הָאֲשֵׁם וְאֶת הַחֲטָט וְאֲשֶׁר יֵאָפוּ אֶת הַמְּנַחָה וְגו'".

וְהֵן חֶמֶץ, וְעֲלִיָּהֶן נֵאמַר: "קָרְבֵּן רֹאשִׁית תִּקְרִיבוּ אוֹתָם לַה', וְאֵל הַמְּזֻבָּח לֹא יַעֲלוּ". וְהַמְּנַחָה הַשְּׁלִישִׁית - הוּא לֶחֶם הַפָּנִים שְׁעוֹשִׂין בְּכָל שָׁבֹת, וְאֵינוֹ קָרֵב לְגְבִי הַמְּזֻבָּח, אֲלָא כָּלוּ נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר.

ד. וְחֹשֶׁע מְנַחֲתוֹ לִיחִיד, וְכֵלֶן קָרְבִין לְמְזֻבָּח; וְאֵלוֹ הֵן: (א) מְנַחַת חוּטָא - וְהִיא הַמְּנַחָה שֶׁמִּקְרִיב הָעֹנִי, בְּשִׁיתְחִיב חֲטָאת וְלֹא תִגִּיעַ יָדוֹ - [שֶׁאֵין בִּיכוּלָתוֹ לִקְנוֹת שֶׁה]. (ב) מְנַחַת שׁוּטָה - וְהִיא מְנַחַת הַקְּנָאוֹת, שֶׁכָּבֹר נִתְפָּרְשׁוּ מִעֲשִׂיָּהּ בַּתּוֹרָה. (ג) הַמְּנַחָה שֶׁמִּקְרִיב כָּל כֹּהֵן תַּחֲלָה בְּשִׁיבְנָס לְעֹבֹדָה, שֶׁמִּקְרִיב אוֹתָהּ בִּידוֹ; וְהִיא הַנִּקְרֵאת 'מְנַחַת חֲנוּף'. (ד) הַמְּנַחָה שֶׁמִּקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל בְּכָל יוֹם, וְהִיא הַנִּקְרֵאת 'מְנַחַת תְּבִתִּין'. (ה) מְנַחַת הַסֵּלֶת, וְהִיא בָּאָה בְּגֵדֵר וּבְגֵדָה. (ו) מְנַחַת מִחְבַּת, וְהִיא בָּאָה בְּגֵדֵר וּבְגֵדָה. (ז) מְנַחַת הַמִּרְחָשֶׁת [טיגון עמוק], וְהִיא בָּאָה בְּגֵדֵר וּבְגֵדָה. (ח) מְנַחַת מֵאָפֶה תְּנוּר חִלּוֹת, וְהִיא בָּאָה בְּגֵדֵר וּבְגֵדָה. (ט) מְנַחַת רִקְקִין [חלות רקות ודקות], וְהִיא בָּאָה בְּגֵדֵר וּבְגֵדָה. ה. כָּל הַמְּנַחֲתוֹת הַקָּרִבּוֹת לְגְבִי הַמְּזֻבָּח - אֵין כָּל אַחַת מֵהֶן פְּחוּתָהּ מִעֲשָׂרוֹן, וּמַעֲשֻׁטוֹ - [כשחסר מעט] מַעֲכָב אֶת כָּלוּ; וְחֹמֶשׁ מְנַחֲתוֹת הַבָּאוֹת בְּגֵדֵר וּבְגֵדָה - יֵשׁ לוֹ לְהִתְנַדֵּב וּלְגֵדֵר מִהֵן כָּל שְׂרִירָה, אֲפִלוּ אֶלֶף עֲשָׂרוֹן. אֲבָל מְנַחַת הָעֶמֶר, וּמְנַחַת חוּטָא, וּמְנַחַת קְנָאוֹת, וּמְנַחַת חֲנוּף, וְהַתְּבִתִּין - כָּל אַחַת מֵהֶן עֲשָׂרוֹן אֶחָד, לֹא פְּחוּת וְלֹא יִתֵּר.

ו. כָּל הַמְּנַחֲתוֹת הַקָּרִבּוֹת לְגְבִי הַמְּזֻבָּח - טְעוּנוֹת [חייבות ב:] הַגִּשָּׁה בַּמַּעֲרֵב בְּגֵדֵר חֲדָה שֶׁל קָרֵן דְּרוּמִית מִעֲרִבִית, וְאֵינֶן טְעוּנוֹת תְּנוּפָה; חוּץ מִמְּנַחַת שׁוּטָה וְעֶמֶר הַתְּנוּפָה - שֶׁשִּׁיתִּיהֶן טְעוּנוֹת תְּנוּפָה וְהַגִּשָּׁה.

ז. כָּל הַמְּנַחֲתוֹת הַקָּרִבּוֹת לְגְבִי הַמְּזֻבָּח, טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וְלִבְנוֹה - לֹג שֶׁמֶן לְכָל עֲשָׂרוֹן, וְקֶמֶץ לְבֹנָה לְכָל מְנַחָה, בֵּין שֶׁהִיתָה עֲשָׂרוֹן אֶחָד בֵּין שֶׁהִיתָה שְׁשִׁים עֲשָׂרוֹן, שֶׁאֵין מִבִּיאִין בְּכָלִי אֶחָד יִתֵּר עַל שְׁשִׁים עֲשָׂרוֹן, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר; חוּץ מִמְּנַחַת קְנָאוֹת וּמְנַחַת חוּטָא, שְׁנֵאמַר: "לֹא יִשִּׁים עֲלֶיהָ שֶׁמֶן, וְלֹא יִתֵּן עֲלֶיהָ לְבֹנָה".

ח. נֶתֶן וְהַקָּרִיב - לוֹקָה עַל הַשֶּׁמֶן בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְעַל הַלְבֹנָה בְּפָנֵי עֲצָמָה; נֶתֶן כָּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֶׁמֶן אוֹ לְבֹנָה עַל גְּבִיָּה - אֵינוֹ עוֹבֵר וְלֹא פֹסֵל. מְנַחַת חֲנוּף וְהַתְּבִתִּין - מוֹסִיף לְכָל אַחַת מֵהֶן שֶׁמֶן, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר.

ט. כָּל הַמְּנַחֲתוֹת הַקָּרִבּוֹת לְגְבִי הַמְּזֻבָּח נִקְמָצוֹת [נוטל מהן קומץ], מִקְטִירֵין הַקֶּמֶץ כָּלוּ עַל גְּבִי הַמְּזֻבָּח, וְהַשְּׂאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים; חוּץ מִמְּנַחַת זִכְרִי כִּהְנָה - שֶׁאֵינָה נִקְמָצָה, אֲלָא מִקְטִירִין אוֹתָהּ כָּלָה, שְׁנֵאמַר: "וְכָל מְנַחַת כֹּהֵן וְגו'". הִנֵּה לְמִדָּתָהּ, שֶׁמְנַחַת חֲנוּף, וְהַתְּבִתִּין, וְכֵהֵן שֶׁהִבִּיא מְנַחַת חוּטָא אוֹ מְנַחַת גִּדָּה - כֵּלֶן נִשְׂרָפוֹת עַל גְּבִי הַמְּזֻבָּח, וְאֵינֶן נִקְמָצוֹת.

י. הַכֹּהֲנִת - מְנַחֲתָהּ נִקְמָצָה כְּמְנַחַת יִשְׂרָאֵל, וּשְׂרִירָהּ נֶאֱכָלִין. יא. וְלִדּוֹת שֶׁנִּתְעַרְבוּ, וְהָרִי כָּל אֶחָד מֵהֶן סֶפֶק כֹּהֵן - מְנַחֲתָם נִקְמָצָה כְּמְנַחַת יִשְׂרָאֵל, וְאֵינָה נֶאֱכָלֶת כְּמְנַחַת כֹּהֲנִים. בִּיצֵד עוֹשִׂים? הַקֶּמֶץ קָרֵב בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, וְהַשְּׂרִירִים מִתְפָּרִין עַל בֵּית הַדָּשֵׁן - [מקום האפר, ואינו קרבים].

יב. כָּל הַנְּשׁוּאוֹת לַכֹּהֲנִים, בֵּין כֹּהֲנֵת בֵּין יִשְׂרָאֵלִית - אֵין

ורקות] היא - לשין את הסלת בפושרין, ומושח את הרקיקין בשמן, שנאמר: "ורקיקי מצות משחים בשמן"; ויראה לי, שאחר אפיה מושח אותם.

ט. וכיצד מושחן? מביא לג שמן לכל עשרון, ומושחן וחוזר ומושחן עד שיכלה כל השמן שבלג.

י. כל ארבע מנחות אלו האפיות - כשאופין אותן, אופין כל עשרון עשר חלות; ואם רבה בחלות או חסר, כשרה. וכיצד פותחין אותן? כופל החלה לשנים, והשנים לארבעה, ומכדיל [חותך]; ואם היתה המנחה של זכרי כהנה [שכולה למזבח], אינו מכדיל; ופותח. וכלן פתיתתן פתיתים, ואם הגדיל הפתיתין או הקטין, כשרה.

יא. לא כלל, לא פתח, לא הגיש [המנחה לקרן המזבח], לא משח את הרקיקין - כשרה; לא נאמרו כל הדברים האלו אלא למצוה, שכן היא מצוה.

יב. סדר הבאת המנחה כיצד? מביא אדם סלת מתוך ביתו בקלחות [כלים] של כסף ושל זהב או של שאר מיני מתכות - כלי שהוא ראוי [להיות] לכלי שרת. ואם היתה מנחת הסלת - נותנה לכלי שרת, ומקדשה בכלי שרת; ואם היתה מן המנחות הנאפות - אופה אותה שם במקדש, ופותח כמו שבארנו, ונותן הפתיתין לכלי שרת. ונותן עליה שמנה וילבונה, ומוליכה אצל כהן; והכהן מוליכה אצל המזבח, ומגישתה בקרן דרומית מערבית כנגד חדה של קרן, ודיו. ומסלק את כל לבונה לצד אחר, וקומץ ממקום שנתרבה שמנה, שנאמר: "מסלתה ומשמנה". ונותן הקמץ לכלי שרת, ומקדשו בכלי שרת; וקמץ שחלקו בשני כלים, אינו קדוש. וחוזר ומלקט את כל לבונה, ונותנה על הקמץ שבכלי, ומעלה אותו על גבי המזבח, ומולחו, ונותנו על גבי האשים מכלי שרת. ואם מנחת כהנים היא - אינו קומץ, אלא נותן מלח על בלה, ומשליף הכל על גבי האשים.

יג. כיצד קומצין מנחות הנקמצות? בדרך שקומץ כל אדם: פושט פס [כף] ידו, וקומץ [סוגר]. קמץ בראשי אצבעותיו או מן הצדדין - לא יקטיר; ואם הקטיר, הורצה [התקבל]. ואם הוסיף בקמץ, כגון שהרחיק אצבעותיו וקמץ - הרי זה פסול.

יד. אין [מידת ה] קמץ פחות מכשני זיתים; ומקצת הקמץ מעכב את בלו. והקמץ והלבונה מעכבין זה את זה. הסלת והשמן מעכבין זה את זה. ומקצת השמן מעכב את בלו - אין פחות מלג לעשרון, כמו שבארנו.

הלכות מעשה הקרבנות פרק יד

א. מתנדב אדם ונודר עולה ושלמים, וכל מין שירצה מחמשה מיני מנחות הבאות בנדר ונדבה; ומתנדב או נודר מנחה ממנחות נסכים לבדה, איזה מין משלש מיני מנחות נסכים שבארנו. ומתנדב או נודר בין בפני עצמו, או שמן בפני עצמו, או לבונה בפני עצמו או עצים למערכה [למזבח] - מפני שהן כקרן, שנאמר: "ולקרן העצים".

ב. שנים מתנדבין או נודרין קרבן אחד, עולה או

כג. כל המנחות - טחינתן והרקדתן [בנפה] בחוץ, ולישתן ועריכתן ואפיתן בפנים; וכל מעשיהן פשרים בזה, עד שיבואו לבית הקמצה. ומחבת ומרחשת [מין מחבת] היו בעזרה; ושתייהם מכלי השרת, ומקדשין [את הניתן בהן]. ותנור של מקדש, של מתכת היה.

שבת קודש

הלכות מעשה הקרבנות פרק יג

א. מצות עשה לעשות כל מנחה כמצוה האמורה בתורה. ב. וכיצד עשית חבתי כהן גדול? מביא עשרון שלם, וחוצהו בחצי עשרון שבמקדש - שאף על פי שהיא קרבה חציין, אינה מתקדשת לחציין; ומביא עמה שלשת לגין שמן - שנאמר: "בשמן תעשה", להוסיף לה שמן כנסכי הכבש. ובולל הסלת בשמן, וחולט [שורה] אותה ברותחין, ולש מכל חצי עשרון שש חלות; נמצאו שתיים עשרה חלות. ג. ואחת אחת היו נעשות. וכיצד עושה? מחלק השלשת לגין ברביעית שבמקדש, רביעית לכל חלה; ואופה החלה מעט, ואחר כך קולה אותה על המחבת בשאר רביעית השמן שלה. ואינו מבשלה הרבה - שנאמר: "תפיגין", בין בשל ונא [מבושל מעט].

ד. ואחר כך חולק כל חלה וחלה לשנים באמד [ע"פ הערכה - בידו] - כדי שיגריב החצי בבקר והחצי בערב; ולוקח החציים, וכופל כל אחד מהן לשנים, ופותח עד שתמצא כל פתיתה כפולה לשנים. ומקריב החציין עם חצי קמץ לבונה בבקר, והחצי הנשאר עם חצי קמץ לבונה בערב. ואם היתה מנחת חנוף - אינו חוצה, אלא מקריבה בלה כאחת עם קמץ לבונה. ושתייהן כליל לאשים.

ה. מנחת הסלת כיצד היתה נעשית? מביא עשרון סלת או כמה עשרונות כפי נדרו, ושמן הראוי לה; ומודד בעשרון של מקדש, ונותן שמן בכלי, ואחר כך נותן עליו את הסלת, ואחר כך נותן שמן אחר על הסלת, ובולל הסלת בו; ואחר כך נותנה בכלי שרת, וצק לתוכה שמן. ושמן שנתן תחלה, עם שמן הבליה, עם השמן שיוצק - הכל לג לעשרון. ונותן עליה לבונה.

ו. מנחת המחבת והמרחשת [מין מחבת] כיצד? נותן השמן בכלי, ונותן עליו הסלת, ונותן על הסלת שמן אחר, ובולל הסלת; ואחר כך לשה בפושרין, ואופה אותה במחבת או במרחשת כמו שנדר; ופותח אותה פתים [לפתיתים], ונותנה בכלי שרת, ויוצק עליה שאר השמן, ונותן עליה לבונה.

ז. מה בין מחבת למרחשת? מרחשת - יש לה שפה, והבצק שאופין אותו עליה רך, שהרי יש לה שפה ואינו יוצא; ומחבת - אין לה שפה, והבצק שאופין אותו בה קשה, כדי שלא יצא מפאן ומכאן.

ח. מנחת מאפה תנור כיצד? אם חלות היא - בולל הסלת בשמן, ולש בפושרין, ואופה, ופותח, ונותן בכלי שרת, ונותן עליה לבונה; ואין בה יציאת שמן, שנאמר: "חלות מצת בלולת בשמן". ואם רקיקין [חלות דקות

'שְׁלָמִים', או שֶׁהִתְפַּנּוּ לומר: 'הָרִי זֶה עוֹלָה', וְאָמַר 'שְׁלָמִים' - לֹא אָמַר פְּלוֹם. נִתְפַּנּוּ לְגַדֵּר בְּעוֹלָה וְאָמַר 'קָרְבֵּן', לְגַדֵּר בְּחֶרֶם [- להוצאות המקדש] וְאָמַר 'הַקֹּדֶשׁ' - דְּבָרָיו קִיָּמִים: שֶׁהָעוֹלָה קָרְבֵּן, וְהַחֶרֶם הַקֹּדֶשׁ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה. בְּנִדְרִים וּבְנִדְבוֹת, אֵינוֹ צָרִיף לְהוֹצִיא בְּשִׁפְתָּיו, אֶלָּא אִם גָּמַר בְּלִבּוֹ וְלֹא הוֹצִיא בְּשִׁפְתָּיו פְּלוֹם - חֵיב. כִּיצַד? גָּמַר בְּלִבּוֹ שֶׁזֶּה עוֹלָה אוֹ שֶׁיֵּכֵיָא עוֹלָה - הָרִי זֶה חֵיב לְהֵכֵיָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל נָדִיב לִבּוֹ יֵכֵיָא" - בְּנִדְבֵיבֵיב הַלֵּב יִתְחַיֵּב לְהֵכֵיָא. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה מִנְדְּרֵי קִדְשִׁים וּנְדֻבוֹתִים.

יג. אַחַד נְדָרִים וּנְדֻבוֹת עִם שְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁאֵדָם חֵיב בָּהֶן מִעֲרִיבֵין וְדָמִים [- כגון שאמר ערכי או דמי למקדש] וּמַעֲשֵׂוֹת וּמִתְנֻנּוֹת עֲנִיִּים - מִצְוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה שֶׁיֵּכֵיָא הַכֹּל בְּרָגֶל שִׁפְעָע בּוֹ תַחֲלָה [- בחג הראשון שבא], שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִאֲתָ שָׁמָּה, וְהִבֵּאתָם שָׁמָּה", כְּלוּמָר, בַּעֲת שֶׁתְּבוֹא לְחֹג, תְּכִיָּא כָּל מָה שֶׁאֲתָה חֵיב בּוֹ בְּרָגֶל וְתִתֵּן כָּל חֹב שֶׁעָלֶיךָ לְשֵׁם. הַגִּיעַ הַרְגֵּל וְלֹא הֵכֵיָא - הָרִי זֶה בְּטֵל מִצְוֹת עֲשֵׂה; עֲבָרוֹ עָלָיו שֶׁלֹּשָׁה רְגָלִים וְלֹא הִקְרִיב קָרְבָּנוֹתָיו שֶׁנֶּדָּר אוֹ הִתְנַדֵּב, אוֹ שֶׁלֹּא נָתַן הָעֲרִכִּים וְהַחֲרָמִים וְהַדָּמִים - הָרִי זֶה עֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֵאָחֵר לְשִׁלְמוֹ". אֵינוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֵׂה, עַד שֶׁיַּעֲבֹרוּ עָלָיו רְגָלֵי הַשְּׁנָה כְּלָה. וְאֵין לֹאקִין עַל לֹא זֶה, לְפִי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֵׂה.

יד. הַקֹּדֶשׁ בְּהֵמָה לְמִזְבֵּחַ, וְעָבָרוֹ עָלָיו שְׁנֵי רְגָלִים וְנִפְל כֶּה מוֹם וּפְדִיָּה עַל בְּהֵמָה אַחֶרֶת - אֵינוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֵׂה עַד שֶׁיַּעֲבֹרוּ עַל הָאֲחֶרֶת שְׁלֹשׁ רְגָלִים. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, עוֹבְרֵת כָּכָל [- לא] תֵּאָחֵר; אֲכָל הַיִּירֶשׁ אֵינוֹ עוֹבֵר כָּכָל תֵּאָחֵר.

טו. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁעָבָרוּ עָלֵיהֶן שְׁלֹשָׁה רְגָלִים - לֹא נִפְסְלוּ, אֶלָּא מִקְרִיבֵן וּכְשִׁירִים; וּבְכָל יוֹם אַחֵר הַשְּׁלֹשׁ רְגָלִים הוּא עוֹבֵר בְּלֹא תֵּאָחֵר, וּבֵית דִּין מְצוּיִן לַעֲשׂוֹתוֹ מִיָּד, עַד שֶׁיִּקְרִיב קָרְבָּנוֹתָיו בְּרָגֶל שִׁפְעָע בּוֹ תַחֲלָה.

טז. אִף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר: "יִקְרִיב" ["לְרַצְנוֹ"], כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֵּאָמַר 'רוּצָה אֲנִי'. בֵּין שֶׁנֶּדָּר וְלֹא הִפְרִישׁ [בהמה], בֵּין שֶׁהִפְרִישׁ וְלֹא הִקְרִיב - כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּקְרִיב.

יז. כָּל חֵיבֵי עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, מִמְּשַׁכְּנֵין אוֹתָן; אִף עַל פִּי שֶׁאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ עַד שֶׁיִּרְצֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְרַצְנוֹ" - כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֵּאָמַר 'רוּצָה אֲנִי'. אֲכָל חֵיבֵי חֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת, אֵין מִמְּשַׁכְּנֵין אוֹתָן; הוֹאִיל וְהֵם מַעֲכָבִי בַּפֶּה, אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם שֶׁמָּא יִפְשְׁעוּ וְיִשְׁהוּ קָרְבָּנוֹתֵיהֶם; חוּץ מִחֲטָאוֹת נִזִּיר, הוֹאִיל וְאֵינָה מַעֲכָבֵת אוֹתוֹ מִלְּשָׁתוֹת יֵין - שֶׁמָּא יֵאָחֵר אוֹתָהּ, לְפִיכָךְ מִמְּשַׁכְּנֵין אוֹתוֹ עָלֶיהָ.

הַלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת פֶּרֶק טו

א. הָאוֹמֵר: 'וְלָדָה שָׁל זֶה עוֹלָה, וְהִיא [- אמה] - שְׁלָמִים' - דְּבָרָיו קִיָּמִין. 'הִיא שְׁלָמִים, וְלָדָה עוֹלָה' - אִם לָכֵךְ נִתְפַּנּוּ, דְּבָרָיו קִיָּמִין; וְאִם אַחֵר שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ [- שֶׁהִתְכַּוֵּן] לְהוֹצִיא בְּשִׁפְתָּיו שֶׁתִּהְיֶה שְׁלָמִים, חֲזַר בּוֹ וְאָמַר 'וְלָדָה עוֹלָה' - אִף עַל פִּי שֶׁחֲזַר בּוֹ בְּתוֹף כְּדִי דְּבִיר [- מיד], הָרִי וְלָדָה שְׁלָמִים; שֶׁאֵין חֲזָרָה בְּהַקֹּדֶשׁ, וְאֶפְלוּ בְּתוֹף כְּדִי דְּבִיר.

שְׁלָמִים; אֶפְלוּ פְרִידָה [יחידה] אַחַת שֶׁל תּוֹרִים אוֹ בְּנֵי יוֹנָה, מְכִיָּאִין אוֹתָהּ בְּשִׁתְּפוֹת. אֲכָל הַמִּנְחָה אֵינָה בָּאָה בְּשִׁתְּפוֹת. וְדְבָרִים אֵלּוּ דְּבָרֵי קִבְלָה [ממשה מסיני] הֵן.

ג. הַיֵּנִיחַ מִנְחָה לְשְׁנֵי בְּנָיִם, וְמַת - הָרִי אֵלּוּ מְכִיָּאִין אוֹתָהּ. ד. אֵיזָה הוּא גֶדֶר, וְאֵיזוֹ הִיא נִדְכָּה? הָאוֹמֵר: 'הָרִי עָלֵי עוֹלָה', אוֹ 'הָרִי עָלֵי שְׁלָמִים', אוֹ 'הָרִי עָלֵי מִנְחָה', אוֹ 'הָרִי דְּמִי בְּהֵמָה זֶה עָלֵי עוֹלָה' אוֹ 'שְׁלָמִים' - זֶה הוּא הַגֶּדֶר; אֲכָל הָאוֹמֵר: 'בְּהֵמָה זֶה' אוֹ 'דְּמִי בְּהֵמָה זֶה עוֹלָה' אוֹ 'שְׁלָמִים', אוֹ 'הָרִי הַעֲשִׂרוֹן הַזֶּה מִנְחָה' - זֶה הִיא נִדְכָּה.

ה. מָה בֵּין גֶּדֶרִים לְנִדְבוֹת? שֶׁהַגֶּדֶר - אִם הִפְרִישׁ קָרְבָּנוֹ וְאָבֵד אוֹ נִגְבַּב, חֵיב בְּאַחֲרִיּוֹתָיו עַד שֶׁיִּקְרִיב כְּמוֹ שֶׁנֶּדָּר; וְהַמִּתְנַדֵּב וְאָמַר 'זוֹ' - אִם מַת אוֹ נִגְבַּב, אֵינוֹ חֵיב בְּאַחֲרִיּוֹתָיו. ו. הָאוֹמֵר: 'דְּמִי שׁוֹר זֶה עָלֵי עוֹלָה, וְדְמִי בֵית זֶה עָלֵי קָרְבֵּן', וְמַת הַשׁוֹר וְנִפְל הַבֵּית - חֵיב לְשֵׁלָם; אָמַר: 'הָרִי עָלֵי עוֹלָה' עַל מִנְתָּ שֶׁלֹּא אֶתְחַיֵּב בְּאַחֲרִיּוֹתָהּ - אֵינוֹ חֵיב בְּאַחֲרִיּוֹתָהּ.

ז. כָּכָר בְּאֶרְנוֹ שֶׁהָעוֹשֶׂה בֵּית חוּץ לְמִקְדָּשׁ לְהִקְרִיב בּוֹ קָרְבָּנוֹת - אֵינוֹ כְּבִית עֲבוּדָה וְזֶה. וְהָאוֹמֵר: 'הָרִי עָלֵי עוֹלָה' עַל מִנְתָּ שֶׁאֶקְרִיבָנָה בְּמִקְדָּשׁ, וְהִקְרִיבָה בְּבֵית זֶה - לֹא יֵצֵא. 'שֶׁאֶקְרִיבָנָה בְּבֵית זֶה' - אִם הִקְרִיבָה בְּמִקְדָּשׁ, יֵצֵא. הִקְרִיבָה בְּאוֹתוֹ הַבֵּית, יֵצֵא - הָרִי הוּא כְּמִי שֶׁנֶּדָּר עוֹלָה עַל מִנְתָּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה חֵיב בְּאַחֲרִיּוֹתָהּ. וְעָנוּשׁ כֶּרֶת עַל הַעֲלִיתָהּ בַּחוּץ. וְכֵן אִם אָמַר: 'הָרִינִי נִזִּיר עַל מִנְתָּ שֶׁאֶגְלַח בְּבֵית זֶה' - אִם גִּלַּח שָׁם, יֵצֵא; הָרִי הוּא כְּמִי שֶׁנֶּדָּר לַצֵּעַר עֲצָמוֹ, וְהָרִי צֵעַר עֲצָמוֹ; וְאֵינָה נִזִּירוֹת.

ח. חֲטָאת וְאִשָּׁם אֵינָן בָּאִין אֶלָּא עַל חֲטָא, וְאֵינָן בָּאִין בְּגֶדֶר וּנְדָכָה. הָאוֹמֵר: 'הָרִי עָלֵי חֲטָאת' אוֹ 'אִשָּׁם', אוֹ שֶׁאָמַר: 'הָרִי זֶה חֲטָאת' אוֹ 'אִשָּׁם' - לֹא אָמַר פְּלוֹם. הִיָּה מְחִיב חֲטָאת אוֹ אִשָּׁם, וְאָמַר: 'הָרִי זֶה לְחֲטָאתִי' אוֹ 'לְאִשָּׁמִי', אוֹ 'הָרִי הַמַּעוֹת הָאֵלּוּ לְחֲטָאתִי' אוֹ 'לְאִשָּׁמִי' - דְּבָרָיו קִיָּמִין.

ט. הָאוֹמֵר: 'קָרְבֵּן מִצֵּרַע זֶה', אוֹ 'וּלְדָת זֶה', 'עָלֵי' - אִם הִיָּה אוֹתוֹ מִצֵּרַע אוֹ הִיִּלְדָת עֲנִיִּים, מְכִיָּא הַגֶּדֶר קָרְבֵּן עֲנִי; וְאִם הָיוּ עֲשִׂירִים, מְכִיָּא הַגֶּדֶר קָרְבֵּן עֲשִׂיר, אִף עַל פִּי שֶׁהַגֶּדֶר עֲנִי.

י. הָאוֹמֵר: 'חֲטָאתוֹ וְעוֹלָתוֹ וְאִשָּׁמוֹ וּשְׁלָמָיו שֶׁל פְּלוֹנִי עָלֵי' - אִם רָצָה אוֹתוֹ פְּלוֹנִי, הָרִי זֶה מִנִּיחוֹ לְהִקְרִיבֵן עַל יָדוֹ, וּמִתְכַּפֵּר לוֹ. רָצָה בְּשִׁעַת הַפְּרִשָּׁתוֹ וְלֹא רָצָה בְּשִׁעַת הַקָּרְבָּה אֶלָּא חֲזַר בּוֹ - בְּעוֹלָה וּבְשְׁלָמִים - מִקְרִיבֵן, וּמִתְכַּפֵּר לוֹ בָּהֶן אִף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רוּצָה עֲתָה, שֶׁהָרִי רָצָה בְּשִׁעַת הַפְּרִשָּׁה. אֲכָל בְּחֲטָאת וְאִשָּׁם - לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ עַד שֶׁיִּרְצֶה מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף.

יא. הָאוֹמֵר: 'הָרִי עָלֵי בְּנִדְרֵי רְשָׁעִים [שְׁנוּדָדִים בַּעַת כַּעַס], שֶׁמִּנְדְּרֵיהֶן נִזִּיר וְקָרְבֵּן וּשְׁבוּעָה' - חֵיב בְּכָלֵן [בְּשִׁלּוּשָׁה הַנִּזְכָּר]; 'בְּנִדְרֵי כְּשָׁרִין' - לֹא נִתְחַיֵּב פְּלוֹם [שְׁאִינִם נִזְדָּרִים מִכַּעַס]. 'הָרִי עָלֵי בְּנִדְבוֹת כְּשָׁרִין' - הָרִי זֶה גֶדֶר בְּנִזִּיר וּבְקָרְבֵּן. וְכָל בְּנִזִּיר קָרְבֵּן, קָרְבֵּן.

יב. אֵין הַגֶּדֶר וְלֹא הַמִּתְנַדֵּב חֵיב, עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּיּוֹ וְלִבּוֹ [- כּוּוֹנֵתוֹ] שְׁוִין. כִּיצַד? הַמִּתְפַּנּוּ לומר: 'הָרִי עָלֵי עוֹלָה', וְאָמַר

אם היתה ראויה לקרב עולה - נתקדשה קדשת הגוף, והיא עצמה תקרב עולה. ואם אינה ראויה - תמכר, ויביא בדמיה עולה.

ו. אמר על בהמה טמאה, וכיצא בה מאסורי הקרבן שאין קדשה חלה עליהן: 'הרי אלו עולה' - לא אמר כלום, כמו שבארנו בהלכות אסורי מזבח; אמר: 'הרי אלו לעולה' - מכרו, ויביא בדמיהן עולה.

ז. האומר: 'דמי פרה זו לעולה כל שלשים יום, ולאחר שלשים יום לשלמים', או שאמר: 'לשלמים דמיה כל שלשים יום, ולאחר שלשים יום לעולה' - דבריו קיימים; ואם הקריב דמיה בתוך שלשים יום, מביא בהן כמו שגזר; ואם הקריבן לאחר שלשים יום, מביא כמו שגזר. ח. היתה לו בהמה מעברת, ואמר: 'אם ילדה זכר, הרי הוא עולה, ואם נקבה, זבחי שלמים' - ילדה זכר, 'קרב עולה; נקבה, תקרב זבחי שלמים; ילדה זכר ונקבה - הזכר קרב עולה, והנקבה זבחי שלמים. ילדה שני זכרים - האחד קרב עולה, והשני מכר לצרכי עולה, ודמיו חלין; וכן אם ילדה שתי נקבות - אחת תקרב שלמים, ושניה תמכר לצרכי שלמים, ודמיה חלין. ילדה טמטום [שארין ניכר בו סימן זכר ונקבה] ואנדוגינוס [יש בו סימני זכר ונקבה יחד] - אינן קדשים, והרי הן חלין כמו שבארנו; והמקדיש צבר במקעי בעלת מום, וכיצא בה - הרי זה קדוש.

ב. האומר: 'ידה של זו עולה', או רגלה של זו עולה - תמכר לחיבי עולות, ודמיה [הכסף ממכירתה] חלין חוץ מדמי אותן האברים; והוא [בתנאי]: שיהיה זה המחייב עולה שקנה אותה, נדר עולה בדמים קצובים [- ובהנחה זו שווה כפי נדרו]. האומר: 'לבה' או 'ראשה של זו עולה' - הואיל והקדיש דבר שהנשמה תלויה בו, הרי בלה עולה; הקדיש אבר אחד מן העוף, הרי זה ספק אם נתקדש בלו או לא נתקדש.

ג. האומר: 'בהמה זו, חציה עולה וחציה שלמים' - קדשה; ואינה קרבה, אלא תרעה עד שיפול בה מום, ותמכר, ויביא בחצי דמיה עולה, ובחצי דמיה שלמים. ה'ה מחייב חטאת, ואמר: 'חציה חטאת וחציה עולה' או 'שלמים', או שאמר 'חציה עולה' או 'שלמים', 'וחציה חטאת' - הרי היא תמות, כמו שיתבאר בחטאות המתות. ד. בהמת השתפין שהקדיש אחד מהם חציה שלו, וחזר ולקח [קנה] החצי האחר והקדישו - הרי זה קדשה וקרבה; אף על פי שמתחלתה דחוייה היתה [שלא יכלה להיקרב] כשהקדיש חציה - אין הדחוי מעקר דחוי; ואף על פי שהוא קדשת דמים, הואיל והיא בעלי חיים, אין בעלי חיים נדחים, והרי נראית [ראויה] בלה להקרבה - לפיכך תקרב; ועושה תמורה [- אם יחליף זו באחרת גם השניה תהיה קדושה].

ה. האומר: 'דמי בהמה זו עולה', או 'הרי זו לעולה' -

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ז' ו"ג טבת ה'תשס"ח

בבואו לכפר בקדש וגו' - בגזן אב [- מלמד] לכל כפרה שבקדש, שלא יהיה שם אדם.

ד. ביצד סדר הקטרת הקטרת בכל יום? מי שזכה בדשון המזבח הפנימי נכנס וכלי קדש, ויטני' היה שמו, ושל זהב היה, ומחזיק קבים וחצי; מגיח הטני בארץ לפניו, וחופן בידיו האפר והפתחם שבתוף המזבח ונותן לתוף הטני, ובאחרונה [- מה שלא ניתן לאסוף ביד] מכבד [מטאטא] את השאר לתוכו, ומניחו שם בהיכל ויוצא.

ה. ומי שזכה בקטרת נוטל כלי מלא קטרת גדוש, וכסוי היה לו, ויבזף' היה שמו; ונותן הבזף בתוף כלי אחר, ויכף' היה שמו, ומכסה את הפך בבגד קטן, ואוחז הפך בידו ונכנס, ועמו אחר, במחתה של אש בידו. וכיצד חותה? זה שזכה במחתה לוקח מחתה של כסף, ועולה לראש המזבח, ומפנה הגחלים הילף והילף; ונוטל מן הגחלים שנתאכלו במערכה שניה, ויורד ומערן [שופכן] לתוף מחתה של זהב. אם נתפזרו מן הגחלים כמו קב או פחות, מכבדן לאמה; ובשבת, כופה עליהן הפסכת (כלי גדול). ואם נתפזר יתר על קב, חוזר וחותרה.

יום ראשון

הלכות תמידין ומוספין פרק ג

א. מצות עשה להקטיר הקטרת על מזבח הזהב שבהיכל פעמים בכל יום, בבקר ובין הערבים, שנאמר: 'והקטיר עלי אהרן קטרת סמים'. לא הקטירו בבקר - 'קטירו בין הערבים, אפלו היו מזידין; ואין מחנכין [חונכים] מזבח הזהב אלא בקטרת של בין הערבים.

ב. כמה מקטירין ממנה בכל יום? משקל מאה דינרין, חמשים בבקר וחמשים בין הערבים. מזבח שנגעק, מקטירין קטרת במקומו [- שהיה קיים]. וקטרת שפסקה [קפצה] מעל גבי המזבח, אפלו קרטין [חתוכות שלמות] שבה - אין מחזירין אותם.

ג. בעת שמקטירין הקטרת בהיכל בכל יום - פורשין כל העם מן ההיכל ומבין האולם ולמזבח; לא יהיה שם אדם, עד שיצא זה שהקטיר הקטרת. וכן בשעה שיכנס בדם חטאות הנעשות בפנים, פורשין הכל מבין האולם ולמזבח עד שיצא, שנאמר: 'וכל אדם לא יהיה באהל מועד

גדול. מדשן בו את הפתילות שפכו, ואת השמן ששפארו בנר, ומטיב חמשה גרות. ומניח הכוז שם לפני המנורה על מעלה שניה משלש מעלות שלפניה, ויוצא. ואחר כך נכנס, ומטיב שני הנרות, ונוטל הכוז בידו, ומשתתחה ויוצא.

יח. [מנחת] תבתי להן גדול - מצות עשה להקריבן בכל יום, מחצה בבקר עם תמיד של שחר ומחצה בין הערבים עם תמיד של בין הערבים. ולישתן ואפיתן דוחין את השבת ואת הטמאה [אם נטמאה כל הסולת שיש, או נטמאו כל הכוהנים], ככל קרבן שקבוע לו זמן, שגאמר: "תפיני" - שתהיה נאה, ולא תאפה מבצרב. ועוד, אם תאפה מבצרב - תפסל בלינה, שהמרחשת [מין מחבת] מקלי הקדש היא [- שפוסלין את הלו בהן], כמו שבארנו.

יט. טחינת סלתן והקדנתן [- הניפוי] - בחוץ [- מחוץ לעזרה], ואין דוחין את השבת.

כ. כהן שהקריב מחצה בשחרית, ומת או נטמא או נולד לו מום, ומנו כהן אחר תחתיו - לא יביא חצי עשרון מביטו, ולא חצי עשרון של ראשון; אלא מביא עשרון שלם, וחוצהו, ומקריב מחצה, ומחצה אבד.

כא. נמצאו [במקרה הנ"ל] שני חציון קרבין, ושני חציון אובדין. ואלו שני החציון האובדין - מניחין אותן עד שתעבר צורתן [- שיתקלקלו], ויוצאין לבית השרפה; וכן אם אבד או נטמא החצי של בין הערבים. והיכן שזרפין אותן? בצורה.

כב. מת כהן גדול בשחרית אחר שהקריב חצי העשרון, ולא מנו כהן אחר תחתיו - מביאין היורשין עשרון שלם, ועושין אותה חבתין; ושלמה היתה קרבה. מת כהן גדול קדם שיקריבו בבקר, ולא מנו כהן אחר תחתיו - מקריבין אותה עשרון שלם בבקר, ועשרון שלם בין הערבים. ואין כופלין שמנה ולבונה אף על פי שנוכפלה הסלת, אלא מפרישין להם שלשת לגין שמן, וקמץ לבונה, לג ומחצה שמן וחצי קמץ לבונה לעשרון של בקר, ולג ומחצה שמן וחצי קמץ לבונה לעשרון של בין הערבים.

יום שני

הלכות תמידין ומוספין פרק ד

א. כל העבודות האלו שעושין בכל יום, בפס [גורל] היו עושין אותן. וכיצד היו עושין? כל כהני בתי אבות [המשמרת] של יום נכנסין ללשפת הגזית אחר שיעלה עמוד השחר, והן מלבשין בבגדי כהנה, והממנה שעל הפיסות עמהן, והן עומדין בהקפה [במעגל]. והממנה נוטל מצנפת מעל ראשו של אחד מהן ומחזירה, והוא האיש שמתחילין למנות ממנו. ומפיסין כמו שיתבאר.

ב. ויוצאין לעבודה אנשים שעובדין, ושאר הכהנים - מוסרין אותן לחזנין [שמושים], ומפשיטין אותם את בגדי הקדש, ולא היו מניחין [משאירם] עליהן אלא המכנסים בלבד, עד שלובשין בגדי חל; וחזירין ופושטין את המכנסים של הקדש, ומחזירין החזנין את הכלים לחלונות [תאי הבגדים].

ו. שלשה דברים היה הפסכתו משמש: כופין אותו על הגחלים ועל השרץ בשבת [מפני הטומאה], ומורידין בו את הדשן מעל המזבח.

ז. ומקדים לפניהן זה שדשן המזבח הפנימי, ונוטל השני שבו דשן המזבח, ומשתתחה ויוצא. וזה שבידו המחתה צובר את הגחלים על גבי המזבח הפנימי, ומרדדן [פורשן שטוח] בשולי המחתה, ומשתתחה ויוצא. וזה שבידו הכף נוטל הכנף מתוך הכף, ונותנו לאהובו או לקרובו, ורואה אם נתפזר מן הקטרת מעט בכף; אהובו או קרובו נותן לו לתוף חפניו זה שנתפזר עם הקטרת שבכנף, ומשתתחה ויוצא.

ח. ואומרין לזה המקטיר: 'הזהר שלא תתחיל [לשפוך] מלפניך [בצמוד אליך], שלא תכנה; ומתחיל ומשליך הקטרת על האש בנחת כמי שמרקד [מנפה] סלת, עד שתתרדה על כל האש.

ט. ואין המקטיר מקטיר, עד שהממנה אומר לו: 'הקטר! ואם כהן גדול הוא, אומר לו הממנה: 'אישי כהן גדול, הקטר! ואחר שאומר לו, יפרשו כל העם, ויקטיר המקטיר, וישתתחה ויצא.

י. דשן המנורה והטבת הנרות בבקר ובין הערבים - מצות עשה, שגאמר: "יערף אתו אהרן ובניו"; והדלקת הנרות דוחה את השבת ואת הטמאה, כקרבנות שקבוע להן זמן - שגאמר: "להעלות נר תמיד".

יא. וכמה שמן הוא נותן לכל נר? חצי לג שמן, שגאמר: "מערב עד בקר" - תן לו כמדה שיהיה דולק מערב עד בקר. ואין מחנכין המנורה אלא בהדלקת שבעה גרותיה בין הערבים.

יב. מה הוא דשן המנורה? כל נר שפכה - מסיר הפתילה וכל השמן שבנר, ומקנחו, ונותן בו פתילה אחרת ושמן אחר במדה, והוא חצי לג; וזה שהסיר, משליכו במקום הדשן אצל המזבח, עם דשן המזבח הפנימי והחיצון; ומדליק נר שפכה. והדלקת הנרות היא הטבתן. ונר שמצאו שלא פכה, מתקנו.

יג. נר מערבי [- האמצעי] שפכה - אין מדליקין אותו אחר דשנו אלא ממזבח החיצון. אבל שאר הנרות - כל נר שפכה מהן, מדליקו מגר חברו.

יד. וכיצד מדליקו? מושך הפתילה עד שמדליקה, ומחזירה; לפי שהנרות קבועים [מחוברים] במנורה, ואינו יכול להדליק בגר אחר [של חולין], משום ביון.

טו. כל הפתילות שאסור להדליק בהן בשבת [מפני שאינם דולקות יפה], אסור להדליק בהן במקדש במנורה, שגאמר: "להעלות נר תמיד" - שתהא שלהבת עולה [דולקת] מאליה.

טז. לא היה מטיב כל הנרות בפעם אחת, אלא מטיב חמשה גרות ומפסיק, ועושה עבודה אחרת, ואחר כך נכנס ומטיב השנים; כדי להרגיש את [שתורגש התכונה ב] כל העזרה.

יז. כל נר שפכה, מדליקין אותו מגר אחד מהן כמו שבארנו. וכיצד סדר ההטבה? זה שזכה בדשן המנורה נכנס, וכלי בידו, ו'כוז' שמו, ושל זהב היה, דומה לקיתון

של מוספין; וכל שזכה בעבודה מעבודות התמיד של שחר, הוא זוכה בה בשני כבשי מוסף. והמשמר האחר שיכנס בשבת, מפסין פיסות אחרות לתמיד של בין הערבים. ואלו ואלו חולקין בלחם הפנים.

י. ואין אוכלין את הלחם עד שיגטירו שני בזיכי לבונה על האש; והלבונה טעונה מלח כשאר הקרבנות.

יא. ואחר קרבן המוספין, מקטירין שני הבזיכין [של לבונה]; ושני כהנים מקריבין את שני הבזיכין.

יב. כיצד חולקין לחם הפנים בכל שבתות השנה? משמר הנכנס [לשבווע הבא] נוטל שש חלות, ומשמר היוצא נוטל שש; הנכנסין חולקין ביניהן בצפון, שהרי הם מוכנים לעבודה, והיוצאין חולקין בדרום. ובזמן שיהיה יום טוב של אחד משלש רגלים בשבת, וכן בשבת שבתוף החג - חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים [ולא רק המשמר השבוועי]. וכן אם חל יום טוב הראשון של חג באחד בשבת - חולקין כל המשמרות בשוה מערב יום טוב שהוא שבת, בלחם הפנים, מפני שהקדימו לעבודה. וכן אם חל יום טוב האחרון להיות בערב שבת - חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים, באותה שבת שהיא מוצאי החג. ודבר זה תכנה, מפני שנתאחרו הכהנים בשביל חלוקת לחם הפנים; ואם נתאחר אחד מבעלי משמר ולא בא, ימצא אחר [משמר המשמרות שיחליפו].

יג. חל יום אחד להפסיק בין השבת ובין יום טוב, כגון שהיה יום טוב הראשון של חג [הסוכות] בשני או יום טוב האחרון בחמישי, או יום טוב של עצרת [שבוועות] שחל להיות בשני או בחמישי - משמר שזמנו קבוע באותה שבת נוטל עשר חלות, וזה הנכנס נוטל שתיים; שהרי לא נשאר להם לעבודה הם לבדם אלא יום אחד, שהוא ערב שבת או אחד בשבת; ומתעצלין, ואין בא מהם אלא מעט. יד. כהן גדול לעולם נוטל מכל משמר חצי החלות שזכה בהן [- שלש מזה ושלוש מזה], שנאמר: "והיתה לאהרן ולבניו" - מחצה לאהרן, ומחצה לבניו; ואין כהן גדול נוטל פרס [חלה פרוסה], שאין זה כבודו.

יום שלישי

הלכות תמידין ומוספין פרק ה

א. מצות עשה לסדר לחם הפנים בכל יום שבת על השלחן לפני ה' בהיכל - שנאמר: "ביום השבת ביום השבת יערכנו".

ב. ודבר ברור בתורה, שהוא שתיים עשרה חלות, כל חלה שני עשרונים. ועורכין אותו שני סדרים - שש חלות בכל סדר, חלה על גבי חלה; ובין כל שתי חלות שלשה קנים של זהב, כדי שתהיה הרוח מנשבת בו [ולא יתעפשו]; וסומך כל מערכה בשתי קשוות [יתדות]. ונותנין בצד כל מערכה, כלי שיש בו קמץ לבונה - שנאמר: "ונתת על המערכת לבנה זכה"; וכלי זה הוא הנקרא 'בזיך'. נמצאו שני קמצי לבונה בשני הבזיכין. ושוליים [תחתית שטוחה] היו לבזיכין, כדי שגיהומו על השלחן.

ג. כיצד מפסין? עומדין בהקף, ומסכימין על מנין שמונין, מאה או אלף או כל מנין שיסכימו עליו, והממנה אומר להן: 'הצביעו!' והן מוציאין אצבעותיהן אחת או שתיים; ואם הוציא שלש, מונין לו שלש. ואין מוציאין [א] גודל במקדש, מפני הרמאים, שהגודל קצר, ונוח להוציאו ולקפותו [- ויטה הגודל]; והמוציא גודל, אין מונין אותו לו. ומתחיל הממנה למנות מן האיש הידוע שהסיר מצנפתו תחלה; ומונה על אצבעותיהן, וחזור חלילה, עד שישלים המנין שהסכימו עליו. והאיש ששלם המנין אצל אצבעו, הוא שיצא בפס ראשון לעבודה. ד. ולמה מונין המנין שהסכימו עליו על האצבעות שהוציאו, ולא היה מונה על האנשים עצמן? לפי שאסור למנות את ישראל אלא על ידי דבר אחר, שנאמר: "ויפקדם בשלמים".

ה. ארבעה פיסות היו מפסין בכל יום בשחרית: הפיס הראשון - מי תורם את המזבח; הפיסו, וזכה מי שזכה לתורם. והוא מסדר את המערכה, והוא מעלה שני גזרי עצים למזבח, והוא מכניס מחתה מלאה אש מן המזבח החיצון למזבח הנהב להקטיר עליה קטרת.

ו. הפיס השני - זוכין בו שלשה עשר על סדר עמידתן. כיצד? הממנה אומר להן: 'הצביעו!' ומונה בדרך שבארגו. וזה שיצא בפס ראשון, הוא שוחט תמיד של שחר; והשני שהוא עומד בצדו, הוא מקבל את דם התמיד והוא זורקו; והשלישי הסמוך לשני, מדשן המזבח הפנימי שהוא מזבח הקטרת; והרביעי שבצדו, מדשן את המנורה ומטיב את הנרות; והחמישי, מעלה ראש התמיד ורגלו לפכש; והששי, מעלה שתי הידים; והשביעי, מעלה העקץ [י"א זב] והרגל; והשמיני, מעלה החזה והגרה [צוואר]; והתשעי, מעלה שתי הדפנות; והעשירי, מעלה הקרבים [מעיים]; והאחד עשר, מעלה [מנחת] סלת הנסכים; והשנים עשר, מעלה החבתין; והשלשה עשר, מעלה היין של נסכים.

ז. הפיס השלישי - אומר להם הממנה לכל אנשי בית אב של אותו היום: 'מי שלא הקטיר קטרת ממנו, יבוא ויפס! יתקבצו אצל הממנה, ויפסו; ומי שיצא בפס זה ראשון, הוא שיזכה להקטיר קטרת.

ח. הפיס הרביעי - מתקבצין בלן, ומפסין לידע מי מעלה אברים מן הפכש למזבח; הפיסו, וזכה מי שזכה תמיד של בין הערבים - אין מפסין לו פיס אחר, אלא כל כהן שזכה בעבודה מן העבודות שחרית, יזכה בה בין הערבים: חוץ מן הקטרת, שהן מפסין לה פיס אחר בין הערבים; ויבוא כל מי שלא הקטיר קטרת מעולם מאנשי אותו בית אב, ויפסו עליו. ואם כבר הקטירו בלן מימיהם, מפסין לה בלן בשחרית בפס שלישי, וזה שזכה לה שחרית מקטירה בין הערבים.

ט. בשבת, שיש שם תמידין ומוספין ושני בזיכי לבונה, כיצד הן עובדין? מפסין בשחר אנשי אותו בית אב של משמר היוצא, ומקריבין תמיד של שחר ושני כבשי עולה

יב. סדר הלחם בשבת כמצותו, ולא הניח עמו בזיכין לבונה עד למחר, ולשבת הבאה הקטיר הזיכין - נפסל הלחם, ואינו קדוש; וכן אם סדר את הלחם והזיכין באחד בשבת, והקטיר הזיכין לאחר שבת הבאה - הלחם אינו קדוש, ונפסל. אבל אם הקטיר הזיכין בשבת, נפסל הלחם. **יג.** כיצד יעשה בלחם ובזיכין שסדרם לאחר השבת? יניחם שם על השלחן עד שיעבר עליהן יום השבת והן מסדרין [על השולחן], ואחר כך יקטיר הזיכין לשבת [בשבת] הבאה, אחר השבת שעברה עליהן והם [היו] מסדרין - שאפלו נשאר הלחם עם הזיכין על השלחן כמה שבתות, אין בכך כלום.

יד. סדר את הלחם והזיכין בשבת כמצותו, והקטיר את הזיכין לאחר השבת, בין לאחר שבת זו, בין לאחר שבת אחרת הבאה - נפסל הלחם; והרי הוא כקדשים שנפסלו, שתיבין עליהן משום פגול [זבח פסול] ונותר וטמא, כמו שיתבאר.

טו. נפרסה חלה אחת מן הלחם - אם עד שלא הסיר הלחם מעל השלחן נפרסה - הלחם פסול, ואינו מקטיר עליו את הזיכין; ואם אחר שהסיר הלחם נפרס - הלחם פסול, ומקטיר עליו את הזיכין.

טז. הגיע זמן הלחם להסירו, הרי זה כמי שהסירו; ואם נפרס הלחם - מקטיר הזיכין, אף על פי שלא פרק המערכת. נטמא אחד מן הסדרים, בין לפני הקטרה בין לאחר הקטרה, או שננטמא אחד מן הזיכין - הטמא בטמאתו, והטהור בטהורו.

יום רביעי

הלכות תמידיו ומוספין פרק ו

א. סדר עבודות התמידות בכל יום כך הוא: סמוך לעלות השחר, יבוא הממנה שעל הפיסות [גורלות], ויקיש על העזרה, ופותחין לו, ומבלישין [בדוקים] את כל העזרה, ומעמידין עושי [מנחת] חבתין לעשות החבתין; וכל הפהנים ששם כבר טבלו קדם שיבוא הממנה, ולכשו בגדי כהנה. ויבואו ויעמדו בלשפת הגזית, ויפסו פיס הראשון ושני, ויזכה כל אחד במלאכתו, כמו שבארנו. ומתחיל זה שזכה בתרומת הדשן, ותורם על הסדר שאמרנו. ואחר כך מסדר [על המזבח] מערכה גדולה, ואחר כך מסדר מערכה שניה, ואחר כך מעלה שני גזרי עצים ומניחן על מערכה גדולה להרבות האש. ואחר כך נכנסין ללשפת הפלים, ומוציאין כל כלי השרת שצריכין להן כל היום. ומשקין את [קרוב] התמיד מזם, וזה שזכה בשחיטתו, מושכו לבית המטבחים; וילכו אחריו הפהנים שזכו להעלות האברין, ושוהין שם עד שפותחין שער ההיכל הגדול. ובשעת פתיחת השער, שוחטין את התמיד. ואחר כך נכנסין להיכל שני כהנים - האחד שזכה בדשון [ניקוי] המזבח הפנימי, והשני שזכה בדשון המזבח. **ב.** והמדשן את המזבח מדשנו בשעה שהשוחט שוחט את התמיד. ואחר כך זורק הדם, זה שקבלו.

ג. שני הסדרים מעבדין זה את זה, ושני הזיכין מעבדין זה את זה, והסדרים והזיכין מעבדין זה את זה. ואין מחנכין [חונכים] השלחן אלא בלחם הפנים בשבת. מיום השבת ליום השבת, מוציאין את הלחם שהוא שם על השלחן משבת שעברה, ומסדרין לחם אחר. וזה שמוציאין - הוא שחולקין שתי המשמרות, הנכנסת והיוצאת, עם כהן גדול; ואוכלין אותו.

ד. וכיצד מסדרין את הלחם? ארבעה כהנים נכנסים, שנים בידם שני סדרים, ושנים בידם שני זיכין; וארבעה מקדימין לפניהם, שנים לטל שני סדרים, ושנים לטל שני זיכין שהיו שם על השלחן. הנכנסין עומדין בצפון ופניהם לדרום, והיוצאין עומדין בדרום ופניהם לצפון. אלו מושכין ואלו מניחין, וטפחו של זה לתוף טפחו של זה [יחד] - שנאמר: "לפני תמיד" [שלא יהיה השולחן בלא לחם]. **ה.** יצאו ונתנו את הלחם שהוציאו על שלחן זהב אחר שניה באולם; והקטירו הזיכין, ואחר כך מחלקין החלות. ואם חל יום הכפורים להיות בשבת, החלות מתחלקות לערב.

ו. כיצד מעשה לחם הפנים? מביאין עשרים וארבע סאים חטים הראויין למנחות, ושפין [משפשיין] אותן ובוטטין בהן כשאר חטי מנחות; וטוחנין אותן, ומנפין מהן באחת עשרה נפה ארבעה ועשרים עשרון סלת, ועושין מהן שתיים עשרה חלות מצות [שאינם חמץ]. לא נפה אותן באחת עשרה נפה, או שלא הוציאן מעשרים וארבע סאים - הואיל ונעשו סלת מפל מקום, כשרות; לא נאמרו השעורין האלו אלא למצה.

ז. ולישתן וצריכתן בחוץ, ואפיתן בפנים בעזרה כשאר המנחות. ולשין אותן אחת אחת, ואופין אותן שתיים שתיים. **ח.** ושלשה דפוסי [תבניות] של זהב היו להן - אחד שנותנין בו החלה והוא בצק, והשני שאופין אותה בו, והשלישי שנותנין אותה בו כשרודין אותה מן התנור, כדי שלא תתקלקל [תסבר].

ט. כל חלה מהן מרפעת, שנאמר: "לחם פנים", שהיו לו פנים רבים. ארץ כל חלה מהן עשרה טפחים, ורחבה חמשה טפחים, ורימה [גובהה] שבע אצבעות; והשלחן - ארכו שנים עשר טפח, ורחבו ששה טפחים. נותן ארץ החלה על רחב השלחן - נמצאת החלה יוצאת שני טפחים מכאן ושני טפחים מכאן; וכופל את היוצא מכאן ומכאן, וישאר בין שני הקצוות רוח באמצע. וכן מניח חלה על גבי חלה, עד שעורף שש חלות. וכן עושה בצדה מערכה שניה, שש חלות.

י. אין אפית לחם הפנים דוחה שבת, ולא את יום טוב, אלא בערב שבת אופין אותן, ועורכין אותן למחר; ואם חל שני ימים טובים של ראש השנה להיות בחמישי ובערב שבת, אופין אותן מיום רביעי.

יא. ולא סדור הקנים ולא נטילתן דוחה שבת; אלא מערב שבת נכנס ושומטן ונותנן לארץ השלחן, ובאחד בשבת [יום א'] נכנס ומכניס את הקנים בין החלות.

בצלצל, ותקעו אלו בחצוצרות, ודברו הלויים בשיר. הגיעו לפרק - תקעו, והשתחוו כל העם שבצורה; על כל פרק - תקיעה, ועל כל תקיעה - השתחויה. וכל התקיעות שעל התמיד - תשע, כמו שבארנו.

ח. אין אומרים שירה אלא על עולת הצבור וזבחי שלמיהן האמורים בתורה; אבל עולת נדבה שמקריבין ממותר [מהנשאר מ:] תרומת הלשכה - אף על פי שהן של צבור, אין אומרים עליהן שירה; וכן נסכים הבאין בפני עצמן - אין אומרים עליהן שירה.

ט. השיר שהיו הלויים אומרים: ביום הראשון - 'לה' הארץ ומלואה'; בשני היו אומרים: 'גדול ה' ומהלל מאד'; בשלישי - 'אלהים נצב בעדת אל'; ברביעי - 'אל נקמות, ה'''; בחמישי - 'הרנינו לאלהים עוזנו'; בששי - 'ה' מלך, גאות לבש'; בשבת - 'מזמור שיר ליום השבת'. במוספי שבת אומרים שירת 'האנינו', וחולקין אותה לששה פרקים, כדרך שקוראין אותה ששה בבית הכנסת; ואומרים פרק בכל שבת. גמרו השירה בששה שבתות, חוזרין לראש. במנחה של שבת אומרים: 'אז ישיר משה ו'מי כמכה'. במוסף של ראש השנה היו אומרים: 'הרנינו לאלהים עוזנו'; ואם חל להיות בחמישי, אומרים: 'הסירותי מסכל שכמו'. במנחה של ראש השנה היו אומרים: 'קול ה' יחיל מדבר'.

י. ראש חדש שחל להיות בשבת - שירה של ראש חדש דוחה את שירה של שבת, כדי לפרסמו שהיום ראש חדש. יא. בשבת מקטירין שני בזיכי לבונה עם המוספין, קדם נסוף זין של מוספין. ובסדר שעושין כל יום בבקר, כך עושין בין הערבים; חוץ מהרמת הדשן ממזבח החיצון, וסדור המערכות, והפסות, שאין עושין דברים אלו אלא בכל יום בשחר בלבד, כמו שבארנו.

יום חמישי

הלכות תמידיו ומוספיו פרק ז

א. בראשי חודשים - מקריבין מוסף ראש החדש אחר תמיד של שחר. וכמה הוא מוסף ראש חדש? פרים שנים, ואיל אחד, ושבעה כבשים - הכל עולות, ושעיר עזים חטאת.

ב. מעשה כל העולות אחד הוא, כמעשה התמיד; ומעשה החטאת של ראשי חודשים ושל מועדות, כמעשה החטאת הנאכלת שבארנו.

ג. בפסח - מקריבין קרבן מוסף בכל יום, מיום הראשון עד יום השביעי, כמוסף ראשי חודשים: פרים שנים, ואיל אחד, ושבעה כבשים - הכל עולות, ושעיר חטאת הנאכלת. ביום שני של פסח, שהוא יום ששה עשר בניסן - מקריבין יתר על מוסף של כל יום, כבש לעולה עם עמר התנפה [קרבן העומר]; והוא מנחה של צבור, כמו שבארנו.

ד. וזמנו קבוע, לפיכך דוחה את השבת ואת הטמאה. ה. אין מביאין מנחה זו אלא מארץ ישראל, שנאמר: 'והבאתם את עמר ראשית קצירכם'. מצותו לבוא מן

ג. ואחר שזרקין הדם, מטיב [מדליק] זה שבהיכל חמש הנרות; ויוצאין שניהן מן ההיכל. ואילו שבבית המטבחים - מפשיטין ומנתחין, וכל אחד מעלה אבר שזכה בו לכבש. ונותנין האברים מחצי כבש ולמטה [בחלקו התחתון], במערבו; ושל מוספין - היו נותנין אותן מחצי כבש ולמטה, במזרחו; ושל [קרבות] ראשי חודשים - נותנין על המזבח מלמעלה, בין קרן לקרן במקום הלוח רגלי [מעבר] הפהנים, כדי לפרסמו שהוא ראש חדש. ומולחין שם את האברים; ובזקין [מפזרים] מלח על גבי הכבש אפלו בשבת - כדי שלא יחליק, ויפלו הפהנים שם בעת הליכתן בעצים [הובלת עצים] למערכה; ואף על פי שהמלח חוצץ בין רגליהן ובין הכבש, הואיל ואין ההולכה הזאת עבודה, אינן חוששין [אין זה חציצה].

ד. ואחר שמעלין האברים לכבש, מתפנסין כלם ללשפת הגזית, והממנה אומר להן: 'ברכו ברכה אחת! והן פותחין וקוראין 'אהבת עולם', ועשר הדברות, ו'שמע', 'יהיה אם שמוע', 'יאימר', 'ואמת ויציב', ו'רצה', ו'שים שלום'; ובשבת מוסיפין ברכה אחת, והיא שיאמרו אנשי משמר היוצא לאנשי משמר הנכנס: 'מי ששפן שמו בבית הזה, ישפין בניכם אהבה אחתה שלום ורעות'. ואחר כך מפסיק פיס שלישי ורביעי, וזוהי בקטרת מי שזוכה, ונכנס ומקטיר; ואחר כך נכנס זה שזכה בדשון המנוחה, ומטיב שתי הנרות. ויוצא זה שהקטיר עם מדשן המנוחה, ועומד על מעלות האולם, הוא ואחיו הפהנים.

ה. כשיגיעו בין האולם ולמזבח, נטל אחד את המגרפה, וזרקו בין האולם ולמזבח, והיה לה קול גדול. ושלשה דברים היתה משמשת: כהן שהוא שומע קולה, יודע שאחיו הפהנים נכנסין להשתחוות, והוא רץ וקא; וכן לוי שהוא שומע קולה, יודע שאחיו הלויים נכנסין לדבר בשיר, והוא רץ וקא; וראש המעמד [משמרת של 'ישראלים' שנוכחים בהקדבה, בשליחות העם] כשהוא שומע קולה, היה מעמיד את הטמאים [מצורעים] על שער המזרח מפני החשד [שלא יחשדו בהם שאינם רוצים להיכנס], [אלא] שידעו הכל שעדין לא הביאו כפרתן [ולכן לא נכנסו]. ואחר כך מעלה זה שזכה באברים את האברים מן הכבש ולמזבח, ואחר שמעלין את האברים, מתחילין אלו שעל מעלות האולם, ומקריבין ברכת כהנים ברכה אחת בשם המפורש, כמו שבארנו במקומה. ואחר כך מעלין סלת הנסכים, ואחר הסלת מקטיר החבתין, ואחר החבתין מעלין הזין לנסוף; ובשעת הנסוף, אומרים הלויים בשיר, ומבין המשוורין במיני נגון שבמקדש, ותוקעים תשע תקיעות על פרקי השיר.

ו. כשהיו נותנין הזין למנסף, היו שני כהנים עומדין על שלחן החלבים ושתי חצוצרות בידן; והסגן [של כהן גדול] עומד על קרן המזבח, והסודרין [דגלים] בידו. תקעו והריעו ותקעו, וקאו ועמדו אצל זה הממנה על הצלצל [מצילתיים], אחד מימינו ואחד משמאלו.

ז. שקה המנסף לנסף - מניף הסגן בסודרין, הקיש זה

יב. קצרוהו ונתנוהו בקפות, הביאוהו לעזרה, וחקטו אותו, וזורין, ובזורין. ולקחין את השעורין, ומכהבין

ז. ולישתן ועריכתן בחוץ [ח-חזק לעזרה]; ואפיתן בפנים, ככל המנחות.

ח. ואין עשיתן דוחה יום טוב, ואין צריך לומר שבת, אלא אופין אותן מערב יום טוב, שנאמר: "הוא לבדו יעשה לכם" - "לכם", ולא לגבוה [לה].

ט. היה ערב יום טוב שבת, אופין אותן מערב שבת, ונאכלות בשלישי לאפיתן, שהוא יום טוב. והרי [ו] וכן מפרש בתורה שהן חמץ. וכיצד עושה? מביא שאור [חומר] התפחה ממקום אחר, ונותנו לתוך העשורין; וממלא העשורין סלת, ומחמצו [מתפוח] באותו השאור.

י. ומרבעות הן - ארץ כל חלה שבעה טפחים, ורחבה ארבעה טפחים, וגובהה ארבע אצבעות.

יא. כיצד הנפת הלחם עם שני כבשי השלמים? מביא שני הכבשים, ומניף אותן פשהן חיים, שנאמר: "והניף אותם תנופה"; ואם הניף זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, יצא. ואחר כך שוחטין אותן, ומפשיט, ולוקח חזה ושוק מכל אחד משניהן, ומניחן בצד שתי הלחם; ומניח שתי ידיו מלמטן, ומניף הכל כאחד במזרח במקום כל התנופות - מוליך ומביא, מעלה ומוריד. ואם הניפן אחד אחד, יצא. ואחר כך מקטיר אמורי [אבר] שני כבשים, ושאר הכשר נאכל לפניהם. וכן שתי החלות - נוטל בהן גדול אחת משניהן, והשניה מתחלקת לכל המשמרות; ושתייהן נאכלות כל אותו היום וחצי הלילה, כבשר גדשי גדשים. יב. שחט שני כבשים על ארבע חלות - אם אמר: 'קדשו שתיים מתוך ארבע', מושך שתיים ומניפן, והשאר פודין אותן בפנים, ונאכלין בחוץ כשאר החלין. ואם לא התנה, לא קדש הלחם.

יג. שחט ארבעה כבשים על שתי חלות - מושך שניים מהן, וזורק דמן שלא לשמן [לא עבוד קרבן ה' לחם]; ומניף השניים הנשארים הכשרים עם שתי הלחם.

יד. שתי החלות מעפכות זו את זו. ושני הכבשים מעפכין זה את זה: מת אחד משניהם, או ברת, או נעשה טרפה - יקח זוג לשני; שחט אחד לשמו, יקח לו זוג.

טו. שתי הלחם מעפכין את הכבשים, ושני הכבשים אינן מעפכין את הלחם. ואם הונפו עם הכבשים, מעפכין זה את זה: ואם אחד הלחם, יאכרו הכבשים; ואם אכרו הכבשים, יאכדו הלחם, ויביאו לחם אחר וכבשים אחרים. טז. שתי הלחם הבאות בפני עצמן בלא כבשים, כיצד עושין בהן? יונפו, ותעבר צורתן [יפסלוס בלינה], ויצאו לבית השרפה - גזרה שמה ימצאו כבשים לשנה הבאה, ויביאו לחם בלא כבשים. הפך ושני האילים ושבעת הכבשים והשעיר הבאין ביום זה בגלל הלחם - אינן מעפכין את הלחם, ולא הלחם מעפכין.

יז. שני פרים של מוסף היום, ופר הבא בגלל הלחם - אינן מעפכין זה את זה.

יח. איל של מוסף היום, ושני אילים הבאין בגלל הלחם - אינן מעפכין זה את זה.

יט. שבועה כבשים של מוסף היום, ושבועה כבשים

כב. מצות עשה לספר שבע שבתות תמימות מיום הבאת העמר, שנאמר: "וספרתם לכם ממחרת השבת"; ומצוה למנות הימים עם השבועות, שנאמר: "תספרו חמשים יום". ומתחלת היום מונו; לפיכך מונה בלילה, מליל ששה עשר בניסן.

כג. שכח ולא מנה בלילה, מונה ביום. ואין מונין אלא מעמד; ואם מנה מישוב, יצא.

כד. מצוה זו על כל איש מישראל, ובכל מקום ובכל זמן; ונשים ועבדים פטורין מספירת העמר.

כה. וצריך לברך בכל לילה: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו, וצונו על ספירת העמר', קדם שיוספר; מנה ולא ברח - יצא, ואינו חוזר ומברך.

יום שישי

הלכות תמידין ומוספין פרק ח

א. ביום חמשים מספירת העמר - הוא חג השבועות, והוא יום עצרת. וביום הזה מקריבין מוסף כמו מוסף ראש חודש: שני פרים ואיל ושבועה כבשים - כלן עולות, ושעיר חטאת. ואלו הן הקרבנות האמורות בחמש הפקודים [במדבר], והן מוסף היום. ועוד מביאין יתר על המוסף ביום הזה, מנחה חדשה - שתי הלחם. ומקריבין עם הלחם: פר ושני אילים ושבועה כבשים - הכל עולות, ושעיר חטאת, ושני כבשים וזבח שלמים. ואלו הן הקרבנות האמורות בחמש ויקרא. נמצא הקרב ביום זה יתר [נוסף] על שני התמידין: שלשה פרים ושלשה אילים וארבעה עשר כבשים - הכל עשירים בהמה עולות, ושני שעירים חטאות נאכלים, ושני כבשים שלמים נאכלים.

ב. שתי הלחם אינן באין אלא מן הארץ ומן [היבול] החדש, שנאמר: "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שמים"; לא מצאו חדש, וביאו מן העלה.

ג. חטים שירדו [בנוס] בעבים [בעננים] - יש בהן ספק אם קורא אני בהן "ממושבותיכם", או אינם "ממושבותיכם". לפיכך לא יביא; ואם הביא, פשר. וכיצד היו עושין? מביאין שלש סאין חטין חדשות, ושפין [משפשים] אותן ובוטטין בהן פדרך כל המנחות, וטוחנין אותן סלת, ומנפין מהן שני עשרונות בשתיים עשרה נפה. והשאר נפדה [נמכר לחולין] ונאכל לכל אדם, וחיב בחלה ופטור מן המעשרות, כמו שבארנו.

ד. שתי הלחם, שהן מן החדש - צריכין לבוא עשורון מכל סאה ומחצה, ומנפין אותן בשתיים עשרה נפה. ולחם הפנים, שהוא בא מן הישן - די לו באחת עשרה נפה; והוא בא עשורון מכל סאה. אבל העמר, שהוא בא משעורים חדשות - אינו בא מן המבקר, אלא משלש סאין ובשלש עשרה נפה.

ה. וכלן - אם רבה במדת הסאין שבאין מהן, או מעט - פשרות.

ו. ולוקחין שני העשרונות, ולשין אותן אחת אחת, ואופין אותן אחת אחת.

בית הדין בטעות], ופר העלם קודם לפר עבודה זרה; ופר עבודה זרה קודם לשעיר שזלה, אף על פי שהפר עולה ושעיר חטאת; שכן הוא סדר הכתוב בתורה. שעיר עבודה זרה קודם לשעיר נשיא [שחטא], שהנשיא יחיד; ושעיר נשיא קודם לשעיר יחיד. ושעיר יחיד קודמת לכבשה, אף על פי ששניהם חטאת - שהשעירה ראיה לבוא על כל הפירות [חטא שבמזיד דינו כרת] שמביאין עליהם [בשוגג] חטאת, והכבשה אינה באה על שגגת עבודה זרה.

ח אפלו חטאת העוף של יולדת, קודמת לכבשה. חטאת קודמת לאשם, מפני שדמה נתן על ארבע קרנות ועל היסוד; וכל חטאות שבתורה קודמין לכל האשמות - חוץ מאשם מצרע, מפני שהוא בא על ידי הכשר [שמשלים את טהרתו]. האשם קודם לתודה ולאיל נזיר, מפני שהוא קדשי קדשים; תודה ואיל נזיר קודמין לשלמים, מפני שהן נאכלין ליום אחד וטעונין לחם; והתודה קודמת לאיל נזיר, מפני שיש בה ארבעה מיני מנחות. שלמים קודמין לבכור - מפני שהן טעונין מתן שפטים שהן בארבע, וטעונין סמיכה ותנופה ונסכים; והבכור קודם למעשר בהמה - מפני שקדשתו מרחם, ונאכל לפניהם בלבד. המעשר קודם לעופות, מפני שהוא זבח, ויש בו קדשי קדשים - דמו ואמוריו; והעופות קודמין למנחות, מפני שהם מיני דמים [יש בהם זריקת דם]. הרי שהיו לפניו חטאת העוף ומעשר - המעשר קודם, מפני שהוא זבח; והיו שם חטאת העוף ומעשר ועולת בהמה - הואיל ועולה קודמת למעשר, וחטאת העוף קודמת לעולת בהמה, מקריב חטאת העוף תחלה, ואחר כך העולה ואחר כך המעשר.

ט. הרי שהיו מיני בהמה הרבה ממין קרבן אחד, ביצד הן קרבין? הפרים קודמין לאילים, שכן נתרבו בנסכים; ואילים קודמין לכבשים, שכן נתרבו בנסכים; וכבשים קודמין לשעירים, שכן נתרבו באמורין - שבכלל אמורי כבשים האליה, ואין בשעירים אליה. [קרבן] העמר קודם לכבש הבא עמו, ושתי הלחם קודמין לשני כבשים. זה הכלל: דבר הבא בגלל היום, קודם לדבר הבא בגלל הלחם. י. מנחת האיש קודמת למנחת האשה, מנחת חטים קודמת למנחת שעורים; מנחת חוטא קודמת למנחת נדבה, מפני שהיא באה על חטא. מנחת נדבה ומנחת שוטה - אינה שירצה מהן, יקדים.

יא. מנחות קודמות לזין, והזין קודם לשמן, והשמן קודם ללבונה, ולבונה קודמת למלח, ומלח קודם לעצים. אימתי? בזמן שבאו בלן באחד; אבל הבא ראשון קרב ראשון, והבא אחרון קרב אחרון.

יב. כל הקודם בהקרבה, קודם באכילה. יג. היו לפניו שלמים של אמש ושלמים של יום - של אמש קודמין, שהרי קרב [סוף] זמנן [להאכל]; שלמים של אמש וחטאת או אשם של יום - חטאת ואשם קודמין, מפני שהן קדשי קדשים, כמו שבארנו.

הבאים בגלל הלחם - אינן מעכבין זה את זה. ואם נשחטו, כלם מעכבין זה את זה.

כ. התמידין אינן מעכבין את המוספין, ולא המוספין מעכבין התמידין; ולא המוספין מעכבין זה את זה, ולא מנין העולות בלן מעכב. ביצד? הרי שלא מצאו אלא ששה כבשים, מקריבין ששה; אפלו לא מצאו אלא אחד, מקריבין אותו; בין בראשי חדשים, בין בימי המועדות והשבתות. ואינן חייבין להקריב השאר למחר או למועד אחר, אלא כל קרבן צבור שעבר זמנו - בטל קרבנו. לא מצאו אלא שני כבשים, אם יקריבו אותן למוסף היום אין להן תמידין למחר - הרי הדבר שקול: אם הקריבום למוסף היום, הקריבו; ואם רצו להניחם למחר לתמידין, יניחו.

שבת קודש

הלכות תמידין ומוספין פרק ט

א. באחד בתישרי מקריבין מוסף היום: פר ואיל ושבעה כבשים - הכל עולות, ושעיר חטאת הנאכלת. וזה מוסף היום, יתר על מוסף ראש חודש הקרב בכל יום ראש חודש; לפיכך אם חל להיות בשבת, היו שם שלשה מוספין: מוסף שבת, ומוסף ראש חודש, ומוסף היום.

ב. וכיצד סדור הקרבתן? מוסף שבת תחלה, ואחריו מוסף ראש חודש, ואחריו מוסף יום טוב; שכל התדיר מחברו קודם את חברו. וכן כל המקדש מחברו קודם את חברו. הנה לפניו תדיר ומקדש, יקדים איזה מהן שירצה. ג. עבר או שכח, ושחט את שאינו תדיר או הפחות בקדשה תחלה - מקריבו, ואחר כך שוחט את התדיר או את המקדש.

ד. ואם נשחטו שניהם כאחד - יהיה זה מקרם [מנוענע] בדם [שלא יקרוש], עד שיצק דם התדיר או דם המקדש. ה. דם החטאת קודם לדם העולה, מפני שדם החטאת מכפר; אברי עולה קודמין לאמורי [אברין] חטאת, מפני שהעולה כלה [נקרבת] לאשים. דם חטאת ואברי עולה, איזה שירצה יקדים; וכן דם עולה ואמורי חטאת, או דם עולה ודם אשם - איזה שירצה יקדים.

ו. חטאת קודמת לעולה; אפלו חטאת העוף, קודמת לעולת בהמה, שנאמר: "והקריב את אשר לחטאת ראשונה" - בזמן אב [חלום] לכל חטאת, שהיא קודמת לעולה הבאה עמה. וכן בשעת הפרשה - מפריש החטאת תחלה, ואחר כך העולה.

ז. בקרבנות החג [סוכות] - אינו כן, אלא קרבין על סדר הכתוב בתורה, שנאמר: "במשפטם". ביצד? בתחלה פרים, ואחריהם אילים, ואחריהם כבשים, ואחריהם שעירים - אף על פי שהשעירים חטאות, וכל אלו שקדמו אותן עולות. וכן בשגגת צבור בעבודה זרה, שהן מביאין פר עולה ושעיר חטאת - הפר קודם, שנאמר בו: "במשפט". ופר כהן משיח [שנמשח בשמן - וחטא] קודם לפר העלם דבר של צבור [חטאו הציבור על פי הוראת

שיעורי רמב"ם ספר המצוות — ז' ו"ג טבת ה'תשס"ח

יום ראשון

מצות לא תעשה צד. צה.

צו. צז. מצות עשה פו.

המצוה הצ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהקטיר אמורי בעלי מומין, והוא אמרו יתעלה: "ואשה לא-תתנו מהם על-המזבח" (ויקרא כב, כב) ולשון ספרא (פרשת אמור): "ואשה לא-תתנו מהם" — אלו החלבים; "לא-תתנו", אין לי אלא כלם, מנין אף מקצתם — תלמוד לומר: "מהם", אף מקצתם. הנה נתבאר לך שהמקריב בעל מום — עובר על ארבעה לאוין, במה דברים אמורים? אם נעשה הקטיר אמורין לאו אחד: אבל אם נעשה אותם שני לאוין כמו שעושה תנא זה המדבר פאן — הרי יהיה עובר בחמשה לאוין, לפי שהוא עושה מקצת האמורין ענין (בפני עצמו) וכלם ענין, כמו שאמר "מהם" אף מקצתן, אף-על-פי שהוא לאו אחד. הרי שהתנא הזה סובר לוקין על לאו שבכללות לפיכך אמר בספרא (שם): "המקדיש בעל מום למזבח — עובר משום חמשה דברים: משום כל תקדיש, כל תשחוט, כל תזרוק את-הדם, כל תקטיר את-החלב, כל תקטיר מקצתו". ובגמרא תמורה (ז): אמרו: "המעלה איברי בעלי מומין לגבי המזבח — אמר אביי: לוקה משום כל תקטיר פלו, ומשום כל תקטיר מקצתו; רבא אמר: אין לוקין על לאו שבכללות. מתיבי (יש להקשות על שיטת רבא): "המקדיש בעלי מומין לגבי המזבח — עובר משום חמשה שמות". אלמא (הנה ראינו) לוקין על לאו שבכללות? תיובתא דרבא. הנה נתבאר לך שזה האומר: עובר בחמשה — שהם נעשו חמשה, לפי סברתו שלוקין על לאו שבכללות, ולפיכך מונה הלאו הפולל פלן ומקצתן בשני שמות, וזהו המפרסם בדעת אביי בכל-מקום כמו שבארנו בכלל התשיעי מן-הכללים שקדמו למאמר זה. אבל לרבא שאומר: אין לוקין על לאו שבכללות — אינו חיב אלא מלקות אחת על ההקטיר כמו שנוכר. וכבר נתברר אצלנו שהכלל הנכון: אין לוקין על לאו שבכללות. כמו שנתבאר בגמרא

סנהדרין (סג), כמו שהדגמנו בכלל התשיעי, ולפיכך יהיו ארבעה לאוין בלבד כמו שבאר הפתוב, נמצא שמי שהקדיש והקריב בעל מום — לוקה ארבע מלקיות על ארבעה לאוין אלו, כמו שבארנו. וכל-הלאוין הללו אמורים בבעל מום קבוע, כמו שהדגים ואמר: "שורע, וקלוט, ומעוץ, וכתות, ונתוק, וכרות" (שם, כג-כד). שכל-אלו מומין קבועין. וכבר נתבאר כל-מומי בהמה, הקבוע והעובר, בפרק ו' מבכורות. וכן נתבאר הלכות ארבעת לאוין אלו המיוחדות בהקרבת בעל מום, במקומות מפורסם במסכת זבחים ומסכת תמורה.

המצוה הצ"ה — האזהרה שהזהרנו מלהקריב בעל מום עובר, והוא אמרו במשנה תורה: "לא-תזבח לה' אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום וגו'" (דברים יז, א), ונתבאר בספרי שבבעלי מומין עוברין הפתוב מדבר. וגם על זה לוקה, אם עבר והקריבו.

המצוה הצ"ו — האזהרה שהזהרנו מלהקריב קרבנות הגוים אם הם בעלי מומין, ולא נאמר פיון שהוא גוי קרב בעדו בעל מום, והוא אמרו יתעלה: "ומיד בן-נכר לא תקריבו את-לחם אלהיכם מכל-אלה" (ויקרא כב, כה). ומי שעבר והקריבו — לוקה גם כן.

המצוה הצ"ז — האזהרה שהזהרנו מלתן מום בקדשים, וזהו הנקרא: מטיל מום בקדשים. וכל-המטיל מום בקדשים — לוקה, ובתנאי שיהא זה בזמן שבית המקדש קים דחזי (שפסל דבר שהיה ראוי) לקרבן, כמו שנתבאר בגמרא עבודה זרה (יג). ובא הלאו על כך באמרו בקרבן: "כל-מום לא יהיה-בו" (שם, כא), ולשון ספרא: "כל-מום לא יהיה-בו" — אל תתן בו מום.

המצוה הפ"ו — הצווי שנוצטוונו לפדות מן-הקדשים מה שנולד בו מום ונצא לחלין ומתיר לשחטו ולאכלו, והוא אמרו יתעלה: "רק בכל-אות נפשך תזבח ואכלת בשר בכרפת ה' אלהיך" (דברים יב, טו) ולשון ספרי (פרשת ראה): "רק

יא). וכבר נכפל הלאו בענין זה בלשון אחר ואמר: "כל-המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ" (שם). וכבר בארנו בכלל התשיעי שהמקריב שאור ודבש — לוקה אחת ואינו לוקה שתיים, מפני שהוא לאו שבכללות כמו שבארנו שם, לפי שכבר נתברר לנו שלא שכללות לוקין עליו אחת, המשל בזה שהמקריב חמץ לוקה אחת, וכן המקריב דבש, וכן המקריב חמץ ודבש באחת.

המצוה הס"ב — הצווי שנוצטוינו להקריב מלח עם כל-קרפן, והוא אמרו יתעלה: "על כל-קרפןך תקריב מלח" (שם, יג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בספרא (פרשת ויקרא) ובכמה מקומות במנחות (כא).

המצוה הצ"ט — האזהרה שהזהרנו מלהקריב קרפן בלי מלח, והוא אמרו יתעלה: "ולא תשפית מלח ברית אלהיך" (שם), כי משהזהיר מלהשפית המלח משמע שאסור להקריב תפל (שאינו לו טעם), והמקריב אינה דבר תפל — כלומר קרפן או מנחה — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מזבחים (כ"בא).

יום שלישי

מצות עשה סג.

מצות לא תעשה קמו. מצות עשה סד.

המצוה הס"ג — הצווי שנוצטוינו במעשה קרפן העולה, והוא שכל-קרפן עולה שקרב, בין שיהיה קרפן יחיד או קרפן צבור, יהיה באפן כזה וכזה. והוא אמרו בויקרא: "אדם כי יקריב מכם קרפן לה' וגו' אם-עלה קרפנו מן-הבקר וגו'" (ויקרא א, ב"ג).

המצוה הקמ"ו — האזהרה שהזהרנו מלאכול מבשר העולה, והוא אמרו יתעלה: "לא-תוכל לאכל בשרך וגו' וכל-נדרך אשר תדור" (דברים יב, יז), פאלו אמר: לא תוכל לאכל נדרך אשר תדור. ובא הפרוש (ספרי פרשת ראה): "ונדרך" — זו עולה. לא בא הכתוב אלא ללמדך לאוכל עולה, בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקת

בכל-אות נפשך תזבח — אינו מדבר אלא בפסולי המקדשין שיפדו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו, כלומר: פדיון הקדשים, במסכת בכורות (טו.) ותמורה (לב.) ובכמה מקומות מחלין (קל.) וערכים (ד"ה) ומעילה (יט.).

יום שני

מצות עשה ס. מצות לא תעשה ק. צח.

מצות עשה סב. מצות לא תעשה צט.

המצוה הס' — הצווי שנוצטוינו שיהא כל-קרפן שנקריב מן-הבהמה בן-שמנה ימים ולמעלה ולא פחות מזה, וזו היא מצות מחסר זמן בגופו (של הקרבן. להבדיל מ"מחוסר זמן בבעליו" שהוא דין אחר). והוא אמרו יתעלה: "והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרפן" (ויקרא כב, כז). וכבר נכפל צווי זה בלשון אחר, והוא אמרו: "שבעת ימים יהיה עם-אמו" (שמות כב, כט). ומצוה זו כוללת את כל-הקרפנות, קרפן יחיד וקרפן צבור, על סוגיהם השונים. וממה-שאמר: "ומיום השמיני והלאה ירצה" — משמע שקדם לכן לא ירצה. הנה נתבררה האזהרה מלהקריב מחסר זמן; אלא שהוא לאו הפא מכלל עשה, ולפיכך אין לוקין עליו, שכן מי שהקריב מחסר זמן אינו לוקה, כמו שנתבאר בפרק 'אותו ואת-בנו' (חולין פ:), ושם נאמר: "הנח למחסר זמן שהפתוב נתקו (מהלאו, ועשאהו) לעשה". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בספרא (פרשת אמור) ובסוף זבחים (קיב).

המצוה המשלימה מאה — האזהרה שהזהרנו מלהקריב אתנן זונה ומחיר כלב לגבי המזבח, והוא אמרו יתעלה: "לא-תביא אתנן זונה ומחיר כלב" (דברים כג, יט). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ו' במסכת תמורה. ומי שמקריב משהו מהם אף-על-פי שהקרפן פסול — הרי זה לוקה, כדן בעל מום.

המצוה הצ"ח — האזהרה שהזהרנו מלהקריב שאר ודבש (דבר של חמץ או שיש בו מתיקות) לגבי המזבח, והוא אמרו יתעלה: "כי כל-שאר וכל-דבש לא-תקטירו ממנו אשה לה" (ויקרא ב,

הכתוב איך קרב ומה-ממנו נקטר ומה-נאכל.

יום חמישי

מצות עשה פט.

מצות לא תעשה קמה. קמח. (קמט)*

(*בדפוסים שונים)

המצוה הפ"ט — הצווי שנצטוו הפהנים לאכול בשר הקדשים, כלומר: החטאת והאשם שהם קדש קדשים, והוא אמרו יתעלה: "ואכלו אתם אשר כפר בהם" (שמות כט, לג). ולשון ספרא (פרשת שמני): "מנין שאכילת קדשים כפרה על כל-ישראל? תלמוד לומר: "ואתה נתן לכם לשאת את-עון העדה לכפר עליהם לפני ה'" (ויקרא י, יז), הא כיצד? הפהנים אוכלין וישראל מתכפרין". ומתנאי מצוה זו שאכילה זו שהיא מצוה — אינה (מדין תורה) אלא ליום ולילה עד חצות. ואחר-כך תאסר אכילת אותה החטאת או האשם, ואין אכילתה מצוה אלא בזמן הקבוע. וברור שגם מצוה זו מיוחדת לזכרי הפהנים, ואינה חובה לנשים, לפי שקדשי קדשים — שבהם נאמר פסוק זה — אינם נאכלים לנשים; אבל שאר הקדשים, כלומר: קדשים קלים, נאכלים לשני ימים ולילה אחד, חוץ מתודה ואיל נזיר שהם ליום ולילה עד חצות אף-על-פי שהם קדשים קלים; וגם הנשים אוכלות קדשים קלים אלו. וגם אכילתם (של הקדשים קלים על-ידי הכהנים) נגזרת למצוה. וכן גם התרומה אכילתה נגזרת למצוה, אלא שאין אכילת קדשים קלים ותרומה באכילת בשר חטאת ואשם. לפי שאכילת בשר חטאת ואשם נשלמת בה כפרת המתכפר כמו שבארנו, ובהן נאמר הצווי על האכילה — מה-שלא נאמר לא בקדשים קלים ולא בתרומה — ולפיכך הם נגזרים אחר אלו והאוכלם עשה מצוה. ולשון ספרי (פרשת קרח): "עבדת מתנה אתן את-כהנתכם" (במדבר יח, ז) — "לעשות אכילת קדשים בגבולין (מחוץ למקדש) כעבודת מקדש במקדש: מה עבודת מקדש במקדש מקדש (רוחץ) ידיו ואחר-כך עובד, אף אכילת קדשים בגבולין מקדש ידיו ואחר-כך אוכל". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בדבחים.

דמים, בין לפני מן-הקלעים בין חוץ לקלעים שהוא עובר בלא-תעשה. ולא זה הוא האזהרה לכל-מועל. והעובר על לא זה, כלומר: האוכל מבשר עולה או הנהנה משאר הקדשים שחייבין עליהם מעילה, כמו שנתבאר במסכת מעילה: אם הוא מזיד — לוקה; ואם הוא שוגג — מקריב קרבן מעילה, ומחזיר מה שנהנה ומוסיף חמש, כמו שנתבאר במסכת מעילה. ובפרק ט' מסנהדרין (פג). אמרו: "הזיד במעילה, רבי יהודה אומר: במיתה; וחכמים אומרים: באזהרה", והביאו ראיה מאמרו "ומתו בו כי יחלהו" (ויקרא כב, ט) אמרו: "בו" — ולא במעילה.

המצוה הס"ד — הוא הצווי שנצטוונו שיהא מעשה קרבן חטאת באפן הנזכר, איזו חטאת שתהיה (בין של יחיד בין של רבים וכו'). והוא אמרו יתעלה: "זאת תורת החטאת וגו'" (שם ו, יח). וגם באר שם בויקרא איך היא נשחטת ומה-ממנה נקטר ומה-נאכל.

יום רביעי

מצות לא תעשה קלט. קיב.

מצות עשה סה.

המצוה הקל"ט — האזהרה שהזהירו הפהנים לאכול בשר חטאות הנעשות בפנים (שדמן נכנס לפנים המקדש), והוא אמרו יתעלה: "וכל-חטאת אשר יובא מדמה אל-אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף" (ויקרא ו, כג). והאוכל ממנה — לוקה. ולשון ספרא (פרשת צו): "לא תאכל באש תשרף" — כל שהוא טעון שרפה, לתן עליו בלא-תעשה על אכילתו.

המצוה הקי"ב — האזהרה שהזהרנו מלהבדיל (להפריד) ראש חטאת העוף בשעת המליקה (ועליו להשאר תלוי בעור הצואר), והוא אמרו יתעלה: "ומלק את-ראשו ממול ערפו ולא יבדיל" (שם ה, ח); ואם הבדיל — פסל. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ו' מדבחים.

המצוה הס"ה — הצווי שנצטוונו שיהא מעשה קרבן אשם באפן הנזכר בויקרא באמרו יתעלה: "וזאת תורת האשם" (שם ז, א). ובאר

"לא-תוכל לאכל בשעריך וגו' ונדבתיך" (דברים יב, יז), כאלו אמר: לא תוכל לאכל נדבתיך. וכא בקבלה (ספרי פרשת ראה שם): לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דמים שהוא עובר בלא-תעשה, וגם זה לוקה.

המצוה הס"ז — הצווי שנצטוינו שיהא מעשה המנחה באפן הנזכר בכל-סוג וסוג מהן, והוא אמרו: "ונפש כח-תקריב קרבן מנחה לה' וגו'; ואם-מנחה על-המחבת קרבן וגו'; ואם-מנחת מרחשת" (שם ב, א. ה, ז). ואמר להשלמת המעשה: "וזאת תורת המנחה וגו'" (ויקרא ו, ז). ודיני מצוה זו על חלקיה הרבים מבארים בפסקתא המיוחדת לכך, כלומר: מסכת מנחות.

המצוה הק"ב — האזהרה שהזהרנו מלתן שמן זית במנחת חוטא, והוא אמרו יתעלה: "לא-ישים עליה שמן" (שם ה, יא). ומי שנותן עליה שמן — לוקה.

המצוה הק"ג — האזהרה שהזהרנו מלהקריב מנחת חוטא עם לבונה, והוא אמרו יתעלה: "ולא-יתן עליה לבנה" (שם); ומי שנותן עליה לבונה — לוקה. ולשון המשנה (מנחות נט): "וחיב על השמן בפני עצמו ועל הלבונה בפני עצמה", לפי שהם שני לאוין בלי ספק. וכבר נתבאר דיני מצוה זו, כלומר: מנחת חוטא, בפרק ה' ממנחות (שם).

המצוה הקל"ח — האזהרה שהזהרנו (גם הכהנים) מלאכול מנחת כהן (אף שאוכלים הכהנים שירי מנחת ישראל), והוא אמרו יתעלה: "וכל-מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" (שם ו, טז). ונכפל הלאו בחבתי כהן גדול שגם היא מנחה, (ונקראת כך לפי שנעשית ב'מחבת'). והעובר על זה — לוקה. ולשון ספרא (פרשת צו שם): "כליל תהיה לא תאכל" — כל שהוא ב'כליל תהיה', לתן לא-תעשה על אכילתו.

שבת קודש

מצות לא תעשה קכד. מצות עשה פח.

פג. מצות לא תעשה קנה.

המצוה הקכ"ד — האזהרה שהזהרנו מלאפות

המצוה הקמ"ה — האזהרה שהזהרנו מלאכול חטאת ואשם חוץ לעזרה ואפלו הפהנים, והוא אמרו כהן בפסוק זה: "בקרף וצאנך" (דברים יב, יז) כאלו אמר: לא-תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך בקרף וצאנך, ובא הפרוש (ספרי פרשת ראה): "בקרף וצאנך" — לא בא הכתוב אלא לאוכל חטאת ואשם חוץ לקלעים (כתלי העזרה) שהוא עובר בלא-תעשה, וזה לוקה. וכן גם אוכל קדשים קלים חוץ לחומה לוקה, כמו שנתבאר בגמרא מכות (יז), לפי שאוכל כל-דבר חוץ למקום אכילתו "לא תוכל לאכול בשעריך" קרינא ביה. וזכור זאת.

המצוה הקמ"ח — האזהרה שהזהר הנז מלאכול קדשי קדשים (חטאות וכדומה), והוא אמרו: "וזה לא-יאכל כח-קדש הם" (שמות כט, לג). ואינו חיב מלקות עד שיאכל בעזרה אחר זריקת דמים.

יום שישי

מצות עשה סו.

מצות לא תעשה קמז. מצות עשה סז.

מצות לא תעשה קב. קג. קלח.

המצוה הס"ו — הצווי שנצטוינו שיהא מעשה זבח השלמים באפן הנזכר באמרו: "ואם-זבח שלמים קרבנו וגו'" (ויקרא ג, א). ואמר עוד להשלמת המעשה: "וזאת תורת זבח השלמים וגו' אם על-תודה יקריבנו" (שם ו, יא-יב). ארבעת המעשים האלה — כלומר: מעשה העולה והחטאת והאשם והשלמים — הם כל-מעשי הקרבנות, לפי שכל-קרבן בהמה שמקריב היחיד או העבור אינו אלא אחד מארבעת הסוגים האלה, חוץ מן-האשם שהוא לעולם קרבן יחיד, כמו שבארנו כמה פעמים. ומסכת זבחים כוללת גם דיני ארבע מצות אלו והנספח אליהן מן הדומה להן, דברים שחובה לעשותם (ועשייתן מעכבת), ודברים שחייבים עליהם (שאסור לעשותן), ודברים שאם עשה פסל (את הקרבן), והנעשה בתקנו.

המצוה הקמ"ז — האזהרה שהזהרנו מלאכול בשר קדשים קלים קדם זריקת דמים, והוא אמרו:

למה נאמר? לקבועם חובה שיביאו ברגל הראשון שפגע בו". ושם נאמר: "אינו עובר עליו משום 'בל תאחר' עד שיעברו עליו רגלי שנה פלה", כלומר: אם עברו עליו שלשה רגלים ולא הביא, אז יהא עובר על לאו; אבל אם עבר עליו רגל אחד — הרי זה עובר על עשה בלבד. ובגמרא ראש השנה (ו.): אמר רבא: כיון שעבר עליו רגל אחד עובר בעשה. ואמרו בתלמוד (שם ז'): "מאי טעמיה דרבי מאיר? (האומר: "כיון שעבר עליו רגל אחד עובר ב'בל תאחר') דכתיב: וכאת שמה ונהבאתם שמה (וכאילו אמר הכתוב): — כי אתית (כשהנך בא לבית המקדש) איתי (הבא הקרבנות). ורבנן אמרי: לעשה הוא דאתא, הנה נתבאר לך, שזה שנאמר "ונהבאתם שמה" — מצות עשה, והוא: שיביא כל-החובות לה' המטלות עליו. ויצא ידי חובתו בכל-רגל, בין שאלה הם ממיני הקרבנות ובין שהם דמים (האומר "דמי עלי") וערכים (האומר "ערכי עלי") ותרמים (האומר על ממון שהוא "חרם") והקדשות ולקט ושכחה ופאה (אם עבר ולקחם). ומצות עשה היא לצאת ידי החובות הללו ברגל ראשון שפגע בו, כמו שנתבאר בגמרא ראש השנה.

המצוה הקנ"ה — האזהרה שהזהרנו מלאחר את-הנדרים והנדבות ושאר הקרבנות שאנו חייבים בהם, והוא אמרו יתעלה: "כי-תדר נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו" (שם כג, כב), ובא בקבלה (ראש השנה ד'): שאינו עובר על לאו זה, עד שיעברו עליו שלשה רגלים. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בתחלת ראש השנה (שם).

שיירי מנחות (הנשאר לאחר הקמיצה) — חמץ, והוא אמרו יתעלה: "לא תאפה חמץ חלקם נתתי אתה מאשי" (ויקרא ו, י), כאלו אמר שחלקם שהיה שיירי המנחה לא יאפה חמץ. ומי שאפה אותו חמץ — חייב מלקות, כמו שבארה המשנה (מנחות פרק ה משנה ב), ואמרה: וחיבין על אפיתה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ה' ממנחות (נה.).

המצוה הפ"ח — הצווי שנוצטוו הכהנים לאכל שיירי (הקומץ מה) מנחות, והוא אמרו יתעלה: "והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל" (שם ו, ט). ולשון ספרא (פרשת צו): "מצות תאכל — מצוה. פיוצא בו: יבמה יבוא עליה (דברים כה, ה) — מצוה", כלומר: שאכילת שיירי מנחות היא כמו ביאת היבמה שהיא מצות עשה לא דבר של רשות בלבד. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במקומם במסכת מנחות (עב): ולשון התורה הוא שמצוה זו מיחדת בזכרים, והוא אמרו יתעלה: "כל-זכר בבני אהרן יאכלנה" (ויקרא ו, יא).

המצוה הפ"ג — הצווי שנוצטוונו לצאת ידי כל-הקרבנות המטלים עלינו ברגל הראשון שיעברו עלינו משלשה רגלים כדי שלא יחלף רגל משלשה רגלים, אלא-אם-כן כבר הקריב כל-קרבן המטל עליו. והוא אמרו יתעלה: "לשכנו תדרשו ובאת שמה ונהבאתם שמה עלתיכם" (דברים יב, הו). ענין צווי זה הוא, שהוא אומר: בזמן שתבוא שמה — והוא בכל-רגל משלשה רגלים (שיש חובת ראייה בבית המקדש) — חייב אתה להביא כל-קרבן המטל עליך. ולשון ספרי (פרשת ראה): "ובאת שמה, ונהבאתם שמה —

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך

יא ואפלו התנה עמו בן מתחלה קדם שנשתתף עמו בשכר התנור אין זה מועיל בלום, שאין התנאי מועיל אלא כשיש להנכרי חלק בגוף הדבר שעושה בו המלאכה, שאז בשמתנה עמו מתחלה שיהא שכר השבת להנכרי לבדו ושכר יום אחד להישראל לבדו הרי זה במקנה לו חלקו שיש לו בגוף אותו דבר שיהא כל גוף אותו דבר קנוי להנכרי לבדו כל ימי השבתות וכיום אחד פנגדן להישראל לבדו, אבל כאן שכל גוף התנור הוא של הישראל, אף שהתנה עמו שיהא התנור בשבת להנכרי לבדו, מפל מקום לא הקנהו לו קנין גמור לחלוטין לכל השבתות אף אם לא יתעסק בתנור פנגדן בחל בשביל שכר הישראל, אלא הקנהו על תנאי* על מנת שיתעסק בחל פנגדן השבת, והרי זה כמשפירו לו לשבתות* בעד שיעסק בשבילו בחל, והרי הוא נוטל שכר שבת שלא בהבלעה:

יב אבל מתר לו להתנות עם הנכרי* (מתחלה*) שיטל לעצמו שכר ב' או ג' ימים, וכנגד זה יתן להישראל שכר ב' או ג' ימים אחרים; אף על פי שהשבת הוא באותן הימים שנוטל הנכרי וכנגדו נוטל הישראל - אין בזה אסור משום שכר שבת, כיון שנוטלו בהבלעה עם יום אחר. ומכל מקום, אין תנאי זה מועיל אלא כשהקנה לו חלק* בגוף התנור, דהיינו שבמים אלו שהשבת בתוכם גוף התנור הוא קנוי להנכרי, שנמצא הוא עושה מלאכה בתנור שלו ואינו נראה בשלוחו של ישראל. אבל אם לא הקנה לו חלק בגוף התנור, אסור לומר לו שיטל לו שכר ימים אלו שהשבת בתוכם בעד שייסיק לו בחל, דכיון שמסיק בשבת בתנורו של ישראל ויש רוח לישראל בהסק השבת, שאם לא היה מסיק בשבת לעצמו לא היה מסיק לישראל בחל, הרי נראה פאלו מסיק בשבת בשביל הישראל ובשליחותו שצוהו לעסק בשבת:

יג אפלו אם המלאכה מטלת גם על הישראל, פנון שהם שתפים בתנור או במרחץ או ברחים או במלאכה או בסחורה בתנות, אין אסור בשלא התנו מתחלה אלא כשהוא עובד לבדו ביום אחד בחל פנגדן השבת שעבד הנכרי לבדו ונוטל כל שכר יום ההוא לעצמו. אבל אם כל ימות החל הם שוים בעבודה ובשכר, יכל להשפיר כל השבתות לנכרי בהבלעה שיעבד לבדו ב' או ג' ימים ויטל כל השכר לעצמו הן רב הן מעט, רק שיתן להישראל דבר קצוב בעד ב' או ג' ימים אלו; אע"פ שהשבת בכללם - אין בכך בלום, כיון שאינו מצוה לו שיעשה בשבת, והנכרי עושה מעצמו לטובתו.

ביאורים

וכיון שהישראל הרויח מעבודת השבת, נראה כאילו הנכרי שלוחו, אבל כשעשו תנאי מתברר שעבודת הנכרי ביום חול אינה תשלום לישראל, אלא שכן התנו ביניהם²¹. מתחלה - בקונטרס אחרון ס"ק ד האריך בביאור ב' האופנים, אם צריך להתנות בתחלה, או סגי במה שמתנה עתה. ולכן כאן נכתב במוסגר (מספק)²². כשהקנה לו חלק - שאף שאין זה קנין גמור²³, אבל מועיל עכ"פ להחשיבו כאילו השכיר לו את התנור, דהטעם שאינו קנין גמור הוא מפני שהנכרי מוכרח לעבוד יום אחר תמורת זה - והוא ממש כשכיר, אבל כשלא הקנה לו כלום אין נראה כשכירות, אלא נראה כאילו הישראל סידר את עבודת התנור באופן כזה.

אלא הקנהו על תנאי - שכשיש לנכרי בעלות על התנור, אפשר לומר שהישראל מוותר על החלק שבבעלותו ליום אחד, והנכרי מוותר על יום אחד, אבל כשאין לנכרי בעלות על התנור, הוא ממש כמו שהישראל יקח סתם נכרי מן השוק (שאינו עובד עמו כלל) ויקנה לו את התנור לשבת ללא כל תמורה, אלא ודאי בכוונתו של הישראל שהנכרי יעבוד בתמורה יום אחד בשבוע בשביל הישראל. במשכירו לו לשבתות - דהיינו שמשכיר לו תנור ליום א' בשבוע, ותשלום השכירות הוא על ידי עבודת הנכרי במשך השבוע, נמצא שעבודת הנכרי היא שכר שבת. להתנות עם הנכרי - ואם לא התנה, מתברר למפרע שבעבודת הנכרי ביום חול שילם לישראל את שכר השבת,

מקורות

(23) כנ"ל סעיף יא.

(21) כדלעיל סעיף ו.

(22) ציונים למהדורה החדשה.

ואף במקומות שאסורים * שם להשכיר לנכרי תנור מרחץ ורחים מפני מראית העין, מכל מקום כאן כיון שהנכרי שתף עמו * אין כאן מראית העין, * שהכל יודעין שיש להנכרי חלק במלאכה זו ולהנאת עצמו הוא מתכונן. ומטעם זה, בכל מקום שהתירו בשתפות נכרי, התירו אפלו עושה בפרהסיא, ואין חוששין למראית העין:

יד וכן יכל לשפר את הנכרי שתפו בקבלנות, והינו שיעבד הנכרי גם בעד חלק הישראל, וכעד כך וכך שכן שישתפר לחלקו יתן לו כך וכך; רק שלא יאמר לו שיעשה בשבת, אלא יאמר לו: 'כל אימת שתשתפר לחלקי כך וכך, אתן לך כך וכך', והנכרי עושה לעצמו אפלו בשבת, כמו שנתבאר בסימן רמ"ד * שאין בזה אסור אלא משום מראית העין, וכאן שהנכרי הוא שתפו אין כאן חשש מראית העין *:

מו כל מקום שמועיל אם התנו - אם לא התנו בתחלה בשעה שגשתתפו, יש תקון * על ידי שיבטלו השתופ וימחלו זה לזה התנאים שביניהם, ויחזרו להשתתף ויתנו בעת השתוף. ואם נשתתפו בחנות ולא התנו בתחלה, יחזרו ויקחו כל אחד חלקו ויבטלו השתפות, ואח"כ יחזרו להשתתף ויתנו בתחלה. ואם לקחו שדה בשתפות ולא התנו בתחלה, יבקשו מהמוכר שיחזר להם דמיהם, ואח"כ יחזרו ויקנו ממנו קנן חדש ויתנו בעת הקניה (ועין בח"מ סי' קצ"ד דין קניית הנכרי, וע"ש סי' קפ"ט):

ביאורים

מ"מ אסור משום מראית העין שיחשדוהו ויאמרו דשכירי יום ניהו. מ"מ הכא לא חיישין לחשדא, כיון שיש להאינו יהודי חלק בו וכמ"ש המ"א סי' רמ"ה ססק"א וסוף הסימן והביאו אאזמו"ר ז"ל שם סעיף י"ג י"ד דהיכא שהא"י שותף עמו אין כאן חשש מראית העין כו'. דאל"כ אפילו התנו ליתסר. ור"ל דאי איתא דשייך חשש חשדא דמראית העין אף כשיש להא"י חלק בגוף התנור או המרחץ. א"כ איך התירו. . בהתנו גם במרחץ. . והרי גבי מרחץ מבואר במשנה וגמרא ספ"ק דע"ז שאסור להשכירו לא"י אף בענין שאין איסור מדינא משום שנקראת על שמו, ואיכא חשדא דמראית העין. ואיך התירו בפשיטות כשהם שותפים אם התנו תחלה. אלא ודאי דכיון שהא"י הוא שותף בגוף המרחץ ליכא חשדא דמראית העין²⁶.

בסי' רמד - סעיף א: אף על פי שיודע שהנכרי יעשה בשבת (ובכך הוא חפץ) מכל מקום הנכרי אינו עושה בשביל טובת הישראל אלא בשביל עצמו למהר להשלים מלאכתו כדי לקבל שכרו. . ומכל מקום צריך לזהר. . שלא יאמר לו שיעשה בשבת²⁷.

אין כאן חשש מראית עין - כמבואר בסעיף הקודם.

יש תיקון - בסימן תנ"ח²⁸ כתב שתיקון זה מועיל גם לשותפות של יהודי ונכרי לגבי חמץ בפסח, והביא שם תיקון נוסף למקרה שלא התנו בתחלה, על ידי שיקנה לו במעות או בא' מדרכי הקנין המועילים²⁹.

ועיין בח"מ דין קניית הנכרי - בהם נתבאר שקנין בדברים או בחזקה בעלמא אינו מועיל, וצריך לכתוב שטר בנוסף לנתינת המעות.

מקורות

- (28) סעיף ז.
(29) עוד מעניני מכירה בשותפות יהודי ונכרי בפסח נתבאר בסי' תמא ס"ט וסי"ב, סי' תמח ס"ח וסי"ב.

ואף במקומות שאסורים - כמובא לעיל אות כ.
שהנכרי שותף עמו - והוא רק כשהנכרי עובד בעצמו, או שיש לו פועלים העובדים במקומו במשך כל השנה, אבל אם כל השבוע עובדים שניהם בעצמם, ובשבת עובדים פועלים במקום שניהם, ישנו חשש מראית עין שגם הישראל השכיר, ובשו"ת 'אגרות משה' כתב שמסתבר דאם יתנו היהודים שיהיה סגור בשו"ט, נמצא שבדינא לא יתחייבו היהודים בשכירות הפועלים שישכרו הנכרים לימי השו"ט, והוי בהכרח שכירות על הנכרים ששכרו אותן לצורך עצמם²⁴.

אין כאן מראית עין - בזמננו מצויים ג' מיני שותפות, א' שותפות גלויה שהכל יודעים שגם לגוי חלק בעסק, שעליה מדובר בסעיף זה - דאין חשש מראית עין, ב' שותפות סמויה מן העין דהעיקר נקרא על שם הנכרי כדשכח טובא דהנכרי הוא בעל העסק והישראל משקיע כספו כדי לחלוק עמו ברווחים, בזה כל שכן דמותו ואין כאן מראית עין, ג' שותפות סמויה מן העין דהעסק נקרא על שם ישראל, והגוי הוא השותף החשאי, ובוה פשיטא דאיכא משום איסור מראית עין, וכן אם היה העסק שנים רבות של ישראל לבד, וכל השלטים וכל הפרסומים ומודעות בזה הכל מפורסם ע"ש ישראל, קשה לבטל מראית עין גם אם הגוי נכנס לשותפות בגלוי, עד שיתפרסם הדבר באמת שמעתה עסק זה הוא שותפות גוי וכך נכתב על הפירמ"א²⁵.

אין כאן מראית עין - כתב הצמח צדק בענין זה: והנה עי"ז הרווחנו דאין איסור ג"כ משום מראית העין כנזכר בסי' רמ"ג ורמ"ד גבי קבולת דא"ג דאין איסור מדינא

(24) שו"ת אג"מ או"ח ח"ב סי' סה.

(25) שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' כג.

(26) שו"ת צ"צ או"ח סי' לד, ד.

(27) וראה שם סי"ב.

אומרים שאין לברך על תפלין בחל המועד, לכן אותן שנהגו לברך — נהגו לברך בחשאי, כדי שלא יבוא הדבר למחלוקת, וזה טעם מנהגינו.

אבל מי שמניח בלא ברכה — יפה הוא עושה, כי ספק ברכות להקל, ובכרות אינן מעכבות.

ואין לחוש בהנחתן ל"כל תוסף" אף להאומרים שחל המועד אינו זמן תפלין, לפי שאינו מכונן בהנחתו לשם מצוה ודאי, אלא מספק הוא מניחין. ומטעם זה אין בשמירת יום טוב שני של גליות משום "כל תוסף". וכל שכן שאין לחוש מטעם זה לאסור ולזול האות של חל המועד, שאסור זה גם כן אינו אלא במתכונן לשם מצוה:

סימן לא דין תפילין בשבתות וימים טובים וכו' ב' סעיפים

א מצות תפלין — שיתכתב ארבע פרשיות שהזכרו בהן מצותן, שהן: "קדש לי כל בכור" עד "למועדה מימים ימימה", "והיה כי יבאך" עד "כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים", ופרשת "שמע" עד "ובשעריך", ופרשת "והיה אם שמע" עד "על הארץ".

וצריך לכתבן בסדר שהן כתובות בתורה, לכתב תחלה פרשת "קדש", ואחר כך "והיה כי יבאך", ואחר כך "שמע", ואחר כך "והיה אם שמע". ואם שנה סדרן — פסולין (התפלין הנעשים מפרשיות אלו). אבל הפרשיות עצמן יש להן תקנה, שהמקדמת בתורה שכתבה באחרונה — הרי יכול לכתב עוד פרשיות המקדמות לה ולצרפן אליה, וכן המקדמות שכתבן בראשונה — יכול לצרפן לפרשה מקדמת, מתפלין אחרות שנפסלו בהן פרשיות המקדמות. ואם אי אפשר לו לצרפן — צריכים גניזה.

ויש אומרים שראוי להקדים גם כן פרשיות של יד לשל ראש, מפני שמקדמת בפסוק. אף אם לא הקדים — לא פסול.

(ויש אומרים שלכתחלה ראוי להקדים פרשיות של ראש לשל יד, מפני שקדשת של ראש חמורה משל יד. וכן נכון על פי הקבלה):

ב על פי הקבלה צריך לכתב ד' של "אחד" גדולה כל-כך כמו ארבעה דלת"ן קטנים:

ג לכתחלה צריך לכתב ארבע פרשיות של יד בקלף אחד, שנאמר: "והיה לה לאות", משמע אות אחד, דהיינו בית אחד, שהוא אות הנראה מבחוץ, וכשם שהוא אות אחד מבחוץ — כך יש להיות אות אחד מבפנים, שתהייה כל הפרשיות כאגרת אחת על קלף אחד.

אבל בתפלין של ראש, שיש בו ארבעה בתים — צריך שתהייה הפרשיות כתובות בארבעה קלפים לכתחלה, כמו שיתבאר:

סימן לב דין כתיבת התפילין סעיפים אג

ד היה בא בדרך ותפלין בראשו ושקעה עליו חמה, דהיינו צאת הכוכבים, ואינו רוצה לחלצן ולשא אותן בידו שמא יפלו מידו — מניח ידו עליהם עד שמגיע לביתו, מפני הרואים, שלא יטעו לומר מתר להניח תפלין לכתחלה בליה.

וכן היושב בבית המדרש ותפלין בראשו, וקדש עליו בערב שבתות וימים טובים שאין זמן תפלין, ואינו יכול לחלצן ולהניחן שם בבית המדרש שבשדה, מפני שאינו מקום המשתמר — מניח ידו עליהן עד שיבוא לביתו, שמשום בזיון התפלין התיירו להכניסן דרך מלבוש לעיר.

ואם יש בית קרוב לחומה שמשתמרין שם — חולצן ומניחן שם, ולא ילך בהן יותר בעיר, בין בלילי שבתות וימים טובים בין בלילי החל:

ה מי ששכח ולא הניח תפלין כל היום ונזכר אחר שהתפלל תפלת ערבית מבעוד יום — יש מי שאומר שאסור לו להניחן אז, לפי שקבר עשאו לזמן זה לילה (וזמן שכיבה בקריאת שמע ותפלה של ערבית). ואם ניח בו תפלין — יחזור ויעשהו יום, ויהי הן שתי קלות שפותרות זו את זו.

אבל אם הוא לא התפלל עדין, אפלו הצבור התפללו — אין בכך כלום, כיין שהוא אין עושה שתי קולות שפותרין זו את זו.

ויש מי שחולק על זה. וטוב לחוש לסברה האחרונה:

סימן ל זמן הנחתן סעיפים דה

א שבתות וימים טובים — אינן זמן תפלין, שנאמר: "והיה לה לאות וגו'", יצא שבתות וימים טובים שהן עצמן אות בין הקדוש ברוך הוא לישראל, שנאמר: "כי אות היא ביני וגו'".

ואם מניחן בהם לשם מצוה — עובר על "כל תוסף", וגם מזלזל לאות של שבתות וימים טובים במה שמניח עליו בהן אות אחר, וחיב מיתה.

אבל אם אין מניחן לשם מצותן אלא לצורך אחר — מתר, כגון המוצא תפלין בשבת מנחים בשדה — מתר ללבשם ולהכניסן לעיר דרך מלבוש, כמו שיתבאר בסימן שא:

ב יש אומרים שהאות של שבתות וימים טובים הוא חיוב המצות התלויות בהן, ולפיכך גם חל המועד אינו זמן תפלין, שהרי מצות תלויות בו: בפסח — מניעת אכילת חמץ, ובחג — מצות ישיבה בספה.

ויש אומרים שהאות הוא אסור עשיית מלאכה בלבד, לפיכך חל המועד שמתר במלאכה מן התורה — חיב בתפלין.

וכן נהגין בכל גלילות אלו להניחן במועד, ולברך עליהן, אלא שאין מברכין עליהם בבית הפנסת בקול רם כמו בשאר ימות השנה, להורות שיש בהן קצת קדשת האות. ועוד, לפי שיש

לקוטי תורה

וידעת היום והשבות אל לבבך וגו'. הנה יש להבין הלא כבר נאמר אתה הראת לדעת וגו', ומהו עוד וידעת.

בתחילת פ' ואתחנן, בתיאור מעמד מתן תורה, יש שני כתובים: "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו", וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד". ואינו מובן: מאחר שכבר נתגלה לבני ישראל ש"ה' הוא האלקים" בראי' ממש ("הראת לדעת"), למה הוצרכו לעוד ציווי על הידיעה כאמרו "וידעת היום".

גם מהו היום.

גם צריך להבין מה שנאמר "וידעת היום", מהו הדיוק וההדגשה שהציווי לדעת כי ה' הוא האלקים הוא "היום" דוקא, והול"ל סתם "וידעת והשבות אל לבבך גו'".

[להבין זה מקדים עוד שאלה בכתובים כאן:]

אך הנה אחר מתן תורה שראו פנים אל פנים ושמעו בעצמם עשרת הדברות מפי הקב"ה, אמרו אם יוספים אנחנו לשמוע וגו' קרב אתה ושמע וגו', והקב"ה הסכים על ידם ואמר היטיבו כל אשר דברו וגו' לך אמור להם וגו' (שמעתה ידבר אליהם משה).

וכתיב תיכף לאחר זה וזאת המצוה וגו' לעשות בארץ וגו' עד ארץ זבת חלב ודבש, וכתיב בתריה שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד ואהבת וגו', שהיא המצוה הראשונה שנצטוו - אחר עשרת הדברות ששמעו מפי הנבירה - מפי משה.

"זאת המצוה" - זאת ל' יחיד - קאי על פרשת ק"ש (שנאמרה תיכף לאחר פרשה זו דמתן תורה), שנק' "מצוה" סתם כי היא "כוללת כל המצות".

וצריך להבין למה הקדים לומר וזאת המצוה וגו' לעשות בארץ וגו', דהא פרשה שמע חובת הגוף היא ונוהגת בין בארץ בו'.

חובת קריאת שמע אינה בארץ דוקא, שהרי היא חובת הגוף שנוהגת גם בחוץ לארץ, ואמאי אומר "לעשות בארץ". וגם, מדוע מדייק כאן "ארץ זבת חלב ודבש" - מהי השייכות בין מצות ק"ש לארץ זבת חלב ודבש.

ולחבין כל זה צריך להקדים ביאור ענין דעת וענין אמונה, שהם שתי מצות. כי הנה כתיב דע את אלהי אביך וגו', וכתיב ויאמינו בהו'.

ה"דעת" וה"אמונה" הם שני ענינים שונים בתכלית, כי ענין האמונה אינו נופל אלא על דבר שאינו נראה בראיית השכל רק צריך להאמין בו, משא"כ הדעת. ומצינו בכמה פסוקים שצריך דוקא בחינת דעת באלקות, כמו "דע את אלקי אביך", "ישראל לא ידע", ובכמה פסוקים נזכר ענין האמונה כמו "ויאמינו בה" וכן באברהם כתיב "והאמין בה". שמזה מובן שיש צורך בשתייהן, הן דעת והן אמונה - והן שתי מצוות.

[להבנת הענינים שיתבארו להלן, יש לעמוד, בקצרה עכ"פ, על מהותם של שני הענינים דדעת ואמונה באלקות.

ראשית כל יש להקדים, דהן האמונה והן הדעת - פירושן ידיעה מוחלטת בוודאות גמורה בלי שום ספק וספק ספיקא בעולם חו'.

אשר מזה מובן, שאין הכוונה ב"דעת" כאן להכרה במציאות הבורא הנובעת מראיות והוכחות שכליות, כמבואר בספרי החקירה מגדולי ישראל האמיתיים הרבה ראיות על מציאות הבורא, שכן, ידיעה הבנוי' על הוכחות שכליות אינה מוחלטת, שהרי יתכן שיבוא חכם גדול יותר ממנו ויפריך את הראיות בקושיות גדולות.

[וואף שלמעשה הן ראיות אמיתיות, מכל מקום אצל חכם קטן שאינו יודע לתרץ השאלות נחלשה הוודאות. ונמצא, שגדר השכל מצד עצמו, שתמיד יש מקום לקושיות בו', אינו יכול לקבוע באדם החלטיות ווודאות גמורה].

אלא ענין הדעת והאמונה באלקות הוא כמו ענין הראי'. דאדם שרואה דבר אינו זקוק לשום הוכחות שכליות לחזק את ידיעתו - כי מאחר שהוא ראה את הדבר במו עיניו, נתאמת אצלו הדבר בוודאות גמורה, עד שגם אם יבוא חכם גדול ויוכיח לו בראיות חזקות שאי אפשר שיה' דבר כזה, לא יתערער כלל בטחונו והוודאות הגמורה בדבר ההוא, מאחר שהוא בעצמו ראה אותו במו עיניו.

וכן הוא ענין הדעת והאמונה באלקות אצל בני ישראל, שהם "מאמינים בני מאמינים", שיש להם הכרה עמוקה במציאות הבורא, ב"התאמתות" כזאת כמו אדם שרואה דבר במו עיניו.

מהו, אם כן, ההבדל בין דעת ואמונה?

אך כן הוא ביאור הדברים:

ענין הדעת על פי חסידות הוא - שהדבר נרגש מאד בנפש האדם, וכמו שביאר אדמו"ר הזקן ש"הדעת הוא

שרואה בעיני בשר כנ"ל.

משא"כ האמונה אינה מהכוחות והחושים האנושיים שבאדם, אלא היא תוצאה מהנשמה הקדושה שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" והאלקות השורה בנשמתו, שהיא למעלה מהכוחות האנושיים שבאדם ומובדלת מהם לגמרי.

ולפיכך יש בכח האמונה דבר והיפוכו: מחד גיסא, על ידי האמונה יש לנו ידיעה מוחלטת בוודאות גמורה בדברים רוחניים הנעלמים ונסתרים מעיני בני אדם ולא ניתנו לתפיסה בכוחות וחושים האנושיים שלהם; אבל מאידך, מטעם זה עצמו, גם לאחר האמונה, אין ידיעה זו נרגשת בלב אדם, מאחר שהיא נובעת מנשמתו הקדושה השוכנת בו ואינה מתייחסת לכוחות וחושים האנושיים שלו, ובמילא הידיעה הוא כמו "דבר רחוק" המרחף עליו.

[וזהו מה שהולך ומבאר:]

והענין, כי באמת זה שהעולם קורין בשם אמונה, להאמין מה שהקב"ה מחיה את כולם והוא ברא את כל העולמות מאין ליש, טועים הם, שאין צריך לזה אמונה שהרי זה נרגש בבחינת ראייה, הגם שאינו רואה בעיני בשר הרי זה כאילו רואה (מאחר שרואה בעיני שכלו).

ועל זה נאמר ומבשרי אחזה אלוה, אחזה דייקא, והיינו מבשרי.

"אחזה" הוא תרגום של ראי', והיינו שאפשר לאדם להגיע לבחינת ראי' ממש באלקות, והיינו על ידי ההתבוננות ב"בשרי".

פירוש:

שכמו בבשרי, בשביל שרואה חיות הגוף וקיומו יודע ומרגיש כי נפשו היא בו, שהיא היא המחיה את הגוף ובלעדה אין חיות וקיום לגוף.

הגוף מצד עצמו אינו אלא חומר דומם בלבד כבשר ועצם גשמי המונחים בקדרה ובתבשיל וכל חיותו היא רק מנפשו המלוכשת בו. ולפיכך, הגם שמעולם לא ראה אדם מהות הנפש שבו איך ומה היא, עם כל זה נתאמת אצלו בבירור מציאותה בראיית שכלו, שהיא "התאמתות" חזקה כאילו רואה ממש בראיית עיניו.

כך אחזה אלוה, מאחר שרואין את העולמות שהם כמו גוף גדול, כמאמר רז"ל מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה בו'.

אמר חז"ל מה הנפש ממלאה את הגוף כך הקב"ה

מלשון והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתחברות, היינו ש"הדעת אינה הידיעה לבדה שידעו גדולת ה' מפי סופרים ומפי ספרים, אלא העיקר הוא להעמיק דעתו... עד שתהא מחשבתו מקושרת בה' בקשר אמיץ וחזק כמו שהיא מקושרת בדבר גשמי שרואה בעיני בשר". היינו, שהדעת הוא הכח שיש באדם להתקשר באיזה דבר בקשר אמיץ עד שהדבר ההוא מורגש מאד בנפשו.

משא"כ ענין האמונה נופל רק על דבר נעלם ומכוסה, וכמו ענין האמונה בלשון בני אדם, שעל דבר הנראה לעינים לא יתכן לומר ש"מאמינים" בו - דכשוראים את הדבר הרי יודעים שהוא קיים ואין צריכים לאמונה - אלא רק על דבר שאינו נראה ונגלה, ואף אין לו הוכחה שכלית שהוא קיים, ניתן לומר שמכל מקום הוא "מאמין" בדבר ההוא.

אלא שבלשון בני אדם, "אמונה" כזאת אינה אלא בדרך השערה, כי אם לא ראה את הדבר ואף אין לו שום ראי' שכלית על מציאותו, מנא לי' באמת שאכן הוא קיים? ואין זו אלא השערה בעלמא.

משא"כ האמונה של בני ישראל בהקב"ה היא ידיעה מוחלטת בוודאות גמורה כנ"ל, והיינו לפי שיש בקרב כל איש ישראל נשמה קדושה שהיא "חלק אלקה ממעל ממש". מובן ופשוט, שהנשמה עצמה אינה צריכה שום ראי' והוכחה על מציאות הבורא, שהרי היא "חלק אלקה", ונמצא שממציאותה ומהותה בעצמה יודעת היא בבירור שיש "אלקה" (וכמו שאין איש חי צריך הוכחה שהוא חי). ומאחר שנשמה קדושה זו שוכנת בתוך גוף האדם, הרי היא מכניסה במחשבתו ותחושתו ידיעה מוחלטת במציאות ה"אלקה" (שנשמתו היא חלק ממנו), בוודאות כזאת שאין שום דבר שבעולם יוכל להחלישו.

[ומה שיש מציאות של איש ישראל הכופר ר"ל באלקי ישראל, או שיש לו ספיקות בו', ועכ"פ מרגיש חלישות בעיני אמונה - הרי זה לפי שנפשו הבהמית וחומריות גופו גברו בו כל כך עד שנשמתו האלקית מכוסה לגמרי בתוך "לבוש שק דקליפה" עד שאינה נרגשת כלל באדם, וכמו מחיצה של ברזל המפסקת בין האלקות שבאדם לאדם עצמו, ובמילא גם האמונה שישנה בכל ישראל (שהם "מאמינים בני מאמינים"), וגם באיש הלזה - מכוסה ונעלמת בלבוש שק דקליפה ואינה נרגשת בו].

וזהו גם ההבדל בין הדעת והאמונה:

הדעת היא מכוחות השכל שבאדם (שהם: חכמה בינה דעת), היינו שזוהי תכונה וכת אנושי שעל ידו ניתן לאדם להרגיש איזה דבר בעמקי נפשו ולהתקשר עמו כמו דבר

כך הוא יכול להרגיש בחיי החיים כולם.

וגם דעת הוא העמקת הלב שלא יסיח דעתו מזה ויהיה לו לזכרון לפניו תמיד שלא ישכח ויסור מלבו. אע"פ שזה שהקב"ה מחי את העולם הוא דבר הנגלה לאדם עד דהוי כאילו רואים דבר זה בעיני בשר, מכל מקום נופל על זה לשון ציווי, "דע את אלקי אביך", לפי שיתכן שהאדם יסיח דעתו מזה וישכח הדבר וכ"ש שלא יהי נרגש בו.

כלומר: גם דבר הנראה ונגלה לאדם שניתן להרגישו ממש, אם לא ישים לבו אליו לא יהי נרגש בו.

ולמשל: בדרך כלל, מחמת אהבת עצמו, שנפשו של אדם יקרה מאד בעיניו, הנה כל דבר שהוא לטובתו, יאהבנו בתכלית האהבה בהתפעלות גדולה, ולהיפך, דבר המזיק לו ישנאהו בתכלית השנאה. אך אנו רואים, שלפעמים יש אדם שטרוד מאד בענין גדול, ומסולק אז מ"הרגשת עצמו", ובשעה זאת לא תיקר נפשו כל כך בעיניו, ולא יתפעל כ"כ מדבר שהוא נגד רצונו, וכן אינו מתפעל באהבה עבור דבר שהוא לטובתו.

הרי, שגם דבר הקרוב כל כך אל האדם כאהבת והרגשת עצמו, ניתן להסיח דעתו מזה. וכל שכן בענין ההרגשה ב"חיי החיים ב"ה", דאע"פ שאפשר לאדם להרגיש זה ממש כאילו רואה בעיניו, מכל מקום, אם לא ישים לבו לכך יכול לשכוח אותו.

וזהו ענין הציווי "דע את אלקי אביך", דהיינו להתבונן ולהעמיק מחשבתו בזה, עד שירגיש בחוש אותו הדבר, והוא אשר נקרא בשם "ראי" חושיית במוח", דהוי כאילו רואה בעיני בשר.

כלומר: ה"פעולה" של כח הדעת היא - ההתבוננות וההעמקה בדבר; והתוצאה מזה היא - שהאדם בא לידי הכרה (במוח) והרגשה (בלב), עד שמתקשר עמו בקשר אמין כמו דבר שרואה בעיני בשר.

משא"כ הרהור בעלמא לא עביד מידי דהרהור לאו בדבור דמי.

הרהור נקרא כשענין עולה ועובר במחשבת האדם בלי עיון והעמקה, ומחשבה זאת אינה פועלת כלום בנפש האדם, וזהו הפירוש הפנימי ב"הרהור לאו כדיבור דמי", דדיבור יש לו פעולה פנימית באדם, משא"כ הרהור דלא עביד מידי.

ממלא את העולם, שהקב"ה מחי את כל העולמות כדמיון התלבשות הנפש בגוף, כי העולם נקרא בשם "גוף גדול" (וכמבואר בחז"ל גודל מידת העולם, מן הארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה, וכן בין כל רקיע ורקיע, וכן עוביו של הרקיע כו'), ואנו רואים, שהגוף הגדול הזה - כל העולם - חי וקיים, כל נברא לפי ערכו, כמו: הגלגלים מתנענעים, הארץ יש בה כח הצומח להצמיח עשבים ואילנות עושים פרי, ובעלי חיים מרגישים, וכן הנפש שבאדם.

ומאין נובע החיות הזה שבכל נברא ונברא, הרי בוודאי אין העולם מחי את עצמו, אלא אין זאת אלא חיות אלקית שהוא יתברך מאיר ומשפיע להחיות את העולמות.

וכן אפילו דברים רוחניים כמו מלאכים ונשמות כו' הן כגוף לגבי החיות שבתוכם מאין סוף ב"ה המתווה והמחי אותם ומקיימם, כמ"ש שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה.

כמו שיצורים גשמיים נחלקים לנפש וגוף, כך גם ביצורים רוחניים, כמו מלאכים עליונים, יש גוף ונפש. דמציאות המלאך זוהי גופו (כידוע, שגם למלאכים יש גופות, אלא שהן גופות רוחניים), ובתוך המלאך שוכנת חיות אלקית, שהוא אור ה' המתלבש בהם (ולכל מלאך יש אור ה' המיוחד אליו).

ידיעה זו מורגשת כאלו רואה כו', וזהו לשון אחזה. ולכן אין זה נקרא בשם אמונה בלשון הקודש אלא בשם דעת, כי דעת הוא לשון הכרה והרגשה.

ולכן, על זה שהקב"ה מחי את העולם אינו נופל לשון אמונה, כי לשון אמונה לא יתכן אלא על דבר שאינו רואה בעיניו, וכמו שלא יתכן לומר שאדם "מאמין" שאצבעות ידיו מתנענעים על ידי החיות הרוחני שבהם, שלזה אין צריך אמונה שהרי רואה ומרגיש זה. אלא על ענין זה נופל לשון דעת, שהיא לשון הכרה והרגשה, היינו שהדעת היא הכרה עמוקה במוח והרגשה בלב, שהדבר נרגש אצלו מאד עד שמתקשר עם הדבר ההוא בקשר אמין, היינו שהדבר נוגע לו בנפש.

והוא החוש הנקרא "דערהער", שאין זה שייך רק בדבר המושג בכוחות האנושיים של האדם (משא"כ דבר שרק מאמינים בו אינו בבחינת הרגשה בהמאמין, כי הדבר נשאר רחוק ומובדל ממנו) וכך בעניננו, שענין הדעת באלקות הוא, שהאדם יכול להרגיש בנפשו איך שהוא יתברך מחי את העולם כדמיון חיות הנפש בגוף, דכמו שמרגיש האדם בחיי נפשו בהתאמתות גמורה,

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

(ז) ואחר כל הנ"ל יובן ג"כ בשרש ענין חבלי משיח הנ"ל, דהנה ידוע בשרש ענין חב"י משיח שהוא חב"י לידת כללו נשמות ישראל כמ"ש אספרה כו' בנ"י היר"ם ילדתיך שהוא חב"י ב"ן לזו"נ דאצי' ובח"י מל' דאצי' היא אימא תתאה המולדת אותו כמ"ש בזהר בלק ע"פ כי מראש צורים [אראנו] כו' ולזה אמרו דבכל ט"ב נולד משיח כו', וז"ש כמו הר"ה תקריב ללד"ת שבזמן הגלות נק' עיבור דכללו נ"י, וביאת משיח נק' חב"י ליד"ה כנ"ל וכמארו"ל עד שיכלו כל הנשמו' שבאוצר ששמו גוף כו' שהן כל נשמות ישראל שנולדי' מבח"י המל' שנק' גוף, כמו שאמרו למה האשה דומה לאוצר רחב מלמטה [ו]קצר מלמעלה כו' וכאשר יושלם זמן העיבור דכנ"י בבטן המל' אז יולד משיח, וז"ש אנ"י היום ילדתיך כו' וקודם וסמוך ללידה יש צירי' וחבלי לידה כנ"ל והוא דוחק הגלות והשיעבוד כמו במלחמת גוג לפני בוא יום הגדול כו' (וכמו קדרותא דצפרא שקודם וסמוך להארת אור השחר דוקא), וכמ"ש [ו]עת צר"ה [היא] ליעקב וממנ"ה דוקא יושע שהחבלי' המונעי' הלידה הוא הגורמי' תוס' הכח ללידה כנ"ל באריכות, שהעיבור הוא סתימות הולד במדור העליון ומתהפך ויוצא כו', שהלידה נעשית מדבר היפוכו ובסמוך לה דוקא כו'. **ויובן** כל זה ע"ד כל הנ"ל בבח"י יסוד דדכורא שהוא בח"י יסוד ז"א אור הזרוע לצדי"ק עליו"ן להמשיך בח"י מ"ד בנוקבא דז"א להוליד כללו' נ"י בבטן המל', שהשפע מ"ד הולך בבח"י אור ישר מלמעלה למטה מן המוח אל החוט כו' עד בח"י יסוד ואין ההילוך הזה נמשך והולך מראשו לסופו בלתי עיכובי' ומונעי' באמצען אלא במוח מתעכב תחלה עד שנעשי' טפה גשמי' בחוט, וכן בחוט כו' עד כליות יעצות בתרין ביעין לבשל כו', וכנ"ל שהוא ענין המזיג' והתכללות דחו"ג למנוע הדבר שפע ולחזור ולהמשיכו בתחלה במוחי' שהוא בח"י הדעת ואח"כ במדות, ואח"כ בנו"ה ששם עיקר העיכוך בהיות שהוא קרוב לגמר וסוף להביא השפע למקבל כמו עד"מ כשצריך הדבר לידי מעשה בפ"מ ששם יותר מתעכב ושוקל בדבר יותר לדין והיפוכו כו', אך זה עצמו הוא הנותן כח ועוז להיות יציאת השפע אח"כ המצטרך למקבל אחר הבירור מכל המנגדי' כו' בכח ומהירות גדולה, ולכן עיקר להב התשוקה להשפיע הוא לבסוף דוקא כמבואר בכל הנ"ל, וכך ממש יובן בבח"י יסוד דנוק' בח"י המקבל השפע דמ"ד דדכורא שהוא בבח"י אור חוזר כי הנה מיד שקיבלה המ"ד ביסוד שלה דהיינו בח"י קליט"ה נק'

עיבור' שהוא נכלל ומתעלם ברחם הנוק' בהעלם בתוכה ובח"י המ"ן מקיפו כו', ובג"ח השניי' חוזר ומתעלם העלם אחר העלם הראשון למעלה בסתימות יותר ראשו בין ברכיו כו' עד סוף ג"ח האחרוני' הוא במדור העליון בתכלית העיכוך והעצירות יותר בבטן כו' כידוע, וה"ז כמו בבח"י א"י שבירידת השפע מן המשפיע אל המקבל מתעכב בהילוכו בהיפוכו המנגדו וכל שיורד יותר למטה יותר מתעכב עד שבכליו' כו' מתעכב יותר מפני שצריך לבא בבח"י יסוד, ומזה הוא הכח בהילוך המ"ד בחיש ומהר להיות מורה כחץ וא"ל לא הי' מוליד כנ"ל, כך בקבלת השפע דמקבל שהוא עולה בבח"י א"ח למעלה בהעלם אחר העלם למעלה בסתימות והתכללו' יותר עד סוף ט"ח כשהוא במדור העליון דוקא מתהפך שם ויוצא למטה מטה ומתעכב שם ע"י צירי' וחבלי' המונעי' והיינו בסוף ט"ח דוקא מפני שצריך להיות בח"י הלידה בגילוי יש בפ"ע כמו שמתעכב בנו"ה במשפיע כשצריך להיות תולד"ה מבח"י המ"ד במקבל כו' ואז יש צירי' וחבלי' המונעי' ומעכבי' את הלידה ונק' צירי' ודלתו' שסוגרי' את הרחם בכדי שמן הסגירה הזאת יבא דוקא סיבת הפתיחה להוליד כנ"ל, דכח ללידה בא דוקא מן החבלי' והצירי' והחבלי' בנוק' הן כמו דוגמת הכליות בבח"י נו"ה דדכורא והן אברי' הנוספי' באשה מבאיש לצורך הלידה כידוע בענין בינה יתירה שבאשה כו', וכמשלים הנ"ל בעוסק בבנין שבגמר מלאכתו נתוסף כח הלהב וכן בגמר ביאה כו', כך בסמוך לגמר הלידה דוקא שאז יגבר הכח ללידה לבא לידי גמר בבח"י יסוד דנוק' צריך להיות תחלה חבלי' ליד"ה (והוא כמו הצער הגדול שיש לאדם בסוף מלאכתו למה לא תגמר מהר כו' והוא הגורם להיות גמרו בפ"מ), וכך יובן בבח"י לידה העליונה דכללו' נ"י בהיותם כלולי' בבטן המל' למעלה כל זמן הגלות שנק' עיבור כנ"ל ודוקא לבסוף וסמוך לבח"י הלידה שהוא זמן ביאת משיח אז תחיל תזעק בחבלי"ה שהן צרות ישראל שממנה יושעו דוקא והוא הסימן לאתחלתא דגאולה דוקא כנ"ל (ומ"ד אין חבלי' משיח כו' משום שאין החבלי' רק מסיבת עה"ד טו"ר כמ"ש בזהר בענין ע' קלין שהוא מ"ש קול ה' יחולל אילנות דאיל"ה רחמ"ה צ"ר ונשך לה נחש כו' ולעתיד יבורר הכל ואז נא' בטרם תקר"א ואני אענה כו' וכמו שא' לא המצרי' עתיד כעבריו' בטרם תבא המיילד"ת וילדו' כו', וע"ד שאמרו לעתיד עתיד"ה אש"ה שתל"ד בכל יו"ם כמו לפני חטא עה"ד שעלו למטה ב' כו' כמ"ש במ"א וד"ל).

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

מו) ולתוספת ביאור להבין באר היטב ענין הנ"ל איך שבעוה"ז דוקא יוכל לשנות טעמו ולעשות תשו' משא"כ בעוה"ב, ויובן בהקדים ענין התהו והתיקון שעיקר ההפרש ביניהם הוא כך שבבחי' התהו היו רק בבחי' נקודות בלבד והן זמ"ל שמלכו בארץ אדום שנק' בשם ז' נקודות ונק' עולם הנקודים, ובתיקון נעשו מהם פרצופים מבחי' נקודת חכמה נעשה פרצוף אבא כו' ומוי"ו נקודות נעשה פרצוף ז"א ומנקודה הז' נעשה פרצוף הנוק' כמבואר בע"ח, וענין ההפרש בין נקודה ספירה פרצוף שהנקודה הוא בחי' א' נקודת החסד היא בחי' חסד לבד וכן גבורה כו' וכאשר כל בחי' כלולה מיו"ד שבחי' החסד כלול מעשר בחי' חב"ד חג"ת כו' נק' ספירה, וכאשר נבנית בציור קומה של פרצוף אדם דהיינו חב"ד שבו הם המוחי' וחג"ת הם זרועות וגופא כו' וכן שאר פרטי האיברים עד"מ אז נק' פרצוף. ויובן זה ע"פ ב' משלים האחד מענין צמיחת האילן מן הגרעין הנטוע בארץ דהנה בהאילן יש ריבוי דברים העץ והפרי הצומחת ממנו וענפי האילן והעלין וכן גם בהפרי עצמה יש קליפה ופרי וגרעינין, וכ"ז צומח מגרעין האחד וצ"ל בהכרח שכל בחינות אלו היו כלולים בהגרעין שהרי צמחו וגדלו מהארץ ע"י זריעת הגרעין דוקא אלא שבהיותם בהתכללות בהגרעין לא היו בבחי' התחלקות כל בחי' בפ"ע כ"א כולם כלולים יחד בבחי' א' הוא הגרעין ואח"כ ע"י זריעת הגרעין בארץ שנכלל בכח הצומח שבארץ אזי כח הצומח מוציא כל פרטי כחות הכלולים בהגרעין מהעלם אל הגילוי להצמיח אילן שיש בו ענפים ועלין ופירות רבים בקליפתו וגרעיניהן ועוקציהן כו' שכל בחי' יוצאת לגילוי בפ"ע בבחי' התחלקות מזולתה, והמשל השני הוא מן גידול והתהוות הולד בבטן האשה מזרע האב ואם, שהולד יש בו רמ"ח איברים ראש וגוף ידיים ורגלים ואיברים הפנימים מוח ולב וכרס ובני מעיים כו' והתהוותו מן הטפה שהיא רק בחינה א' אך שבאמת בהטפה הי' בהעלם כל פרטי הרמ"ח איברים (לפי שהטפה נמשכת ממוח האב שכלול שם רמ"ח כחות הנפש המתפשטים ברמ"ח איברים כמ"ש בלק"א פ"ג וע"ש פנ"א ועיין בר"ח שער הקדושה ר"פ י"ז שא"א לטפת הזרע לצאת אלא ע"י חימום כל איברים כו') אלא שהיו בבחי' התכללות יחד בהטפה ואח"כ ע"י שהייתה בבטן האם נתהווה מזה ולד בבנין רמ"ח איברים ממש דהיינו ע"י יציאת כחות שבהטפה מהעלם אל הגילוי כו'. ואמנם המובן משני משלים אלו שאע"פ שהאילן נתהווה ע"י נטיעת הגרעין והולד ע"י טפת אב ואם עכ"ז היינו דוקא ג"כ ע"י הכח הצומח שבארץ שהוא המצמיח

הנטיעה ע"י הגרעין ולכן צ"ל ג"כ גשם לרוות הארץ ואז והולידה והצמיחה כו' וכן באשה יש בה הכח הזה להיות התהוות הולד ברחמה מהטפה וצ"ל ג"כ הולד אוכל ממה שאמו אוכלת בט' ירחי לידה שע"ז ג"כ מתגדל כו' והיינו משום שיציאה זו מהעלם אל הגילוי מהגרעין להיות אילן ומהטפה ולד שהיא הגדלה ותוספת ברכה ובשינוי גדול ממהות למהות ממש שהרי מהותן ועצמותן של הפירות מעולה בעילוי רב ועצום למעלה מעלה ממהותו ועצמותו של הגרעין וכן מהות גוף האדם מעולה בעילוי רב ועצום מאד מאד ממהות הטפה כו' ואע"פ שהטפה והגרעין כוללים במהותם מעין איברי הגוף ופירות האילן עכ"ז הוא בשינוי המהות הרבה כו' אלא שע"י כח הצומח שבארץ ממאמר תדשא כו' הוא שמצמיח הפירות ע"י הגרעין כו' וכעד"ז הגדלת הולד מן הטפה בבטן הנקבה (ועיין באגה"ק ע"פ זורע צדקות). והנמשל מזה יובן למעלה בענין התהו והתיקון שהגדלת פרצופי התיקון מבחי' נקודות דתוהו הנ"ל הוא כעין גידול הולד מהטפה והאילן והפירות מהגרעין, דהנקודה אע"פ שכוללת בבחי' העלם מה שנתחלק אח"כ ממנה בתיקון בחי' פרצוף שהוא מוחי' ודרועי' כו' הרי בהנקודה הי' הכל בהעלם גדול וקיצור נמרץ כערך הטפה לגבי הולד כו' אלא שאח"כ בעולם התיקון היינו שנתתקן שיצא מההעלם אל הגילוי להיות מזה פרצוף שלם. והנה כמו שבאדם עד"מ כשגדל הולד אז נגדלים גם שערות וצפרנים שהם המותרות כו' ומתחלה בהטפה היו כלולים יחד עם כל האיברים כמ"כ למעלה ג"כ בבחי' נקודות דתוהו הכל היה בהתכללות א' אבל בתיקון יצאו בגילוי ונעשה כל בחי' ניכרת בפ"ע דהיינו שבתחלה נתקן בחי' כתר ואח"כ בחי' ראש ומוחי' חב"ד ואח"כ חג"ת כו' עד שיצאו ג"כ בחי' צפרנים ושערות כנודע, ומבואר בע"ח דבכל זמן מזמני העיבור יניקה ומוחי' נמשכים אורות עליונים מלמעלה לנוק' מאימא עילאה ומבחי' עתיק יומין ומלמעלה למעלה עד אין סוף המתלבשי' בנוק' כל ט' או ז' ירחי לידה שע"ז דוקא הוא גידול הנשמות בבטן הנוק' ועד"ז גידול הז"א בבטן אימא כו' והיינו כנ"ל במשל בגידול האילן עם פירות מהגרעין שאין זה אלא ע"י כח הצומח שבארץ שהוא בחי' דבר ה' ממאמר תדשא כו' ולכן צ"ל ג"כ המשכת גשמי' לרוות הארץ שיתגלה כח הצומח שבה, כך למעלה גידול הפרצופים מהנקודות דתוהו הוא ע"י המשכת אורות עליונים מא"ס ב"ה בהנוק' שע"ז נעשה גידול זה כו', וכמו שהכח הצומח לא יוציא מעצמו רק כאשר יהי מתחלה העלא' מ"ן ע"י זריעת הגרעין שנקבר בארץ ונכלל

בכח הצומח אז נמשך כח הצומח להגדיל האילן כך למעלה צ"ל העלא' מ"ן בתחלה וה"ע הבירורים שנוכר תמיד בע"ח דאו"א העלו מבחי' ז"ת שבו בע"י ואח"כ עי"ז נמשך אור המברר לבררם ולתקנם ועד"ז זו"נ העלו למעלה באו"א כו' והעלא' זו הוא ממה שנפל מנקודות דתוהו שהן עולים בבחי' מ"ן ואח"כ נמשך עי"ז לשם אורות עליונים מא"ס ב"ה לתקנם ולעשותם בבחי' פרצופים וכמשל גידול הולד בבטן הנקבה מן הטפה וכן האילן מן הגרעין כו': ומעתה יובן היטב הטעם שהתשובה אינה מועלת רק בעוה"ז דוקא שהוא עולם המעשה היום לעשותם, דהנה מבואר ענין ההפרש בין נקודות דתוהו לפרצופים דתיקון שהנקודות הם שנכלל כל הכחות בבחי' נקודה א' כמו שיש בגרעין בהעלם מה שיוכל ליגדל ממנו אח"כ אילן ועלין וענפים ופירות וגרעיניהן כו' שכל פרטי בחי' אלו המחולקים ושונים במהותן ועצמותן זה מזה לאחר צמיחתן הם היו בהתכללות יחד בלי התחלקות בהגרעין ואח"כ ע"י הצמיחה יוצאים להיות כל א' מהות בפ"ע ומשונה מזולתו כמו מעלת הפירות על העץ כו' וזה נעשה ע"י כח הצומח, וכמ"כ למעלה ידוע שהנקודות דתוהו נפלו ונשברו בשבחה"כ ונתערב בהם רע, והנה מאחר שהיו בבחי' נקודות שכלול כל הבחינות שונות ביחד נמצא שהרע נתערב עם הטוב בתכלית שבכל חלק מהטוב נמצא קצת רע וזה כמו שבגרעין כלול כח הפרי עם כח העץ ממש כאחד וכן בהטפה נכלל הולד והשליא יחד, וכשנקודות דתוהו מתתקנים להיות נכללים בעולם התיקון ששם הוא בחי' פרצופים שענינם שיוצאים הכחות מההעלם אל הגילוי כגידול הפרי והאילן מן הגרעין כו' והולד והשליא מן הטפה, ונעשה כל בחי' במהות ניכר בפ"ע ומובדל ממהות זולתו, א"כ אז מתברר ג"כ הטוב מן הרע ויתפרדו כל פועלי און ולא יהיו מעורבים יחד וכמו הבדל קליפת הפרי מן הפרי כשגדלה הפרי וכן הבדל השליא מן הולד וכן דמי נדה שיוצאים בבחי' פסולת כו', ובירור זה ותיקון זה הוא ע"י המשכת אורות עליונים מא"ס ב"ה המתקנים בחי' תוהו להכלל בתיקון וכנ"ל, ואורות אלו הוא בחי' שם מ"ה שנמשך ממצחא דא"ק לתקן בחי' תוהו לתיקון כי שם מ"ה הוא המברר בחכמה אתברירו, וכבר נת"ל אות מ"ה שביור זה יש בו מדריגות רבות שהמובחר מניצוצות דנקודות דתוהו נכלל באצילות ומה שלא יכול להיות נכלל באצ"י נתברר ונכלל בבריאה ומה שלא יכול להיות נכלל בבריאה נתברר ונכלל ביצי' ומה שלא יכול להיות נכלל בקדושת העשי' הוא הסיגים שנדחו בקליפות, והנה עוה"ז הוא עדיין קודם הבירור וכמ"ש בלק"א ח"א פ"ז שקיום וחיות הדצ"ח המותרים הוא מקליפת נוגה כו' רובו ככולו רע רק מעט טוב מעורב

בתוכו כו' וכל עבודתינו בתומ"צ לברר ק"נ והיינו שע"י עסק התומ"צ ממשיכים את שם מ"ה המברר לאהפכא חשוכא לנהורא אמנם עוה"ב וג"ע הוא לאחר הבירור שכבר נברר הטוב מן הרע דהיינו שהנקודות דתוהו כבר נעשו בבחי' פרצופים שאז כל בחי' ניכר מהותו ומציאותו ואי לזאת שם בג"ע הרי נסתלק שם מ"ה המברר כיון שכבר נברר שם הכל וכל א' על מקומו בא ואין לך דבר שאין לו מקום וא"כ א"א לשם לאתהפכא מחשוכא לנהורא וכמו במשלים הנ"ל שלאחר שכבר גדלו האילן והפירות א"א לשנות ולהעשות מעלין פירות כו' וכן אחר גידול הולד א"א להעשות מרגל ראש אלא הרגל נשאר רגל והראש הוא הראש, אמנם בעוה"ז שהוא קודם הבירור ומאיר שם מ"ה המברר ומתקן כו' לכן עתה הוא הזמן לעשות תשובה ומהני התשו' דהיינו עד אשר לא תחשך השמש שלא יסתלק שם מ"ה המברר כי מאחר ששם מ"ה המברר מאיר לברר ולתקן הנקודות דתוהו שלא נבררו עדיין והוא הארת א"ס ב"ה הסוכ"ע דקמ"י גם חשך לא יחשיך ויוכל להפוך חושך ממש לאור ומרירו ממש למיתקן וכמו עד"מ בכח הצומח ממאמר תדשא שבעוד שלא גדלו הפירות יוכל להיות ברכת ה' להצמיח מאה שערים כו' וכן בהטפה קודם שנצטייר הולד יוכל להשתנות ולהיות הולד כך או כך וכמארו"ל עד מ' יום יוכל לבקש רחמים שיהי' זכר כו' והיינו מפני שאותו כח האלקי' המצמיח הפירות או מגדל הולד כמו שיש ביכלתו להגדיל ולהצמיח הפירות ולהצטייר הולד כמ"כ יש ביכול' לשנות בו כפי הרצון ית', אבל לאחר שכבר נגמר הגידול שוב מסתלק אותו כח האלקי' ואז אין דרך שישונה דבר בהולד ולכן ארו"ל שהמתפלל אחר מ' יום הוא תפלת שוא כו' וכמ"כ בנמשל בעוה"ב שהוא לאחר הבירור וכאו"א על מקומו בא א"א להשתנות שיהופך הרע לטוב כמו שא"א שיעשה הרגל ראש לאחר בריאת הולד כו' הלכך אע"פ שגם הרע רואה הביטול שבעולמות העליונים שם וצבא השמים לך משתחווים עכ"ז א"א לו להתהפך מרע שלו והיינו משום דלאחר הבירור מסתלק המברר כו' אבל בעוה"ז יוכל האדם לשנות טעמו מהקצה אל הקצה ולעשות תשו' כרגע כמו ר' אלעזר בן דרודייא שקנה עולמו בשעה א' דהיינו משום שעוה"ז הוא קודם הבירור ומאיר ש' מ"ה המברר ולכך יוכל לאהפכא מחשוכא כו', וזה ע"ד שאמר רחב"ד מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק שיוכל להיות התהפכות ושינוי הצירוף המחי' וכמ"ש ההפכי הצור אגם מים דהיינו כמ"ש לעיל מיני' מלפני אדון חולי ארץ כו' שהוא ית' הא"ס הוא הכל יכול שיהופכו הגבורות לחסדים ועד"ז גם כן להיות אתהפכא חשוכא לנהורא כו':

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

הרוחני שהוא מקור לצמיחת פרי הגשמי הלזה כו'. ועוד משל היותר רוחני יוכן מחיות הנפש³² שבאדם שבודאי בחי' יחידה שבנפש שלמעלה מבחי' כחות הנפש הוא בחי' יש המשפיע הכל היינו כל חיות הנפש כו', וחיות פרטי האברים ה"ה בחי' אין, כי כלליות ההארה מהנפש שמחי' את הגוף לגבי עצמיות הנפש היא הארה בעלמא שאינה תופסת מקום כלל, והגוף החי מהארת הנפש הוא בחי' יש המקבל, שנמצא יש באדם בחי' יש ואין ויש. ובאמת האין הממוצע כלול מב' בחי' אין, הוא בחי' האין לגבי יש המשפיע, והאין שמקור ליש המקבל, רק שאין להאריך בזה יותר³³.

ואמנם עדיין אינו מיושב, שכל המשלים שהבאנו זהו רק מהנברא' הגשמי' שלנו, שמציאות הצמחי' או חיות האדם או נביעת המים א"א כ"א ע"י ג' דברים אלו דוקא שהם יש ואין ויש, אשר מזה נבין שגם מציאות התהוות הנברא' והנאצלי' מאתו ית' א"א כ"א ע"י ג' בחי' אלו, הלא הוא ית' כל יכול³⁴ ובכחו ויכולתו לעשות שיהי' התהוות יש מיש³⁵ ולא אין מיש ויש מאין. אך הענין הוא שלא רצה לעשות בנברא' דבר אשר בהם א"א להיות זה, ובאמת אם הי' עושה בנבראים דבר נפלא כזה שיהי' התהוות יש מיש הי' בהכרח שיהי' בנברא' דבר עליון וגבוה יותר מאשר הם כעת, וברצונו ית' עלה שיהי' העולם והנבראים אשר בעולם באופן שהם עתה, ולכן אם מצד היותו כל יכול לא ימנע מאתו זה ח"ו, אמנם מצד מצב הנבראים אשר הוגבלו שיהיו באופן כזה דוקא מעכב שיהי' הדבר כן ע"י קדימת האין ליש ושיהי' מציאות התהוות יש הנברא ע"י ממוצע של האין. ואם כי מצד היותו כל יכול הי' יכול להתהוות מציאות הנברא' בבחי' יש מיש ומ"מ בהם לא יהי' יתרון מכמו שהם עתה, אמנם כך עלה ברצונו ית' שיהי' התהוות הנברא' שוה כמותם והיינו שחיותם יהי' לפ"ע קבלתם הגם כי ביכולתו הי' בא"א כו'.

ד"ה מטה ענך ילחז ה' מציון. תרל"א

[[לה]] ויובן ד"ו מכמה משלים גשמי²⁸ שנראה לעין כל שלא ימלט מג' דברים אלו יש ואין ויש, והמשל הפשוט הוא מנביעת המעינות מן התהום אשר מתחת לארץ, ומהמעינות נמשכים נהרות רבות, הרי התהום הוא היש המקור להנהרות, שהם ג"כ הם בבחי' יש ודבר התפשטות דבר מה במהות ואיכות וכמות ושטחי הנראה לעין כל, והממוצע ביניהם הוא המעיין אשר דק ונובע לאט לאט, ונמצא כי התהום הוא היש הא' שהוא המקור לכל הנהרות, והמעינות המה בבחי' אין²⁹ שהרי דקותם וערך המים הנמצאים בהם הוא אינו תופס מקום כלל נגד התהום רבה אשר מתחת לארץ, וכן אינו עולה בשם נגד הנהר הנמשך אח"כ מנביעתו. ונמצא זהו כענין יש ואין ויש הנ"ל שבכלליות הנברא', והיינו לפי שא"א שיומשך יש מיש א"ל ע"י ממוצע, והוא בחי' האין אשר הוא ממוצע בין היש המשפיע להיש המקבל כו'. ויובן זה בדקות יותר מענין הצמיחה³⁰ שצומח אילנות ודשאים ותבואות וזרעוני גינה וכדומה, והרי כח הצומח בכלל על כל בחי' הצמיחה הן פרי העץ והן פרי האדמה בכלל הנה הוא בחי' יש המשפיע, שהרי הוא המשפיע שיוצמח כל דבר כו', אמנם הצמיחה פרטית בכל דבר פרטי כמו בכל קש פרטי הנה יש בה הארה מכח הצומח הכללי, הרי הוא בחי' אין, והיינו בחי' כח הרוחני של הפרי שאינו נראה ונגלה עדיין בעיני הראות הוא בחי' האין, וכשצומח הפרי הרי היא בחי' היש השני המקבל. ונמצא כי יש בצמיחה זו יש ואין ויש, היינו כח הצומח הכללי הוא יש, וכח הרוחני דפרי זו הוא בחי' אין, וגשם הפרי הנצמח הוא היש השני כו', ולכן כשזורעים תבואה או גרעיני הפירות א"א להם לצמוח כ"א כשמקייבין תחלה³¹, והיינו בכדי שיהי' כלי לקבל בחי' כח הצומח צריכה תחלה להתבטל מבחי' הישות שלה לגמרי, ואז ה"ה כלי לקבל בחי' הארת כח הצומח

(32) ועוד משל היותר רוחני. מחיות הנפש: בתו"ח שמות (ובסה"מ תרנ"ג) שם: המשל האמיתי לכל זה.

(33) ובאמת האין הממוצע כלול מב' בחי' אין. רק שאין להאריך בזה יותר: ראה תו"ח שמות שם רסו, סע"ב ואילך. [נובהוצאת תשס"ד קפו, ב ואילך]. ובסה"מ תרנ"ג שם ע' קע. (ובעוד מקומות שנשמנו לעיל בתחילת המאמר).

(34) הלא הוא ית' כל יכול: בשולי הגליון נרשם בגוכי"ק: הלא הוא כל יכול, הרי הי' יכול להיות היש הנברא גם מיש האמיתי בלי קדימת האין, שהרי אינו דומה להמשלים כלל, שהוא כל יכול. אך הענין שמצ"ע הוא כל יכול, אמנם לא רצה לעשות בנבראים מה שהוא לגבם בלתי אפשרי, ועשה הנבראים לפ"ע שלהם.

(35) הלא הוא ית' כל יכול. לעשות שיהי' התהוות יש מיש: ראה בכ"ז סה"מ תרנ"ג שם ס"ע קע-קעא. תרנ"ח ע' קכ. תרנ"ט ע' קמד. תש"ד ע' 69. לקו"ש חכ"ט ע' 30. סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 135. ועוד.

(28) ויובן ד"ו מכמה משלים גשמי: בהבא לקמן בפיסקא זו ראה שערי אורה שם סב, ב ואילך (שם הובאו ע"ד משלים). סה"מ תרנ"ז שם ע' רב ואילך (ושם מוסיף: וענין העלם והסתור המהווה מהמתהווה לא יש במשל כו', דענין התהוות יש מאין לא נמצא בנבראים כו'). (29) והמעינות המה בבחי' אין: ראה ד"ה תפול עליהם בסה"מ תשל"א שם.

(30) והמשל. מנביעת המעינות מן התהום. ויובן זה. מענין הצמיחה: ראה סה"ש תרצ"א ע' 150: הא דתמיד מבארים ב' המשלים דתהום וכח הצומח יחד (לענין יש ואין), מפני שכח הצומח העצמי שבארץ והתהום שמתחת לארץ יש להם שייכות זל"ז, אבל אין מפרסמים טעם זה. וראה גם אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' ש"ב ואילך.

(31) כח הצומח. המשפיע שיוצמח כל דבר. כשמקייבין תחלה: ראה בכ"ז אג"ק ס"ח ח (ק"ג, א). לקו"ת בהר מ, ב. נצבים נ, ד ואילך. נב סע"ג ואילך. סה"מ תרל"ג ח"א ע' רפח ואילך. תרס"ט שם ע' ז ואילך.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס ומעין

על עצמו, ולפעמים הנה הוא תולה כל ענין הרע שלו בזולתו כי פלוני הסיתו והטהו מדרך הטוב והישר ובעצמו לא היה עושה כן, דבאמת הנה כל עיקר התנצלותו אינו אלא הטעה שמטעה עצמו מפני אהבתו לעצמו, ורק זו היא הסבה מה שמצדיק עצמו, דהנה הטענה דהגברת חום הטבעי אינה טענה באמת, שהרי החום הטבעי הוא מהנפש הטבעית הפהמית ועל זה ניתנה לו הנפש האלקית שיתגבר על הנפש הטבעית, וזה תכלית בריאתו בעולם להגביר הפחות דנפש האלקית ולהכניע הפחות דנפש הטבעית, ולולא העבודה הזאת בהכנעת הנפש הטבעית לא היה נכרא כלל, דהרי יש מלאכים שעובדים את ה' באהבה ויראה, ועומדים בביתול תמיד, ובשכיל מה נכרא האדם, אלא שהמלאכים אין בהם יצר הרע ואין חידוש בעבודתם, ובשכיל זה נכרא האדם שיש בו יצר הרע ויצר טוב שיגביר את היצר טוב על היצר הרע וכזה הוא גורם תענוג למעלה מצד החידוש בעבודתו כמו שכתוב במקום אחר, ואם הנפש הטבעית שלו שהוא חומרי יותר והחום הטבעי הוא בהתגברות יתרה, בודאי גם בהנפש האלקית שלו יש כחות חזקים יותר, ויש כוחו להתגבר על החום הטבעי שלו, כי אין נותנים לאדם יותר מערך כחותיו וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה (פתיבות סז. א) לפום גמלא שיתנא, ומאחר שניתן לו חום טבעי חזק מסתמא ניתנו לו כחות רוחניים גם כן חזקים שיוכל להתגבר על החום הטבעי שלו. קיצור. טבע האדם לתלות סבת רעתו וחסרונותיו בזולתו וסבת טובותיו ומעלותיו בעצמו, אהבת עצמו סבת הטעות ומקור המומין, ההצטרקות בסבת הגברת חום הטבעי שקר, מעלת האדם על המלאכים.

מאמר יג פרק א

עוד זאת היא רעה חולה, מה שהאדם מצדיק את עצמו על מעשה החטא שעשה, כי הנה האדם בטבעו הנה כל דבר, טוב או רע, בין ענין של דיעות ובין ענין של מדות והנהגה, בין שיהיה בדבר שבין אדם למקום ובין שיהיה בין אדם לחברו או בין אדם לעצמו, אם הדבר הוא טוב הנה הוא תולה ומייחסו לעצמו ואם הדבר הוא רע הנה הוא תולה ומייחסו לזולתו, וטעם הדבר הוא מפני אהבת עצמו, דלהיות האדם בטבעו אוהב את עצמו הנה אהבתו זאת לא זו בלבד שמכסה על פשעי עצמו שאינו מרגיש כלל אשר הוא בעצמו האשם בזה, אלא עוד זאת שהוא מצדיק את עצמו, והנה אף כי אמת הדבר אשר הרבה ילדות עושה והרבה חברים רעים עושים ובפרט שניהם יחדו, אבל באמת הוא בעצמו אשם בזה שבחר לו חברים רעים וסביבה רעה, ועל כל פנים אינו צריך להאשים רק את זולתו ובפרט להצדיק את עצמו, ואין זה אלא מפני טבע האדם באהבת עצמו גורם לו חסרון זה, דבפרט זה נכשלים לפעמים גם בפעלי תשובה, הגם שהם בחרטה גמורה על עשיית הדבר הלא טוב שעשה או שדיבר או מחשבותיו והרהוריו הרעים ומתחרט עליהם בחרטה גמורה ובוכה במר נפשו, ועם כל זה עולה בדעתו להצדיק את עצמו על עשיית הדבר הזה ומוציא פמה סבות פמה לתלות, לפעמים הוא תולה שכל זה פא לו לסבת תגבורת החום הטבעי, דלהיותו מרותח בטבעו לכן בהתגברות חום הטבעי יחס לבבו ואינו יכול לעצור בעדו מן הפעם והדבור או מחשבה בדבורים והרהורים אסורים וכן במעשה בפועל, דהגם שידע כי אסור הוא, מאבד את נפשו ועל הרוב גם מחליש גופו אבל מפני גודל הגברת חום הטבעי אינו יכול לעמוד

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים תרצ"ב

כ"א בפ"ע באמרו איהו וחייהו חד, איהו וגרמוהי חד. אמנם מדמחלק לומר חד בכ"א, צ"ל שאינם דומים זל"ז, והיינו דאף דאיהו וגרמוהי ג"כ חד, מ"מ אינו דומה היחוד דאיהו וגרמוהי להיחוד דאיהו וחייהו⁴². והענין הוא דהנה אי' במאמר פתח אלי⁴³ אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין

והנה היחוד דתורה הוא כדאי' בזהר דאורייתא וקוב"ה כולא חד ממש, שהוא מצד עצמו יחוד נעלה יותר מכמו יחוד האברים. דהנה אי' בהקדמת ת"ז⁴⁰ איהו וחייהו חד איהו וגרמוהי חד, חייהו הוא אור, וגרמוהי כלים. ולכא' הול"ל איהו וחייהו וגרמוהי חד⁴¹, ולמה מחלק את

(42) ראה תו"א עא, א. לקו"ת פ' ראה כז, ב. שה"ש לט, ג.

(43) תקו"ז בהקדמה (יז, א).

(40) ג, סע"ב.

(41) ראה ספר המאמרים תרכ"ט ע' רד. ע' שעה. המשך מים רבים

תרל"ו פ"ל. פל"ב.

שבתוך הכלים עם האור שלמעלה מהכלים נעשה אחליפו דוכתייהו. ונמצא בהאור בעצם אין בו התחלקות ובהכלים בעצם יש בהם התחלקות חו"ג. וזהו שאמר איהו וגרמוהי חד, דאף דהכלים יש בהם התחלקות מ"מ הם חד שמיוחדים באו"ס. ואנו מוצאי' דוגמא כזו גם למטה בהאדם, שהרי הגוף והנפש הם ב' דברים נבדלים זמ"ז והם הפכים זמ"ז, דהנפש רוחני והגוף גשמי, ומ"מ הם מתייחדים זע"ז ביחוד גמור, שאין לחלק כלל הגוף מהנפש⁵⁹, דבכל חלקי הגוף יש חיות הנפש, והנפש פועל בהגוף לא כמו בדבר הזולת, וכמו בזה כשעולה ברוחונו לנענע ידו או רגלו הרי תומ"י הוא מנענע, הרי זה כאילו הנפש עצמו המתנענע, והיינו מפני הביטול והיחוד דאברי הגוף עם הנפש, וכמו"כ הנפש מתפעלת ממקרי וכאבי הגוף⁶⁰ כאילו כל זה הוא בחיות הנפש עצמו. דמכ"ז נראה התייחדות הנפש והגוף⁶¹ שהן מיוחדים ביחוד גמור. שהדוגמא מזה יובן למעלה דאיהו וגרמוהי חד, שאף שהכלים הם בבחי' התחלקות חו"ג, מ"מ הם מיוחדים עם או"ס בתכלית היחוד. אך זה מובן דאינו דומה היחוד דאיהו וגרמוהי להיחוד דאיהו וחיוהי, דהיינו שהיחוד בבחי' האור הוא באופן נעלה הרבה מהיחוד שבבחי' הכלים, דיחוד הכלים אף שהן מיוחדים מ"מ זהו כמו ב' דברים נבדלים שמתייחדים, אבל יחוד האור הוא שמתאחד כעצם אחד ממש. וכמו זיו השמש בשמש⁶² דאף שהוא רק זיו והארה בלבד ומשום זה שהוא זיו בלבד הרי אינו בערך העצם, מ"מ ה"ה מעין העצם ממש, דזה מה שהוא באין ערוך לגבי המאור הנה זהו אך ורק מפני שהוא הארה לבד, וידוע דכל הארה אינו בערך העצם כלל אבל מ"מ הוא מעין המאור. ולזאת הנה ההתייחדות בהם הוא שנעשים חד ממש, אבל בחי' הכלים הנה הגם שנאצלו ג"כ מאו"ס המאציל, מ"מ הרי נאצלו באופן כזה שלא יהיו כמו מקורם, דזהו ההפרש בין אצ' האורות לאצ' הכלים, דהאורות נאצלו באופן שיהיו כמו מקורם ממש, והיינו מעין המאור ולהיות דבוק בהמאור, והכלים נאצלו באופן

וקרינן לון עשר ספירן, דהע"ס מתחלקים בג' קוין⁴⁴, קו הימין קו האמצעי וקו השמאל, דהספירות חכ' חסד נצח הם בקו הימני, הספירות דעת תפארת יסוד בקו האמצעי, והספירות בינה גבורה הוד בקו השמאל, וספירות המלכות היא סופא דכל דרגין ונקראת כוס ישועות⁴⁵ שמקבלת מכל הספירות⁴⁶, דהב' קוין ימין ושמאל הם הפכים זמ"ז בכלל, דזה ימין וזה שמאל, וכן הספירות שבהן דספי' החכ' היא בחי' אין וכמ"ש⁴⁷ והחכמה מאין תמצא, וספי' הבינה בחי' יש וכמ"ש⁴⁸ להנחיל אוהבי יש⁴⁹, וכן חו"ג הן הפכים זמ"ז, דחסד הוא בחי' גילוי אור וגבו' הוא לצמצם ולהעלים את האור, וצ"ל איך שייך ע"ס והלא או"ס הוא אחדות פשוטה בתכלית הפשיטות, ואיך שייך שם התחלקות חו"ג. אך הענין דבאמת או"ס ב"ה הוא אחדות פשוטה בתה"פ⁵⁰, ולא מכל א"מ איהו כלל, ומה שאנו אומרים ע"ס אין זה בהאור כ"א בהכלים, דבהכלים יש התחלקות חו"ג. והגם שלפעמים אנו אומרים דאחליפו דוכתייהו⁵¹ אור החסד בכלי הגבו' ואור הגבו' בכלי החסד⁵², דזהו"ע ב' פרשיות ראשונות דק"ש⁵³, דבפרשה ראשונה נאמר בה ואהבת⁵⁴ שזהו בחי' חסד, ויש בה מ"ב תיבין⁵⁵, ושם מ"ב הוא בגבו' כידוע⁵⁶, והיינו אור החסד בכלי הגבו', ובפ' שני' נא' בה' השמרו לכם וגו' וחרה אף וגו' שזהו בחי' גבו', ומספר התיבות עד ושמתם שהיא עיקרה של פרשה זו הוא ע"ב תיבין⁵⁵, בחי' חסד בגימט' ע"ב⁵⁸, והיינו בחי' אור הגבו' בכלי החסד. ומאחר שאומרים אור החסד ואור הגבו' ואחליפו דוכתייהו אור החסד בכלי הגבו' ואור הגבו' בכלי החסד, הרי לכאור' יש בהאור ג"כ התחלקות חו"ג. אך הענין הוא דבאמת בהאור בעצם אין בו התחלקות, ומה שאמרו אור החסד כו' היינו בבחי' האורות שמתלבשים בכלים, ומפני שבהכלים שייך חו"ג לזאת גם האורות המתלבשים בהם הן בחי' אור החסד ואור הגבו', אבל האור קודם שמתלבש בהכלי אין בו התחלקות בחי' חו"ג, ולכן כאשר נמשך תוס' אור מבחי' האור שלמעלה מהכלים הרי מתייחד האורות

(53) בהבא לקמן - ראה לקו"ת ואתחנן יב, ד. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה ח"ב ע' תשח ואילך. ע' תשכג ואילך. אמרי בינה שער הק"ש פמ"ה ואילך. סהמ"צ להצ"צ קכ, א ואילך. אוה"ת בשלח שם. ובכ"מ.

(54) ואתחנן ו, ה.

(55) פרי עץ חיים שער הק"ש פ"ח.

(56) ראה פרי עץ חיים שם.

(57) עקב יא, טז-יז.

(58) פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) מערכת חסד. פרי עץ חיים שער העמידה פ"ח. ובכ"מ. וראה פרי עץ חיים שער הק"ש שם. (59) ראה גם המשך תעריב ח"א פרי". ספר המאמרים פ"ת ע' נז. תרפ"ו ע' עז.

(60) ראה תניא פמ"ב (ס, ב). ובכ"מ.

(61) בד"ה כי נר מצוה שבהערה 2: הגוף והנפש.

(62) ראה גם לקמן ע' קצג.

(44) ראה זח"ג קנג, ב (ברע"מ). פרדס שער ו (שער סדר עמידתן) פ"א. עץ חיים שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף ב. לקו"ת שה"ש כג, ג. ובכ"מ.

(45) תהלים קטז, יג.

(46) ראה לקו"ת שמע"צ פ, ג. מאמרי אדמו"ר האמצעי מקץ ע' רעט ואילך. לקמן ע' תקמא ואילך.

(47) איוב כח, יב.

(48) משלי ח, כא.

(49) ראה לקו"ת פקודי ו, ב. ואתחנן שבהערה 53. ובכ"מ.

(50) =בתכלית הפשיטות.

(51) זח"א פז, רע"א. וראה מאמרי אדמו"ר הזקן ענינים ע' סב ואילך. אוה"ת בשלח ע' תקנו ואילך. המשך תעריב ח"א ס"ע כ ואילך. ספר המאמרים תרס"ח ס"ע רח ואילך. ובכ"מ.

(52) מקדש מלך לזהר שם - בשם האריז"ל. וראה עץ חיים שער לב (שער הארת המוחין) פ"ו.

דמלאך דהיינו בחי' כלים, והרי⁶⁵ מיוחדים באו"ס, מ"מ זהו כיחוד דאיהו וגרמוהי, אבל היחוד דתורה הוא בחי' איהו וחיוהי חד, דתורה הוא בחי' אור ומתייחדים כמו זיו השמש בשמש, משא"כ מעשה המצות שנק' אברים ליחודם והוא⁶⁶ כיחוד הגוף עם הנפש דהיינו בחי' איהו וגרמוהי חד.

ד"ה כי נר מצוה ותורה אור

שהיו למציאות בפ"ע ר"ל שאינו ניכר בהם הדביקות במקורם⁶³, ולזאת היחוד דאיהו וגרמוהי אף שהן מיוחדים בתכלית כנ"ל במשל דגוף ונפש, מ"מ זהו כב' דברים שמתאחדים ונעשים כעצם אחד ממש. וזהו ההפרש בין היחוד דתורה ליחוד דמצות⁶⁴, דמצות הן בחי' אברים

ע' קו).

(65) כ"ה גם בד"ה כי נר מצוה שבהערה 2. ואוצ"ל: וה"ה.

(66) בד"ה כי נר מצוה שם: ויחודם הוא.

(63) ראה ספר המאמרים תרס"ב ע' רכט. תרס"ד ע' קלד ואילך

(בהוצאה החדשה - ע' ח ואילך). תש"ד ע' 35.

(64) ראה לקו"ת פ' ראה כ, א. כא, ד (קיצורים והערות לתניא שם

לקוטי דיבורים

בחרו תלמידי הרב המגיד את רבנו הזקן² למנהיג כללי, בשאלה הכללית, איך להתנהג עם המתנגדים לתורתו של מורנו הבעש"ט ותלמידו הרב המגיד.

באסיפה כללית אחת של התלמידים הקדושים צדיק וואהלין, בשנת תקמ"ב או תקמ"ג, החליטו החלטה מסויימת בקשר לגזירה קשה שנגזרה נגד החסידים.

האסיפה של תלמידי הרב המגיד קיבלה הצעה איך לבלום גזירה זו. בגלל סיבה מסויימת לא נכח רבנו הזקן באותה אסיפה, והאסיפה בחרה בשני שלוחים מתוך החבריא, לנסוע אל רבנו הזקן ולמסור לו הצעת האסיפה. שני הנבחרים היו הרה"צ ר' שלמה מקארלין והרה"צ ר' וואלף מזיטומיר. שניהם נסעו לליאזנא אל רבנו הזקן לבקשו בשם האסיפה להשתתף בהחלטה האמורה.

הצעת והחלטת האסיפה האמורה של החבריא הקדושה והויכוח הגדול שהתפתח, בין שלוחי האסיפה, הרה"צ ר' שלמה והרה"ח ר' זאב וואלף, לבין רבנו הזקן בחדרו של רבנו הזקן, המלים הקשות ביותר שאמר אז הרה"צ ר' שלמה לרבנו הזקן - הם ענין עיקרי, ואינו סיפור של בדרך אגב, לכן לא ידובר על כך כעת, אלא נספר את הנוגע לענינו.

לב. הרה"צ הר' זאב מזיטומיר נשאר אז בליאזנא קרוב לשלשה חדשים. ישנם סיפורים שסיפר הרבי האמצעי מאותה תקופה בה שהה הרה"צ הר' זאב מזיטומיר בליאזנא. ואילו הרה"צ הר' שלמה עזב מיד את המקום.

כשהרה"צ הר' שלמה היה צריך לנסוע מליאזנא, שלח רבנו הזקן כמה אברכים מתלמידי חדר ב' ללוותו. בין המלווים היה גם ר' בנימין קלעצקער. בדרך נסיעתם שימשו את הרה"צ הר' שלמה בהדרת כבוד גדולה ביותר. והרה"צ הר' שלמה הבין היטב שלבד מה שהם - תלמידי רבנו - מייקרים אותו מצד עצמו, הרי זה בעיקר מפני שרבנו הזקן מילא את ידם לשמשו.

לא. אין לנו כל כך הרבה מוח להבין וכוח שיתן לנו יכולת להלל ולשבח את השי"ת על המתנה הגדולה שהוא יתברך ויתעלה העניק לנו, חסידי חב"ד, בהתגלות מורנו ורבנו הגדול, האדם הגדול בענקים שהקים עולה של עבודת החסידות.

מרועה אחד ניתנו. כל התלמידים קיבלו ממורנו הרב המגיד, אך כל אחד מן התלמידים הקדושים פתח שער מיוחד ויסד דרך סלולה לרבים, כדי שלרבים הפשוטים תהיה היכולת להגיע לשער השמים.

מורי החסיד הרשב"ץ ז"ל היה - בשנות תרכ"ח-תרל"ב - שד"ר מטעם הוד כ"ק אדמו"ר מוהר"ש בערי רוסייה הקטנה. כשהיה בעיר קרמנצ'וג וחזר שם דא"ח, בא לשמוע אותו גם אחד מגדולי חסידי וואהלין - ושמר החסיד ר' אהרן - יהודי למדן וחסיד.

בשבת נערכה קידושא רבה, ונתאספו כל הנכבדים החסידיים. באותה התוועדות נכחו המשכילים הידועים בתוככי חסידי חב"ד, ר' דוב מאסייעוו, רח"ד ווילנסקי וכן חסידים ידועים מחסידי וואהלין.

נענו חסידי וואהלין ואמרו שבואהלין ובסמוך לה היה הבעש"ט, המגיד ותלמידיו המפורסמים, ואילו בליטא היו רק ה"רב" והרביים הקדושים.

כל המסובים, הן חסידי חב"ד והן חסידי וואהלין, היו אנשים בעלי דעה רחבה בידיעת החסידות וגם בעלי עבודה, ולמרות שהיו חלוקים בדיעותיהם, וכל אחד מהם - מחסידי חב"ד ומחסידי וואהלין - היה נלהב לדרך שלו, היו מכל מקום אוהבים נאמנים ולכל אחד מהם היתה הדרת הכבוד הגדולה ביותר בפני הרבי של השני.

בין כל החסידים - חסידי חב"ד וחסידי וואהלין ופולין - היתה ידועה אימרתו של החסיד המפורסם ר' בנימין קלעצקער - "פאן טא פאן".

כשהרה"צ הרמ"מ מויטבסק¹ נסע לארץ ישראל,

עוד בתקופה שהרה"צ הר' מנחם מענדל³ היה בהורודוק, היה הרה"צ הר' שלמה מקארלין מבקר בערים שונות בגליל ויטבסק, כמו ביעשינקוביץ, צ'אשניק, ליעפלי, ובכל מקום היה שוהה זמן מסוים.

באסיפת תלמידי הרב המגיד שהתקיימה לפני נסיעתם של הרה"צ הר' מנחם מענדל מויטבסק והרה"צ הר' אברהם מקאליסק לארץ ישראל, חילקו את המדינות, ומדינת ליטא ורוסיה הלבנה (פלכי מוהילוב וויטבסק) נמסרו לרבנו הזקן.

האסיפה נתנה רשות מיוחדת להרה"צ הר' שלמה לבקר בשלש הערים ביעשינקוביץ, צ'אשניק וליעפלי, כדרכו מאז ומקדם.

במשך הזמן רצה הרה"צ הר' שלמה לקבוע את מקומו ביעשינקוביץ, אך רצה לקבל את הסכמתו של רבנו הזקן על כך.

רבנו הזקן הסכים, אלא שהתנה שלשה תנאים שהיה על הרה"צ הר' שלמה לקבל על עצמו:

- (א) שלא יבטל את הלומדים והחריפים בלימוד הנגלה.
- (ב) שלא יבטל את בעלי יראת השמים הטבעית.
- (ג) שיקבע בין מקושריו חובת היגיעה בעבודת השם, שלא כפי השיטה שאלה המקושרים אל הצדיק בוטחים בעבודת הצדיק שהוא יעלה אותם בעבודתו, אלא שהוא - הרה"צ הר' שלמה - יטיל חובה על המקושרים אליו, לעסוק ביגיעת בשר ונפש בידיעה שכלית ועבודה שבלב. זה אכן ההבדל הכללי בין חסידות וואהלין ופולין לחסידות חב"ד, שרבנו הזקן יסד את דרך העבודה בעבודת המוח והלב, שכל אחד כפי יכולתו מוכרח להתייגע, ביגיעת בשר ויגיעת נפש, על השגה אלקית, ולהתאחד כל כך עם הענין עד שהדבר יורגש בפנימיות בלב, ואשר התפעלות הלב תבוא מצד השגת המוח.

הרה"צ הר' שלמה הסכים רק לשני התנאים הראשונים, ואילו על התנאי השלישי לא הסכים, שיטתו היתה שהמקושרים אל הצדיק מתעלים על ידי עבודתו של הצדיק, על המקושרים להיות רק בהתעוררות חזקה בקיום התורה והמצוות ולהיות מקושרים אל הצדיק.

ומרגלא בפומיה של הרה"צ הר' שלמה:

- ואל בינתך אל תשען⁴ - לעסוק במה שלא תוכל להשיגו, וצדיק באמונתו ובדבקו בה' יחיה את כל המקושרים אליו.

בדרך נסיעתם בילו בדברי תורה בנגלה, קבלה, חקירה וחסידות, והרה"צ הר' שלמה היה בהתפעלות גדולה מעומק ידיעתם.

הרה"צ הר' שלמה נסע לביעשינקוביץ והאברכים חשבו לנסוע אתו רק עד ויטבסק.

בבואם לויטבסק אמר הרה"צ הר' שלמה לר' בנימין קלעצקער שיחזיק לו טובה אם ילווה אותו עד ביעשינקוביץ.

כידוע היה ר' בנימין בעל חושים נפלאים ועמקן גדול. הוא שהה ימים מספר בויטבסק והחליט ללוות את הרה"צ הר' שלמה עד לביעשינקוביץ.

בדרך בין ויטבסק לביעשינקוביץ ציווה הרה"צ הר' שלמה לעגלון לעצור בין השדות, כי רצה להתפלל מנחה. הרה"צ הר' שלמה ירד מהעגלה אך לא היו לו מים לנטילת ידיו לפני התפלה.

התיישב הרה"צ הר' שלמה שוב בעגלה ונכנס לדביקות, ובתוך כך החלו הסוסים לדהור במהירות בדרך צדדית ולא ניתן בשום אופן לעצור אותם. הם המשיכו בריצתם עד שהגיעו לנהר קטן.

הרה"צ הר' שלמה חיך, ירד מהעגלה, נטל ידיו והתפלל מנחה.

ר' בנימין קלעצקער אם כי לא היה יכול לקבל התלהבותו והתפעלותו הגדולה של הרה"צ הר' שלמה בתפלתו, בכל זאת הסב לו הדבר קורת רוח מרובה.

אחרי מנחה התיישב הרה"צ הר' שלמה שוב בעגלה, ולא ידעו לאן לנסוע. העגלון אמר שאין הוא מכיר את הסביבה. ציווה הרה"צ הר' שלמה שהסוסים יסעו באופן חפשי כרצונם. הסוסים המשיכו לרוץ עד שעלו על דרך המלך. כשהגיעו לפונדק ירד הרה"צ הר' שלמה לשם, התפלל ערבית, ערך תיקון חצות, התפלל שחרית ולעת מנחה הגיעו לביעשינקוביץ.

לג. היה זה ביום החמישי, ולא היתה שום אפשרות של נסיעה חזרה לליאזנא לשבת, ור' בנימין נשאר לשבות בביעשינקוביץ.

חסידי רבנו הזקן בביעשינקוביץ, בראותם עד כמה רבנו הזקן מוקיר את כבודו של הרה"צ הר' שלמה, ששלח אתו את נכבדי תלמידיו - כי הרה"ח ר' בנימין היה כבר מפורסם כאחד מחשובי התלמידים - החלו גם הם לחבב את הרה"צ הר' שלמה ולכבדו.

רשימת המאסר

ראוי הי' לייחד פרק מיוחד לטיפוסו של אדם פשוט וכשר זה, אשר חי תקופה שלמה בלויבאוויטש. הוא בא לשרת את הוד כ"ק אאזמו"ר הרב הקדוש הרב צמח-צדק עוד טרם הולדת הוד כ"ק אאזמו"ר הרב הקדוש מוהר"ש - עד חורף תרנ"ח.

במספר שנים יש לחשוב כי ששים ושבע שנים הי' יוסף מרדכי בבית רבינו, ואם כי הי' אדם פשוט, ומולקה בכמה חסרונות, אבל מה שראה בעיניו ושמע באזניו - הוא רכוש גדול ועושר בלתי אפשרי להיכתב עלי גליון.

מדה אחת טובה היתה בו אשר הי' מספר דברים כהווייתן בעל זכרון נפלא הי', על כל דיבור ודיבור, מעשה, או מקרה, הי' מזכיר שם המקום, הזמן, ושמות האנשים. הכל בדיוק גמור כאלו בו ביום הי' הדבר ההוא.

עבודתו היתה שירות פשוטה להסיק התנורים, ולנקות החדרים, אבל זה גרם לו אשר בכל עת הי' בא בלי שום שאלה, ראה מה שראה, ושמע מה שמדברים.

הרבה סבלתי מיוסף מרדכי זה בשתי השנים המרורים, אבל בגלל זאת הרבה, הרבה מאד שמעתי ממנו, הסיפורים קבועים במוחי וקלוטים בְּדָמִי ואדע נאמנה כי כנים המה ומדויקים ביותר, אך אין המקום ואין הזמן גורמים לרושמים, ובטח יבא עת בעזרת ה' יתברך.

* * *

פתאום יצא המשרת מענדל¹ ויאמר לי כי אבא קורא אותי לכנוס אליו החדרה, אם כי לרגע נתבלבלתי, אבל תיכף ומיד נרגעתי ואלך בשמחה גדולה.

באין אומר ודברים עמדתי אצל מטת אבא. פניו הלבנות, עייפותו, וחלישות כוחו דכאוני עד למאד, עד כי שמעתי קולו החלש שואל: יוסף יצחק, מה אתה עושה, האם אתה לומד, מה למדת במשך הזמן הזה, השמרת ללכת להתפלל בציבור.

בכל יום ויום - עניתי - הלכתי להתפלל בציבור ג' פעמים ביום, גם למדתי, אבל הזהירו אותי למעט בדיבור שלא להפריע מנוחתך, כל משך הימים לא נתנו לי לכנוס לחדרך, וירא אני שלא אגרום אשר ישלחוני מפה.

שחוק קל נראו על שפתי אבא, מעתה לא יעצרו בעדך, מלכנוס אלי, האם שתית טיי? שואל אבא. באתי בין המצרים, לדבר שקר מלבד שלא חפצתי הנה יראתי, הלא אבא חסיד וצדיק ויודע בוודאי הכל, ואיך אשקר לפניו, להגיד את האמת גם-כן לא חפצתי ואפשר כי בדברים הנוגעים אל הצדיקים בעצמם אין מגלים להם. בה ברגע נזכרתי במעשה מכירת יוסף שיצחק ידע והעלים מעקב².

גמגמתי ולא ידעתי מה לענותו, וכדבר בעתו, ברגע זה נכנסה כבוד אמי מורתי הרבנית ת' החדרה וכוס חלב בידה ותאמר כי הרופאים ציוו לשתות כשלשה כוסות בלילה זו עד השינה.

טוב - עונה אבא - עד כמה שיהי' אפשר אשתה, והעמיד את הכוס ויוסף יצחק יגיש לי כאשר יתקורר במעט, ואשתה.

לשמע הדברים האלה נתרפאו כל תחלואי, עונג וקורת רוח עבר וְחָלַף בכל גוֹי, אנכי אשרת את

(1) נזכר בספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 149. תש"ג ע' 74. תש"ז (2) ראה פירוש רש"י וישב לו, לג.

ע' 142. ויש"נ.

אבא, אנכי אשר זה כ"א שעות רצתי אל האהל, בכיתי בקשתי רחמים, עתה זכיתי לראות כי האלקים קיבל תפילתי, תפלת בן יחיד האוהב את אביו, אהבה בלתי מוגבלת.

ובפנימיות לבבי נהנה הנני הנאה מרובה על אשר עוד לא טעמתי מאומה ומשמש את אבא מתוך תענית, מעיק לי ומתיירא הנני שלא ישאל אבא עוד הפעם אם שתיתי טיי, אבל קורת רוח שהנני משמש את אבא מגרשת כל יראה.

וכפול עונגי כי הנני משמש את אבא מתוך תענית: ומה עשו הרשע שחפץ להרוג את אחיו התם יעקב אבינו, כשמשמש את אביו לבש בגדים יקרים, שלא האמין שמירתם רק לאמוי, ומכל שכן אני בן חסיד וצדיק שראוי אני לבוא למדריגה זו לשמש את אבא מתוך תענית וטוהר לב.

מהיום ההוא והלאה הוכר שינוי גדול בבריאותו של אבא, ומיום ליום מתחזק כחו עד כי בסוף השבוע הותר לשבת על כסא, ורוב היום הנני בחדרו של אבא על-פי בקשתי, דבר שגרם לי ענג גדול.

בכ"ד טבת התיר לו הרופא ברודא אשר יכול הוא לצאת לחדר השני ולהגיד קדיש, כי כן הי' מנהגו אשר בכ"ד טבת הי' מגיד קדיש, גם ביום ההוא כתב חסידות (והוא המאמר מזמור שיר ליום השבת³, שעליו כתוב, כתב-יד-קדשו: נאמר בשבת יאר-צייט י"ג תשרי, ונכתב בכ"ד טבת).

מן העת ההיא והלאה הוכרו בי סימני גדלות, לאט לאט הנני עוזב מעשה נעורות, עוזב הנני המשחק עם בני דודתי דבורה לאה, מתחיל הנני למאס בחברתם, ומתקרב הנני אל החסיד ר' חנוך הענדיל ז"ל אשר אבא מחבבו, ומפליג בשבח מדותיו הבאות מדרכי חסידות יסודיים.

החסיד הלזה הוא אחד האישיים אשר ראוי הוא לפרק מיוחד בתולדת דברי ימי משפחתנו הרוממה, הן מצד אישיותו הפרטית והן מצד התייחסותו וקרבנותו לבית משפחתנו, אשר כארבעים שנה הי' כמו בן בית, ונוטל חלק גדול בראש כל ענין פרטי המתייחס לנו, ובעזרת-השם עוד אשוב לדבר זה.

מצב משפחתנו, כבוד אמי זקנתי, דודי הרז"א, אבא, דודי הרמ"מ, אף כי כולם היו סמוכים על שולחנה של כבוד אמי-זקנתי אבל כל אחד הי' גר בדירה מיוחדת ואם כי הוצאה אחת לכולם, אבל הכיס ריק הוא, כבר כלו כל העסקים, ונשארו דודיי בעלי-חוב גדולים ונשבר מטה לחמם, וגם זה יבוא בפרק מיוחד.

הדוחק שרר בבית בתוקף עוז, ואם כי האורחים מקרובינו הבאים בלתי מרגישים המה בזה, כי בית כבוד אמי-זקנתי פתוח הוא לרווחה, והסדר הוא כרגיל, קרובים באים וקרובים נוסעים, אבל גרי הבית יודעים זאת היטיב.

גם אני הבנתי כי המצב לא טוב הוא,

רגיל הוא אבא לתת לי חמשה קאפ' עבור לימוד פרק משניות בעל-פה - ובכל יום הייתי מתלמד פרק אחד - ורגילה היא כבוד אמי מורתי הרבנית תי' לתת לי חמשה קאפ' בכל יום, וזה זמן נכון אשר לא קבלתי, אנכי לא בקשתי, אבל אות גמור הי' לי על המצב השורר.

מעת שהבריא אבא, סדר חדש נהי' בלימודי, אשר בכל שבוע ביום ה' אבא בא לחדר שוהה כשעה וחצי ויותר, ובוחר אותי בפני המלמד ר' ניסן במה שלמדתי במשך השבוע, ובכל יום בערב - אחרי גמירת זמן הלימוד בחדר - עלי לחזור לפני אבא את הפרק החדש אשר למדתי ביום ההוא, ואגב הייתי חוזר לפניו בעל-פה ממה שהנני בקי.

(4) נדפס בספר המאמרים תרנ"א ע' נד ואילך.

(3) ראה בראשית רבה פס"ה, טז. פסיקתא רבתי ספכ"ד.

כח וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁבְעַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה
וַיְהִי יְמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חֲמִיּוֹ שִׁבְעַת שָׁנִים וְאַרְבָּעִים
וּמֵאָה שָׁנָה כס"י: כט וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת
וַיִּקְרָא ׀ לְבָנָו לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־נָא מֵצֵאתִי
חַן בְּעֵינֶיךָ שִׁים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ
עִמָּדִי חֶסֶד וְאַמֶּת אֶל־נָא תִקְבְּרֵנִי
בְּמִצְרַיִם כס"י: ל וַיִּשְׁכַּבְתִּי עִם־אֲבֹתִי וַיִּנְשְׂאֲתָנִי
מִמִּצְרַיִם וַיִּקְבְּרֵנִי בְּקִבְרֹתָם וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי
אָעֲשֶׂה כְּדִבְרְךָ כס"י: לא וַיֹּאמֶר הַשָּׁבְעָה לִּי
וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ
הַמָּטָה כס"י: פ (לח) מַח א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חָלָה וַיִּקָּח

כח וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
שִׁבְעַת עֶשְׂרֵה שָׁנִים וַהּוּ יוֹמֵי יַעֲקֹב
שְׁנֵי חֲמִיּוֹ מָאָה וְאַרְבָּעִין וּשְׁבַע
שָׁנִים: כט וַיִּקְרְבוּ יוֹמֵי יִשְׂרָאֵל
לְמָמָת וַיִּקְרָא לְבָרָה לְיוֹסֵף וַאֲמַר
לָהּ אִם כָּעַן אֲשַׁפְּחִית בְּחַמִּין
בְּעֵינֶיךָ שׁוּי כָּעַן יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי
וְתַעֲבֹד עִמִּי טִיבוֹ וְקִשׁוּט לֹא כָּעַן
תִּקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם: ל וַאֲשַׁכּוּב
עִם אֲבֹהָתִי וְתִשְׁלֹנִי מִמִּצְרַיִם
וְתִקְבְּרֵנִי בְּקִבְרֹתָהוֹן וַאֲמַר אֲנִי
אָעֲבֹד כְּפִתְגָמְךָ: לא וַאֲמַר קָיָם
לִי וְקָיָם לָהּ וְסָגִיד יִשְׂרָאֵל עַל
רִישׁ עֲרֹסָא: א וַהּוּהָ בְּתַר
פִּתְגָמָיָא הָאֵלֶּין וַאֲמַר לְיוֹסֵף הָא
אָבוּךָ שָׁכִיב מְרַע וְדַבֵּר יַת תְּרִין
בְּנוֹהֵי עַמָּה יַת מְנַשֶּׁה וְיַת

רש"י

וְהַשָּׁבַע לִי, וְאֲנִי סוֹפִי לְשָׁכַב עִם אֲבֹתִי וְאַתָּה
תִּשְׂאֵנִי מִמִּצְרַיִם. וְאֵין לוֹמַר: "וַיִּשְׁכַּבְתִּי עִם אֲבֹתִי",
הַשָּׁכִיבִנִי עִם אֲבֹתִי בְּמַעְרָה, שֶׁהָרִי כְּתִיב אַחֲרָיו:
"וַיִּנְשְׂאֲתָנִי מִמִּצְרַיִם וַיִּקְבְּרֵנִי בְּקִבְרֹתָם". וְעוֹד מְצִינוּ
בְּכָל מְקוֹם לְשׁוֹן 'שָׁכִיבָה עִם אֲבֹתָיו', הִיא הַגְּיוּעָה
וְלֹא הַקְּבוּרָה, כְּמוֹ: (מַלְכִּים א ב) "וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם
אֲבֹתָיו", וְאַחֵר כָּךְ: "וַיִּקְבֹּר בְּעִיר דָּוִד":
(לא) וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל. תַּעֲלֵא בְּעֵינֶיךָ סָגִיד לִיָּה:
עַל־רֹאשׁ הַמָּטָה. הִפָּךְ עֲצָמוֹ לְצַד הַשָּׁכִיבָה, מִכָּאֵן
אָמְרוּ שֶׁהַשָּׁכִיבָה לְמַעַל מִרְאֲשֵׁתָיו שֶׁל חוּלָה (שְׁבַת
י נִדְרִים מ). דָּבָר אַחֵר: "עַל רֹאשׁ הַמָּטָה", עַל
שֶׁהִיָּתָה מִשְׁתּוֹ שְׁלָמָה וְלֹא הָיָה בָּהּ רָשָׁע, שֶׁהָרִי
יוֹסֵף מָלַךְ הוּא, וְעוֹד, שֶׁנִּשְׁכַּח לְבִין הַגּוֹיִם וַהּרִי
הוּא עוֹמֵד בְּצִדְקוֹ: (א) וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף. אַחַד מִן
הַמַּגִּידִים, וַהּרִי זֶה מִקְרָא קָצֵר. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים:
אֲפֹרִים הָיָה רָגִיל לְפָנֵי יַעֲקֹב בְּתַלְמוּד, וְכִשְׁחָלָה
יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ גֶּשֶׁן, הִלָּךְ אֲפֹרִים אֲצֵל אֲבִיו לְמִצְרַיִם

(כח) וַיְחִי יַעֲקֹב. לְמַה פָּרְשָׁה זֹאת סְתוּמָה? לְפִי
שֶׁכִּיּוֹן שְׁנֹפֶטֶר יַעֲקֹב אֲבִינוֹ, נִסְתָּמוּ עֵינֵיהֶם וְלָבָם
שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִצֵּרֶת הַשָּׁעֶבֶד, שֶׁהִתְחִילוּ לְשַׁעֲבָדָם.
דָּבָר אַחֵר: שֶׁבִקֵּשׁ לְגָלוּת אֶת הַקֶּץ לְבָנָיו וְנִסְתָּם
מִמֶּנּוּ (כב"ר): (כט) וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת.
(כ"ר) כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: 'קָרִיבָה לְמוֹת', לֹא הִגִּיעַ
לְיָמֵי אֲבֹתָיו. (יִצְחָק חִי ק"פ וַיַּעֲקֹב קמ"ז. בְּדוּד
נֶאֱמַר: 'קָרִיבָה', אֲבִיו חִי ת' (ס"א פ') שָׁנִים וְהוּא
חִי ע'): וַיִּקְרָא לְבָנָו לְיוֹסֵף. לְמִי שֶׁהָיָה יָכֹלֶת בְּיָדוֹ
לַעֲשׂוֹת: שִׁים־נָא יָדְךָ. וְהַשָּׁבַע: חֶסֶד וְאַמֶּת. חֶסֶד
שְׁעוֹשִׁין עִם הַמֵּתִים הוּא חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת, שְׂאִינוֹ
מִצָּפָה לְתִשְׁלוּם גְּמוּלָה: אֶל־נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם.
סוֹפָה לְהִיּוֹת עֲפָרָה כְּנִים (וּמִרְחֻשִׁין תַּחַת גּוּפִי),
וְשֶׁאֵין מִתִּי חוּצָה לְאֶרֶץ חַיִּים, אֲלֵא בְּצַעַר גְּלוּל
מִחֲלוּת, וְשֶׁלֹּא יַעֲשֻׁנִי מִצְרַיִם עֲבוֹדַת אֱלִילִים
(כ"ר): (ל) וַיִּשְׁכַּבְתִּי עִם־אֲבֹתִי. וַי"ו זֹאת מִחֲפָז
לְמַעַלָּה לְתַחֲלַת הַמִּקְרָא: "שִׁים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי"

אֶפְרַיִם: ב וַחַי לַיעֲקֹב וַאֲמַר הָא
בְּרָךְ יוֹסֵף אֶתָּא לִוְתָּךְ וְאַתְקֵף
יִשְׂרָאֵל וַיְתִיב עַל עֵרְסָא: ג וַאֲמַר
יַעֲקֹב לַיוֹסֵף אֵל שְׂדֵי אֲתַגְלִי לִי
כְּלוֹז בְּאַרְעָא דְכְנַעַן וּבְרִיךְ יְתִי:
ד וַאֲמַר לִי הָא אָנָּא מִפִּישׁ לָךְ
וְאַסְגִּנָּךְ וְאַתְנַנָּךְ לְכַנְשַׁת שְׂבָטִין
וְאַתָּן יַת אַרְעָא הָדָא לְבְנִיךָ בְּתִרְךָ
אַחֲסֵנָה עֲלֵם: ה וַכֶּעַן תְּרִין בְּנֵיךָ
דְּאַתְלִידוּ לָךְ בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם
עַד מִיתִי לִוְתָּךְ לְמִצְרַיִם דִּילִי אֲנוּן
אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרַאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן
יְהוֹן קְדָמִי: וּבְנֵיךָ דִּי תוֹלִיד
בְּתַרְיָהוֹן דִּילָךְ יְהוֹן עַל שׁוּם
אַחוּהוֹן יִתְקַרוּן בְּאַחֲסֵנָהוֹן:
ז וְאַנָּא בְּמִיתִי מִפְּדֹן מִיתָת עָלִי
רַחֵל בְּאַרְעָא דְכְנַעַן בְּאַרְחָא בְּעוֹד
כְּרוּבָא דְאַרְעָא לְמִיעַל לְאַפְרַת
וּקְבַרְתָּהּ תַּמָּן בְּאַרְחָא אֶפְרַת הִיא

אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־
אֶפְרַיִם כִּסִּי: ב וַיַּגֵּד לַיעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְנִי
יוֹסֵף בָּא אֵלַיךְ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיָּשָׁב עַל־
הַמִּטָּה כִּסִּי: ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־יוֹסֵף אֵל שְׂדֵי
נִרְאָה־אֵלַי כְּלוֹז בְּאַרְץ כְּנַעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי: (יִשְׂרָאֵל)
ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מִפְּרֹךְ וְהִרְבִּיתִךְ וְנִתְתִּיךְ
לְקָהֵל עַמִּים וְנִתְתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזֹרְעָךְ
אַחֲרֶיךָ אַחֲזִית עוֹלָם כִּסִּי: ה וַעֲתָה שְׁנֵי־בְנֵיךָ
הַנוֹלָדִים לָךְ בְּאַרְץ מִצְרַיִם עַד־בָּאִי אֵלַיךְ
מִצְרַיִמָּה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרַאוּבֵן
וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי כִסִּי: ו וּמוֹלַדְתֶּךָ אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ
אַחֲרֵיהֶם לָךְ יִהְיוּ עַל שֵׁם אַחֵיהֶם יִקְרָאוּ
בְּנִחֻלָּתָם כִּסִּי: ז וְאַנִּי | בָּבֹאִי מִפְּדֹן מִתָּה עָלִי

רש"י

עוד לא יהיו במנזן בני, אלא בתוך שבטי אפרים
ומנשה יהיו נכללים, ולא יהא להם שם בשבטים
לענן הנחלה, ואף על פי שנחלקה הארץ למנזן
גלילותם, כדכתיב: "לרב תרבו נחלתו", וכל איש
ואיש נטל בשוה חוץ מן הבכורות, מכל מקום לא
נקראו שבטים אלא אלו (להטיל גורל הארץ למנזן
שמות השבטים, ונשיא לכל שבט ושבט, ודגלים
לזה ולזה): (ז) ואני בבאי מפדן וגו'. ואף על
פי שאני מטריח עליך להוליכני להקבר בארץ כנען
ולא כף עשיתי לאמך, שהרי מתה סמוך לבית
לחם: כפרת-ארץ. מדת ארץ, והם אלפים אמה,
כמדת תחום שבת, כדברי רבי משה הדרשן. ולא
תאמר שעכבו עלי גשמים מלהוליכה ולקברה
בכברון. עת הגרד היה, שהארץ חלולה ומנוקבת
ככברה: ואקברה שם. ולא הולכתיה אפלו לבית
לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלבך עלי, אבל
דע לך שעל פי הדבור קברתיה שם, שתהא לעזרה

להגיד לו: ויקח את-שני בניו עמו. כדי שיכרכם
יעקב לפני מותו: (ב) ויגד. המגיד ליעקב, ולא
פרש מי, והרבה מקראות קצרי לשון: ויתחזק
ישראל. אמר: אף על פי שהוא בני, מלך הוא,
אחלק לו כבוד, מכאן שחולקים כבוד למלכות,
וכן משה חלק כבוד למלכות: "וירדו כל עבדיך
אלה אלי" (שמות יא), וכן אלהו: "וישנס מתניו
וגו'" (מלכים א יח): (ד) ונתתיך לקהל עמים.
בשרני שעתידים לצאת ממני עוד קהל ועמים, ואף
על פי שאמר לי: "גוי וקהל גוים", "גוי", אמר לי
על בנימין, "קהל גוים", הרי שנים לבד מבנימין,
ושוב לא נולד לי בן. למדני, שעתיד אחד משבטי
ליחלק, ועתה, אותה מתנה אני נותן לך:
(ה) הנולדים לך וגו' עד-באי אליך. לפני בואי
אליך, כלומר שנולדו משפרשת ממני עד שבאתי
אצלך: לִי־הם. בחשבון שאר בני הם, לטל חלק
בארץ איש כנגדו: (ו) ומולדתך וגו'. אם תוליד

רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבֶרֶת-אֶרֶץ
 לְבָא אֶפְרָתָהּ וְאֶקְבְּרָהּ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הִוא
 בֵּית לָחֶם כִּסְ"י: ח וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת-בְּנֵי יוֹסֵף
 וַיֹּאמֶר מִי-אֵלֶּה כִּסְ"י: ט וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֲבִיו
 בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר-נָתַן-לִי אֱלֹהִים בְּזֶה וַיֹּאמֶר
 קָחֶם-נָא אֵלַי וְאֶבְרַכֶּם כִּסְ"י: (ע"ב בחול) שְׁנֵי י' וְעֵינַי
 יִשְׂרָאֵל כְּבָדוֹ מִזֶּקֶן לֹא יוּכַל לִרְאוֹת וַיַּגֵּשׁ
 אֹתָם אֵלָיו וַיִּשָּׁק לָהֶם וַיַּחֲבֹק לָהֶם: יא וַיֹּאמֶר
 יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף רְאֵה פָנֶיךָ לֹא פָלַלְתִּי וְהִנֵּה
 הִרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת-זֶרְעֶךָ כִּסְ"י: יב וַיּוֹצֵא
 יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרָכָיו וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לְאֶפְיוֹ
 אֶרֶצָה כִּסְ"י: יג וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת-שְׁנֵיהֶם אֶת-
 אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת-מְנַשֶּׁה
 בְּשִׁמְאֵלוֹ מִיָּמִין יִשְׂרָאֵל וַיַּגֵּשׁ אֵלָיו כִּסְ"י: יד וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת-יָמֵינוּ

בית לחם: ח ויחזא ישראל ית
 בני יוסף ואמר מן אליו:
 ט ואמר יוסף לאביו בני אנון
 דיהב לי יי הכא ואמר קרבנון
 כען לותי ואברכנון: י ועיני
 ישראל יקרן מסיבו לא יכול
 למחזי וקריב יתהון לותה ונשיק
 להון וגפיף להון: יא ואמר
 ישראל ליוסף למחזי אפיף לא
 סברית והא אחזי יתי יי אף ית
 בניף: יב ואפיף יוסף יתהון מן
 קדמוהי וסגיד על אפיה על
 ארעא: יג ודבר יוסף ית תרויהון
 ית אפרים בימינה מסמאלא
 דישראל וית מנשה בסמאלא
 מימינא דישראל וקריב לותה:
 יד ואושיט ישראל ית ימינה
 ושווי על רישא דאפרים והוא
 זעירא וית סמאלא על רישא

רש"י

הדבר, ונחה עליו רוח הקדש: ויאמר קחם-נא
 אלי ואברכם. וזהו שאמר הכתוב (הושע יא):
 "ואנכי תרגלתי לאפרים, קחם על זרועותיו", אנכי
 תרגלתי רוחי ביצקב בשביל אפרים, עד שלקחם
 על זרועותיו: (יא) לא פללתי. לא מלאני לבי
 לחשב מחשבה שאראה פניך עוד: פללתי. לשון
 מחשבה, כמו: (ישעיה טז) "הביאי עצה, עשי
 פלילה": (יב) ויוצא יוסף אתם. לאחר שנשקם
 הוציאם יוסף מעם ברפיו, כדי לישיבם זה לימין
 וזה לשמאל, לסמוך ידיו עליהם ולברכם: וישתחו
 לאפיו. כשתור לאחוריו מלפני אביו: (יג) את-
 אפרים בימינו משמאל ישראל. הבא לקראת
 חברו, ימינו כנגד שמאל חברו, וכן שיהא הבכור,
 מימין לברכה: (יד) שפל את-ידיו. פתגומו:
 'אחבימנון', בהשפל וחקמה, השפיל את ידיו לכה

לכניה כשיגלה אותם נבוןראדן, והיו עוברים דרך
 שם, יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם
 רחמים, שנאמר: (ירמיה לא) "קול ברמה נשמע
 וגו'", והקדוש ברוך הוא משיבה: "יש שכן
 לפעלתך נאם ה' וגו' ושבו בנים לגבולם".
 ואונקלוס תרגם: 'כרוב ארעא', כדי שיעור חרישת
 יום (ספרים אחרים: ארץ), ואומר אני, שהיה להם
 קצב שהיו קורין אותו כדי מחרשה אחת,
 קוריאד"א בלע"ז, כדאמרין: 'פריב ותני' כפמה
 דמסיק תעלא מבי כרבא: (ח) וירא ישראל
 את-בני יוסף. בקש לברכם, ונסתלקה שכינה
 ממנו, לפי שעתיד ירבעם ואחאב לצאת מאפרים,
 ויהוא ובניו ממנשה: ויאמר מי-אלה. מהיכן יצאו
 אלו שאינן ראויין לברכה?: (ט) בזה. הראה לו
 שטר ארוסין ושטר כתבה, ובקש יוסף רחמים על

וַיֵּשֶׁת עַל־רֹאשׁ אֲפָרַיִם וְהוּא הֶצְעִיר וְאֶת־
 שְׂמָאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׂכַל אֶת־יָדָיו כִּי
 מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר ^{כס"ז}: וַיְבָרֶךְ אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר
 הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכוּ אֲבֹתִי לְפָנָיו אֲבָרְהָם
 וַיִּצְחָק הָאֱלֹהִים הִרְעָה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד־הַיּוֹם
 הַזֶּה: ^{טז} הַמִּלְאָךְ הַגָּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע וַיְבָרֶךְ
 אֶת־הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתִי
 אֲבָרְהָם וַיִּצְחָק וַיִּדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ ^{כס"ח}:
 שְׁלִישִׁי י' וַיֵּרָא יוֹסֵף כִּי־יֵשִׁית אָבִיו יַד־יָמִינוֹ
 עַל־רֹאשׁ אֲפָרַיִם וַיֵּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמָךְ יַד־אָבִיו
 לְהַסִּיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ־אֲפָרַיִם עַל־רֹאשׁ
 מְנַשֶּׁה ^{כס"ט}: יח וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־בֶן
 אָבִי כִי־זֶה הַבְּכוֹר שֵׁים יָמִינוֹךְ עַל־רֹאשׁוֹ:
 יט וַיִּמָּאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי גַם־
 הוּא יִהְיֶה־לָּעַם וְגַם־הוּא יִגְדַּל וְאוֹלָם אָחִיו
 הַקָּטָן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם ^{כס"י}:
 כ וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּךָ יְבָרֶךְ
 יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמְךָ אֱלֹהִים בְּאֲפָרַיִם וּכְמְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁם אֶת־אֲפָרַיִם

דְּמַנְשֶׁה אַחֲפִימָנוֹן לִידוּהִי אָרִי
 מְנַשֶּׁה בּוֹכְרָא: טו וַיְבָרֶךְ יֵת יוֹסֵף
 וַאֲמַר יי דִּי פִלְחוֹ אֲבָהִי קְדַמּוּהִי
 אֲבָרְהָם וַיִּצְחָק יי דְּזֶן יֵתִי
 מִדְּאִיתָנִי עַד יוֹמָא קֳדִינִי:
 טז מִלְאָכָא דִּי פִרְק יֵתִי מִכָּל
 פִּישָׁא וַיְבָרֶךְ יֵת עוֹלָמָא וַיִּתְקַרֵּי
 בַּהוֹן שְׁמִי וְשׁוֹם אֲבָהִי אֲבָרְהָם
 וַיִּצְחָק וַיְכַנְנִי יִמָּא יִסְגּוֹן בְּגוֹ בְנִי
 אֲנָשָׁא עַל אֶרְעָא: יז וְחִזָּא יוֹסֵף
 אָרִי שְׁוִי אֲבוּהִי יַד יָמִינָה עַל
 רִישָׁא דְּאֲפָרַיִם וּבְאִישׁ בְּעֵינֹהִי
 וְסַעַד יָדָא דְּאֲבוּהִי לְאַעֲדָאָה יֵתִי
 מִעַל רִישָׁא דְּאֲפָרַיִם לְאַנְחוּתָהּ
 עַל רִישָׁא דְּמְנַשֶּׁה: יח וַאֲמַר
 יוֹסֵף לְאֲבוּהִי לֹא כֵן אֲפָא אָרִי
 דִּין בּוֹכְרָא שְׁוִי יָמִינוֹךְ עַל רִישָׁה:
 יט וְסָרִיב אֲבוּהִי וַאֲמַר יַדְעָנָא
 בְּרִי יַדְעָנָא אָף הוּא יִהְיֶה לְעַמָּא
 וְאָף הוּא יִסְגִּי וּבְרַם אֲחוּהִי
 זַעֲיָרָא יִסְגִּי מִנָּה וּבְנֹהִי יִהוֹן
 שְׁלִיטִין בְּעַמְמָא: כ וַיְבָרִכְנוֹן
 בְּיוֹמָא הַהוּא לְמִימַר בְּךָ יְבָרֶךְ
 יִשְׂרָאֵל לְמִימַר יִשְׁוִינָךְ יי בְּאֲפָרַיִם
 וּכְמְנַשֶּׁה וְשְׁוִי יֵת אֲפָרַיִם קְדָם

יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמְךָ אֱלֹהִים בְּאֲפָרַיִם וּכְמְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁם אֶת־אֲפָרַיִם

רש"י

וגו'. שְׁעִתִּיד גְּדֵעוֹן לְצֹאת מִמֶּנּוּ, שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא עוֹשֶׂה גַם עַל יָדוֹ: וְאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדַּל
 מִמֶּנּוּ. שְׁעִתִּיד יְהוֹשֻׁעַ לְצֹאת מִמֶּנּוּ, שְׁיִנְחִיל אֶת
 הָאָרֶץ וּלְמַד תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל: וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־
 הַגּוֹיִם. כָּל הָעוֹלָם יִתְמַלָּא בְּצֹאת שְׁמֵעוֹ וְשִׁמּוֹ,
 כְּשִׁיעֲמִיד חֲמָה בְּגִבְעוֹן וְיִרְם בְּעַמְק אֵילֹן:
 (כ) בְּךָ יְבָרֶךְ יִשְׂרָאֵל. הֵבֵא לְבָרֶךְ אֶת בְּנָיו,
 יְבָרְכֵם בְּבִרְכָתָם וַיֹּאמֶר אִישׁ לְבָנוֹ: "יִשְׁמְךָ אֱלֹהִים
 בְּאֲפָרַיִם וּכְמְנַשֶּׁה": וַיֵּשֶׁם אֶת־אֲפָרַיִם. בְּבִרְכָתוֹ,

וּמִדְעַת, כִּי יוֹדַע הָיָה כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר, וְאָף עַל פִּי
 כֵּן לֹא שֵׁת יָמִינוֹ עָלָיו: (טז) הַמִּלְאָךְ הַגָּאֵל אֹתִי.
 מִלְאָךְ הַרְגִּיל לְהַשְׁתַּלַּח אֵלַי בְּצִרְתִּי, כְּעִנְיָן שְׁנֵאמַר:
 "וַיֹּאמֶר אֵלַי מִלְאָךְ הָאֱלֹהִים בְּחִלּוֹם: יַעֲקֹב וְגו',
 אֲנִכִּי הָאֵל בֵּית אֵל": יְבָרֶךְ אֶת־הַנְּעָרִים. מְנַשֶּׁה
 וְאֲפָרַיִם: וַיִּדְגּוּ. כְּדָגִים הִלְלוּ שְׁפָרִים וְרִבִּים, וְאִין
 עֵין הָרַע שׁוֹלֵטֶת בָּהֶם: (יז) וַיִּתְמָךְ יַד־אָבִיו.
 הִרְמָה מֵעַל רֹאשׁ בָּנוּ וּתְמַכָּה בְּיָדוֹ: (יט) יָדַעְתִּי
 בְנִי יָדַעְתִּי. שֶׁהוּא הַבְּכוֹר: גַּם־הוּא יִהְיֶה־לָּעַם

לפני מנשה כס"י: כא ויאמר ישראל אל-יוסף
הנה אנכי מת והיה אלהים עמכם והשיב
אתכם אל-ארץ אבותיכם: כב ואני נתתי לך
שכם אחד על-אחיד אשר לקחתי מיד
האמרי בחרבי ובקשתי כס"י: פ רביעי
מט א ויקרא יעקב אל-בניו ויאמר האספו
ואגידה לכם את אשר-יקרא אתכם באחרית
הימים כס"י: ב הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו
אל-ישראל אביכם: ג ראובן בכרי אתה כחי
וראשית אוני יתר שאת ויתר עז כס"י: ד פחו
במים אל-תותר כי עלית משכבי אביך אז

מנשה: כא ואמר ישראל ליוסף
הא אגא מאית ויהי מימרא דיי
בסעדכון ויחייב יתכון לארעא
דאבהתכון: כב ואגא יהבית לך
חולק חד יתיר על אחיד די
נסיבית מידא דאמוראה בצלותי
ובקעותי: א וקרא יעקב לבנוהי
ואמר אתפנשו ואחוי לכון ית די
יערע יתכון בסוף יומיא:
ב אתפנשו ושמעו בני יעקב
וקבילו אולפן מן ישראל
אבוכון: ג ראובן בוכרי את חילי
וריש תקפי לך הנה חזי למסב
תלתא חולקין בכירותא כהנתא
ומלכותא: ד על דאזלתא לקבל
אפיד הא כמא ברם לא אהניתא

רש"י

עליהם על זה. ולעניות דעתי, בלאו הכי אי אפשר
לפרש עליהם, דמה נתינת טעם יהיה על שנתנו
ליוסף מפני שלקחוהו שמעון ולוי בחרבם
ובקשתם, והלא אדרבא, מזה הטעם ראוי שניתן
לשמעון ולוי, ולא ליוסף, (ודוק): (א) ואגידה
לכם. (ב"ר) בקש לגלות את הקץ, ונסתלקה ממנו
שכינה, והתחיל לומר דברים אחרים:
(ג) וראשית אוני. היא טפה ראשונה שלו, שלא
ראה קרי מימיו (ב"ר): אוני. כחי, כמו: (הושע יב)
"מצאתי און לי", (ישעיה מ) "מרב אונים", "ולאין
אונים": יתר שאת. ראוי היית להיות יתר על
אחיד בכהנה, לשון נשיאות בפנים: ויתר עז.
במלכות, כמו: (שמואל א ב) "ויתן עז למלכו", ומי
גרם לך להפסיד כל אלה?: (ד) פחו במים.
הפחו והבהלה אשר מהרה להראות כעסך, במים
הללו הממהרים למרוצתם, לכך: אל-תותר. אל
תרבה לטל כל היתרות הללו שהיו ראויות לך,
ומהו הפחו אשר פחזת?: כי עלית משכבי אביך
אז חללת. אותו שם שעלה על יצועי, והיא
השכינה, שהיה דרכה להיות עולה על יצועי:

לפני מנשה, להקדימו בדגלים ובחנכת הנשיאים:
(כב) ואני נתתי לך. לפי שאתה טורח להתעסק
בקבורתי, וגם אני נתתי לך נחלה שתקבר בה, ואי
זו? זו שכם, שנאמר: (יהושע כד) "ואת עצמות
יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו
בשכם": שכם אחד על-אחיד. שכם ממש, היא
תהיה לך חלק אחד יתרה על אחיד: בחרבי
ובקשתי. כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם,
נתפנסו כל סביבותיהם להזדוג להם, וחגר יעקב
כלי מלחמה כנגדן. דבר אחר: "שכם אחד", היא
הבכורה, שישלו בניו שני חלקים, ושכם, לשון
חלק הוא, כתרנגומו, והרבה יש לו דומים במקרא:
(תהלים כא) "כי תשיתמו שכם", תשית שונאי לפני
לחלקים. (שם ס) "אחלקה שכם", (הושע ו) "דרך
ירצחו-שכמה", איש חלקו, (צפניה ג) "לעבדו שכם
אחד": אשר לקחתי מיד האמרי. מיד עשו,
שעשה מעשה אמורי. דבר אחר: שהיה צד אביו
באמרי פיו: בחרבי ובקשתי. היא חכמתי ותפלתי
(ועין ברא"ם שכתב דאי אפשר לפרש על חרבם
של שמעון ולוי, דהא לא עשו מדעתו, שהרי כעס

חולק יתיר לא תסב ארי סלקתא
בית משכבי אבוך בכך אכלתא
לשוויי ברי סלקתא: ה שמעון
ולוי אחין גברין גברין בארע
תותבותהון עבדו גבורא:
ו ברנהון לא הות נפשי
באתפנשהון למהך לא נחתית מן
יקרי ארי ברנהון קטלו קטול
וברעותהון תרעו שור סנאה: ז ליט רגזהון ארי תקיף וחמתהון ארי קשיא אפלגנון בייעקב ואבדרנון

חללת יצועי עלה כס"י: פ ה שמעון ולוי אחים
כלי חמם מכרתיהם כס"י: ו בסדם אל-תבא
נפשי בקהלם אל-תחד בכרי כי באפם הרגו
איש וברצנם עקרו-שור כס"י: ז ארור אפם כי
עו ועברתם כי קשתה אחלקם ביעקב

רש"י

פחז. שם דבר הוא, לפיכך טעמו למעלה וכלו
נקוד פת"ח, ואלו היה לשון עבר, היה נקוד חציו
קמ"ץ וחס"ח וטעמו למטה: יצועי. לשון
משכב, על שום שמציעים אותו על ידי לכדין
וסדינין, והרבה דומים לו: (תהלים סג) "אם-זכרתיך
על-יצועי", (שם קלב) "אם-אעלה על-ערש יצועי":
(ה) שמעון ולוי אחים. בעצה אחת על שכם
ועל יוסף: "ויאמרו איש אל אחיו וגו' ועתה לכו
ונהרגהו", מי הם? אם תאמר: ראובן או יהודה,
הרי לא הסכימו בהריגתו. אם תאמר: בני
השפחות, הרי לא היתה שונאתן שלמה, שנאמר:
"והוא נער את-בני בלקה ואת-בני זלפה וגו'",
יששכר וזבולון לא היו מדברים בפני אחיהם
הגדולים מהם, על כרחך, שמעון ולוי הם, שקראם
אביהם אחים: פלי חמם. אמנות זו של רציחה,
חמם הוא בידכם, מברכת עשו היא זו. אמנות שלו
היא, ואתם חמסתם אותה הימנו: מכרתיהם. לשון
פלי זין. סיף בלשון יוני מכי"ר (תנחומא). דבר
אחר: "מכרתיהם" (ב"ר) בארץ מגורתם נהגו
עצמן בכלי חמם, כמו: (יחזקאל טו) "מכרתיהך
ומלדתיך", וזה תרגום של אונקלוס: (ו) בסדם
אל-תבא נפשי. (ב"ר) זה מעשה זמרי, כשנתקבצו
שבטו של שמעון להביא את המדינית לפני משה,
ואמרו לו: 'זו אסורה או מתרת? אם תאמר
אסורה, בת יתרו מי התירה לך? אל יזכר שמי
בדבר, שנאמר: "זמרי בן-סלוא נשיא בית-אב
לשמעוני" ולא כתב בן יעקב: בקהלם. כשיקהיל

קרח, שהוא משכטו של לוי, את כל העדה על
משה ועל אהרן: אל-תחד בכדי. שם אל יתיחד
עמהם שמי, שנאמר: "קרח בן-יצהר בן-קהת
בן-לוי", ולא נאמר: 'בן יעקב', אבל בדברי הימים
כשנתייחסו בני קרח על הדוכן, נאמר: (דברי הימים
א ו) "בן-קרח, בן-יצהר, בן-קהת בן-לוי בן-
ישראל": אל-תחד בכדי. כבוד לשון זכר הוא,
ועל כרחך אתה צריך לפרש כמדבר אל הכבוד
ואומר: אתה, כבודי, אל תתיחד עמהם, כמו:
(ישעיה יד) "לא-תחד אתם בקבורה": כי באפם
הרגו איש. אלו חמור ואנשי שכם, ואינן חשויבין
כלם אלא כאיש אחד. וכן הוא אומר בגדעון:
(שופטים ו) "והכית את מדין כאיש אחד", וכן
במצרים: "סוס ורוכבו רמה בים", זהו מדרשו.
ופשוטו: אנשים הרבה קורא איש, כל אחד
לעצמו: 'באפם הרגו כל איש שפגעו עליו', וכן:
(יחזקאל יט) "וילמד לטרף טרף אדם אכל":
וברצנם עקרו-שור. רצו לעקר את יוסף שנקרא
שור, שנאמר: "כבור שורו הדר לו" עקרו,
אשריטור בלע"ז, לשון (יהושע יא) "את סוסייהם
תעקר": (ז) ארור אפם פי עז. אפלו בשעת
תוכחה לא קלל אלא את אפם, וזהו שאמר בלעם:
"מה אקוב לא קבה אל": אחלקם ביעקב.
אפרידם זה מזה, שלא יהא לוי במגן השבטים,
והרי הם חלוקים. דבר אחר: אין לך עניים
וסופרים ומלמדי תינוקות, אלא משמעון, כדי
שיהיו נפוצים, ושבטו של לוי עשאו מחזר על

וּאֶפְיֹצִים בְּיִשְׂרָאֵל כִּסְיִי: פ ח יְהוּדָה אֶתָּה יוֹדוּךָ
אֲחִיךָ יִדְךָ בְּעֶרְףְּ אִיבִיךָ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי
אֲבִיךָ כִסְיִי: ט גֹּדֶר אֲרִיָּה יְהוּדָה מִטָּרֶף בְּנֵי עָלִית
כָּרַע רַבֵּץ בְּאֲרִיָּה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֵנִי כִסְיִי:
לֹא־יִסּוּר שִׁבְט מִיְהוּדָה וּמַחֲקֶק מִבֵּין רִגְלָיו
עַד כִּי־יָבֹא שִׁילָה וְלוֹ יִקְהֶת עַמִּים כִסְיִי:
י אֲסָרִי לִגְפֶן כְּתִיב עִירָה קִרִי עִירוֹ וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי

בְּיִשְׂרָאֵל: ח יְהוּדָה אֶת אֲדִיתָא
וְלֹא בְּהִיתָתָא בְּךָ יוֹדוּךָ אֲחִיךָ יִדְךָ
תַּתְקֶה עַל בְּעָלֵי דְכֶכֶךְ יִתְבַּדְּרוּן
סִנְאָךָ יְהוֹן מִחֲזָרִין קִדְל גְּדָמָךְ
וְיִהוֹן מְקַדְמִין לְמַשְׁאֵל בְּשַׁלְמָךְ
בְּנֵי אֲבוּךָ: ט שְׁלִטוֹן יְהִי בְּשֵׁרוּיָא
וּבְסוּפָא יִתְרַבָּא מְלָכָא מְדָבִית
יְהוּדָה אֲרִי מְדִין קִטְלָא בְּרִי
נִפְשָׁךְ סְלִקְתָּא יוֹנָח יִשְׂרִי בְּתַקוּף
בְּאֲרִיָּה וּכְלִיתָא וְלִית מַלְכוּ
דְּתַזְעֻזְעֻנָּה: י לֹא יַעֲדִי עֶבֶד

שְׁלִטוֹן מְדָבִית יְהוּדָה וּסְפָרָא מִבְּנֵי בְנוֹהֵי עַד עַלְמָא עַד דִּי־יִתִּי מִשִּׁיחָא דְדִילֵהּ הִיא מְלָכוּתָא וְלֵהּ יִשְׁתַּמְעוּן
עַמְמָיָא: יא יִסְחֹר יִשְׂרָאֵל לְקֶרְתָּה עֲמָא יְכַנּוֹן הִיכְלָהּ יְהוֹן צְדִיקָא סַחֲוֹר סַחֲוֹר לֵה וְעַבְדֵי אֲוִרִיתָא בְּאוּלְפֶן

רע"י

כִּי־יָבֹא שִׁילָה. מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, שֶׁהַמְּלוּכָה שְׁלוֹ, וְכֵן
תִּרְגֵּם אֲוִנְקִלוֹס. וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה: "שִׁילֹ", שִׁי לוֹ,
שְׁנֶאֱמַר: (תהלים עו) "יִכְבִּילוּ שִׁי לַמּוֹרָא": וְלוֹ יִקְהֶת
עַמִּים. אֲסִיפַת הָעַמִּים, שֶׁהֵיוּ יְד עֶקֶר הִיא בִּיסוּד,
כְּמוֹ: "יִפְעֲתֶךָ", וּפְעָמִים שְ�נוּפֶלֶת מִמֶּנּוּ, וְכִמָּה
אוֹתִיּוֹת מִשְׁמָשׁוֹת בְּלִשׁוֹן זֶה, וְהֵם נִקְרְאִים עֶקֶר
נוֹפֵל, כְּגוֹן נוֹ"ן שֶׁל נוֹגֵף, וְשֶׁל נוֹשֵׁף, וְאַלְ"ף
שֶׁבְּ"אֲחֻתִּי בְּאֻנִּיכֶם" (אִיּוֹב יג). וְשֶׁבְּ"אֲבַחְתָּ חֶרֶב"
(יחזקאל כא) (וְהוּא לִשׁוֹן חֶרֶב וּפְרוּשׁוֹ: 'אִימַת
חֶרֶב', וְהוּא לִשׁוֹן וַיִּן), (מלכים ב ד) "וְאַסּוּף שְׁמֹן",
אֶף זֶה, "יִקְהֶת עַמִּים", אֲסִיפַת עַמִּים, שְׁנֶאֱמַר:
(ישעיה יא) "אֲלֵיו גּוֹיִם יִדְרָשׁוּ", וְדוּמָה לוֹ: (משלי
ל) "עֵין תִּלְעַג לְאָב וְתִבְּזוּ לִיקְהֶת אִם", לְקַבּוּץ
קִמְטִים שֶׁבְּפִנֵּי מִפְּנֵי זְקֻנָּתָהּ, וּבְגִמְרָא: 'דִּיתְבִּי
וּמִקְהוּ אֶקְהֶתָּא בְּשׁוּקֵי דְנִהֲרֻדְעָא [דְּפּוּמְבִּדִיתָא],
בְּמַסְכַּת יְבָמוֹת (דף קי). וְיִכְל הִיָּה לִזְמַר: קֶהֱיַת
עַמִּים: (יא) אֲסָרִי לִגְפֶן עִירָה. נִתְנַבֵּא עַל אֶרֶץ
יְהוּדָה שֶׁתִּהְיֶה מוֹשְׁכַת יִין כְּמַעֲזֵן, אִישׁ יְהוּדָה יֵאָסֵר
לִגְפֶן עִיר אַחֵר, וְיִטְעֲנֵנּוּ מִגְפֶן אַחַת וּמִשׁוּרֶק אַחֵר,
כֵּן אֲתוֹן אַחֵר: שְׂרָקָה. זְמוּרָה אֲרַכָּה, קוֹרִירִי־א
בְּלַע"ז: כְּפֶס בִּינִין. כָּל זֶה לִשׁוֹן רַבּוּי יִין: סוּתָה.
לִשׁוֹן מִין בְּגֵד הוּא, וְאֵין לוֹ דְּמִיּוֹן בְּמִקְרָא: אֲסָרִי.
כְּמוֹ אוֹסֵר, דְּגִמְתּוֹ: (תהלים קיג) "מִקִּימִי מַעֲפֵר דָּל",

הַגְּרָנוֹת לְתֵרוּמוֹת וּלְמַעֲשָׂרוֹת, נָתַן לוֹ תְּפוּצָתוֹ דְּרָךְ
כְּבוֹד: (ח) יְהוּדָה אֶתָּה יוֹדוּךָ אֲחִיךָ. לְפִי
שֶׁהוֹכִיחַ אֶת הָרֵאשׁוֹנִים בְּקִנְטוּרִים, הִתְחִיל יְהוּדָה
לְסוּג לְאַחֲרָיו (שְׁלֹא יוֹכִיחֵנּוּ עַל מַעֲשֵׂה תִמְרָ),
וּקְרָאוּ יַעֲקֹב בְּדִבְרֵי רְצוּי: 'יְהוּדָה, לֹא אֶתָּה
כְּמוֹתָם' (ב"ר): יִדְךָ בְּעֶרְףְּ אִיבִיךָ. בִּימֵי דָוִד:
(שְׁמוּאֵל ב כב) "וְאִוִּיבִי, תַּתָּה לִי עֶרֶף": בְּנֵי אֲבִיךָ.
עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ מִנְּשִׁים הִרְבֵּה לֹא אָמַר: 'בְּנֵי אֲמִיךָ',
כְּדָרְךָ שֶׁאָמַר יִצְחָק: (ט) גֹּדֶר אֲרִיָּה. עַל דָּוִד
נִתְנַבֵּא: בְּתַחֲלָה, 'גֹּדֶר': (שְׁמוּאֵל ב ה) "בְּהִיּוֹת שְׁאוּל
מֶלֶךְ עֲלֵינוּ, אֶתָּה הָיִיתָ הַמוֹצִיא וְהַמְּבִיא אֶת
יִשְׂרָאֵל", וּלְבִסּוּף, אֲרִיָּה, כְּשֶׁהַמְּלִיכָהּ עֲלֵיהֶם,
וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אֲוִנְקִלוֹס: 'שְׁלִטוֹן יְהִי בְּשֵׁרוּיָא',
בְּתַחֲלָתוֹ: מִטָּרֶף. מִמָּה שֶׁחֲשַׁדְתִּיךָ בְּ"טָרֶף טָרֶף
יִסֵּף, חִיָּה רָעָה אֲכָלְתָּהּ", וְזֶהוּ יְהוּדָה שֶׁנִּמְשַׁל
לְאֲרִיָּה: בְּנֵי עָלִית. סְלִקְתָּא אֶת עֲצָמָךְ וְאַמְרָתָּ:
"מַה־בָּצַע וְגו'", וְכֵן בְּהִרִיגַת תִּמְרָ, שֶׁהוּדָה:
"צִדְקָה מִמֶּנִּי", לְפִיכָךְ: כָּרַע רַבֵּץ וְגו'. בִּימֵי
שְׁלֹמֹה: (מלכים א ה) "אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְגו'":
(י) לֹא־יִסּוּר שִׁבְט מִיְהוּדָה. מְדוּר וְאֵילָךְ, אֵלּוּ
רֵאשֵׁי גְלִיּוֹת שֶׁבְּכָבֵל, שְׁוֹרִדִים אֶת הָעָם בְּשִׁבְט,
שֶׁמִּמֶּנִּים עַל פִּי הַמְּלָכוֹת (סנהדרין ה): וּמַחֲקֶק מִבֵּין
רִגְלָיו. תְּלַמִּידִים, אֵלּוּ נְשִׂאֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: עַד

עמה יהי ארגון טב לבושהי
 פסותה מילא מילא צבע זהורי
 וצבעונין: יב יסמקון טוריהי
 בכרמוהי יטופון נעוהי בחמר
 יחורן בקעתה בעיבור ובצדרי
 ענא: יג זבולן על ספר יממא
 ישרי והוא יכבש מחוזין בספינן
 וטוב ימא ייכול ותחומה יהי
 מטי על צידון: יד יששכר עתיר
 בנקסין ואחסנתה בין תחומיא:

טו וחזא חולקא ארי טב וית ארעא ארי מעבדא פירין וכבש מחוזי עממא וישיצי ית דייריהון

רש"י

בלע"ז, (יבמות מח) והוא יהיה מצוי תדיר על חוף
 אניות, במקום הנמל שאניות מביאות שם
 פרקמטיא, שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא וממציא
 מזון לשכט יששכר, (תנחומא) והם עוסקים בתורה.
 הוא שאמר משה: (דברים לג) "שמח זבולן בצאתך
 ויששכר באהליך", זבולן יוצא בפרקמטיא,
 ויששכר עוסק בתורה באהלים: וירכתו על-צידון.
 סוף גבולו יהיה סמוך לצידון: וירכתו. סופו, כמו:
 "ולירפתי המשכן": (יד) יששכר חמר גרם.
 חמור בעל עצמות, סובל על תורה בחמור חזק
 שמטענין אותו משא כבד: ריבץ בין המשפטים.
 בחמור המהלך ביום ובלילה, ואין לו לינה בבית,
 וכשהוא רוצה לנוח, ריבץ בין התחומין, בתחומי
 העירות שהולך שם פרקמטיא: (טו) וירא מנחה
 פי טוב. ראה לחלקו ארץ מברכת וטובה להוציא
 פרות: ויט שכמו לסבל. על תורה: ויהי. לכל
 אחיו ישראל: למס עובד. לפסק להם הוראות של
 תורה וסדרי עבורין, שנאמר: (דברי הימים א יב)
 "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים, לדעת מה-
 יעשה ישראל, ראשיהם מאתים", מאתים ראשי
 סנהדראות העמיד וכל אחיהם על פיהם: ויט
 שכמו. השפיל שכמו, כמו "ויט שמים", "הטו
 אונכם", ואונקלוס תרגם בפנים אחרים: "ויט
 שכמו לסבל", מלחמות ולכבש מחוזות, שהם
 יושבים על הספר ויהיה האויב כבוש תחתיו למס

אתנו כפם ביין לבשו ובדם-ענבים כתיב סותה
 קרי סותו רש"י: יב חכלילי עינים מיין ולבן-שנים
 מחלב רש"י: פ יג זבולן לחוף ימים ישכן והוא
 לחוף אנית וירכתו על-צידון רש"י: פ יד יששכר
 חמר גרם ריבץ בין המשפטים רש"י: טו וירא
 מנחה פי טוב ואת-הארץ פי נעמה ויט

(שם קכג) "היושבי בשמים", וכן: "בני אתנו",
 כענין זה. ואונקלוס תרגם במלך המשיח: גפן, הם
 ישראל, עירה, זו ירושלים, שרקה, אלו ישראל
 (ירמיה ב) "ואנכי נטעתיה שורק": בני אתנו. יבנון
 היכלה, לשון: "שער האיתון" בספר יחזקאל (מ),
 ועוד תרגמו בפנים אחרים: גפן, אלו צדיקים. בני
 אתנו, עבדי אורייתא באלפן, על שם: "רוכבי
 אתונות צחורות". כפס ביין, יהא ארגון טב
 לבושהי, שצבועו דומה לין, וצבעונין הוא לשון
 סותה, שהאשה לובשתן ומסיתה בהן את הזכר
 ליתן עיניו בה. ואף רבותינו פרשו בגמרא לשון
 הסתת שכרות במסכת כתובות (דף קיא): 'ועל היין,
 שמא תאמר אינו מורה? תלמוד לומר: "סותה":
 (יב) חכלילי. לשון אדם, כתרגומו, וכן: (משלי
 כג) "למי חכלילות עינים", שפן דרך שותי יין,
 עיניהם מאדימין: מחלב. מרב חלב, שיהא בארצו
 מרעה טוב לצדרי צאן, וכן פירוש המקרא: אדם
 עינים יהא מרב יין, ולבן-שנים יהא מרב חלב.
 ולפי תרגומו: עינים, לשון הרים, שמשם צופים
 למרחוק. ועוד תרגמו בפנים אחרים: לשון מעינות
 וקלות היקבים: נעוהי, יקבים שלו, ולשון ארמי
 הוא במסכת עבודה זרה (דף עד): נעוה ארתחו.
 יחורן בקעתה, תרגם: "שנים", לשון: שני
 הסלעים: (יג) זבולן לחוף ימים. על חוף ימים
 תהיה ארצו: חוף. כתרגומו: 'ספר', מרק"א

שְׂכֻמוֹ לְסִבְלָ וַיְהִי לְמַס־עֲבֹד כִּסִּי: טז דָּן יָדִין
 עִמּוֹ בְּאַחַד שְׂבֻטֵי יִשְׂרָאֵל כִּסִּי: יז יְהִי־דָן נַחֲשׁ
 עַל־יָדָרְךָ שְׁפִיפֹן עַל־יֶאֱרַח הַנֶּשֶׁף עֲקֵב־סוֹס
 וַיִּפֹּל רָכְבוֹ אַחֲרָיו כִּסִּי: יח לִישׁוּעַתָּךְ קִוִּיתִי
 יְהוָה כִּסִּי: ט חֲמִישִׁי יֵט גֹּד גְּדוֹד יְגוֹדְנוּ וְהוּא יִגְדֵּךְ
 עֲקֵב כִּסִּי: ט כִּמְאֹשֶׁר שְׁמֵנָה לַחֲמוֹ וְהוּא יִתֵּן
 מַעֲדָנֵי־מֶלֶךְ כִּסִּי: ט כא נִפְתָּלִי אֵילָה שְׁלַחָה

ידא'שפתארוֹן בְּהוֹן יְהוֹן לַה פִּלְחִין
 ומִסְקִי מִסִּין: טז מִדְּבִית דָּן
 יתְבַחֵר וִיקוּם גְּבָרָא בְּיוֹמוֹהִי
 יתְפַרֵּק עִמָּה וּבִשְׁנוּהִי יְנוּחוּן
 כְּחֵדָא שְׂבֻטָא דִּישְׂרָאֵל: יז יְהִי
 גְּבָרָא דִיתְבַּחֵר וִיקוּם מִדְּבִית דָּן
 אִימָתָה תִתְרַמִּי עַל עִמְמָא
 וּמִחֲתָה תִתְקַף בְּפִלְשֶׁתַי כְּחִינִי
 חוֹרְמָן יִשְׂרִי עַל אֶרְחָא וּכְפִתְנָא
 יִכְמוֹן עַל שְׂבִילָא יִקְטֵל גְּבָרִי
 מִשְׁרִית פִּלְשֶׁתַי פְּרִשִׁין עִם

רגלאִין יַעֲקֹב סוֹסָן וְרִתְכִין וַיִּמְגֵּר רֹכְבֵיהוֹן לְאַחֲרָא: יח לְפוֹרְקָנָךְ סְבָרִית יִי: ט מִדְּבִית גֹּד מִשְׁרִית מְזִינִין
 פֶּד יַעֲבֹרוּן יֵת יִרְדְּנָא קָדָם אַחֲיָהוֹן לְקִרְבָא וּבְנִכְסִין סְגִיאִין יִתּוּבוּן לְאַרְעָהוֹן: כ דָּאֲשֶׁר טָבָא אֶרְעָה וְהוּא
 מִרְבָּא בְּתַפְנוּקֵי מַלְכִין: כא נִפְתָּלִי בְּאַרְע טָבָא יִתְרַמִּי עֲדָבָה וְאַחֲסִנְתָּה תְּהִי מַעֲבָדָא פִּירִין יְהוֹן מוֹדִין

רש"י

עוֹבֵד: (טז) דָּן יָדִין עִמּוֹ. יִנָּקֵם נִקְמַת עִמּוֹ
 מִפְּלִשְׁתִּים, כְּמוֹ: "כִּי יָדִין ה' עִמּוֹ": בְּאַחַד שְׂבֻטֵי
 יִשְׂרָאֵל. כָּל יִשְׂרָאֵל יְהִי בְּאַחַד עִמּוֹ וְאֵת כָּלֶם יָדִין,
 וְעַל שְׁמִשׁוֹן נָבָא נְבוֹאָה זֹו, וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֶשׁ:
 "בְּאַחַד שְׂבֻטֵי יִשְׂרָאֵל", כְּמִיחָד שְׂבֻטֵי־סוֹס, הוּא
 דוֹד שְׂבָא מִיְהוּדָה: (יז) שְׁפִיפֹן. הוּא נַחֲשׁ, וְאוֹמֵר
 אֲנִי שְׁקָרוֹי כֵּן עַל שֵׁם שֶׁהוּא נוֹשֵׁף כְּמוֹ: (בראשית
 ג) "וְאִתָּה תִשׁוּפְנוּ עֲקֵב": הַנֶּשֶׁף עֲקֵב־סוֹס. כֶּף
 דִּרְכּוֹ שֶׁל נַחֲשׁ, וְדָמָהּ לְנַחֲשׁ "הַנֶּשֶׁף עֲקֵב־סוֹס":
 וַיִּפֹּל רָכְבוֹ אַחֲרָיו. שְׁלֵא נִגַּע בּוֹ, וְדָגְמָתוֹ מְצִינוּ
 בְּשִׁמְשׁוֹן: (שופטים טז) "וַיִּלְפַּת וְגו'" אֵת שְׁנֵי עֲמוּדֵי
 הַתְּנֹף וְגו' וְשָׁעַל הַגַּג מֵתוֹ". וְאוֹנְקְלוֹס תַּרְגָּם:
 'כְּחִינִי חוֹרְמָן', שֵׁם מִין נַחֲשׁ שְׁאִין רְפוּאָה
 לְנִשְׁכָּתוֹ, וְהוּא צָפְעוֹנִי, וְקָרוֹי חוֹרְמָן עַל שֵׁם
 שְׁעוּשָׁה הַכֹּל חֶרֶם. וּכְפִתְנָא, כְּמוֹ פִתָּן, 'יִכְמוֹן',
 יִאֲרֹב: (יח) לִישׁוּעַתָּךְ קִוִּיתִי ה'. נִתְנַבֵּא שְׁיִנְקָרוּ
 פְּלִשְׁתִּים אֵת עֵינָיו וְסוּפּוֹ לֹמֵר: (שם) "וְכִרְנִי נָא
 וְחִזְקֵנִי נָא אֶף הַפַּעַם": (יט) גֹּד גְּדוֹד יְגוֹדְנוּ.
 כָּלֶם לְשׁוֹן גְּדוֹד הֵם, וְכֶף חֲבָרוּ מִנְחָם. וְאֵם תֹּאמֵר:
 אֵין גְּדוֹד בְּלֹא ב' דְּלִתִּין, יֵשׁ לֹמֵר גְּדוֹד, שֵׁם דְּבָר,
 צָרִיךְ שְׁנֵי דְלִתִּין שֶׁפֶן דֶּרֶךְ תִּבְחָה בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת
 לְהַכְפִּיל בְּסוּפָה, וְאֵין יְסוּדָה אֲלֵא שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, וְכֵן
 אָמַר: (משלי כו) "כַּצֶּפֶר לְנוֹד", מְגִזְרָת: (איוב ז)

"וְשְׂבֻעָתִי נְדוּדִים", (שופטים ה) "שֵׁם נָפַל שְׂדוּד",
 מְגִזְרָת: "יִשׁוּד צְהָרִים", אֶף יְגוֹד, יְגוֹדְנוּ וְגִדּוֹד,
 מְגִזְרָה אַחַת הֵם, וּכְשֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן יַפְעֵל אֵינוֹ
 כְּפוּל כְּמוֹ: יְגוֹד, יְנוּד, יְרוּם, יִשׁוּד, יִשׁוּב, וּכְשֶׁהוּא
 מִתְפַּעֵל, אוֹ מִפְעִיל אַחֲרִים, הוּא כְּפוּל, כְּמוֹ:
 יִתְגִּדְּד, יִתְנוּד, יִתְרוּם, יִתְבֹּלֵל, יִתְעוֹדֵד,
 וּבְלִשׁוֹן מִפְעִיל: (תהלים קמו) "יָתוֹם וְאַלְמָנָה
 יַעֲזוֹד", (ישעיה מט) "לְשׁוּבָב יַעֲקֹב אֱלִיו", (שם נח)
 "מְשׁוּבָב נְתִיבוֹת", אֶף יְגוֹדְנוּ הָאֲמוֹר כָּאֵין, אֵינוֹ
 לְשׁוֹן שְׁיַפְעִילוּהוּ אַחֲרִים, אֲלֵא כְּמוֹ יְגוֹד הֵימְנוּ,
 כְּמוֹ: (ירמיה י) "כְּנִי יִצְאוּנִי", יִצְאוּ מִמֶּנִּי. "גֹּד גְּדוֹד
 יְגוֹדְנוּ", גְּדוּדִים יְגוֹדוּ הֵימְנוּ, שְׁיַעֲבֹרוּ הִירְדָן עִם
 אַחֲיָהֶם לְמַלְחָמָה כָּל חֲלוּץ עַד שְׁנִכְבֹּשָׁה הָאֶרֶץ:
 וְהוּא יְגוֹד עֲקֵב. כָּל גְּדוּדָיו יִשׁוּבוּ עַל עֲקֵבָם
 לְנַחֲלָתָם שְׁלָקָחוּ בְעֶבֶר הִירְדָן, וְלֹא יִפְקֹד מֵהֶם
 אִישׁ: עֲקֵב. בְּדִרְכָם וּבְמִסְלֹתָם שֶׁהֲלָכוּ, יִשׁוּבוּ,
 כְּמוֹ: (תהלים עז) "וְעֲקֵבוֹתֶיךָ לֹא נוֹדְעוּ", וְכֵן (שיר
 השירים א) "בְּעֲקֵבִי הֲצֵאֵן", בְּלִשׁוֹן לַע"ז תְּרַצִּיא"ס:
 (כ) מֵאֲשֶׁר שְׁמֵנָה לַחֲמוֹ. מֵאֲכָל הַבָּא מִחֲלָקוֹ שֶׁל
 אֲשֶׁר יְהֵא שְׁמֵן, שְׁיִהְיוּ זֵיתִים מְרַבִּים בְּחֲלָקוֹ וְהוּא
 מוֹשֵׁף שְׁמֵן כְּמַעֲזֵן, וְכֵן בְּרָכוֹ מִשָּׁה: "וְטָבֵל בְּשִׁמֵּן
 רָגְלוֹ", כְּמוֹ שְׁשִׁנִּינוּ בְּמִנְחוֹת (דף פה): פַּעַם אַחַת
 הִצָּרְכוֹ אֲנָשִׁי לְדַקֵּא לְשִׁמֵּן וְכו': (כא) אֵילָה

וּמְכַרְכִּין עֲלֵיהוֹן: כב בְּרִי דִיסְגִי
יוֹסֵף בְּרִי דִיתְבָּרַךְ כְּגֹפֶן דְּנָצִיב עַל
עֵינָא דְמֵיא תְרִין שְׁבִטִין יִפְקֹון
מִבְּנוֹהִי יִקְבְּלוֹן חוּלְקָא
וְאַחַסְנָתָא: כג וְאַתְמַרְרוּ יְתָה
וְנִקְמוּהִי וְאַעֲיָקוּ לָהּ גְבָרִין גְּבָרִין
בְּעָלֵי פִלְגוּתָא: כד וְתַבַּת בְּהוֹן
נְבִיאוּתָהּ עַל דְּקָנִים אוּרִיתָא בְּסִתְרָא וְשׁוּי בְּתוּקָפָא רֹחַצְנָה בְּכֵן יִתְרַמָּא דְּהַב עַל דְּרַעוּהִי וְאַחֲסִין מְלֻכוּתָא

רש"י

הַלְשׁוֹן: בְּשַׁעָה שָׁבָא עָשׂוּ לְקִרְאָת יַעֲקֹב, בְּכָלֶן
קְדָמוּ הָאֱמָהוּת לְלַכְתָּ לִפְנֵי בְּנֵיהֶם לְהַשְׁתַּחֲוֹת,
וּבְרַחֵל כְּתִיב: "נָגַשׁ יוֹסֵף וְרַחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ". אָמַר
יוֹסֵף: 'רָשַׁע זֶה, עֵינֹו רָמָה, שָׁמָּה יִתֵּן עֵינָיו בְּאֲמִי',
יָצָא לִפְנֵיהָ וְשָׂרָבֵב קוֹמָתוֹ לְכַסּוּתָהּ, וְהוּא שָׂבָרְכוּ
אָבִיו: "בֶּן פֶּרֶת", הַגְדִּילָת עֲצָמָהּ, יוֹסֵף, "עֲלִי-עֵין"
שֶׁל עָשׂוּ, לְפִיכָהּ, זְכִיתָ לְגַדְלָהּ: בְּנוֹת צַעֲדָה
עֲלִי-שׁוּר. לְהַסְתַּכֵּל בָּהּ בְּצִאָתָהּ עַל מַצְרִים. וְעוֹד
דִּרְשׁוּהוּ לַעֲנֵן שֶׁלֹּא יִשְׁלַט בְּזֹרְעוֹ עֵין הָרַע, וְאַף
כְּשֶׁבָרַךְ מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם, בָּרַכְם כְּדָגִים, שָׁאִין עֵין
הָרַע שׁוֹלֵטָת בָּהֶם: (כג) וַיִּמְרְרוּהוּ וְרַבּוּ.
וַיִּמְרְרוּהוּ אַחֲרָיו, וַיִּמְרְרוּהוּ פוֹטִיפָר וְאַשְׁתּוֹ לְאַסְרוֹ,
לְשׁוֹן: "וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם": וְרַבּוּ. נַעֲשׂוּ לוֹ אַחֲרָיו
אֲנָשֵׁי רִיב, וְאִין הַלְשׁוֹן הֵזָה לְשׁוֹן פְּעֵלֹו, שָׁאִם בֶּן
הֵזָה לוֹ לִינְקֵד: וְרַבּוּ, כְּמוֹ: "הִמָּה מִי מְרִיכָה אֲשֶׁר
רְבוּ וְגו'", וְאַף אִם לְשׁוֹן רְבִית חֲצִים הוּא, בֶּן הֵזָה
לוֹ לִינְקֵד, וְאִינוּ אֵלָּא לְשׁוֹן פְּעֵלֹו, כְּמוֹ: (ירמיה ב)
"שָׁמוּ שָׁמַיִם", שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוֹשָׁמוּ, וְכֵן "רָמוּ
מַעֲט", שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוֹרָמוּ, אֵלָּא שֶׁלְשׁוֹן הוֹרָמוּ
וְהוֹשָׁמוּ, עַל יְדֵי אַחֲרִים, וּלְשׁוֹן שָׁמוּ, רָמוּ, רְבוּ,
מֵאֲלֵיהֶם הוּא, הֵם מְשׁוּמָמִים אֶת עֲצָמָם, נִתְרוֹמָמוּ
מֵעֲצָמָם, נַעֲשׂוּ אֲנָשֵׁי רִיב. וְכֵן: "דָּמּוּ יוֹשְׁבֵי אִי",
כְּמוֹ נָדְמוּ, וְכֵן תְּרַגְּם אוּנְקְלוֹס: וְנִקְמוּהִי: בְּעָלֵי
חֲצִים. שֶׁלְשׁוֹנָם כְּחֵץ, וְתַרְגּוּמוֹ: 'מְרִי פִלְגוּתָא',
לְשׁוֹן: "וְתָהִי הַמְּחַצָּה", אוֹתָן שֶׁהֵיוּ רְאוּיִים לְחַלֵּק
עִמּוֹ נִחְלָה: (כד) וְתִשָּׁב בְּאִיתָן קִשְׁתּוֹ. נִתְיַשְׁבָּה
בְּחֻזָּק: קִשְׁתּוֹ. חֻזְקוֹ: וַיִּפְּזוּ זְרַעֵי יָדָיו. זֶה הוּא
נִתְיַנֵּת טַבַּעַת עַל יָדוֹ, לְשׁוֹן: "זָהָב מוֹפָז". זֹאת
הֵיחָהּ לוֹ מִיַּד הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא אָבִיר

הַנִּתָּן אִמְרֵי-שָׁפָר כִּסִּי: ס כב בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן
פֶּרֶת עֲלִי-עֵין בְּנוֹת צַעֲדָה עֲלִי-שׁוּר: כִּסִּי:
כג וַיִּמְרְרוּהוּ וְרַבּוּ וַיִּשְׁטַמְּהוּ בְּעָלֵי חֲצִים: כִּסִּי:
כד וְתִשָּׁב בְּאִיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּזוּ זְרַעֵי יָדָיו מִיָּדָיו

שְׁלָחָה. זֶה בְּקַעַת גִּינוֹסָר, שֶׁהִיא קֵלָה לְכַשֵּׁל
פְּרוּתִיָּה, כְּאֵילָה זֶה שֶׁהִיא קֵלָה לְרוּץ, "אֵילָה
שְׁלָחָה", אֵילָה מְשֻׁלַּחַת לְרוּץ: הַנִּתָּן אִמְרֵי-שָׁפָר.
כְּתַרְגּוּמוֹ. דָּבָר אַחֵר: עַל מַלְחָמַת סִיסְרָא נִתְנַבָּא:
(שׁוֹפְטִים ד) "וְלִקְחָתָהּ עִמָּךְ עֲשָׂרֹת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי
נַפְתָּלִי וְגו'" וְהִלְכוּ שָׁם בְּזִרְזוּת, וְכֵן נֶאֱמַר שָׁם
לְשׁוֹן שְׁלוּחַ "בְּעֵמֶק שֶׁלַח בְּרַגְלָיו": הַנִּתָּן אִמְרֵי-
שָׁפָר. עַל יָדָם שָׁרוּ דְבוּרָה וּבָרַק שִׁירָה. וְרַבּוּתֵינוּ
דִּרְשׁוּהוּ עַל יוֹם קְבוּרַת יַעֲקֹב: כְּשֶׁעָרַעַר עָשׂוּ עַל
הַמַּעֲרָה, בְּמַסְכַּת סוּטָה (דף יג), וְתַרְגּוּמוֹ: 'יִתְרַמֵּי
עֲדִיבִיה', יִפֹּל חֲבָלוֹ וְהוּא יוֹדָה עַל חֲלָקוֹ אֲמָרִים
נְאִים וְשִׁבַּח: (כב) בֶּן פֶּרֶת. בֶּן חוּן, וְהוּא לְשׁוֹן
אַרְמִי: אַפְרָיִם נִמְטִיָּה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן, בְּסוּף בָּבָא
מַצִּיעָא (דף קיח): בֶּן פֶּרֶת עֲלִי-עֵין. חֲנוּ נְטוּי עַל
הָעֵין הָרֹאֶה אוֹתוֹ: בְּנוֹת צַעֲדָה עֲלִי-שׁוּר. בְּנוֹת
מַצְרִים הָיוּ צוֹעֲדוֹת עַל הַחוּמָה לְהַסְתַּכֵּל בְּיָפִיו,
וּבְנוֹת הַרְבֵּה, צַעֲדָה כָּל אַחַת וְאַחַת בְּמָקוֹם
שֶׁתּוֹכֵל לְרְאוֹתוֹ מִשָּׁם (דָּבָר אַחֵר, בֶּן צָרִיף לֹאמַר,
כִּי לְפָרוֹשׁ רִאשׁוֹן הוּא שׁוּר, חוּמָה וְקַל לְהִבִּין).
"עֲלִי-שׁוּר", עַל רִאשׁוֹתָהּ, כְּמוֹ: (במדבר כד) "אֲשׁוּרְנוּ
וְלֹא קְרוּב", וּמִדְרָשִׁי אֲגָדָה יֵשׁ רַבִּים, וְזֶה נוּטָה
לִישָׁב הַמִּקְרָא: פֶּרֶת. תִּי"ו שָׁבוּ הוּא תִקּוֹן הַלְשׁוֹן
כְּמוֹ: (קהלת ג) "עַל-דְּבָרָת בְּנֵי הָאָדָם": שׁוּר. כְּמוֹ
לְשׁוּר, דָּבָר אַחֵר: "עֲלִי-שׁוּר", בְּשִׁבְכִיל לְשׁוּר.
וְתַרְגּוּמוֹ שֶׁל אוּנְקְלוֹס: "בְּנוֹת צַעֲדָה עֲלִי-שׁוּר",
תְּרִין שְׁבִטִין יִפְקֹון מִבְּנוֹהִי וְכו', וְכַתֵּב "בְּנוֹת" עַל
שֵׁם בְּנוֹת מְנַשֶּׁה, בְּנוֹת צִלְפָּחָד, שֶׁנִּשְׁלְחוּ חֵלֶק בְּשִׁנֵּי
עֲבָרֵי הַיַּרְדֵּן. 'בְּרִי דִיסְגִי יוֹסֵף', "פֶּרֶת", לְשׁוֹן פֶּרִיָּה
וּרְבִיָּה, וַיֵּשׁ מִדְרָשִׁי אֲגָדָה בּוֹ הַמְתִּישָׁבִים עַל

ותקייף דא הות לה מן קדם אל
תקייפא דיעקב די במימרה ון
אבהן ובנין זרעא דישראל:
כה מימר אלהא דאבוך יהי
בסעךד וית שדי ויברכך ברכן
דנחתן מטלא דשמיא מלעלא
ברכן דנגדן ממעמקי ארעא
מלרע ברקתא דאבוך ודאמך:
כו ברקתא דאבוך יתוספן על
ברקתא דילי בריכו אבהתי
דחמידו להן רברבא דמן עלמא

אביר יעקב משם רעה אבן ישראל כס"י:
כה מאל אביך ויעזרך ואת שדי ויברכך ברכת
שמים מעל ברכת תהום רבצת תחת ברכת
שדים ורחם כס"י: כו ברכת אביך גברו על-
ברכת הורי עד-תאות גבעת עולם תהיין
לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו כס"י: פ ששי
כו בנזמין זאב יטרף בפקר יאכל עד ולערב

יהונן כל אליו לרישא דיוסף ולגברא פרישא דאחיה: כו בנזמין בארעה תשרי שכנתא ובאחסנתה יתבני

רש"י

העולם, שנאמר: "ופרצת ימה וקדמה וגו'" מה
שלא אמר לאברהם אבינו וליצחק. לאברהם אמר
לו: "שא נא עיניך וראה וגו' כי את כל הארץ
אשר-אתה ראה לך אתננה", ולא הראהו אלא ארץ
ישראל בלבד. ליצחק אמר לו: "כילך ולזרעך
אתן את-כל-הארצות האל והקימתי את-השבועה
וגו'", זהו שאמר ישעיה: (ישעיה נח) "והאכלתיך
נחלת יעקב אביך", ולא אמר: "נחלת אברהם":
תאות. אשכול"ץ, כך חפרו מנחם בן סרוק: הורי.
לשון הריון, שהורוני במקעי אמי, כמו (איוב ג)
"הרה גבר": עד-תאות. עד קצות, כמו: (במדבר
לד) "והתאיתם לכם לגבול קדמה", (שם ח)
"תתאו לבא חמת": תהיין. כלם לראש יוסף: נזיר
אחיו. פרישא דאחיה, שנבדל מאחיו, כמו:
"וינזרו מקדשי בני ישראל", נזרו אחור. ורבותינו
דרשו: "ותשב באיתן קשתו", על כבישת יצור
באשת אדוניו, וקוראו 'קשת', על שם שהזרע יורה
כחץ: "ויפזו זרועי ידיו". כמו: ויפזו, שיצא
הזרע מבין אצבעות ידיו: מידי אביר יעקב.
שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו וכו', כדאיתא
בסוטה (דף לו), ואונקלוס תרגם "תאות עולם",
לשון תאוה וחמדה, ו"גבעות", לשון: "מצקי
ארץ", והם הנקבות שחמדתן אמו והזיקתו
לקבלם: (כו) בנזמין זאב יטרף. זאב הוא אשר
יטרף, נפא על שיהיו צתידין להיות חטפנין:

יעקב, ומשם עלה להיות "רעה אבן ישראל", עקרון
של ישראל, לשון אבן הראשה, לשון מלכות,
ואונקלוס, אף הוא כך תרגמו. ותשב, ותבת בהון
נביאותה' החלומות אשר חלם להם 'על דקים
אורייתא בסתרא', תוספת הוא, ולא מלשון עברי
שבמקרא, 'ושוי בתקפא רוחצנה', תרגום של
"באיתן קשתו", וכך לשון התרגום על העברי:
ותשב נבואתו בשביל שאיתנו של הקדוש ברוך
הוא היתה לו לקשת ולמבטח. 'בכך יתרמא דהב
על דרעוהי', לכך: "ויפזו זרועי ידיו", לשון פז:
אבן ישראל. לשון נוטריקון: אב ובן, 'אבהן
ובנין': יעקב ובניו: (כה) מאל אביך. היתה לך
זאת, והוא יעזרך: ואת שדי. ועם הקדוש ברוך
הוא הנה לך, כשלא שמעת לדברי אדונתך, והוא
יברכך: ברכת שדים ורחם. 'ברקתא דאבא
ודאמא', כלומר יתברכו המולידים והיולדות,
שיהיו הזכרים מזריעים טפה הראויה להריון,
והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן, להפיל
עפריהן: שדים. "ירה ירה" מתרגמין: 'אישתדאי
ישתדי', אף שדים פאן, על שם שהזרע יורה כחץ:
(כו) ברכת אביך גברו וגו'. הנקבות שפרכני
הקדוש ברוך הוא, גברו והלכו על הנקבות שפרך
את הורי: עד-תאות גבעת עולם. לפי שהנכרות
שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם, שנתן לי
ברכה פרוצה בלי מצרים, מגעת עד ארבע קצות

יִחְלַק שָׁלָל רַעֲיָ: כח כָּל-אֱלֹהֵי שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל
 שְׁנַיִם עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר-דָּבַר לָהֶם אֲבִיהֶם
 וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרָכְתּוֹ בִּרְךְ
 אֹתָם רַעֲיָ: כט וַיֵּצְאוּ אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲנִי
 נֹאסֵף אֶל-עַמִּי קִבְּרוּ אֹתִי אֶל-אֲבֹתִי אֶל-
 הַמַּעֲרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה עֶפְרוֹן הַחֲתִי רַעֲיָ:
 בַּמַּעֲרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה הַמְּכֻפָּלָה אֲשֶׁר-עַל-פְּנֵי
 מִמְּרָא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אֲבֹרָהִם אֶת-
 הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרוֹן הַחֲתִי לְאַחֲזֵת-קֶבֶר:
 וְשָׁמָּה קִבְּרוּ אֶת-אֲבֹרָהִם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ
 וְשָׁמָּה קִבְּרוּ אֶת-יִצְחָק וְאֵת רַבֵּקָה אִשְׁתּוֹ
 וְשָׁמָּה קִבְּרֹתִי אֶת-לֵאָה: לב מִקְנֶה הַשָּׂדֶה

מִקְדָּשָׁא בְּצַפְרָא וּבְפִנְיָ יְהוֹן
 מִקְרָבִין פְּתִינָא קְרַבְנָא וּבְעֵדִין
 רַמְשָׁא יְהוֹן מִפְּלִגִין מוֹתֵר
 חוֹלְקֵהוֹן מִשְׁאֵר קְדָשִׁיא: כח כָּל
 אֲלִין שְׁבִטִיא דִּישְׂרָאֵל תְּרִין עֶסֶר
 וְדָא דְמִלִּיל לְהוֹן אֲבוּהוֹן וּבְרִיָּה
 יְתֵהוֹן גָּבֵר דִּי כִבְרַכְתָּה בִּרְךְ
 יְתֵהוֹן: כט וּפְקִיד יְתֵהוֹן וַאֲמַר
 לְהוֹן אָנָּא מִתְכַּנְּשׁ לְעַמִּי קִבְּרוּ יְתִי
 לֹות אֲבֹהֲתִי בַּמַּעֲרָתָא דִּי בַחְקֵל
 עֶפְרוֹן חֲתָאָה: ל בַּמַּעֲרָתָא דִּי
 בַחְקֵל כְּפֻלְתָּא דִּי עַל אֲפִי מִמְּרָא
 בְּאֶרְעָא דְכְנַעַן דִּי זִבְן אֲבֹרָהִם יֵת
 חֲקֵלָא מִן עֶפְרוֹן חֲתָאָה לְאַחֲסִנַּת
 קִבּוּרָא: לא תַּמָּן קִבְּרוּ יֵת
 אֲבֹרָהִם וְיֵת שָׂרָה אִתְתָּה תַּמָּן
 קִבְּרוּ יֵת יִצְחָק וְיֵת רַבֵּקָה אִתְתָּה
 וְתַמָּן קִבְּרִית יֵת לֵאָה: לב זְבִינִי

רַעֲיָ

אֵלָא כִּךְ פְּרוּשׁוֹ: "וְזֹאת אֲשֶׁר-דָּבַר לָהֶם אֲבִיהֶם",
 מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּעֵינֵינוּ. יָכֹל שְׁלֹא בִּרְךְ לְרֵאוּבֵן, שֶׁמֵּעוֹן
 וְלוֹי? תִּלְמוּד לומר: "וַיְבָרֶךְ אוֹתָם", כֹּלָם בְּמִשְׁמַע:
 אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרָכְתּוֹ. בִּרְכָה הָעֲתִידָה לְבֹא עַל כָּל
 אֶחָד וְאֶחָד: בִּרְךְ אֹתָם. לֹא הָיָה לוֹ לומר, אֵלָא
 "אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרָכְתּוֹ בִּרְךְ אוֹתוֹ". מַה תִּלְמוּד לומר:
 "בִּרְךְ אֹתָם"? לִפִּי שֶׁנֶּתַן לִיהוּדָה גְבוּרַת אָרִי,
 וּלְבִנְיָמִין חֲטִיפְתּוֹ שֶׁל זָאֵב וּלְנִפְתָּלִי קִלּוּתוֹ שֶׁל
 אֵילָה, יָכֹל שְׁלֹא כָלָן כֹּלָם כָּל הַבְּרָכוֹת? תִּלְמוּד
 לומר: "בִּרְךְ אֹתָם": (כט) נֹאסֵף אֶל-עַמִּי. עַל
 שֵׁם שֶׁמְכַנִּיסִין הַנַּפְשׁוֹת אֶל מְקוֹם גְּנוֹזָתָן, שֵׁישׁ
 אֲסִיפָה בְּלִשׁוֹן עִבְרִי שֶׁהִיא לְשׁוֹן הַכְּנָסָה, כְּגוֹן:
 (שׁוּפְטִים יט) "וַאֲנִי אִישׁ מֵאֶסְפָּר אוֹתָם הַבִּיתָה",
 (דְּבָרִים כב) "וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ", (וִיקְרָא כג)
 "בְּאַסְפָּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ", הַכְּנָסְתֶּם לְבֵית מִפְּנֵי
 הַגִּשְׁמִים. בְּאַסְפָּכֶם אֶת-מַעֲשֵׂיכֶם. וְכֹל אֲסִיפָה

(שׁוּפְטִים כא) "וַיַּחַטְפְּתֶם לָכֶם אִישׁ אִשְׁתּוֹ", בְּפִילְגָשׁ
 בְּגִבְעָה, וְנֹבֵא עַל שְׂאוּל שֶׁהִיָּה נּוֹצֵחַ בְּאוֹיְבָיו
 סָבִיב, שֶׁנֶּאֱמַר: (שְׁמוּאֵל א יד) "וַיִּשְׂאוּל לְכַד הַמְּלוּכָה
 וַיִּלְחֶם בְּמוֹאָב, וּבְכַדָּוִם וּגו', וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְגֶּה
 יִרְשִׁיעַ": בְּפִקֹּר יֹאכֵל עַד. לְשׁוֹן בְּזָה וְשָׁלַל,
 הַמְתָּרָגֵם 'עֲדָאָה', וְעוֹד יֵשׁ לוֹ דּוּמָה בְּלִשׁוֹן עִבְרִית:
 (ישַׁעִיָּה לג) "אֲזַ חֲלַק עַד-שָׁלָל", וְעַל שְׂאוּל הוּא
 אוֹמֵר, שֶׁעַמֵּד בְּתַחֲלַת בִּקְרָן (סְפָרִים אַחֲרִים:
 פְּרִיחָתָן) וַיִּרְחַתֵּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל: וְלַעֲרֹב יִחְלַק שָׁלָל.
 אִף מִשְׁתַּשְׁקַע שֶׁמֶשֶׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי
 נְבוּכַדְנֶצַּר, שֶׁיִּגְלֶם לְבָבֵל: יִחְלַק שָׁלָל. מִרְדְּכִי
 וְאַסְתֵּר שֶׁהֵם מְבַנְיָמִין יִחְלְקוּ אֶת שָׁלָל הַמֶּן,
 שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה בֵּית הַמֶּן נִתְּתִי לְאַסְתֵּר", וְאוֹנְקֵלוֹס
 תִּרְגָּם עַל שָׁלָל הַכֹּהֲנִים בְּקִדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ:
 (כח) וְזֹאת אֲשֶׁר-דָּבַר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ
 אוֹתָם. וְהָלֹא יֵשׁ מֵהֶם שְׁלֹא בִּרְכָם, אֵלָא קְנוֹטָרָן?

חָקְלָא וּמַעֲרָתָא דִּי בֵּה מִן בְּנֵי
חַתָּאָה: ^{לג} וְשִׁינֵי יַעֲקֹב לְפָקְדָא
יֵת בְּנוֹהֵי וּכְנֵשׁ רַגְלֵהֵי לְעֶרְסָא
וְאַתְנַגִּיד וְאַתְכַּנִּישׁ לְעֵמָה:
א וּנְפֹל יוֹסֵף עַל אִפִּי אֲבוּהִי
וּבְכָא עֲלוּהִי וּנְשָׁק לֵה: ^ב וּפְקִיד
יוֹסֵף יֵת עֲבֻדוּהִי יֵת אֲסוּתָא
לְמַחְנֵט יֵת אֲבוּהִי וְחֲנֻטוֹ אֲסוּתָא
יֵת יִשְׂרָאֵל: ^ג וְשָׁלִימוֹ לֵה
אַרְבַּעִין יוֹמִין אַרְי פֶּן שְׁלִימוֹ יוֹמֵי
חֲנֻטָּא וּבְכוּ יֵתָה מַצְרָאֵי שְׁבַעִין
יוֹמִין: ^ד וַעֲבָרוּ יוֹמֵי בְכִיתָהּ
וּמְלִיל יוֹסֵף עִם בֵּית פֶּרְעָה
לְמִימְרָא אִם כָּעַן אֲשַׁכְּחִית רַחֲמִין
בְּעִינֵיכוֹן מְלִילוֹ כָּעַן קָדָם פֶּרְעָה
לְמִימְרָא: ^ה אֲבָא קִיִּים עָלֵי
לְמִימְרָא הָא אָנָּא מָאִית בְּקִבְרֵי
דְּאַתְקִנִּית לִי בְּאַרְעָא דְּכַנְעַן תַּמָּן
תְּקַבְּרֵנִי וְכַעַן אֲסַק כָּעַן וְאַקְבֵּר
יֵת אֲבָא וְאַיִתּוּב: ^ו וְאָמַר פֶּרְעָה
סָק וּקְבֹר יֵת אֲבֹהַּ כְּמָא דְקִיִּים
עָלָה: ^ז וְסָלִיק יוֹסֵף לְמַקְבֵּר יֵת
אֲבוּהִי וְסָלִיקוּ עִמָּה כָּל עֲבָדֵי
פֶּרְעָה סָבִי בֵּיתָהּ וְכָל סָבִי אֲרַעָא
דְּמַצְרַיִם: ^ח וְכָל בֵּית יוֹסֵף

וְהַמַּעֲרָה אֲשֶׁר־בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי־חַת: ^{לג} וַיִּבֹל
יַעֲקֹב לְצֹנֹת אֶת־בָּנָיו וַיֹּאסֶף רַגְלָיו אֶל־הַמַּטָּה
וַיָּגֹעַ וַיֹּאסֶף אֶל־עַמּוּיָא: ^נ א וַיִּפֹּל יוֹסֵף
עַל־פָּנָיו אֲבָיו וַיִּכֹּךְ עָלָיו וַיִּשְׁקֹלּוּ: ^ב וַיֵּצֵאוּ יוֹסֵף
אֶת־עַבְדָּיו אֶת־הַרְפָּאִים לַחֲנֹט אֶת־אֲבָיו
וַיַּחֲנֻטוּ הַרְפָּאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל: ^ג וַיִּמְלְאוּ־לוֹ
אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵּן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחֲנֻטִּים וַיִּכְּבוּ
אֹתוֹ מִצָּרִים שְׁבַעִים יוֹם: ^ד וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי
בְכִיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פֶּרְעָה לֵאמֹר
אִם־נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיכֶם דְּבָרוּ־נָא בְּאָזְנֵי
פֶּרְעָה לֵאמֹר: ^ה אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה
אֲנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
שָׁמָּה תִקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֵעֲלֶה־נָּא וְאַקְבְּרָה
אֶת־אָבִי וְאַשׁוּבָה: ^ו וַיֹּאמֶר פֶּרְעָה עָלֶה
וּקְבֹר אֶת־אָבִיךָ בְּאֶשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ: ^ז וַיַּעַל
יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת־אֲבָיו וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ כָּל־עַבְדָּיו
פֶּרְעָה וְקָנִי בֵיתוֹ וְכָל זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרַיִם: ^ח וְכָל־

רש"י

(שמות כא) "כִּי־יָכְרָה אִישׁ". וּמְדַרְשׁוֹ עוֹד מִתְּשֻׁבָּה
עַל הַלְשׁוֹן כְּמוֹ: "אֲשֶׁר קָנִיתִי", (ר"ה כו) אָמַר רַבִּי
עֲקִיבָא: כְּשֶׁהֲלַכְתִּי לְפָרְכֵי הַיָּם, הָיוּ קוֹרִין לְמַכְיָרָה,
פִּירָה. וְעוֹד מְדַרְשׁוֹ לְשׁוֹן פְּרִי דְגוּר, שֶׁנֶּטֶל יַעֲקֹב כָּל
כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהָבִיא מִבֵּית לָבֵן וְעָשָׂה אוֹתוֹ פְּרִי,
וְאָמַר לַעֲשׂוֹ: 'טֹל זֶה בְּשָׁבִיל חֶלְקֶךָ בְּמַעֲרָה':
(ו) בְּאֶשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ. וְאִם לֹא בְּשָׁבִיל הַשְׁבוּעָה,
לֹא הָיִיתִי מְנִיחָךְ, אֲכַל יָרָא לוֹמַר: 'עֲבֹר עַל
הַשְׁבוּעָה! שְׁלֹא יֵאמַר: אִם כֵּן, אֶעֱבֹר עַל הַשְׁבוּעָה
שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לָךְ, שְׁלֹא אֶגְלֶה עַל לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, שְׂאֵנִי

הָאֻמוֹרָה בְּמִיתָהּ אִף הִיא לְשׁוֹן הַכְּנָסָה: אֶל־
אֲבוֹתֵי. עִם אֲבוֹתֵי: (לג) וַיֹּאסֶף רַגְלָיו. הַכְּנִיס
רַגְלָיו: וַיָּגֹעַ וַיֹּאסֶף. וּמִיתָהּ לֹא נֶאֱמָרָה בּוֹ, וְאָמַר
רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבָרְכָהּ: יַעֲקֹב אֲבִינוֹ לֹא מֵת (תַּעֲנִית
ה): (ב) לַחֲנֹט אֶת־אֲבָיו. עֲנִין מְרַקַּחַת בְּשָׂמִים
הוּא: (ג) וַיִּמְלְאוּ־לוֹ. הַשְׁלִימוֹ לוֹ יְמֵי חֲנֻטָּתוֹ,
עַד שֶׁמְלָאוּ לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם: וַיִּכְּבוּ אֹתוֹ וְגו'.
אַרְבָּעִים לַחֲנֻטָּה וּשְׁלֹשִׁים לְבִכְיָהּ, לְפִי שֶׁבָּאָה לָהֶם
בְּרָכָה לְרַגְלָהּ, שֶׁפָּלָה הָרָעָב וְהָיוּ מִי נִילּוּס
מִתְּבַרְכִּין: (ה) אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי. כְּפֶשׁוּטוֹ, כְּמוֹ:

בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו רַק טַפָּם וְצִאֲנָם
 וּבְקָרָם עֲזָבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן: ^ט וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם־רֶכֶב
 גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כְּבֹד מְאֹד: ^י וַיָּבֹאוּ
 עַד־גִּזְרֵן הָאֲטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם
 מִסֵּפֶד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֲבֵל
 שְׁבַעַת יָמִים ^{כס"י}: ^{יא} וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי
 אֶת־הָאֲבֵל בְּגִזְרֵן הָאֲטָד וַיֹּאמְרוּ אֲבֵל־כְּבֹד זֶה
 לְמִצְרַיִם עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֲבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר
 בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: ^{יב} וַיַּעַשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר
 צִוָּם ^{כס"י}: ^{יג} וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אֶרֶצָה כְּנַעַן
 וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּמַעַרַת שִׁדָּה הַמְּכַפֶּלֶה אֲשֶׁר
 קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשִּׁדָּה לְאֶחָיו־קֶבֶר מֵאֵת
 עֶפְרָן הַחֹתִי עַל־פְּנֵי מִמְרָא ^{כס"י}: ^{יד} וַיָּשָׁב יוֹסֵף
 מִצְרַיִמָּה הוּא וְאֶחָיו וְכָל־הָעֲלִיִּים אֹתוֹ לְקַבֵּר
 אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קִבְרוֹ אֶת־אָבִיו ^{כס"י}: ^{טו} וַיֵּרָאוּ

וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו וּבֵית אֶבְרָהָם לְחֹד
 טַפָּלָהוֹן וְעַנְהוֹן וְתוֹרִיהוֹן שְׁבָקוּ
 בְּאַרְעָא דְגִשְׁן: ^ט וְסָלִיקוּ עִמָּה
 אֶף רִתְכִין אֶף פִּרְשִׁין וְהָיָה
 מִשְׁרִיתָא סְגִיָּא לַחֲדָא: ^י וְאֹתוֹ
 עַד בֵּית אֲדָרִי דְאֲטָד דִּי בְּעֵבֶר
 דִּירְדְנָא וְסָפְדוּ תַמָּן מִסֵּפֶד רַב
 וְתַקִּיף לַחֲדָא וְעַבְד לְאֶבְרָהָם
 אֲבֵלָא שְׁבַעָא יוֹמִין: ^{יא} וַחֲזָא
 יִתְב אֶרְעָא כְּנַעֲנָאָה יֵת אֲבֵלָא
 בְּבֵית אֲדָרִי דְאֲטָד וַאֲמָרוּ אֲבֵל
 תַקִּיף דִּין לְמִצְרַאֵי עַל כֵּן קָרָא
 שְׁמָהּ אֲבֵל מִצְרַיִם דִּי בְּעֵבֶר
 דִּירְדְנָא: ^{יב} וַעֲבָדוּ כְּנֻהִי לָהּ כֵּן
 כְּמָא דִּי פְקֻדְנָן: ^{יג} וְנָטְלוּ יִתְבָּה
 כְּנֻהִי לְאַרְעָא דְכְּנַעַן וַקְבְּרוּ יִתְבָּה
 בְּמַעַרַת חֶקֶל כְּפֻלָּתָא דִּי זִכְן
 אַבְרָהָם יֵת חֶקֶלָא לְאַחֲסִנַת
 קְבוּרָא מִן עֶפְרָן חֲתָנָאָה עַל אֶפִי
 מִמְרָא: ^{יד} וְיִתְב יוֹסֵף לְמִצְרַיִם
 הוּא וְאֶחָיו וְכָל דְסָלִיקוּ עִמָּה
 לְמַקְבֵּר יֵת אֶבְרָהָם בְּתֵר דְקֶבֶר יֵת
 אֶבְרָהָם: ^{טו} וַחֲזוּ אֶחָי יוֹסֵף אֲרִי

רש"י

לא ישא, שהוא מלך, מנשה ואפרים יהיו תחתיהם,
 וזהו: "איש על־דגלו באתת", באות שמסר להם
 אביהם לישא משתו: (יד) הוא ואחיו וכל־
 העולים אתו. בחזרתן כאן, הקדים אחיו למצרים
 העולים אתו, ובהליכתן הקדים מצרים לאחיו,
 שנאמר: "ויצעלו אתו כל עבדי פרעה וגו'" ואחר
 כן: "כל בית יוסף ואחיו", אלא לפי שראו הפכוד
 שעשו מלכי כנען, שתלו בתריהם בארוננו של
 יעקב, נהגו בהם כבוד: (טו) ויראו אחי־יוסף
 כי־מת אביהם. מהו "ויראו"? הכירו במיתתו אצל
 יוסף, שהיו רגילים לסעד על שלחנו של יוסף והיה
 מקרבן בשביל כבוד אביו, ומשמת יעקב לא קרבן
 (כ"ר): לו ישטמנו. שמה ישטמנו, 'לו' מתחלק

מכיר עֲדָף על שבעים לשון, ואתה אינך מכיר בו,
 כדאיתא במסכת סוטה (דף לו): (י) גִזְרֵן הָאֲטָד.
 מקף אֲטָדִין הִיָּה. ורבותינו דרשו: (סוטה יג) על שם
 המֶאֱרָע, שָׁבָאוּ כָל מַלְכֵי כְנַעַן וּנְשֵׁי־אֵי יִשְׁמַעֵאל
 לְמַלְחָמָה, וּכְבִּיּוֹן שָׂרָאוּ כְתָרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תָּלוּי בְּאֲרוֹנוֹ
 שֶׁל יַעֲקֹב, עָמְדוּ כָּלֵן וְתָלוּ בוֹ כְּתָרֵיהֶם וְהִקְיִפוּהוּ
 כְּתָרִים כְּגִזְרֵן הַמֶּקֶף סִיג שֶׁל קוֹצִים: (יב) כַּאֲשֶׁר
 צִוָּם. מהו אֲשֶׁר צִוָּם? (יג) וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו.
 ולא בני בניו, שָׁכַךְ צִוָּם: 'אל ישא משתי לא איש
 מצרי ולא אחד מבניכם, שהם מבנות כנען, אלא
 אתם', (כ"ר) וקבע להם מקום: ג' למזרח וכן לד'
 רוחות, וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן.
 לוי לא ישא, שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף

מִית אַבְוּהוֹן וְאָמְרוּ דְלָמָּא יִשְׂרָאֵל
לָנָא דְרָבּוּ יוֹסֵף וְאִתְבָּא יְתִיב לָנָא
יֵת כָּל בִּישְׁתָּא דִּי גְמִלָנָא יְתָה:
טז וּפְקִידוֹ לֹות יוֹסֵף לְמִימָר
אַבְוּ פִקֵּד קָדָם מוֹתָה לְמִימָר:
יז כְּדִין תִּימְרוֹן לְיוֹסֵף בְּכַעַר
שְׂבוּק כְּעַן לְחוּבָא אַחִיד
וְלַחֲטָאוֹן אַרִי בִישְׁתָּא גְמִלוֹד
וּכְעַן שְׂבוּק כְּעַן לְחוּבָא עֲבָדִי
אַלְהָא דְאַבְוּ וּבְכָא יוֹסֵף
בְּמַלְלוֹתָהוֹן עֲמָה: יח וְאָזְלוּ אָף
אַחוּהִי וּנְפִלוּ קְדָמוּהִי וְאָמְרוּ הָא
אַנְחָנָא לָךְ לְעֲבָדִין: יט וְאָמַר
לְהוֹן יוֹסֵף לֹא תִדְחִלוֹן אַרִי
דִּחֹלָא דִּי אָנָּא: כ וְאַתְּוֹן
חֲשַׁבְתוֹן עָלֵי בִישְׁתָּא מִן קָדָם יי
אַתְחַשְׁבַּת לְטָבָא בְּדִיל לְמַעַבְד
פִּיּוּמָא הָדִין לְקִימָא עִם סָגִי:
כא וּכְעַן לֹא תִדְחִלוֹן אָנָּא אֲזוֹן
יְתִכּוֹן וְיֵת טַפְלִכוֹן וְנַחֵם יְתָהוֹן
וּמִלֵּל תְּנַחוּמִין עַל לְבָהוֹן:

אֲחִי־יוֹסֵף בִּימַת אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ
יוֹסֵף וְהַשֵּׁב יָשִׁיב לָנוּ אֶת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר
גָּמַלְנוּ אֹתוֹ רַס"י: טז וַיִּצְווּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ
צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר רַס"י: יז כֹּה־תֹאמְרוּ
לְיוֹסֵף אָנָּא שָׂא נָא פֶּשַׁע אֲחִיךָ וְחַטָּאתָם
כִּי־רָעָה גָּמְלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לִפְשַׁע עֲבָדֵי
אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיִּבֶךְ יוֹסֵף בְּדַבָּרִם אֵלָיו רַס"י:
יח וַיֵּלְכוּ גַם־אֲחָיו וַיִּפְּלוּ לִפְנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנֵּנוּ לְךָ
לְעֲבָדִים רַס"י: יט וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אֶל־תִּירָאוּ
כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי רַס"י: כ וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם
עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשַׁבָה לְטָבָה לְמַעַן עֲשֶׂה
כִּיּוֹם הַזֶּה לְהַחְיֹת עַם־רַב: שְׂבִיעִי כא וְעַתָּה
אֶל־תִּירָאוּ אֲנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶּם
וַיִּנַּחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם רַס"י: כב וַיֵּשֶׁב

רַס"י

שְׁלוּחִים, לְהֵיוֹת שְׁלִיחַ אֶל יוֹסֵף לֹאמֹר לוֹ כֵּן. וְאַת
מִי צוּר? אֶת בְּנֵי בִלְהָה, שְׁהִיו רִגְלִין אֲצִלוּ,
שְׁנֵאמַר: "וְהוּא נֵעַר אֶת בְּנֵי בִלְהָה": אָבִיךָ צִוָּה.
(כ"ר. יבמות סה) שְׁנוּ בְּדָבָר מִפְּנֵי הַשְּׁלוּם, כִּי לֹא צִוָּה
יַעֲקֹב כֵּן, שְׁלֹא נִחַשְׁד יוֹסֵף בְּעֵינָיו: (יז) שָׂא נָא
לִפְשַׁע עֲבָדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ. אִם אָבִיךָ מָת, אֱלֹהֵיו
קָיָם וְהֵם עֲבָדָיו: (יח) וַיֵּלְכוּ גַם־אֲחָיו. מוֹסֵף עַל
הַשְּׁלִיחוֹת: (יט) כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי. שְׁמָא
בְּמִקְוָמוֹ אָנִי? בְּתַמִּיחָהּ, אִם הִייתִי רוֹצֵה לְהִרְע
לָכֶם, כָּלוּם אָנִי יָכוֹל? וְהִלָּא אַתֶּם כָּלְכֶם חֲשַׁבְתֶּם
עָלַי רָעָה, וְהַקְדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲשַׁבָה לְטוֹבָה, וְהִיאָף
אֲנִי לְבָדִי יָכֹל לְהִרְע לָכֶם?: (כא) וַיְדַבֵּר עַל־
לִבָּם. דְּבָרִים הַמְתַּקְבְּלִים עַל הַלֵּב: עַד שְׁלֹא
יִרְדָּתֶם לְכָאן, הָיוּ מְרַנְּנִים עָלַי שְׁאֲנִי עֶבֶד, וְעַל

לְעֵינַיִם הַרְבֵּה: יֵשׁ 'לוֹ' מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן בִּקְשָׁה
וּלְשׁוֹן 'הִלְוֵאִי', כְּגוֹן: "לוֹ יְהִי כְדִבְרְךָ", "לוֹ
שְׁמַעֲנִי", "לוֹ הוּאֵלְנוּ" "לוֹ מִתְּנוּ", וְיֵשׁ 'לוֹ'
מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'אִם' וְ'אוּלַי', כְּגוֹן: "לוֹ חֲכָמוֹ", "לוֹ
הַקְּשַׁבְתָּ לְמַצּוֹתֵי", "לוֹ אֲנֹכִי שֶׁקֵּל עַל־כַּפֵּי", וְיֵשׁ
'לוֹ' מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'שְׁמָא': "לוֹ יִשְׁטַמְנוּ", וְאִין לוֹ
עוֹד דּוּמָה בְּמִקְרָא, וְהוּא לְשׁוֹן 'אוּלַי', כְּמוֹ: "אֲלִי
לֹא־תִלָּךְ הָאִשָּׁה אַחֲרַי", לְשׁוֹן 'שְׁמָא' הוּא, וְיֵשׁ
'אוּלַי' לְשׁוֹן בִּקְשָׁה, כְּגוֹן: "אוּלַי יִרְאֶה ה' בְּעֵינַיִ",
"אוּלַי יִשִּׁיב ה' אוֹתִי", הָרִי הוּא כְּמוֹ: "לוֹ יְהִי
כְדִבְרְךָ", וְיֵשׁ 'אוּלַי' לְשׁוֹן 'אִם': "אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים
צִדִּיקִים": (טז) וַיִּצְווּ אֶל־יוֹסֵף. כְּמוֹ "וַיִּצְוּם
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", צִוָּה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְהֵיוֹת
שְׁלוּחִים אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אָף זֶה: "וַיִּצְווּ" אֶל

כב ויתבי יוסף במצרים הוא
ובית אביוהי וחיא יוסף מאה
ועסר שנין: כג וחזא יוסף
לאפרים בנין תליתאין אף בני
מכיר פר מנשה אתילידו ורבי
יוסף: כד ואמר יוסף לאחיוהי
אנא מאית ויי מדפר דכיר יתכון
ויסק יתכון מן ארעא הדא
לארעא די קים לאברהם ליצחק
וליעקב: כה ואומי יוסף ית בני
ישראל למימר מדפר דכיר יי
יתכון ותסקון ית גרמי מפא:
כו ומית יוסף פר מאה ועסר
שנין וחנטו יתה ושמוהי בארונא
במצרים: חזק

יוסף במצרים הוא ובית אביו ויחי יוסף מאה
ועשר שנים: מפסיד כג וירא יוסף לאפרים בני
שלשים גם בני מכיר בן-מנשה ילדו על-
ברכי יוסף כד ויאמר יוסף אל-אחיו אנכי
מת ואלהים פקד ופקד אתכם והעלה אתכם
מן-הארץ הזאת אל-הארץ אשר נשבע
לאברהם ליצחק וליעקב: כה וישבע יוסף
את-בני ישראל לאמר פקד ופקד אלהים
אתכם והעלתם את-עצמתי מזה: כו וימת
יוסף בן-מאה ועשר שנים ויחנטו אתו וישם
בארון במצרים: חזק

פ"ה פסוקים פ"ה אל פה סימן

רע"י

ידיכם נודע שאני בן חורין, ואני הורג אתכם? מה
הבריות אומרות? פת של בחורים ראה ונשתבח
בהן, ואמר אחי הם, ולבסוף הרג אותם, יש לה
אח שהורג את אחיו? דבר אחר: עשרה גרות לא
יכלו לכפות נר אחד וכו': (כג) על-ברכי יוסף.
בתרגומו גדלן בין ברפיו: חסלת פרשת ויחי

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי
שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט
ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא
מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

ע"חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. אך ימים בימינה, בשמאלה
עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת
שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנָבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנָבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

הפטרת ויחי במלכים א פרק ב

ב א וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דָוִד לָמוּת וַיֵּצֵא אֶת־שְׁלֹמֹה בְנוֹ לֵאמֹר: ב אֲנִכִּי הֲלֹךְ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ
וְחִזְקָתָ וְהָיִיתָ לְאִישׁ: ג וְשִׁמְרָתָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּדַרְכֵּיו לִשְׁמֹר חֻקָּיו
מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעִדּוּתָיו בַּפֶּתוֹחַ בַּתּוֹרָה מִשָּׁה לְמַעַן תִּשְׁפִּיל אֶת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאַתָּה
כָּל־אֲשֶׁר תַּפְנֶה שָׁם: ד לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת־דְּבָרֹו אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלֶיךָ לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בְנֶיךָ
אֶת־דִּרְכָם לָלֶכֶת לִפְנֵי בְּאֵמַת כָּל־לִבָּבָם וּבְכָל־נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל
כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל: ה וְגַם אַתָּה יִדְעָתָ אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְשִׁנֵּי־שָׂרֵי
צְבָאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר וְלַעֲמִשָּׂא בֶן־יִתְרֵל וַיַּהַרְגֵם וַיִּשָּׂם דְּמֵי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם וַיִּתֵּן
דְּמֵי מִלְחָמָה בַּחֲגֻרְתּוֹ אֲשֶׁר בָּמָתָיו וּבְנוֹעָלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו: ו וַעֲשִׂיתָ כַּחֲכָמְךָ וְלֹא־תוֹרֵד
שִׁיבָתוֹ בְּשָׁלֹם שְׂאֹל: ז וְלִבִּי בְרוּזִי הַגִּלְעָדִי תַעֲשֶׂה־חֶסֶד וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שְׁלֹחֲנְךָ כִּי־בֵן קָרְבוֹ
אֵלַי בְּבִרְחִי מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם אַחִיךָ: ח וְהִנֵּה עִמָּךְ שְׁמֹעִי בֶן־גֵּרָא בֶן־הַיְמִינִי מִבַּחֲרִים וְהוּא
קָלְלֵנִי קָלְלָה נְמֻרָצָת בַּיּוֹם לְכַתִּי מַחֲנִים וְהוּא־יִרֵד לְקִרְאָתִי הִירְדֵן וְאַשְׁבַּע לוֹ בַּיהוָה לֵאמֹר
אִם־אֲמִיתֶךָ בַּחֲרִב: ט וְעַתָּה אֶל־תִּנְקְהוּ כִּי אִישׁ חָכָם אַתָּה וַיִּדְעָתָ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לּוֹ
וְהוֹרֵדְתָּ אֶת־שִׁיבָתוֹ בְּדָם שְׂאֹל: י וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבֵּר בְּעִיר דָּוִד: יא וְהַיְמִים
אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּחֲבֻרֹן מֶלֶךְ שֶׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם מֶלֶךְ
שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים: יב וּשְׁלֹמֹה יָשָׁב עַל־כִּסֵּא דָוִד אָבִיו וַתֵּכֶן מַלְכָּתוֹ מָאֹד:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צִדִּיק כָּל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכֵל דְּבָרָיו אֱמֶת
וְצִדִּיק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
אֲחֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מְלֹךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל
הַנֶּאֱמָן כָּל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבֹת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׁמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לְבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שישי

כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א		
אוסטריה וינה	7:39	7:43	8:42	8:45	9:45	9:48	10:26	10:29	16:02	16:03	16:38	16:39	15:45	16:57
אוסטרליה מלבורן	4:53	4:55	7:29	7:31	8:34	8:36	9:47	9:49	19:39	19:42	20:10	20:13	19:24	20:29
אוקראינה אודסה	7:36	7:39	8:44	8:47	9:45	9:48	10:28	10:30	16:12	16:14	16:46	16:48	15:56	17:05
אוק. דנייפרופטרובסק	7:25	7:28	8:27	8:30	9:30	9:33	10:11	10:14	15:46	15:47	16:22	16:24	15:29	16:41
אוקראינה ז'יטומיר	7:59	8:02	8:54	8:57	10:00	10:03	10:40	10:43	16:02	16:04	16:41	16:42	15:46	17:01
אוקראינה קייב	7:53	7:56	8:47	8:50	9:53	9:56	10:33	10:36	15:55	15:56	16:33	16:35	15:38	16:53
איטליה מילאנו	7:56	8:00	9:08	9:11	10:07	10:10	10:50	10:53	16:40	16:42	17:14	17:16	16:24	17:32
ארגנטינה ב. איירס	5:35	5:37	8:12	8:14	9:12	9:14	10:24	10:26	20:03	20:06	20:32	20:35	19:48	20:50
ארה"ב בולטימור	7:19	7:22	8:47	8:50	9:40	9:43	10:27	10:30	16:44	16:46	17:14	17:16	16:28	17:30
ארה"ב ברוקלין נ.י.	7:13	7:16	8:38	8:41	9:32	9:35	10:18	10:21	16:30	16:32	17:00	17:02	16:14	17:17
ארה"ב לוס אנג'לס	6:52	6:55	8:31	8:33	9:20	9:23	10:09	10:12	16:45	16:48	17:13	17:15	16:30	17:28
ארה"ב מיאמי	7:00	7:03	8:53	8:56	9:38	9:41	10:30	10:33	17:33	17:35	17:58	18:00	17:17	18:12
ארה"ב משיגן	7:54	7:57	9:15	9:18	10:11	10:14	10:56	10:59	17:01	17:03	17:32	17:34	16:45	17:49
ארה"ב ניו ג'רסי	7:12	7:15	8:38	8:41	9:32	9:35	10:18	10:21	16:32	16:34	17:03	17:05	16:16	17:19
ארה"ב ניו הייבן	7:11	7:14	8:34	8:37	9:29	9:32	10:15	10:18	16:24	16:26	16:55	16:57	16:08	17:12
ארה"ב שיקאגו	7:11	7:14	8:33	8:36	9:28	9:31	10:13	10:16	16:20	16:22	16:51	16:53	16:04	17:08
ברזיל ס. פאולו	5:14	5:17	7:50	7:52	8:38	8:40	9:45	9:47	18:49	18:52	19:14	19:17	18:34	19:30
ברזיל ריו דה ז'נרו	5:02	5:04	7:37	7:39	8:25	8:27	9:32	9:34	18:34	18:37	18:59	19:02	18:19	19:15
בריטניה לונדון	7:59	8:03	8:49	8:52	9:57	10:00	10:36	10:39	15:51	15:53	16:31	16:33	15:35	16:51
בריטניה מנצ'סטר	8:19	8:23	9:00	9:03	10:12	10:15	10:49	10:52	15:50	15:51	16:32	16:34	15:33	16:54
גרמניה פרנקפורט	8:18	8:21	9:14	9:17	10:19	10:22	10:59	11:02	16:23	16:25	17:01	17:03	16:07	17:21
ישראל באר שבע	6:32	6:35	8:17	8:19	9:04	9:07	9:54	9:57	16:41	16:43	17:07	17:09	16:25	17:22
ישראל חיפה	6:35	6:38	8:17	8:19	9:05	9:08	9:55	9:58	16:36	16:38	17:03	17:05	16:08	17:18
ישראל ירושלים	6:32	6:35	8:15	8:18	9:03	9:06	9:53	9:56	16:37	16:39	17:04	17:06	15:59	17:19
ישראל תל אביב	6:35	6:38	8:17	8:20	9:06	9:08	9:56	9:58	16:38	16:40	17:05	17:07	16:20	17:20
מולדובה קישינב	7:44	7:47	8:51	8:54	9:52	9:55	10:34	10:37	16:16	16:18	16:51	16:53	16:00	17:10
מקסיקו מקסיקו	7:03	7:05	9:04	9:06	9:47	9:50	10:41	10:44	18:00	18:03	18:24	18:26	17:45	18:38
סינגפור סינגפור	6:59	7:01	9:18	9:20	9:59	10:02	10:59	11:02	19:02	19:04	19:24	19:26	18:44	19:38
פולין ורשא	7:39	7:43	8:26	8:29	9:35	9:38	10:13	10:16	15:24	15:25	16:04	16:06	15:07	16:25
צרפת ליאון	8:15	8:18	9:26	9:29	10:26	10:28	11:09	11:11	16:57	16:59	17:31	17:33	16:41	17:49
צרפת פריז	8:38	8:41	9:38	9:41	10:42	10:45	11:23	11:26	16:55	16:57	17:32	17:33	16:39	17:51
קנדה טורונטו	7:44	7:47	9:01	9:04	9:58	10:01	10:42	10:45	16:41	16:43	17:14	17:16	16:25	17:31
קנדה מונטריאול	7:28	7:31	8:39	8:42	9:38	9:41	10:21	10:24	16:11	16:13	16:45	16:47	15:55	17:03
רוסיה מוסקבה	8:53	8:56	9:22	9:25	10:39	10:42	11:14	11:17	15:56	15:58	16:42	16:44	15:40	17:05
רוסיה רוסטוב	8:56	9:00	9:16	9:19	10:37	10:40	11:10	11:13	15:39	15:40	16:28	16:30	15:22	16:52
שווייץ ציריך	8:07	8:10	9:12	9:15	10:14	10:17	10:56	10:59	16:36	16:37	17:11	17:13	16:19	17:30

1. הזמנים המצוינים בלוח הזמנים הם על פי החישובים שנערכו בספר "זמנים כהלכה" מאת הרב יהודה לוי.

2. זמן שקיעת החמה הוא לפי חישוב השקיעה הנראית.

3. זמן צאת הכוכבים הוא על פי שיטת אדמו"ר הזקן.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנסוע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מבפח כל־אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל־פוענגיות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

בחסות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00091
16/12/2007